

ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ
ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น

นายวี ชาญเชษฐ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองดุสิตบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2554
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

EFFECTS OF GOVERNMENT INVESTMENT FOR GROWTH-POLE DEVELOPMENT
ON URBAN ECONOMIC GROWTH OF KHON KAEN CITY

MR. RAWEE HANPACHERN

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Urban and Regional Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลาง
ความเจริญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น

โดย

นายรวิ หาญเผชิญ

สาขาวิชา

การวางแผนภาคและเมือง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิวัฒน์ รัตนวราหะ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พงศ์ศักดิ์ วัฒนสินธุ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ดุษฎี ทายตะคุ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิวัฒน์ รัตนวราหะ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. บรรณ โสภิชญ์ เมฆวิชัย, ศาสตราจารย์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร. นิพันธ์ วิเชียรน้อย)

รวี หาญเพชฌัญญู : ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น. (EFFECTS OF GOVERNMENT INVESTMENT FOR GROWTH-POLE DEVELOPMENT ON URBAN ECONOMIC GROWTH OF KHON KAEN CITY) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ.ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 280 หน้า.

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลกระทบของการลงทุนภาครัฐที่มีต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ เมืองขอนแก่น โดยมีคำถามการวิจัยคือ เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนภาครัฐใช่หรือไม่ การลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อน และเกิดผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไรและเพียงไรในปัจจุบัน โดยอาศัยกรอบทฤษฎีชี้วัดความเจริญ แนวคิดเศรษฐกิจเมืองฐานการส่งออก และการสะสมหมุนวน รูปแบบงานวิจัยเป็นแบบกรณีศึกษาที่ใช้วิธีการที่หลากหลายได้แก่ วิเคราะห์เนื้อหา สถิติเชิงพรรณนา วิเคราะห์ฐานการส่งออก วิเคราะห์แบบจำลองตัวทวี เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง

ผลการศึกษาพบว่าโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นภายใต้แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2504-2509 ถือเป็นนโยบายแห่งรัฐที่มีอิทธิพลต่อการเติบโตของเมืองขอนแก่นมากที่สุด เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนภาครัฐ โดยแบ่งเป็นสองช่วงคือ ช่วงแรก พ.ศ. 2504-2533 สาขาการบริหารราชการโดยศูนย์ บริหารราชการเป็น ปัจจัยขับเคลื่อน เกิดการไหลเข้าของเงินลงทุนภาครัฐ พร้อมกับการจ้างงานภาครัฐเติบโต ลดการย้ายออกและดึงดูดการย้ายเข้าทำให้ประชากรเมืองเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อการบริโภคภายในเมือง และเกิดการเติบโตสาขาการค้าและบริการเอกชน ในช่วงที่สอง พ.ศ.2504-2533 สาขาการศึกษา โดยมีมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็น ปัจจัยขับเคลื่อน เกิดการส่งออกสาขาการศึกษาและก่อให้เกิดการเติบโตในระดับที่สูงกว่าช่วงแรก สร้างความหลากหลายของสาขาการค้าและบริการเอกชน ในด้านผลกระทบการใช้จ่ายภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง พบว่าตัวทวีคูณการใช้จ่ายเงิน ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นสร้างผลกระทบด้านรายได้แก่เมืองมากกว่าหน่วยงานราชการทั่วไป และยังชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาเมืองขอนแก่นมีความสอดคล้องกับแนวคิดชี้วัดความเจริญเติบโต และการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเกิดรูปแบบการสะสมหมุนวนแบบที่ละชั้น งานวิจัยสรุปได้ว่าการลงทุน ภาครัฐที่มีเป้าหมายชัดเจนและกระจุกตัว ดังเช่นศูนย์บริหารราชการและมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่มีศักยภาพสามารถกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองได้

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา การวางแผนภาคและเมือง ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
 ปีการศึกษา 2554

4974409225 : MAJOR URBAN AND REGIONAL PLANNING

KEYWORDS : GROWTH-POLE / URBAN ECONOMIC GROWTH

RAWEE HANPACHERN : EFFECTS OF GOVERNMENT INVESTMENT FOR
GROWTH- POLE DEVELOPMENT ON URBAN ECONOMIC GROWTH OF KHON
KAEN CITY. ADVISOR: ASST. PROF APIWAT RATANAWARAHA. Ph.D., 280 pp.

The main objective of the study is to investigate the relationship between government investment and urban economic growth. The research questions are: How has the economy of Khon Kaen grown? Has the growth of Khon Kaen's economy resulted from government investment? If so, what are the main driving forces and how do they affect Khon Kaen's economy up to the present? The study is based on three theoretical approaches, namely, the growth pole theory, the concept of urban economic growth through the export base, and the cumulative causation theory. This study is a case study research using various types of research methodologies, including content analysis, descriptive statistics, the export base method and the calculation of multiplier effects. The result of the study shows that the Khon Kean growth center project under the Northeastern Development Plan (1961-1966) was the most important and influential policy to the growth of Khon Kaen City. The plan led to a systematic and substantial government investment in the city. The economic growth of Khon Kaen City can be separated into two stages. During the first stage (1961-1990), investment in public administration sector was the major driving force. The impacts included the relocation of public organizations and workers, the inflow of money and immigrants to Khon Kaen, as well as the resulting internal consumption and the growth of commercial and private services sector. During the second stage (1991-2010), the education sector, especially Khon Kaen University, was the major engine of growth. This led to the continuous increase of expenditure, workers and population at a higher rate than the first stage. The university has further propelled the aggregate internal consumption in the city, while diversifying the commercial and private services sector. The study also finds that Khon Kaen University's expenditure resulted in greater multiplier effects than that of other government offices. The study results confirm that the development of Khon Kaen City is consistent with the concept of growth pole and the concept of stepwise cumulative causation in the urban economic growth process. The research concludes that a focused and concentrated government investment for growth pole development, such as expenditure on government offices and activities and a comprehensive university, can effectively stimulate urban economic growth.

Department : URBAN AND REGIONAL PLANNING Student's Signature

Field of Study :URBAN AND REGIONAL PLANNING Advisor's Signature

Academic Year : 2011

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อภิวัฒน์ รัตนวราหะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้ให้คำปรึกษา ข้อชี้แนะ และความช่วยเหลือในหลายสิ่งหลายอย่างจนกระทั่งลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง มา ณ ที่นี้ และขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดุษฎี ทายตะคุ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ของศาสตราจารย์ ดร.ธรรม โสภณัฐ เมฆวิชัยของศาสตราจารย์ คณิพันธ์ วิเชียรน้อย และรองศาสตราจารย์ ดร. ศิริวรรณ ศิลาพัชรนันท์ ที่ให้ความกรุณาในการแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้งานวิจัยเกิดความสมบูรณ์ที่สุด

ตลอดการศึกษาที่ผ่านมาขอขอบพระคุณ นางสาวเขาวมาลัย หาญเผชิญ นางสาวฉันทจิต หาญเผชิญ ดร.ชุตินา หาญเผชิญ และ นายพงษ์สวัสดิ์ หาญพงษ์ธรรม ที่คอยให้กำลังใจและช่วยเหลือตลอดมา คุณพ่อกวี หาญเผชิญ สุดท้ายนี้ กราบขอบพระคุณ คุณแม่ระยับศรี สวัสดิ์ชิตังบุพการีผู้ให้ชีวิตและเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์.....	4
สมมติฐานในการวิจัย.....	5
การกำหนดทฤษฎีหลักในการวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย	8
ระเบียบวิธีวิจัย.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
2 ทบทวนวรรณกรรม.....	12
วรรณกรรมกลุ่มที่ 1 แนวนโยบายและการลงทุนภาครัฐและการเติบโตของเมือง....	14
วรรณกรรมกลุ่มที่ 2 ทฤษฎีและแนวคิดด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง.....	17
วรรณกรรมกลุ่มที่ 3 จะกล่าวถึงแนวคิดชี้ความเจริญเติบโต.....	24
วรรณกรรมกลุ่มที่ 4 คือ วิธีการศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง.....	34
การกำหนดทฤษฎีหลักในการวิจัย.....	42
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	44
3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	46
กระบวนการศึกษา.....	46
กรอบวิธีการวิจัย.....	51
ตัวแปรและการออกแบบเครื่องมือ.....	52

บทที่	หน้า
ตัวแปรเชิงเวลาและพื้นที่.....	67
นิยามศัพท์.....	69
4 พัฒนาการของเมือง แผนและนโยบายการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลาง ความเจริญ ขอนแก่น.....	72
การศึกษาพัฒนาการของเมืองขอนแก่นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน.....	72
ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง นโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 และ โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น.....	77
ลงทุนภาครัฐภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญระหว่าง 2507-2515	96
ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ต่อการลงทุนภาครัฐในขอนแก่น.....	97
จังหวัดขอนแก่นและเมืองขอนแก่นในบริบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	102
ศึกษาสาขาฐานการส่งออกของจังหวัดขอนแก่น.....	103
ช่วงเวลาในการศึกษาผลกระทบของการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทาง เศรษฐกิจเมืองขอนแก่น.....	105
สรุป.....	106
5 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น กรณี สาขาบริหารราชการ โดยศูนย์บริหารราชการขอนแก่นต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ เมืองขอนแก่นช่วงที่ 1 พ.ศ. 2504-2533.....	108
การใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่น.....	108
การเติบโตของหน่วยงานราชการในเมืองขอนแก่น.....	116
การเติบโตด้านการจ้างงานภาครัฐ.....	119
การย้ายถิ่นประชากร.....	122
การเพิ่มขึ้นของประชากรและการจ้างงานภาคเอกชน.....	132
การเติบโตของการลงทุนภาคเอกชน ศึกษาจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม ระดับจังหวัด.....	133
การเติบโตกิจการการค้าและบริการในเมือง.....	137
การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเมือง.....	141
สรุป.....	151

บทที่	หน้า
6 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น กรณี สาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ขอนแก่นช่วงที่ 2 พ.ศ. 2534-2553.....	154
ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ กรณี มหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อการเติบโตทาง เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2534-2553.....	154
บทบาทมหาวิทยาลัยขอนแก่นในปัจจุบัน พ.ศ.2553.....	169
ผลกระทบของการใช้จ่ายต่อด้านรายได้เมืองในปัจจุบัน.....	173
สรุป.....	189
7 ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ.....	194
ข้อค้นพบ.....	194
วิพากษ์นโยบายและ โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509).....	199
วิพากษ์เชิงทฤษฎีและแนวคิด.....	203
การทดสอบสมมติฐานและข้อค้นพบเชิงทฤษฎี.....	208
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายภายใต้ประสบการณ์การเติบโต ทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น.....	212
ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยในครั้งต่อไป.....	213
รายการอ้างอิง.....	216
ภาคผนวก.....	225
ภาคผนวก ก การจัดกลุ่มหมวดกิจการและประเภทกิจการย่อย.....	226
ภาคผนวก ข ค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่ม และการจัดกลุ่มคำนวณค่าสัมประสิทธิ์.....	227
ภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม ปริมาณการเก็บตัวอย่างและพื้นที่เก็บ แบบสอบถาม.....	231
ภาคผนวก ง แบบจำลองตัวทวิและการคำนวณค่าการก่อให้เกิดรายได้.....	249
ภาคผนวก จ รายจ่ายรายโครงการ การลงทุนภาครัฐ ด้านการจัดตั้งหน่วยงาน กรณี ศูนย์ราชการ และ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.....	260
ภาคผนวก ฉ ตารางแสดงพัฒนาการสถาบันอุดมศึกษาในเมืองขอนแก่น.....	273
ภาคผนวก ช ภาพประกอบ.....	274
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	280

สารบัญญัตินี้

บัญญัตินี้	หน้า
2.1 แสดงขั้นตอนการเจริญเติบโตของเมือง.....	23
2.2 ตัวอย่างผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อภูมิภาค โดย Florax (1992).....	36
2.3 การจำแนกประเภทและตัวอย่างผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อด้านเศรษฐกิจ.....	37
4.1 โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (ปริมาณสะสมระหว่าง 2507-2515).....	96
4.2 สาขานานการส่งออก.....	103
5.1 ภาพรวมการใช้จ่ายจังหวัดขอนแก่น.....	109
5.2 ร้อยละการใช้จ่ายรายกระทรวง.....	113
5.3 การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวดเงินในจังหวัดขอนแก่น.....	114
5.4 การเติบโตของหน่วยงานราชการในเมืองขอนแก่น (หน่วยเป็นฝ่าย)	117
5.5 สัดส่วนการจ้างงานภาครัฐในเมืองขอนแก่น.....	120
5.6 การย้ายถิ่นสุทธิเทียบกับภาคและต้นทางการย้ายเข้าสู่จังหวัดขอนแก่น.....	127
5.7 การย้ายเข้าสู่สถานภาพการจ้างงานภาครัฐและภาคเอกชน.....	129
5.8 การจ้างงานเปรียบเทียบสถานภาพรัฐและสถานภาพเอกชน.....	132
5.9 ส่วนแบ่งและอัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดขอนแก่น.....	135
5.10 ปริมาณการเติบโตของกิจการการค้าและบริการตามหมวดหลัก.....	139
5.11 การเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายที่ดินในเมือง.....	144
6.1 การใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่น เทียบกับการใช้จ่ายจังหวัดและกระทรวงศึกษา	155
6.2 การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวดเงินมหาวิทยาลัยขอนแก่น.....	158
6.3 การเติบโตของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น.....	159
6.4 การจ้างงานและประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น.....	162
6.5 การย้ายเข้าสู่เมืองขอนแก่น ขอนแก่นเพื่อการศึกษา.....	163
6.6 ส่วนแบ่งอัตราเพิ่มและการเคลื่อนย้ายของผลิตภัณฑ์สาขาการศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น.....	165
6.7 เปรียบเทียบความหลากหลายของกิจการย่อยรายหมวด.....	168
6.8 ปริมาณสถานศึกษาในเขตเมืองขอนแก่น.....	170
6.9 สภาพปัจจุบันด้านศึกษาเขตอำเภอเมืองขอนแก่น.....	170

ตารางที่	หน้า
6.10	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดึงดูดให้เปิดกิจการของภาคเอกชน..... 173
6.11	ส่วนแบ่งลูกค้าหลักของผู้ประกอบการในเมือง..... 174
6.12	แบบแผนการใช้จ่ายเปรียบเทียบมหาวิทยาลัยขอนแก่น และหน่วยงานราชการอื่นๆ..... 177
6.13	แบบแผนการใช้จ่ายของ คริวเรือนข้าราชการ นักศึกษาวิทยาลัยขอนแก่น คริวเรือนชาวเมืองและร้านค้า..... 179
6.14	การก่อให้เกิดรายได้เปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และหน่วยงานราชการทั่วไป..... 182
6.15	การก่อให้เกิดรายได้จากชาวเมือง เปรียบเทียบ คริวเรือนหน่วยงานรัฐ คริวเรือนมหาวิทยาลัยขอนแก่นและร้านค้า..... 183
6.16	เปรียบเทียบค่าการก่อให้เกิดรายได้..... 184
6.17	ตัววัดวิคุณจากการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการ..... 187
6.18	เปรียบเทียบตัววัดวิคุณ หน่วยงานรัฐและมหาวิทยาลัยขอนแก่น..... 188
7.1	ทฤษฎี “การสะสมหมุนวนเป็นวงจที่ละขั้น” (Step-Wise Cumulative Causation)..... 211

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
1.2	แสดงกรอบขอบเขตการศึกษาในด้านเวลาและเนื้อหาการศึกษา.....	9
1.3	พื้นที่ศึกษา จังหวัดขอนแก่นและเมืองขอนแก่น.....	10
2.1	โครงสร้างการทบทวนวรรณกรรม.....	13
2.2	ทฤษฎีการสะสมหมุนวน Myrdal (1957).....	18
2.3	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	45
3.1	กระบวนการศึกษา.....	48
3.2	แสดงภาพรวมระเบียบวิธีวิจัย.....	68
4.1	แสดงเส้นวิวัฒนาการของเมืองขอนแก่น.....	75
4.2	เส้นเวลานโยบายภาครัฐและการพัฒนาเมือง.....	76
4.3	แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509.....	81
4.4	โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นที่มา แผนพัฒนา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509.....	82
4.5	ผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525.....	86
4.6	ภาพรวมความสัมพันธ์เชิงนโยบาย.....	94
4.7	แสดงความเชื่อมโยงของนโยบายและโครงการต่าง ๆ	95
4.8	ภาพรวมความเชื่อมโยงโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญต่อการลงทุนภาครัฐ..	98
4.9	ภาพรวมความเชื่อมโยงโครงการศูนย์บริหารราชการต่อการลงทุนภาครัฐ	100
4.10	ภาพรวมความเชื่อมโยงโครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อการลงทุนภาครัฐ.....	101
4.11	จังหวัดขอนแก่นในบริบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	102
4.12	สาขาฐานการส่งออก โดย ค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ จังหวัดขอนแก่น.....	105
5.1	ภาพรวมการใช้จ่ายจังหวัดขอนแก่น.....	110
5.2	อัตราเพิ่มและส่วนแบ่งการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่นจากภาค ฯ.....	111
5.3	พัฒนาการส่วนแบ่งร้อยละการใช้จ่ายภาครัฐรายกระทรวงหลัก ในจังหวัดขอนแก่น.....	113
5.4	การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวดเงินในจังหวัดขอนแก่น.....	116
5.5	การเติบโตของหน่วยงานราชการสะสมในเมืองขอนแก่น.....	119

ภาพที่	หน้า
5.6 ส่วนแบ่งการจ้างงานภาครัฐจากการจ้างงานในเมืองขอนแก่น (รวม มข.)	121
5.7 อัตราการเพิ่มการจ้างงานภาครัฐในเมืองขอนแก่น.....	122
5.8 การย้ายถิ่นออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.....	123
5.9 การย้ายถิ่นสุทธิในจังหวัดขอนแก่นและลำดับเทียบในภาค.....	125
5.10 พื้นที่ครอบคลุมโครงข่ายของการย้ายถิ่นในภาคและระบบเมือง.....	126
5.11 เส้นทางผู้ย้ายถิ่นเข้าจังหวัดขอนแก่น.....	128
5.12 ร้อยละการย้ายเข้าสู่งานภาครัฐและเอกชนในจังหวัดขอนแก่น	130
5.13 การจ้างงานภาคเอกชนและภาครัฐ ในเมืองขอนแก่น.....	131
5.14 อัตราการจ้างงานภาคเอกชนและภาครัฐ ในเมืองขอนแก่น.....	131
5.15 การเติบโตของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมรายสาขาของจังหวัดขอนแก่น.....	136
5.16 การเติบโตปริมาณกิจการการค้าและบริการ ในเมืองขอนแก่น.....	140
5.17 ร้อยละของกิจการการค้าและบริการ ในเมืองขอนแก่น.....	140
5.18 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมืองขอนแก่น พ.ศ.2497.....	145
5.19 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมืองขอนแก่น พ.ศ.2511.....	146
5.20 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมืองขอนแก่น พ.ศ.2519.....	147
5.21 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมืองขอนแก่น พ.ศ.2531.....	148
5.22 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมืองขอนแก่น พ.ศ.2541.....	149
5.23 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่เมืองขอนแก่น พ.ศ.2550.....	150
6.1 อัตราเพิ่มของการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดและมหาวิทยาลัยขอนแก่น	156
6.2 ส่วนแบ่งการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่นจากการใช้จ่ายจังหวัดขอนแก่น และกระทรวงศึกษา.....	156
6.3 เปรียบเทียบปริมาณการเติบโตของหน่วยงานมหาวิทยาลัยขอนแก่น และหน่วยงานในเมือง.....	160
6.4 เปรียบเทียบส่วนแบ่งหน่วยงานมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานในเมือง.....	160
6.5 เปรียบเทียบอัตราเพิ่มประชากรและการจ้างงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อในเมืองขอนแก่น.....	163
6.6 เหตุผลการย้ายเข้าสู่เมืองขอนแก่นเพื่อการศึกษา.....	164

ภาพที่		หน้า
6.7	การเติบโตขยายตัวเชิงปริมาณของกิจการการค้าและบริการภาคเอกชน ในเมืองขอนแก่น.....	167
6.8	จำนวนประเภทกิจการย่อยตามหมวดหลักความหลากหลายของกิจการการค้า และบริการภาคเอกชนในเมืองขอนแก่น.....	168
6.9	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดึงดูดให้เปิดกิจการของภาคเอกชน.....	175
6.10	ส่วนแบ่งลูกค้าหลักของผู้ประกอบการในเมือง.....	175
6.11	แบบแผนการใช้จ่ายเปรียบเทียบมหาวิทยาลัยขอนแก่น และหน่วยงานราชการอื่นๆ.....	178
6.12	แบบแผนการใช้จ่ายครัวเรือน.....	180
6.13	เปรียบเทียบค่าการก่อให้เกิดรายได้.....	184
6.14	เปรียบเทียบตัววิฤณ หน่วยงานรัฐและมหาวิทยาลัยขอนแก่น.....	188
7.1	พัฒนาการผลกระทบจากการลงทุนภาครัฐ ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง 2 ช่วง.....	198

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายสาธารณะจำนวนหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาเมืองและภูมิภาคนั้น มักจะเกี่ยวข้องกับปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของเมืองและภูมิภาค ปัญหาที่สำคัญประการหนึ่งคือความไม่สมดุลของระบบเมือง อันเนื่องมาจากการเติบโตของนครหลวงในลักษณะเป็นเมืองโตเดี่ยว (Primate city) ทำให้เกิดการขยายตัวไปอย่างจำกัดและมีการกระจุกตัวของความเจริญและความทันสมัยในพื้นที่เพียงแห่งเดียวของประเทศ ประชากรจำเป็นต้องย้ายออกจากถิ่นฐานของตน เพื่อแสวงหาโอกาสและรายได้ โดยมุ่งเข้าสู่ นครหลวงของประเทศ ซึ่งเป็นการสร้างปัญหาทางกายภาพและทาง สังคม ตลอดจนความแออัดในนครหลวงให้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จนปัญหาที่ยาวนานและยากต่อการแก้ไข นำไปสู่การขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในที่สุด ปัญหาดังกล่าวเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาพื้นที่ภูมิภาคชนบท ของประเทศ

North (1955) กล่าวว่าแนวคิดเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของภูมิภาคอาจพิจารณาได้ 2 วิธี คือ การจัดคนไปหางาน (Taking people to jobs) กับการจัดงานไปหาคน (Taking jobs to people) วิธีแรกเป็นการส่งเสริมการลงทุนในภูมิภาคที่เจริญและสนับสนุนให้มีการอพยพแรงงานที่ยังว่างงานอยู่ในภูมิภาคที่ ล้าหลังเข้ามาทำงานในภูมิภาคที่เจริญ สำหรับวิธีหลัง (Taking jobs to people) เป็นการสร้างงานให้เกิดขึ้นในภูมิภาคที่ล้าหลัง ทั้งการสร้างแหล่งอุตสาหกรรมสร้างเมืองใหม่ให้มีความทันสมัยเป็นแหล่งงาน ซึ่งเป็นวิธีการที่ถูกพัฒนาในหลายลักษณะเป็นที่ยอมรับและนิยมนำไปปฏิบัติในประเทศด้อยพัฒนาเป็นกลไกในการกระตุ้นการพัฒนาภูมิภาค โดยการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองจะเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจทางด้านการผลิตและการซื้อขายในภาคนั้น และสามารถสร้างขยายหรือส่งผ่านความทันสมัยออกสู่ภูมิภาคได้ (North, 1955) Friedmann and Alonso กล่าวว่าไว้ว่าเมือง คือ กลไกสำคัญในการพัฒนาภูมิภาค การเติบโตของเมืองสามารถสร้างความเจริญเติบโตแก่ภูมิภาคและลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ได้ (Friedmann and Alonso, 1964) ส่วน Myrdal และ Perroux เสนอแนวคิดขั้วความเจริญ (Growth pole) ว่า ความเจริญที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดขึ้นทุกพื้นที่และไม่ได้เกิดขึ้นในทันทีทันใด แต่จะเกิดขึ้นเฉพาะจุดหรือตามเมืองใหญ่เท่านั้น โดยเชื่อว่าการกระทบต่อความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจ จะเกิดจากหน่วยเศรษฐกิจที่มี ศักยภาพเป็นหน่วยเศรษฐกิจหลัก เมื่อมีการเจริญเติบโตขึ้นก็จะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตในหน่วยเศรษฐกิจอื่นตามมา (Myrdal, 1957; Perroux, 1955)

Moseley (1974) เชื่อว่าเมืองคือหน่วยเศรษฐกิจขนาดใหญ่หน่วยหนึ่ง การใช้เมืองกระจายความเจริญให้ออกไปยังภูมิภาค โดยมุ่งหวังที่จะให้เมืองทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการกระจายความเจริญในระดับภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ต่อมาได้ถูกคิดแปล และสร้างเป็นนโยบายการพัฒนาที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในการพัฒนารากฐานก่อนการพัฒนาเมือง (Pro-urban policies) (Moseley, 1974: 10) โดยการกระตุ้นและแทรกแซงจากรัฐ (Government intervention) นักวิชาการเรียกแนวคิดและนโยบายดังกล่าวว่า “เมืองศูนย์กลางความเจริญ” (Growth center) ซึ่งเป็นการแทรกแซงโดยการลงทุนภาครัฐ (Government investment) ในการลงทุนด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในเมือง เป็นการสร้างงานให้เกิดขึ้นในภูมิภาคที่ล้าหลัง ทั้งการสร้างเมืองใหม่ให้มีความทันสมัยเป็นแหล่งงาน มุ่งหวังให้เกิดผลกระทบต่อ การเติบโตทางเศรษฐกิจ จ เกิดการจ้างงาน การย้ายถิ่น การลงทุนต่อเนื่อง รวมถึงการสร้างรายได้ และเกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ตามมา (Darwent, 1969)

สำหรับประเทศไทยได้มีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาคอขวด ไม่เท่าเทียมกันของเมืองและภูมิภาค โดยการนำแนวคิด “ขั้วความเจริญเติบโต” หรือ “เมืองศูนย์กลางความเจริญ” มาปรับใช้ ในเกิดขึ้นจากรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อดีตนายกรัฐมนตรีนคร ที่มีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางการทหาร ในการป้องกันภัยคุกคามของลัทธิ คอมมิวนิสต์ ในภูมิภาค เป็นสำคัญ กรอบกับคำแนะนำของ ธนาคารโลก ที่เสนอแนะให้รัฐบาลจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เพื่อการพัฒนา ปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย และแก้ ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของเมืองและภูมิภาค รัฐบาลจึงจัดทำแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 และ โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ขึ้น ดังคำปรารภของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรีขณะนั้นว่า

“ประเทศไทยยังมีเมืองที่เป็นศูนย์กลางอันเป็นที่รวมของงานบำรุงส่งเสริมในด้านต่าง ๆ และเป็นที่อยู่อาศัยของราษฎรที่หนาแน่นพอควรอยู่น้อยแห่งควรจะได้มีนครสำคัญเป็นศูนย์กลางของภาค คณะกรรมการฯ จึงได้ตกลงเลือกจังหวัดขอนแก่น เพื่อปรับปรุงให้เป็นเมืองศูนย์กลางขึ้นเป็นแห่งแรก ต่อไปจะได้ปรับปรุงจังหวัดอื่น ๆ ” (คณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ , 2505: 7)

ตลอดระยะเวลาเกือบครึ่งศตวรรษ (พ.ศ. 2503-พ.ศ. 2553) ไม่มีเมืองใดในประเทศไทยที่มีประสบการณ์เชิงนโยบาย และรับการแทรกแซงของรัฐในการพัฒนาเมืองยาวนานเท่าเมืองขอนแก่น เมืองขอนแก่นได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการต่อเนื่องมาเป็นลำดับ เมืองขอนแก่นมีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองและขยายตัวอย่างมากเมื่อเทียบกับช่วงก่อนมีนโยบายเมื่อพิจารณาการลงทุนภาครัฐในช่วง พ.ศ. 2503 ขอนแก่นอยู่ในลำดับที่ 6 จาก 15 จังหวัดของภาค เมื่อถึง พ.ศ. 2513 ปรับขึ้นเป็นลำดับ 2 และครองต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ในด้านประชากรในช่วง พ.ศ. 2503 ขอนแก่นอยู่ในลำดับ 5 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และปรับเป็นลำดับ 2 ใน พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบัน เช่นเดียวกับค่าอัตราการย้ายถิ่นสุทธิโดย ใน พ.ศ. 2503 อยู่ในลำดับที่ 13 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือปรับเป็นลำดับที่ 11 ใน พ.ศ. 2513 และลำดับที่ 4 ใน พ.ศ. 2533 และเป็นลำดับที่ 1 ใน พ.ศ. 2553 และรายได้ต่อหัวประชากรพบว่าขอนแก่นช่วงก่อนมีการลงทุนของรัฐ พ.ศ. 2503 อยู่ในอันดับที่ 6 ของภาคแต่เมื่อถึง พ.ศ. 2543 และ พ.ศ. 2553 ปรับเป็นลำดับที่ 1 ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Somrudee, 1991)

รวมถึงการเติบโตของการลงทุนภาครัฐจากส่วนกลางให้เป็นเมืองบริหารราชการและการศึกษา เช่น การย้ายหน่วยงานใหม่ ๆ จากส่วนกลางมากระจุกตัวในพื้นที่ ขยายงานบริหารและบริการและกิจกรรมการลงทุนภาครัฐต่าง ๆ โดยช่วง พ.ศ. 2503 มีหน่วยงานราชการสังกัดจากส่วนกลางเพียง 39 หน่วยงาน เมื่อถึง พ.ศ. 2553 มีหน่วยงานรวมถึง 516 หน่วยงาน ในพ.ศ. 2503 รายจ่ายภาครัฐต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม มีเพียงร้อยละ 4.32 เมื่อถึง พ.ศ. 2513 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 23.67 และร้อยละ 28.97 ในพ.ศ. 2523 ลดลงเหลือร้อยละ 18.50 ในพ.ศ. 2553 ขณะในด้านการศึกษา กรณีมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีการเติบโตต่อเนื่องเป็นลำดับและขยายตัวอย่างมากในปัจจุบันนี้รายจ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นใน พ.ศ. 2513 มีเพียงร้อยละ 1.21 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด แต่เมื่อถึง พ.ศ. 2553 มีสูงถึงร้อยละ 9.34 และยังมีส่วนแบ่งจากรายจ่ายของรัฐในจังหวัดด้วยตนเองสูงถึงร้อยละ 50.50

จะเห็นได้ว่าโครงการพัฒนานครขอนแก่นเป็นศูนย์กลางของภาคเป็นการแทรกแซงโดยรัฐบาลกลาง ในการกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองด้วยการลงทุนภาครัฐด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการเพื่อให้เกิดการจ้างงานใหม่ ๆ หรือการกระจุกตัวของแหล่งงานในเมืองและสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง เพราะมีการวางผังเมืองใหม่ การลงทุนสร้างศูนย์ราชการ มหาวิทยาลัย เชื้อเพลิงงานน้ำ ระบบชลประทาน สร้างถนนระหว่างภาค ซึ่งมีความชัดเจนในวัตถุประสงค์ วิธดำเนินงาน และการปฏิบัติที่สอดคล้องกับแนวคิด “ขัวความเจริญเติบโต” หรือ “เมืองศูนย์กลางความเจริญเมืองศูนย์กลางในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มต้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ.2504-2509 โดยเลือกขอนแก่นให้เป็นเมืองศูนย์กลางและ

จัดเตรียมแผนงานที่จะส่งเสริมความเป็นศูนย์กลาง เช่น การบริการสาธารณะ ศูนย์กลางบริหารและการศึกษา โดยจัดตั้งสำนักงานภูมิภาคขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (Pakasem, 1972; Sternstein, 1977; Somrudee 1991) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนการกำหนดนโยบายใน พ.ศ. 2503 เมืองขอนแก่นเป็นเพียงเมืองเล็ก หรือหมู่บ้านขนาดใหญ่ ที่มีความล้าหลัง เป็นเพียงเมืองการค้าชาวจีนบนเส้นทางผ่าน ไม่มีบทบาททางเศรษฐกิจที่โดดเด่นเมื่อเทียบกับเมืองอื่นในภาค (สุวิทย์ ชีรสวัสดิ์, 2546)

จึงเกิดข้อสงสัยที่ว่า ปรากฏการณ์ทั้งสอง ระหว่างการลงทุนภาครัฐและการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองมีสัมพันธ์ สอดคล้องหรือไม่เพียงใด เศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นเติบโตมาเป็นเพราะเกิดจากการลงทุนของภาครัฐข้างต้นหรือไม่ การลงทุนภาครัฐคือ ปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมืองหรือไม่ และสาขาภาครัฐอะไรที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อนและเกิดผลกระทบอย่างไร นอกจากนั้นยังเกิดประเด็นข้อสงสัยว่า การเติบโตของเมืองขอนแก่นที่เกิดขึ้นว่ามีความสอดคล้องและส่งผลให้ปรากฏตามแนวความคิดและทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองเช่นไร รวมถึงการตรวจสอบรูปแบบการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองว่ามีความสอดคล้องเหมาะสมกับนโยบายยุทธศาสตร์หรือไม่ จะเห็นได้ว่าประเด็นที่กล่าวมายังไม่ เคยมีการศึกษาวิจัยติดตามผลเชิงประจักษ์ในด้านปรากฏการณ์ ตลอดจนพัฒนาการและการเติบโตของเมืองในภูมิภาคของประเทศมาก่อน ดังนั้นจึงถือได้ว่าเป็นประเด็นศึกษาที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นในการวิจัย

1.2 คำถามในการวิจัย

เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากอะไร เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนภาครัฐใช่หรือไม่ การลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อน และเกิดผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไร และเพียงไรในปัจจุบัน

1.3 วัตถุประสงค์

1. ศึกษาพัฒนาการของนโยบายรัฐต่อกระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น
2. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น
3. ศึกษาผลกระทบของการใช้จ่ายเงินภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น

1.4 สมมุติฐานในการวิจัย

สมมุติฐานหลัก: การเติบโตเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเป็นผลมาจากการลงทุนภาครัฐซึ่งแบ่งช่วงการเติบโตออกเป็นสองช่วง

สมมุติฐานรอง 1: “ในช่วงแรกปัจจัยขับเคลื่อนหลัก คือ การลงทุนภาครัฐจากรัฐบาลกลางในสาขาด้านการบริหารราชการ ส่งผลให้เมืองขยายตัวเติบโตด้านการจ้างงาน เชื่อมโยงให้เกิดการขยายตัวด้านกิจการค้า บริการ ส่งผลให้เศรษฐกิจเมืองเติบโตต่อเนื่องเป็นวงจร เรียกว่า การสะสมหมุนวนรอบที่หนึ่ง”

สมมุติฐานรอง 2: “ภายหลังการลงทุนภาครัฐในสาขาด้านการบริหารราชการเริ่มลดลงและการลงทุนภาครัฐจากรัฐบาลกลางที่มีอยู่เดิมในสาขาการศึกษาโดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น เกิดการขยายตัวที่ต่อเนื่องและกลายเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนหลัก ที่สร้างความหลากหลายของฐานเศรษฐกิจเมืองมากยิ่งขึ้น และเชื่อมโยงให้เกิดการขยายตัวและความหลากหลายด้านกิจการค้า บริการ ส่งผลให้เศรษฐกิจเมืองเติบโตต่อเนื่องเป็นวงจร เรียกว่า การสะสมหมุนวนรอบที่สอง”

1.5 การกำหนดทฤษฎีหลักในการวิจัย

จะเห็นได้จากแนวนโยบายการพัฒนาเมืองขอนแก่นตามแผนพัฒนาภาค ภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ขอนแก่น ในพ .ศ. 2505 มีความสอดคล้องกับแนวความคิดขั้วความเจริญเติบโต (Growth pole) หรือ นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโต (Growth center) ในหลายมิติ เมื่อพิจารณาแล้วพบว่ารากฐานแนวนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโตข้างต้นมีที่มาจากทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ในทัศนะของ เคนส์ (Keynesian economics) และ ทฤษฎีการสะสมหมุนวนในเมือง (Cumulative causation) ของ Myrdal (1957) ผู้วิจัยได้บูรณาการกับแนวคิดการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง แบบฐานฐานสาขาส่งออก ของ Tiebout (1956) มีหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ดังนี้

Myrdal (1957) กล่าวว่า “ชุดของการเปลี่ยนแปลงขนาดกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหญ่ในพื้นที่หนึ่ง ในเวลาหนึ่ง จะส่งผลต่อการเกิดผลกระทบ 2 ทางคือ ผลกระทบด้านหน้า กล่าวคือการลงทุนในหน่วยทางเศรษฐกิจหนึ่ง เช่น อุตสาหกรรม วิสาหกิจ จะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น เช่น การจ้างงาน การย้ายถิ่น การลงทุนต่อเนื่อง รวมถึงการเกิดรายได้ และผลกระทบด้านหลัง คือ สามารถดึงดูด เชื่อมโยงให้เกิดอุตสาหกรรม วิสาหกิจ ต่อเนื่องเป็นวงจร เรียกว่าการสะสมหมุนวนและสร้างตัวทวีด้านรายได้แก่ท้องถิ่นในที่สุด”

Tiebout (1956) ระบุว่า ทฤษฎีการเจริญเติบโตของเมืองในแบบฐานการส่งออก (Export Base) เชื่อว่า “ระบบเศรษฐกิจเมืองเติบโตได้ด้วยการส่งออกในสาขาใดสาขาหนึ่ง โดยเมื่อเกิดการ

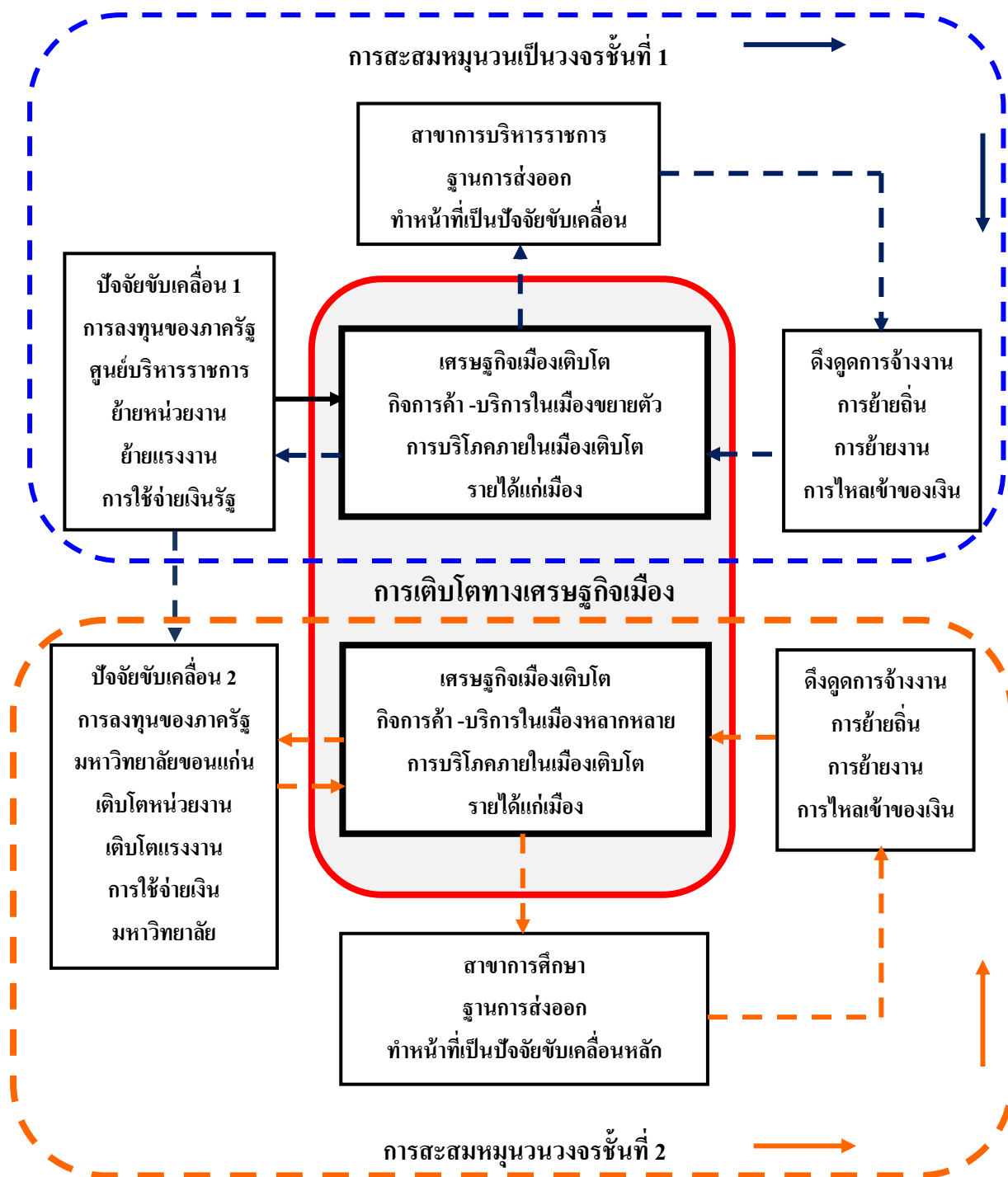
ส่งออก สิ่งที่มาคือการไหลเข้าของเงิน การเติบโตของการบริโภคภายในเมือง (Internal consumer) และเกิดเป็นรายได้ ของเมืองในที่สุด สาขาเศรษฐกิจที่ส่งออกถูกพิจารณาว่า เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจในเมือง” (Tiebout, 1956)

1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภายใต้คำถามการวิจัย บูรณาการร่วมกับทฤษฎีหลักในการวิจัย ข้างต้น สร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

“การเปลี่ยน แปลงจากการกระตุ้นการลงทุนของภาครัฐจากรัฐบาลกลาง โดยการย้ายหน่วยงาน ย้ายแรงงานราชการ และการใช้จ่ายเงินภาครัฐ ส่งผลให้สาขาเศรษฐกิจด้านการบริหารราชการในเมืองเติบโตจนกลายเป็นสาขาส่งออก ซึ่งทำหน้าที่เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนหลัก ที่ดึงดูดการจ้างงาน การย้ายถิ่น กิจการ รค้าและบริการ การไหลเข้าของปริมาณเงินส่งผลดีต่อกิจการการค้าและบริการในเมืองขยายตัว เกิดการบริโภคภายในเมือง สร้างรายได้แก่เมือง ซึ่งเศรษฐกิจเมืองจะเติบโตเป็นวงจรต่อเนื่อง เรียกว่าการสะสมหมุนวนขั้นที่ 1

ภายหลังการลงทุนภาครัฐด้านการศึกษาที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เกิดการเติบโตอย่างต่อเนื่องกลายเป็นสาขาส่งออกใหม่ และทำหน้าที่เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนหลัก ส่งผลต่อการเติบโตด้านการบริโภคภายในเมือง สร้างความหลากหลายของกิจการการค้าและบริการมากยิ่งขึ้น สร้างรายได้แก่เมืองเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจเมืองเติบโต เป็นวงจรต่อเนื่อง เรียกว่าการสะสมหมุนวนขั้นที่ 2 ” ดังภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

1.7 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

แบ่งเป็น 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 การศึกษาพัฒนาการของเมืองขอนแก่น นโยบายโครงการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญและการวิเคราะห์ฐานการส่งออก ได้แก่

- 1) การศึกษาพัฒนาการของเมืองขอนแก่นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 2) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ.2504- 2509 แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือพ.ศ.2505-2509 และกลุ่มโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น
- 3) โครงการในกลุ่มโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ 2507-2519
- 4) ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นต่อการลงทุนภาครัฐในขอนแก่น

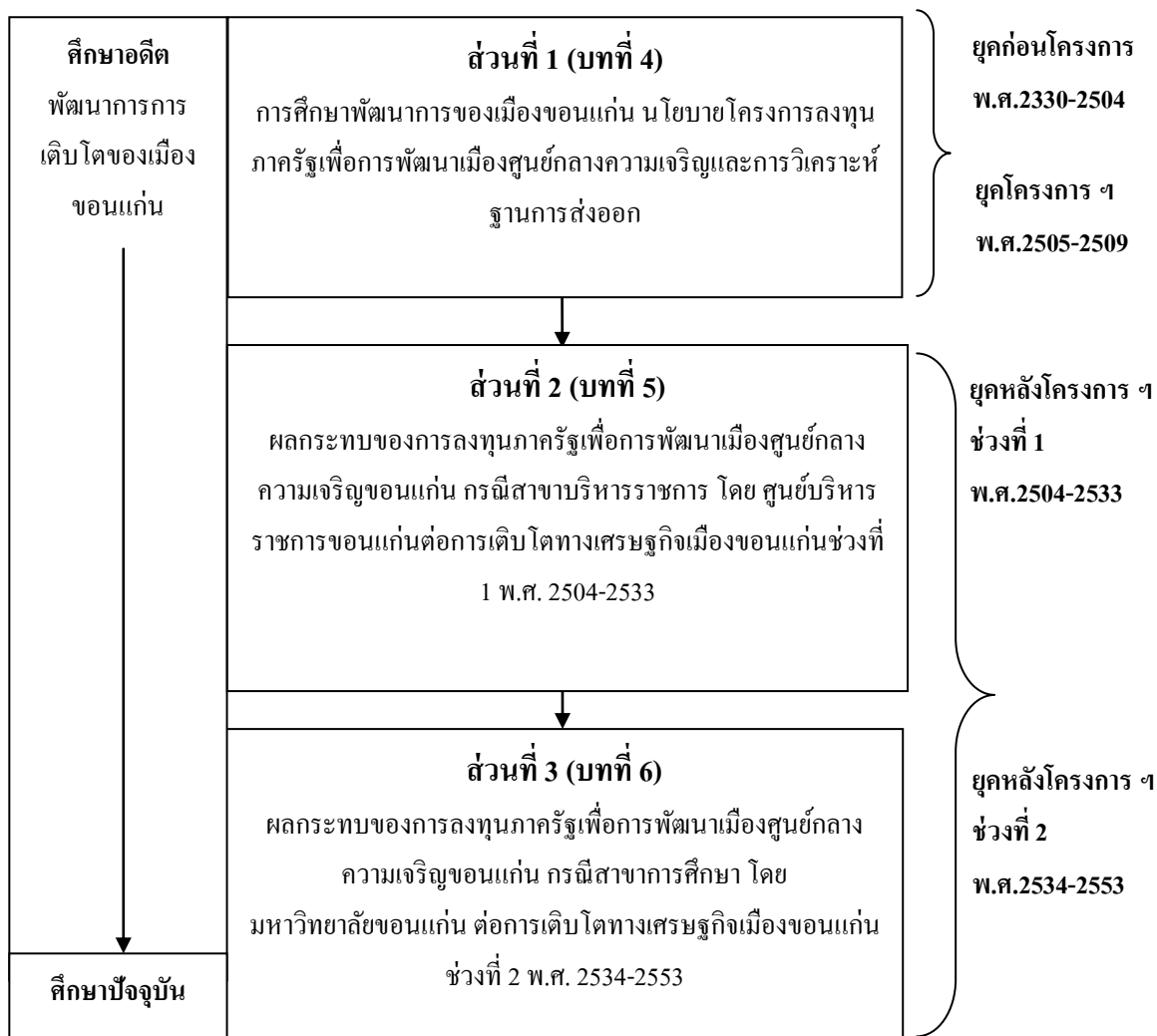
5) ศักยภาพฐานการส่งออกของจังหวัดขอนแก่น

ส่วนที่ 2 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น กรณีสาขาบริหารราชการ โดย ศูนย์บริหารราชการขอนแก่นต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นช่วงที่ 1 พ.ศ. 2504-2533 ได้แก่

- 1) การใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัด
- 2) หน่วยงานราชการในเมือง
- 3) การจ้างงานภาครัฐในเมือง
- 4) การย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง
- 5) การเพิ่มขึ้นของประชากรการจ้างงานภาคเอกชน และการลงทุนภาคเอกชน
- 6) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัด
- 7) การเติบโตกิจการการค้าและบริการในเมือง
- 8) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเมือง

ส่วนที่ 3 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น กรณี สาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นช่วงที่ 2 พ.ศ. 2534-2553 ได้แก่

- 1) ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ สาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2534-2553
- 2) บทบาทมหาวิทยาลัยขอนแก่นในปัจจุบัน (พ.ศ.2553)
- 3) ผลกระทบของการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อรายได้เมืองในปัจจุบัน

ภาพที่ 1.2 แสดงกรอบขอบเขตการศึกษาในด้านเวลาและเนื้อหาการศึกษา

ขอบเขตเวลา

ระยะเวลาในการศึกษาจะแบ่งเป็น 3 ยุคโดยใช้เกณฑ์จากการวิเคราะห์เหตุการณ์ของการพัฒนาการของเมือง คือ

1. ยุคก่อนโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ขอนแก่น พ.ศ. 2330-2503
2. ยุคโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ พ.ศ. 2505-2509 และ
3. ยุคหลังโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ พ .ศ. 2504-2553 ซึ่งจะแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2513-2533 และช่วงที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2534-2553

ขอบเขตด้านพื้นที่

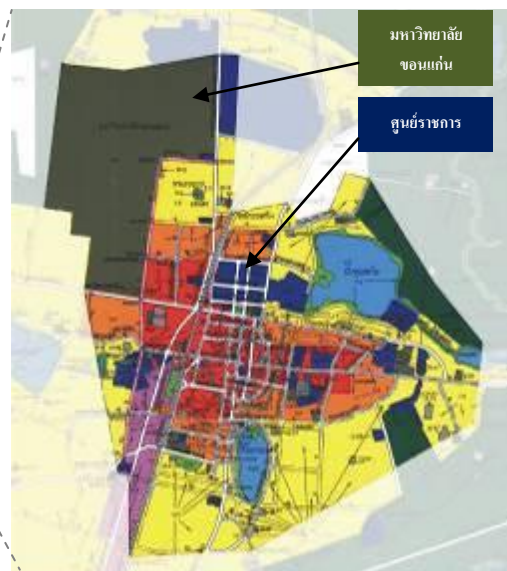
1. ระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ระดับจังหวัดขอนแก่น
3. เมืองขอนแก่น คือ เทศบาลนครขอนแก่น 47 ตารางกิโลเมตรและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง

ประเทศไทย

จังหวัดขอนแก่น

เมืองขอนแก่น คือ เทศบาลนครขอนแก่น 47 ตร.กม

ภาพที่ 1.3 พื้นที่ศึกษา จังหวัดขอนแก่นและเมืองขอนแก่น

1.8 ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้จะใช้วิธีวิจัยเป็นแบบกรณีศึกษา (Yin, 2003) เพื่อตรวจสอบ โดยเจาะจงปรากฏการณ์ด้านผลกระทบจากการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นในช่วงระหว่างเวลาที่กำหนดกับกลุ่มตัวแปรที่จะเจาะจงและคัดเลือกแล้ว โดยมีวิธีการศึกษาที่หลากหลายคือ วิเคราะห์เนื้อหา แบบจำลองอัตราส่วนที่ตั้ง สถิติพรรณนาและการศึกษาแบบจำลองตัวทวีของ เกนส์ ซึ่งแบ่งศึกษาตามประเด็นคำถาม กล่าวคือ

คำถามที่ 1 เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากอะไร จะใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) (Kimberly, 2002) เพื่อศึกษาพัฒนาการของเมืองเชิงบรรยายโดยอาศัยข้อมูลจากเอกสาร

คำถามที่ 2 เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากกา รลงทุนภาครัฐใช่หรือไม่ ถ้าใช่สาขาการ ลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็น ปัจจัยขับเคลื่อน จะใช้แนวคิดฐานการส่งออก (Tiebout, 1956) โดยใช้วิธี ในแบบจำลองอัตราส่วนที่ตั้ง (Location quotient) และเปรียบเทียบระหว่างสาขาเศรษฐกิจของ จังหวัดขอนแก่นก่อนและหลังมีนโยบาย

คำถามที่ 3 เกิดผลกระทบต่อ การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองอย่างไร เลือกใช้วิธีสถิติพรรณนา ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ในช่วงเวลา ก่อนและหลังที่มีนโยบายในระยะเวลา 50 ปี โดยกำหนด การลงทุนภาครัฐ คือ ตัวแปรต้น ประกอบด้วย ปริมาณการใช้จ่ายภาครัฐ จำนวนหน่วยงานราชการ จำนวนการจ้าง งานภาครัฐ ขณะที่ ตัวแปรผล คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ประกอบด้วย จำนวนแรงงานภาคเอกชน การย้ายถิ่น มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม จำนวนกิจการค้าและบริการ และการใช้ที่ดินในเมือง โดยวิเคราะห์จากข้อมูลจาก เอกสารทฤษฎีภูมิของหน่วยงานราชการต่าง ๆ

คำถามที่ 4 เกิดผลกระทบ การเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในปัจจุบันเพียงไร เลือกใช้วิธีการศึกษาแบบจำลองตัวทวีของเคนส์ (Keynesian Multiplier Approach) ซึ่งปรับปรุงจากแบบจำลองตัวทวีของภาค (Regional income multiplier) (Sadler, Archer and Owen, 1973) ที่ทดสอบแล้ว (Ladavalya and Siripool, 1988) และวิเคราะห์จากข้อมูลจากการสำรวจในภาคสนาม ด้วยแบบสอบถาม 7 แบบมีประชากรตัวอย่างทั้งสิ้น 1,929 ตัวอย่าง และการคำนวณหาค่าตัวทวีเปรียบเทียบหน่วยงานราชการทั่วไปและมหาวิทยาลัยขอนแก่น

1.10 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจถึงพัฒนาการและกลไกการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น
2. ตรวจสอบความสอดคล้องเชิงทฤษฎี ฐานเศรษฐกิจเมืองและการสะสมหมุนวน
3. ตรวจสอบความสัมฤทธิ์ผลของนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

วิทยานิพนธ์เรื่อง ผลกระทบการลงทุนภาครัฐเพื่อ การพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ ต่อ เศรษฐกิจเมือง กรณีศึกษาเมืองขอนแก่น นี้ เป็นการศึกษาระบบการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ขอนแก่น การทบทวนวรรณกรรมจึงมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยแบ่งเป็นสี่ กลุ่มได้แก่ หนึ่ง แนวนโยบาย สอง ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง สาม แนวคิดขั้วความเจริญและเมือง ศูนย์กลางความเจริญและสี่วิธีการศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองรวมถึงกรณีศึกษา กล่าวคือ

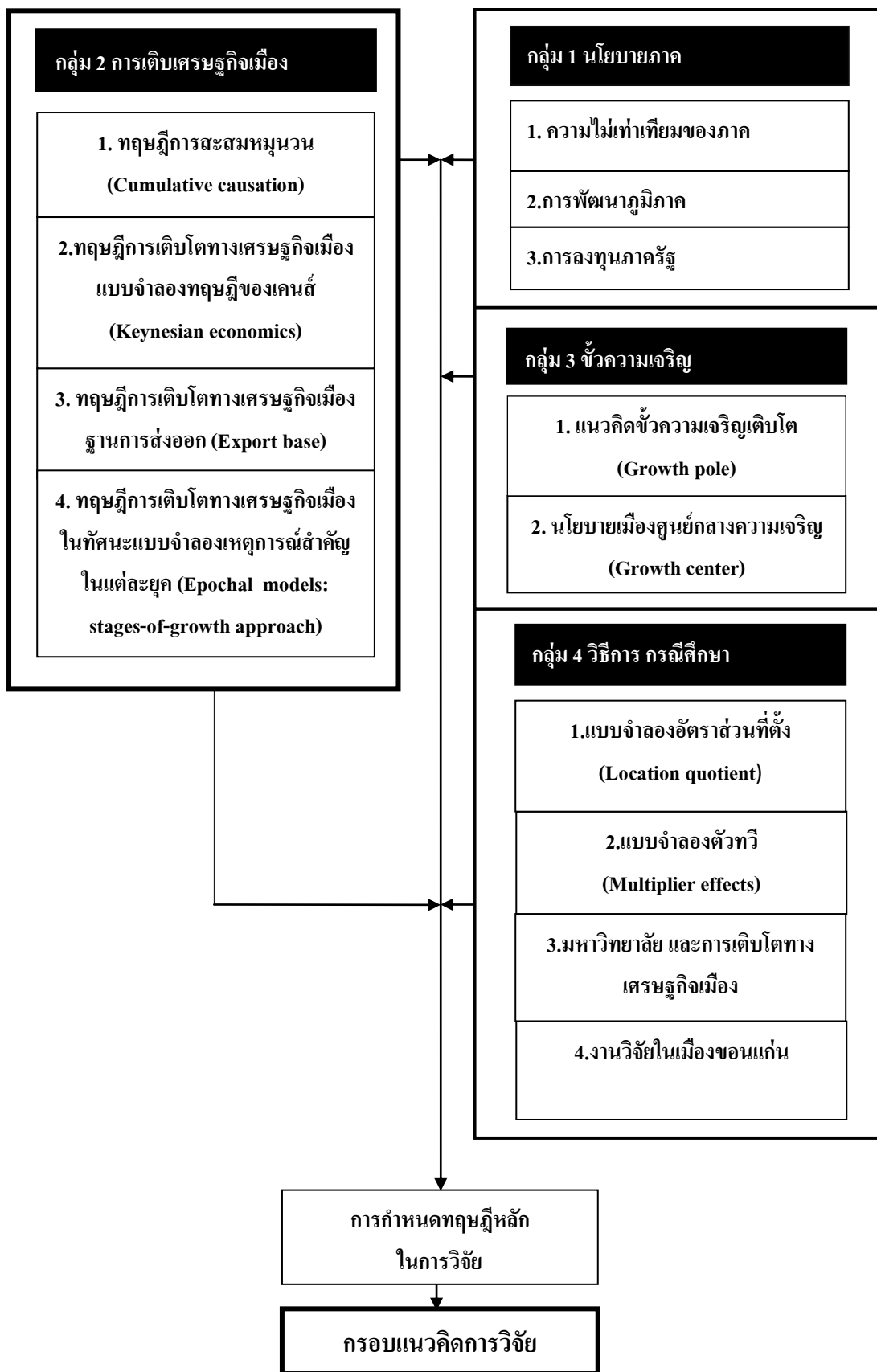
กลุ่มวรรณกรรมที่หนึ่ง จะกล่าวถึงด้านแนวนโยบายและการลงทุนภาครัฐและการเติบโต ของเมือง ได้แก่ 1) แนวคิดความไม่เท่าเทียมกันของภาค 2) แนวนโยบายการพัฒนาการพัฒนากฎมภาค 3) การลงทุนภาครัฐ

กลุ่มวรรณกรรมที่สอง จะกล่าวถึง ทฤษฎีด้านการเติบโตเศรษฐกิจเมืองได้แก่ 1) ทฤษฎีการ สะสมหมุนวน (Cumulative causation) 2) ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองแบบจำลองทฤษฎี ของเคนส์ (Keynesian economics) 3) ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ฐานการส่งออก 4) ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในทัศนะแบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค (Epochal models: stages-of-growth approach)

กลุ่มวรรณกรรมที่สาม จะกล่าวถึงแนวคิดขั้วความเจริญเติบโต ได้แก่ 1) แนวคิดขั้วความ เจริญเติบโต (Growth pole) 2) นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ (Growth center)

กลุ่มวรรณกรรมที่สี่ กล่าวถึง วิธีการศึกษาการวัดการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ได้แก่ 1) แบบจำลองอัตราส่วนที่ตั้ง (Location quotient) 2) แบบจำลองตัวทวี (Multiplier effects) 3) แนวคิดมหาวิทยาลัยและการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง 4) งานวิจัยในเมืองขอนแก่น

การทบทวนวรรณกรรมในสี่กลุ่มข้างต้น นอกจากจะเป็นการศึกษาความรู้จากทฤษฎี แนวความคิด แนวนโยบาย วิธีการวิจัย จากนักวิชาการต่าง ๆ แล้ว ยังจะบูรณาการความรู้เพื่อสร้าง กรอบแนวคิดในการวิจัย และระเบียบวิธีการวิจัยต่อไปโดยมีเนื้อหาความสัมพันธ์ของการทบทวน วรรณกรรมดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 การทบทวนวรรณกรรม

2.1 วรรณกรรมกลุ่มที่ 1 แนวนโยบายและการลงทุนภาครัฐและการเติบโตของเมือง

2.1.1 ความไม่เท่าเทียมกันของภาค

นโยบายสาธารณะมักถูกใช้เพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันของภูมิภาค ความไม่เท่าเทียมกันของการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคหรือระหว่างท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศขึ้น ความไม่เสมอภาค (Disparity) ดังกล่าวจะเป็นแรงกดดันให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นตามมา แนวความคิดความเจริญเติบโตและความเท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาคได้รับความสนใจและมีการใช้ “เมือง” เป็นกลวิธีในการพัฒนาภูมิภาคนี้เริ่มขึ้นในช่วง ค .ศ.1950 โดยมีพื้นฐานมาจากปัญหาของการเติบโตและความทันสมัยของเมืองจะเป็นกลไกกระตุ้นการพัฒนาและเชื่อว่าเมืองจะสามารถสร้าง ขยายหรือส่งผ่านความทันสมัยออกสู่ภูมิภาคได้ (North, 1955) ซึ่ง Williamson ได้แบ่งความไม่เท่าเทียมกันนี้ออกเป็น 6 อย่าง คือ ระหว่างภาค (Inter regional) ภายในภาค (Intra regional) เมืองและชนบท (Urban and rural) ระหว่างเมือง (Inter urban) ระหว่างชนบท (Inter rural) ภายในเมือง (Intra urban) และเชื่อว่าหากเกิดความเจริญอย่างมากขึ้นในภาคใดภาคหนึ่งของประเทศแล้ว ความไม่เท่าเทียมกันของภูมิภาคระหว่างภาคที่ รวยและภาคที่จนจะมียู่เรื่อยๆ และจะเพิ่มขึ้น (Williamson , 1965) ส่วน North ซึ่งว่าเมื่อเกิดความไม่เท่าเทียมกันของการพัฒนาเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาค หรือระหว่างท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศขึ้น ความไม่เสมอภาค (Disparity) ระหว่างพื้นที่จะเป็นแรงกดดันให้เกิดขั้นตอนของการพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นตามมา (North, 1953)

2.1.2 การพัฒนาภูมิภาค

การศึกษาด้านการพัฒนาภูมิภาค เริ่มต้นอย่างจริงจังในช่วง กลาง ค .ศ 1950 โดยเริ่มจากการเสนอบทความเรื่องทฤษฎีแหล่งที่ตั้งกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภูมิภาค (Location theory and regional economic growth) (North, 1955) และบทความเรื่องสินค้าออกกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภูมิภาค (Exports and regional Economic growth) (Tiebout, 1956: 160-164) ตำราทฤษฎีเศรษฐศาสตร์กับภูมิภาคภาคด้าหลัง (Economic theory and underdeveloped regions) (Myrdal, 1957) แบบจำลองความเจริญเติบโตที่ไม่สมดุล (Unbalanced Growth model) ในหนังสือชื่อกลวิธีในการพัฒนาเศรษฐกิจ (The Strategy of economic development) (Hirschman, 1958) รวมถึงการเสนอรูปแบบในการวางแผนและการพัฒนาภูมิภาคขึ้นเป็นครั้งแรกใน ค.ศ.1966 โดยเสนอแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์กลางกับเขตรอบนอก (Centre-Periphery Model) ในหนังสือนโยบายการพัฒนาภูมิภาค (Regional development policy: a case study of Venezuela) (Friedmann and Alonso, 1964)

โดยทั่วไปแล้ววัตถุประสงค์ของการพัฒนาภูมิภาคที่กล่าวมาข้างต้น คือ การลดความแตกต่างระหว่างภูมิภาคให้เหลือน้อยที่สุดและการสร้างความเจริญเติบโตให้เกิดแก่ประเทศมากที่สุด วัตถุประสงค์ทั้งสองข้อนี้ดูเหมือนจะสอดคล้องกัน แต่ถ้าพิจารณาโดยรอบคอบแล้วขัดแย้งกันเอง กล่าวคือถ้าจะให้ทุก ๆ ภูมิภาคได้รับผลการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันแล้วอัตราความเจริญเติบโตของประเทศก็อาจจะต้องลดลงบ้าง ในทางตรงข้าม ถ้าต้องการให้ประเทศมีอัตราความเจริญเติบโตสูงสุด ความแตกต่างระหว่างภูมิภาคก็อาจจะยิ่งเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ผู้กำหนดนโยบายพัฒนาจึงต้องตัดสินใจเลือกระหว่างประสิทธิภาพส่วนรวม (Aggregate efficiency) กับความเท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาค (Interregional equity) (Friedmann and Weaver, 1979)

จากประเด็นวัตถุประสงค์ของการพัฒนาภูมิภาคที่กล่าว แนวคิดเบื้องต้นในการกำหนดนโยบายพัฒนาภาค สามารถแบ่งเป็นสองลักษณะ คือลักษณะที่หนึ่ง เรียกว่า “การจัดคนไปหางาน” (Taking people to jobs) และลักษณะที่สอง เรียกว่า “การจัดงานไปหาคน” (Taking jobs to people) Higgins ลักษณะแรก “การจัดคนไปหางาน” (Taking people to jobs) เป็นฐานความคิดดั้งเดิม คือเชื่อว่า ควรการลงทุนให้ภูมิภาคหนึ่ง ๆ ที่เจริญแล้วหรือกำลังจะเจริญ ให้เจริญเติบโตยิ่งขึ้น และสนับสนุนให้มีการอพยพแรงงานอยู่ในภูมิภาคแล้วเข้ามาทำงานในภูมิภาคที่เจริญ เช่น ให้เมืองหลวงของประเทศเป็นแหล่งที่รวบรวมแหล่งงานที่เดียว เพื่อให้ประชากรในภูมิภาครอบนอกอพยพเข้ามาทำงาน (Higgins, 1981)

ลักษณะที่สอง “การจัดงานไปหาคน” (Taking jobs to people) เป็นฐานความคิดที่ตรงกันข้ามกับลักษณะแรก กล่าวคือ การกระจายการสร้างแหล่งงานใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในภูมิภาคแล้วแหล่งแทนที่จะรวบรวมแหล่งงานไว้ในภูมิภาคที่เจริญแล้ว เป็นวิธีนี้เป็นที่ยอมรับและนำไปปฏิบัติมากกว่าวิธีแรก จะเห็นได้ว่าแนวคิดเบื้องต้นในการกำหนดนโยบายพัฒนาภาคทั้งแบบ “การจัดคนไปหางาน” และ “การจัดงานไปหาคน” นั้นมีนัยยะที่คล้ายคลึงกันกับแนวความคิดการพัฒนาและการปกครองในลักษณะแบบ “จากบนลงล่าง” (From above หรือ Top-down) และ “จากล่างขึ้นบน” (From below หรือ Bottom-up) (Stohr and Tylor, 1981) กล่าวคือ “การจัดคนไปหางาน” (Taking people to jobs) จะเป็นแบบจากบนลงล่าง (From above หรือ Top-down) ขณะที่ “การจัดงานไปหาคน” (taking jobs to people) จะเป็นแบบจากล่างขึ้นบน (From below หรือ Bottom-up) จะพบว่าการพัฒนา “จากข้างบน” มีรากฐานมาจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของนีโอคลาสสิก ซึ่งก็คือแนวคิด “การจัดคนไปหางาน” (taking people to jobs) เป็นการส่งเสริมให้มีการลงทุนในภูมิภาคที่เจริญแล้ว ซึ่งแนวคิดที่เป็นที่รู้จักกันคือ แนวคิดเรื่องขั้วความเจริญเติบโต (Growth pole) หรือเมืองศูนย์กลางความเจริญ (Growth centre) ที่จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

ขณะที่การพัฒนา “จากข้างล่าง” เป็นแนวทางการพัฒนาที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ มีแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานการระดมทรัพยากรต่าง ๆ ตามสถานะของแต่ละพื้นที่และก่อให้เกิดความพอใจแก่ประชาชนในเขตนั้น ๆ มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนส่วนใหญ่ที่ยากจนและด้อยโอกาส นโยบายการพัฒนาจะมุ่งแก้ไขปัญหาคความยากจนโดยตรง ดังนั้น จึงเป็นนโยบายที่จะต้องริเริ่มและควบคุมจากระดับล่างคือจากประชาชนส่วนใหญ่นั่นเอง แนวทางการพัฒนาจะมีลักษณะสนองความต้องการพื้นฐาน มักจะเป็นโครงการขนาดเล็กที่เกิดขึ้นในเขตชนบทเน้นการพึ่งตนเอง คือ การใช้แรงงานและทรัพยากรที่มีอยู่ในภูมิภาคนั้น ๆ และมักจะใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมมากกว่าเทคโนโลยีในระดับสูง

อย่างไรก็ดีอาจไม่เสมอไปที่จะแยกรูปแบบของการพัฒนาทั้งแบบ “การจัดคนไปหางาน” (Taking people to jobs) หรือแบบจากบนลงล่าง (From above หรือ Top-down) และ “การจัดงานไปหาคคน” (Taking jobs to people) หรือแบบจากล่างขึ้นบน (From below หรือ Bottom-up) ออกจากกันอย่างสิ้นเชิง การเลือกที่จะกระจายความเจริญออกไปให้เกิดขึ้นในพื้นที่หนึ่ง ๆ ในภูมิภาคที่ล่าหลังเช่น โครงการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคนั้นในช่วงแรกจะเป็นแบบจากบนลงล่าง แต่เกิดในลักษณะ “การจัดงานไปหาคคน” โดยมุ่งหวังในภายหลังให้เกิดผลในลักษณะ “การจัดคนไปหางาน” คือการดึงดูดประชากรในภาคที่ล่าหลังเข้ามาทำงานในเมืองศูนย์กลางที่กำหนด ซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อต่อไป

2.1.3 การใช้จ่ายเงินภาครัฐและการลงทุนภาครัฐ

ประเด็นนิยามคำว่าการลงทุนภาครัฐ (Government expenditure) โดยรวมจะถือเป็นส่วนหนึ่งของการใช้จ่ายเงินภาครัฐ (Public expenditure) ในความหมายของการใช้จ่ายเงินภาครัฐ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม ให้ความหมาย ของ การใช้จ่ายเงินภาครัฐ หมายถึง การใช้จ่ายเงินของ ภาครัฐบาลเพื่อรักษาระดับการดำเนินงานของภาครัฐบาล และเพื่อผลประโยชน์ของสังคมโดยการลงทุนภาครัฐ การดำเนินงาน การบริหาร (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม , 2538: 345-346) ขณะที่ ชงชัย ลำดับวงศ์ และพิสิฐ ลีอาธรรม ให้ความหมายของคำว่า การใช้จ่ายเงินภาครัฐ หมายถึง รายจ่ายที่รัฐบาลจ่ายลงไปเพื่อการบริหารงานอันเป็นภาระหน้าที่ของรัฐโดยทั่วไปและเพื่อจัดให้มีสินค้าและบริการสาธารณะอันเป็นประโยชน์แก่ประชาชนและประเทศโดยรวม สามารถจำแนกออกเป็น 6 แนวทาง คือ 1) การใช้จ่ายเพื่อการบริหารงานของรัฐ 2) การใช้จ่ายเพื่อจัดให้มีสินค้าและบริการที่มีคุณภาพแก่ประชาชน 3) การใช้จ่ายเพื่อจัดให้มีการบริการที่เกี่ยวกับสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ 4) การใช้จ่ายเพื่อการสงเคราะห์ การใช้จ่ายเพื่อการสนับสนุนส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเอง 5) การใช้จ่ายที่เป็นการจ้างงาน เพื่อให้เกิดการกระจาย

รายได้ และการเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แล ะ 6) การใช้จ่ายเงินเพื่อชำระหนี้ (ชงชัย ลำดับวงศ์ และพิสิฐ ลีอาธรรม , 2531) จะเห็นได้ว่าในนิยามของการลงทุนภาครัฐ (Public investment) จะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของคำว่า การใช้จ่ายเงินภาครัฐ ลงทุนภาครัฐจึงเป็นการใช้จ่ายเงินของรัฐที่เกี่ยวกับ การบริหารงานของรัฐ จัดใ ห้มีสินค้าและบริการ จัดใ ให้มีการบริการที่เกี่ยวกับ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการตลอดจนการใช้จ่ายเงินที่เป็นการจ้างงาน ซึ่งในการศึกษานี้ โครงการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น เช่น การสร้างศูนย์ราชการ มหาวิทยาลัย การ จัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ และการใช้จ่ายที่เป็นการจ้างงาน อันเป็นผลสืบเนื่องจากโครงการพัฒนาเมือง ศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ดังกล่าว จะเป็น การลงทุนภาครัฐ ในการศึกษาคั้งนี้

ประเด็นผลกระทบของการใช้จ่ายเงินภาครัฐ ทฤษฎีการใช้จ่ายเงินภาครัฐ ของ Keynes ให้ความสำคัญกับภาครัฐในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจพื้นที่โดยระบุ ว่า “ภาครัฐและ ภาคเอกชนล้วนมีบทบาทที่สำคัญ สร้างการเติบโตของเศรษฐกิจเมือง หรือ การแก้ไขภาวะเศรษฐกิจ เมืองได้โดยการกระตุ้น (จงใจให้ลงทุน) การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานในเมืองซึ่งเป็นการอัดฉีด รายได้และส่งผลใ ให้มีการใช้จ่ายมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจอาจเป็นการตั้งโรงงา นอุตสาหกรรม การ สร้างศูนย์ราชการ มหาวิทยาลัย ซึ่งจะกระตุ้นใ ให้มีการผลิตและการลงทุนมากขึ้น จนทำให้เกิด รายได้และการใช้จ่ายมากขึ้น และส่งผลหมุนเวียนต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ” (Keynes, 1936) การใช้ นโยบายการใช้จ่ายเงินภาครัฐ ในโครงการลงทุนภาครัฐเพื่อกระตุ้นระบบเศรษฐกิจ มีแบบจำลอง อย่างง่าย คือ $Y = C + I + G$ โดยที่ $Y =$ รายได้ประชาชน $C =$ การบริโภค $I =$ การลงทุน $G =$ การใช้ จ่ายภาครัฐบาล (สุรกีษ์ บุนนาค และวันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน , 2528) ในการศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะการ ลงทุนภาครัฐเท่านั้น เนื่องจากเป็นการศึกษาเฉพาะผลกระทบของการลงทุนภ ภาครัฐเพื่อการพัฒนา เมืองศูนย์กลางความเจริญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง

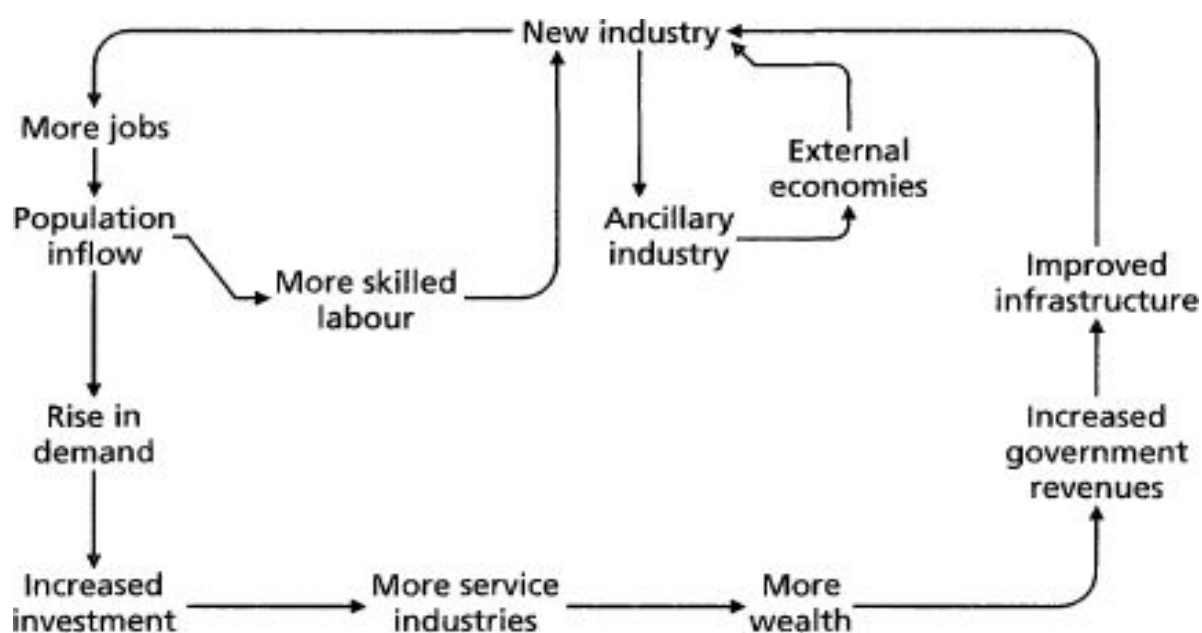
2.2 วรรณกรรมกลุ่มที่ สอง ทฤษฎีและแนวคิดด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง

2.2.1 ทฤษฎีการสะสมหมวน (Cumulative causation)

Gunnar Myrdal (1898–1987) นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบล ได้พัฒนาทฤษฎีการ สะสมหมวน เพื่ออธิบายการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองและภูมิภาค อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือใ ในการสร้างการเติบโตในพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความไม่เสมอภาคกัน โดยเชื่อว่าระบบเศรษฐกิจ ของพื้นที่จะมีการสะสมหมวนเป็นวงจรต่อเนื่องเป็นลูกโซ่เป็นทอด ๆ ซึ่งแนวคิดกา รสะสมหมวน สามารถเกิดขึ้นได้จริงในพื้นที่ และยังสนับสนุนผลดีของการสะสมหมวนนั้นจากการกระจุก ตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่หนึ่ง ๆ และเมื่อเวลาผ่านไปจะมีแนวโน้มจะส่งผลกระทบ

ต่อเนื่องเป็นลำดับ และก่อให้เกิดความเจริญเติบโตแก่เมืองหรือภูมิภาคและลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ได้

ทฤษฎีการสะสมหมูนวน ของ Myrdal เป็นทฤษฎีที่จะอธิบายกระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจของพื้นที่ได้ดีกว่า ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองในทัศนะแบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค ของ Jane Jacobs เนื่องจากมีรากฐานการวิเคราะห์เชิงเศรษฐศาสตร์สะสม และการหมูนวนของระบบเศรษฐกิจ คือข้อสรุปรวบยอดของการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองและยังสามารถอธิบายถึงองค์ประกอบ กลไกการขับเคลื่อน ขั้นตอนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองได้อย่างชัดเจน Myrdal เชื่อว่า เมืองคือกลไกสำคัญในการพัฒนาภูมิภาค การเติบโตของเมืองโดยแนวคิดที่ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับกระบวนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในพื้นที่หนึ่ง ๆ (Myrdal, 1957: 82-83)

ภาพที่ 2.2 ทฤษฎีการสะสมหมูนวน Myrdal (1957)

Myrdal (1957: 82-83) เชื่อว่า “ชุดของการเปลี่ยนแปลงขนาดกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหญ่ในพื้นที่หนึ่ง ในเวลาหนึ่ง จะส่งผลต่อการเกิดผลกระทบที่เรียนกว่า ไปด้วยหน้าเชิงบวก กล่าวคือการลงทุนในหน่วยทางเศรษฐกิจหนึ่งเช่น อุตสาหกรรม วิสาหกิจจะส่งผลคือต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น เช่นการจ้างงาน การย้ายถิ่น การลงทุนต่อเนื่อง รวมถึงรายได้ และเกิดผลกระทบด้านหลังคือสามารถดึงดูด เชื่อมโยงให้เกิดอุตสาหกรรม วิสาหกิจ ต่อเนื่องเป็นวงจร เรียกว่าการสะสมหมูนวน และสร้างตัวทวีคูณรายได้แก่ท้องถิ่นในที่สุด”

จากทฤษฎีการสะสมหมูนวน สู่แนวคิดการสะสมหมูนวนในเมือง (Cumulative and self-reinforcing urban growth) (Goodall, 1972 cited in Moseley, 1974: 97-98) สนับสนุนทฤษฎี Cumulative causation theory กล่าวว่า

“ด้วยการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในเมือง จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ที่ตามมา การเปลี่ยนแปลงแต่ละอย่างจะมีแรงและปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การก่อตั้งองค์กรใหม่ จะนำไปสู่การจ้างงานและประชากรเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการขยายตัวของเมืองเกิดการสะสมหมูนวนเวียนและเสริมแรงในตนเอง” ซึ่งเป็นพื้นฐานของแนวความคิด การพัฒนาเศรษฐกิจเมืองที่จะเกิดความสามารถในการเติบโตได้ ด้วยความได้เปรียบจากการประหยัดจากขนาด (Economy of Scale) ซึ่งจะสามารถเชื่อมโยงและส่งผ่านไปยังพื้นที่รอบนอก หรือเมืองอื่น ๆ ได้ Moseley ได้อธิบายกระบวนการเติบโตของเมืองว่า เมื่อมีการก่อตั้งองค์กรใหม่ในพื้นที่เมืองจะเกิดผลกระทบขึ้นสามด้านคือ หนึ่ง การเพิ่มขึ้นของประชากรและการจ้างงานแก่ประชากรเมือง สอง การกระตุ้นและดึงดูดองค์กรอื่น ๆ ที่ส่งปัจจัยการผลิตหรือบริการให้แก่หน่วยผลิตใหม่นั้นและ สาม การเพิ่มรายได้และภาษีให้แก่ท้องถิ่น ซึ่งผลทั้งสามประการจะก่อให้เกิดการเติบโตของเมือง เพิ่มความประหยัดจากการกระจุกตัวและทำให้องค์กรใหม่ ๆ เข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่เพิ่มขึ้น”

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการสะสมหมูนวนของ Myrdal สามารถใช้ในการอธิบายการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองได้สมบูรณ์ โดยเฉพาะกรณีของเมืองที่มีแบบแผนการเติบโตมาจากการแทรกแซงหรือกระตุ้นการลงทุนจากระบบภายนอก ซึ่งเป็นรากฐานของแนวคิดขั้วความเจริญเติบโต และนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ ทฤษฎีการสะสมหมูนวนของ Myrdal เป็นการอธิบายการเติบโตของเมืองที่เกิดการสะสมหมูนวนเป็นวงจร ในวงจรมันนั้นระบุถึงกลไก ขั้นตอนความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรสาขาเศรษฐกิจตลอดจน ผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ และมองว่าการสะสมดังกล่าวจะหมูนวนเป็นวงจรต่อเนื่องไปกับการเติบโตของเมือง

อย่างไรก็ดีในสภาพความเป็นจริงแล้วพัฒนาการการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองย่อมผันแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และทางเศรษฐกิจของเวลาในแต่ละช่วง และการสะสมหมูนวนเป็นวงจรอาจจะเกิดขึ้นเป็นวงจรรูปแบบใหม่ ๆ ตามเหตุและปัจจัยขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นข้อสมมุติฐานหลักของการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้นอกจากนี้ทฤษฎีการสะสมหมูนวนของ Myrdal ยังมีได้กล่าวถึงการเติบโตของเมืองในมิติของสินค้าส่งออกของเมืองที่จะนำรายได้เข้าสู่เมือง เพื่อสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ซึ่งจะกล่าวในทฤษฎีต่อไป

2.2.2 ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองแบบจำลองทฤษฎีของเคนส์ (Keynesian Economics)

การเลือกทบทวนวรรณกรรมในส่วนทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองในทัศนะทางเศรษฐศาสตร์ภายใต้แบบจำลองทฤษฎีของเคนส์ ที่ระบุว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic progress) เป็นเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่สำคัญของส่วนรวม การเติบโตทางเศรษฐกิจจะสัมพันธ์กับการกระตุ้นการลงทุนของภาครัฐ การผลิตในพื้นที่ซึ่งผลกระทบที่ตามมาคือการบริโภคสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้นของภาคเอกชนในพื้นที่ และยังเป็นรากฐานของทฤษฎีการสะสมหมุนวนของ Myrdal ในเวลาต่อมาที่สามารถอธิบายผลกระทบจากการลงทุนภาครัฐในเมืองตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้

เศรษฐศาสตร์สำนักเคนส์ (Keynesian economics) คือทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่มีพื้นฐานจากความคิดของ John Maynard Keynes (1883–1946) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ทฤษฎีนี้กล่าวว่าทั้งภาครัฐและภาคเอกชนล้วนมีบทบาทที่สำคัญในการสร้างการเติบโตของเศรษฐกิจเมือง หรือ การแก้ไขภาวะเศรษฐกิจเมืองได้โดยการกระตุ้น (จงใจให้ลงทุน) การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานในเมืองซึ่งเป็นการอัดฉีดรายได้และส่งผลให้มีการใช้จ่ายมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ อาจเป็นการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม การสร้างศูนย์ราชการ มหาวิทยาลัย ซึ่งจะกระตุ้นให้มีการผลิตและการลงทุนมากขึ้น จนทำให้เกิดรายได้และการใช้จ่ายมากขึ้น และส่งผลวนเวียนต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ เรียกว่าตัวทวี (Multiplier) จึงทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นทั้งหมดมีค่าหลายเท่าของการลงทุนครั้งแรก โดยหลักการรายได้ที่ได้รับเริ่มต้นจากสาขาส่งออก (Export sector) หรือ สาขาการผลิตพื้นฐาน (Basic Sector) จะถูกใช้จ่ายและใช้จ่ายซ้ำในเมืองและสร้างเสริมรายได้เพิ่มขึ้นโดยผ่านตัวทวี ดังกล่าวการวัดการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง โดยศึกษาสาขาส่งออก หรือ สาขาการผลิตพื้นฐาน นี้จึงมีความสัมพันธ์กับการเกิดรายได้ของเมืองหรือตัวทวี (Multiplier)

2.2.3 ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองฐานการส่งออก (Export base)

จะเห็นได้ว่าจากรากฐานทฤษฎีของเคนส์ที่ระบุว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจจากการลงทุนของภาครัฐในพื้นที่ ผลกระทบที่ตามมาคือการบริโภคสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้นของภาคเอกชนในพื้นที่ จนทำให้เกิดรายได้และการใช้จ่ายมากขึ้น และส่งผลหมุนเวียนต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ เรียกว่าตัวทวี (Multiplier) และรายได้ที่ได้รับเริ่มต้นของเมืองจะมาจากสาขาส่งออก (Export sector) ซึ่งถือเป็น “ปัจจัยขับเคลื่อน” ในการเติบโตทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับ ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในแบบจำลองฐานการส่งออก (Economic base) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่สามารถ

จำแนกเศรษฐกิจออกเป็น สาขาการผลิตพื้นฐาน และสาขาการผลิตที่ไม่ใช่พื้นฐาน (Basic sector and non basic sector)

ทฤษฎีการเจริญเติบโตของเมืองในแบบฐานการส่งออก (Export Base) Tiebout เชื่อว่า “ระบบเศรษฐกิจเมืองเติบโต ได้ด้วยการส่งออกในสาขาใดสาขาหนึ่ง การส่งออกในสาขาใดสาขาหนึ่ง โดยเมื่อเกิดการส่งออก สิ่งก็ตามมาคือ การไหลเข้าของเงิน การเติบโตของการบริโภคภายในเมือง (Internal consumer) และเกิดเป็นรายได้ของเมืองในที่สุด สาขาเศรษฐกิจที่ส่งออกถูกพิจารณาว่า เป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจในเมือง โดยมูลค่าผลิตภัณฑ์หรือการจ้างงานในสาขาส่งออกนี้จะสัมพันธ์ต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์หรือการจ้างงานอื่น ๆ ที่ให้บริการในเมือง ดังนั้น มูลค่าผลิตภัณฑ์หรือการจ้างงานในสาขาส่งออกนี้จะถูกเรียกว่าสาขาฐานการส่งออก (Export sector) หรือสาขาฐานเศรษฐกิจ (Basic) ผลิตภัณฑ์หรือการจ้างงานในสาขาอื่น ๆ ที่ให้บริการตลาดในเมืองจะถือว่าเป็นผลพวงและไม่ใช่ฐาน (Non-Basic)” (Tiebout, 1956)

ทฤษฎีการเจริญเติบโตของเมืองแบบฐานการส่งออกตั้งอยู่บนแนวความคิดที่ว่า ระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นจะต้องเพิ่มกระแสไหลเข้าทางการเงินเพื่อที่จะเจริญเติบโต และวิธีเดียวที่มีประสิทธิภาพในการเพิ่มกระแสไหลเข้าทางการเงินคือเพิ่มการส่งออก ตลาดส่งออกถูกพิจารณาว่าเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่น ถ้าการจ้างงานที่ให้บริการกับตลาดส่งออกนี้ เพิ่มขึ้นหรือ ลดลง สัมพันธ์ต่อมูลค่าผลิตภัณฑ์หรือการจ้างงานที่ให้บริการตลาดในท้องถิ่นจะเติบโตไปในทิศทางเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น เมื่อโรงงาน (ส่งออก) ปิด พ่อค้าปลีก (ในท้องถิ่น) จะรู้สึกถึงผลกระทบ เมื่อแรงงานของโรงงานที่ถูกปลดออกมีเงินใช้จ่ายน้อยลง เนื่องจากบทบาทของ ปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ การจ้างงานเพื่อการส่งออกจะถูกถือว่าเป็นฐานการจ้างงานที่ให้บริการตลาดในท้องถิ่นจะถูกถือว่าเป็นผลพวงและไม่ใช่ฐาน

แนวคิดหลักของทฤษฎีฐานการส่งออกคือ กิจการส่งออกเป็นพลังขับเคลื่อนการเจริญเติบโต รายได้ที่ได้รับขั้นต้นจากสาขาภาคการส่งออกจะถูกใช้จ่ายและ ใช้จ่ายซ้ำในท้องถิ่น สร้างเสริมรายได้เพิ่มขึ้น โดยผ่านตัวทวีคูณอุตสาหกรรมส่งออกก่อให้เกิดรายได้ที่ไหลเข้าสู่ภูมิภาค ส่วนหนึ่งของเงินที่ได้จากการส่งออกจะถูกใช้จ่ายโดยแรงงาน ซึ่งจะสร้างงานบริการในท้องถิ่น ลูกจ้างที่ให้บริการระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นจะใช้จ่ายส่วนหนึ่งของรายรับของตนในท้องถิ่น ดังนั้นจึงสนับสนุนการสร้างงานเพิ่มขึ้น ขนาดของค่าตัวทวีคูณขึ้นอยู่กับแนวโน้มของบุคคลที่จะใช้จ่ายเงินในระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นแทนที่จะใช้จ่ายภายนอกบริเวณ เพื่อที่จะหาว่าสาขาทางเศรษฐกิจประเภทใดเป็นสาขาฐานและสาขาไม่ใช่ฐานนั้น เราอาจใช้อัตราส่วนที่ตั้ง (Location quotient) เป็นตัวชี้วัดได้

2.2.4 ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในทัศนะแบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค (Epochal models: stages-of-growth approach)

การเลือกทบทวนวรรณกรรมในส่วนทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองในทัศนะของ Jane Jacobs เรียกแบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุคเป็นการศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองที่ยึดการศึกษาเชิงพัฒนาการของกระบวนการเติบโต มุ่งอธิบายในเชิงพรรณนา โดยแบ่งกระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองออกเป็นช่วงต่าง ๆ ในแต่ละช่วงมีกลไกการขับเคลื่อนและลักษณะที่สามารถ แสดงออกถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจ มีตัวแปรสำคัญในการเริ่มกระบวนการเติบโตคือ ความสามารถในการสร้างสาขาเศรษฐกิจส่งออกของเมือง ความหลากหลายของสาขาเศรษฐกิจส่งออกและการเพิ่มงานใหม่ให้กับงานเก่า การเติบโตอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน แนวคิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง (Urban economic growth) เป็นสองแนวทางคือ ในทัศนะทางประวัติศาสตร์ (Historical perspectives) และ แบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค (Epochal models) ซึ่งเป็นวิธีที่ตรงที่สุดในการตอบคำถามว่า เมืองเจริญเติบโตได้อย่างไร แบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค คือ การ สร้างเค้าโครงกว้าง ๆ จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต ด้วยการใช้แนวทางการศึกษาแบบขั้นตอนการเจริญเติบโต (Stages-of-growth approach) โดยแบ่งเป็นห้าขั้นตอนคือ ขั้นตอนแรกของการพัฒนา เมืองเริ่มส่งออกสาขาเศรษฐกิจหนึ่งหรือสองสามสาขา การส่งออกในตอนแรกเริ่มนี้กลายเป็น พื้นฐานสำหรับกิจกรรมที่จะเพิ่มตามเข้ามา ขั้นตอนที่สองของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจในท้องถิ่นจะมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นสินค้าส่งออกแตกตัวหลากหลายขึ้นและสินค้าที่เคยต้องนำเข้ามาจากภายนอกอาจผลิตภายในท้องถิ่น (ทดแทนการนำเข้า) ขั้นตอนที่สาม การพัฒนากิจกรรมทาง เศรษฐกิจใหม่ ๆ เป็นเสมือนกุญแจที่สำคัญของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองที่ต่อเนื่อง และขั้นตอนที่สี่ เมืองกลายเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค โดยการสร้างบริเวณใต้อิทธิพลที่ต้องพึ่งพาเมืองดังกล่าวทางด้านสินค้าและบริการ ซึ่งเมื่อเมืองเจริญเติบโตและได้ปรับปรุงความสามารถในการพัฒนาหรือปรับปรุงผลผลิตและกระบวนการผลิต เกิดเป็นภาคเศรษฐกิจบริการต่อเนื่องต่าง ๆ เช่น การศึกษา การธนาคาร อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการสร้างผลผลิตใหม่ ๆ และการดึงดูดอุตสาหกรรมหรือการค้าและบริการใหม่ ๆ ความสามารถในการด้านนวัตกรรมและการลอกเลียนแบบนี้มีส่วนต่อการเจริญเติบโตต่อไป ขั้นตอนที่ห้า เมื่อบริเวณหนึ่ง ๆ บรรลุถึงขนาดเศรษฐกิจที่สำคัญระดับหนึ่ง บริเวณเมืองจะสามารถระดมทรัพยากรทั้งภาคเอกชนและภาครัฐในการดำรงรักษาความประหยัดต่าง ๆ ในเมืองเอาไว้ได้ การเจริญเติบโตของบริเวณเมืองจะดำรงอยู่นานพอที่จะทำให้บริเวณดังกล่าวมีขนาดเศรษฐกิจที่สำคัญเป็นพลังของการลงทุนที่คงที่ ในตลาดที่หลากหลายและมีอุปทานที่คงที่ที่จะช่วยให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและเติบโตอย่างยั่งยืน (Jacobs, 1969)

ตารางที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการเจริญเติบโตของเมือง

ขั้นตอนการเจริญเติบโตของ Thompson	ขั้นตอนการเจริญเติบโตของ Jacobs
1. ความชำนาญเฉพาะอย่างในการส่งออก: ระบบเศรษฐกิจในเมืองขยายตัวในอุตสาหกรรมหนึ่ง	1. การขยายตัวของตลาดสำหรับสินค้าส่งออกสองสามอย่างและผู้ผลิตสินค้าส่งออกนั้น ๆ
2. การส่งออกขยายมากขึ้น: การผลิตในเมืองขยายขอบเขตและหรือลงไปในระยะเยื้องด้วยการเชื่อมโยงไปข้างหน้าและข้างหลัง	2. ผู้ผลิตเริ่มส่งออกโดยตรง
3. การอ้อมตัวทางเศรษฐกิจ: การขยายตัวที่สำคัญอยู่ในทิศทางของการทดแทนการนำเข้า	3. สินค้าที่เคยนำเข้า มีการผลิตและขายในเมือง
4. มหานครของภูมิภาค: ระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่นกลายเป็นศูนย์กลางที่ติดต่อและควบคุมเมืองข้างเคียง	4. ระบบเศรษฐกิจของเมืองที่ขยายใหญ่ขึ้นและทำกิจกรรมหลากหลายขึ้น กลายเป็นแหล่งที่มีศักยภาพในการส่งออก การส่งออกจะไปเพิ่มปริมาณการนำเข้า
5. ความเชี่ยวชาญอย่างมืออาชีพทางเทคนิค: บรรลุถึงการมีชื่อเสียงระดับประเทศในหน้าที่ทางเศรษฐกิจเฉพาะอย่าง	5. งานใหม่ได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ระบบเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อกันช่วยให้เกิดหน้าที่ทางเศรษฐกิจเฉพาะอย่างความชำนาญและธุรกิจใหม่ ๆ

ที่มา: Jacobs (1969) และ Thompson (1965)

Jacobs เสนอว่างานในเมืองคือกุญแจสำคัญในการศึกษาการเติบโต ของเมือง การเพิ่มงานใหม่ให้กับงานเก่า ระบบเศรษฐกิจจะขยายตัวโดยการพัฒนาประเภทใหม่ ๆ งานใหม่เป็นผลมาจากการเพิ่มประเภทผลิตภัณฑ์ที่ส่งออกมากขึ้น ซึ่งมีหลายประเภท และเริ่มผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า ความหลากหลายของความชำนาญเฉพาะอย่างของแรงงาน มีมากเท่าใด ประเภทของสินค้าและบริการยังมีมากขึ้นเท่านั้น และยังเพิ่มความเป็นไปได้ที่จะผสมความชำนาญเฉพาะอย่างของแรงงานด้วย อย่างไรก็ตาม แบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค (Epochal models) คำวิจารณ์คือการพัฒนาของเมืองขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และทางเศรษฐกิจ ของเวลาในแต่ละช่วง ดังนั้นจึงต้องใช้แนวทางการศึกษาทางประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายการเจริญเติบโต

ที่สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ควบคู่ไปด้วย โดยสรุป จะเห็นได้ว่า แนวคิดของ Jacobs และ Thompson ในด้านการแบ่งพัฒนาการการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง โดยแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ และมีตัวแปรสำคัญคือ การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง ตั้งแต่ขั้นเริ่มต้น (Jump start stages) เกิดจากความสามารถในการส่งออกสาขาเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ ของเมือง ความต่อเนื่องในการเติบโตทางเศรษฐกิจ คือ การเพิ่มงานใหม่ให้กับงานเก่า (Add new Jobs to old Jobs) ความหลากหลายทางเศรษฐกิจจะกลายเป็นแหล่งที่มีศักยภาพในการส่งออก การส่งออกจะไปเพิ่มปริมาณการนำเข้า ความยั่งยืนของการเติบโตทางเศรษฐกิจต้องอาศัย ความหลากหลาย อุปทานของเมืองที่คงที่ และขนาดของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญในเชิงทฤษฎีที่จะถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิด ทฤษฎีอื่น ๆ เพื่อใช้ในการกำหนดตัวแปรชี้วัดการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ตลอดจนการแบ่งช่วงเวลาการเติบโตทางเศรษฐกิจในวิธานิพนธ์นี้ (Jacobs, 1969; Thompson, 1965)

2.3 กลุ่มวรรณกรรมที่สาม จะกล่าวถึงแนวคิดชี้ความเจริญเติบโต

ได้แก่ แนวคิดชี้ความเจริญและนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ

2.3.1 แนวคิดชี้ความเจริญเติบโต (Growth pole)

2.3.1.1 รากฐานแนวคิดชี้ความเจริญเติบโต (Growth pole)

รากฐานแนวคิดชี้ความเจริญเติบโต มาจาก Perroux นักเศรษฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศสได้เสนอแนวคิดขึ้นมาเพื่ออธิบายว่าระบบเศรษฐกิจมีการทำงานและเจริญเติบโตได้อย่างไร โดยอธิบายจากสภาพเศรษฐกิจตามที่เป็นจริงและเชื่อว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะไม่ถูกจำกัดอยู่ภายในขอบเขตพื้นที่ ยังอาจกระจายออกไปภายนอกได้ แนวคิดเกี่ยวกับชี้ความเจริญเติบโต เกิดขึ้นใน ค.ศ.1955 ด้วย ทฤษฎีการครอบงำทางเศรษฐกิจ (Theory of economic domination) โดยอธิบายว่าถ้าหน่วยเศรษฐกิจหน่วยใดหน่วยหนึ่งมีอิทธิพลเหนือหน่วยเศรษฐกิจอีกหน่วยหนึ่งแสดงว่ามี ผลการครอบงำ (Domination effects) เกิดขึ้นระหว่างหน่วยเศรษฐกิจทั้งสองนั้น ซึ่งแนวคิดชี้ความเจริญ จะมีองค์ประกอบสามประการ ดังนี้ หนึ่ง หน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ (Propulsive unit) สอง พื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic space) และสาม การประหยัดทางเศรษฐกิจ (External economies of Scale) (Perroux, 1955) ได้แก่

2.3.1.2 หน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ (Propulsive unit)

การครอบงำจะมีผลกระทบ ต่อความเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจในลักษณะที่สามารถสังเกตเห็นได้ (Observable growth) โดยเขาได้เสนอความคิดในเรื่องหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ (propulsive unit) ดังนี้

เมื่อหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพหนึ่ง ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเติบโตขึ้นก็จะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตในหน่วยเศรษฐกิจอื่น ๆ ตามมา หน่วยที่มีศักยภาพนี้อาจจะเป็นบริษัทใดบริษัทหนึ่ง หรืออุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่ง หรืออาจเป็นกลุ่มวิสาหกิจก็ได้ โดยในระบบเศรษฐกิจที่กำลังเติบโตจะมีหน่วยที่มีศักยภาพเหล่านี้อยู่ด้วย เมื่อเวลาผ่านไป หน่วยที่มีศักยภาพนี้อาจจะผันแปรและขยายตัวได้

หน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพนี้จะมีลักษณะสำคัญ ประการคือ มีความสัมพันธ์กับหน่วยเศรษฐกิจอื่น ๆ หลายหน่วย และมีระดับการครอบงำเหนือหน่วยธุรกิจอื่นสูง และ ต้องมีขนาดใหญ่พอเพื่อที่จะสามารถก่อให้เกิดผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบเศรษฐกิจได้

2.3.1.3 พื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic space)

ความเจริญเติบโตไม่ได้เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งและไม่ได้เกิดขึ้นในที่ที่ทันใด แต่จะเกิดขึ้นในจุดหรือในช่วงการพัฒนาและจะมีอัตราความเจริญเติบโตแตกต่างกันไป ความเจริญเติบโต และจะกระจายออกไปโดยผ่านช่องทางต่าง ๆ และจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจส่วนรวมแตกต่างกันไปด้วย หน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพที่อยู่ในบริเวณนี้ก็คือ ขั้วความเจริญเติบโต นั่นเอง และยังอธิบายว่า ในบริเวณขั้วความเจริญเติบโตจะเป็นพื้นที่ที่เกิดผลของการครอบงำสูง ว่าเป็น บริเวณพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่มีพลังในด้าน การตั้ง จุดและกระจายออก (Perroux, 1964)

2.3.1.4 การประหยัดทางเศรษฐกิจ (External economies of scale)

การขยายตัวของหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพที่อาจจะเป็น อุตสาหกรรมบริษัท หรือวิสาหกิจขนาดใหญ่ ดังกล่าวจะก่อให้เกิดการประหยัดจากภายนอกและส่งผลกระทบต่อหน่วยเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น อุตสาหกรรมที่รับซื้อผลผลิตหรือกระจายปัจจัยการผลิต ขยายตัวตามไปด้วยเนื่องจากมีกำไรเพิ่มขึ้น หรือ อุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นใหม่จะกระตุ้นหรือชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเลียนแบบขึ้นในระบบเศรษฐกิจ การขยายตัวของสาขาการผลิตใดสาขาการผลิตหนึ่งจะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตในสาขาการผลิตอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน และการลงทุนใน

อุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่ง จะก่อให้เกิดผลของตัวทวี และผลของตัวเร่งขึ้นในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ระบบเศรษฐกิจยิ่งขยายตัวมากขึ้น

2.3.1.5 ขั้วความเจริญเติบโต และการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจไป ด้านหน้าและด้านหลัง

Hirschman อธิบายการพัฒนาในลักษณะของบริเวณพื้นที่ที่เจริญเติบโต ในผลงานชื่อ Unbalanced growth ว่าความเจริญเติบโตสามารถถ่ายทอดจากสาขาการผลิตหลักไปยังสาขาการผลิตอื่น ๆ หรือจากอุตสาหกรรมหนึ่งไปยังอุตสาหกรรมหนึ่ง หรือจากบริษัทหนึ่งไปยังอีกบริษัทหนึ่งได้ และจะก่อให้เกิดการเชื่อมโยงใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ 1) ความเชื่อมโยงไปข้างหลัง (Backward linkage) ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมหนึ่ง (หรือบริษัทหนึ่ง) กับผู้ที่ขายปัจจัยการผลิตให้กับอุตสาหกรรมนั้น การเปลี่ยนแปลงจำนวนผลผลิตของอุตสาหกรรม (หรือบริษัท) จะส่งผลกระทบต่อกลับไปยังผู้ขายปัจจัยการผลิต เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในระดับอุปสงค์ของปัจจัยการผลิต 2) ความเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward linkage) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างอุตสาหกรรมหนึ่ง (หรือบริษัทหนึ่ง) กับอุตสาหกรรมอื่น ๆ (หรือบริษัทอื่น ๆ) ที่ใช้ผลผลิตของอุตสาหกรรมนั้นเป็นปัจจัยการผลิต ซึ่งในแนวคิดดังกล่าวจะสอดคล้องกับ Gunnar Myrdal (Hirschman, 1958 : 66)

2.3.1.6 ขั้วความเจริญเติบโตและผลกระทบทางเศรษฐกิจการกระจายและการดูดกลืน

ผลกระทบของขั้วความเจริญ เมื่อเวลาผ่านไปจะเกิดผลกระทบต่อพื้นที่ใน 2 ลักษณะ คือ 1) ผลกระทบเชิงการกระจาย (Spread effects) ผลที่เกิดขึ้นอาจพิจารณาในแง่การเปลี่ยนแปลงของรายได้ต่อหัวและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจอันจะนำไปสู่ความเจริญเติบโตของพื้นที่บริเวณรอบ ๆ นั้น 2) เกิดผลกระทบการดึงดูด (Backwash effects) ได้แก่ การโยกย้ายสถานที่ตั้งอุตสาหกรรม เงินทุน แรงงานที่มีฝีมือ ผู้ประกอบการที่มีความสามารถและอื่น ๆ จากบริเวณพื้นที่ที่ล้ำหลัง ไปยังพื้นที่ที่เป็นขั้วความเจริญ ทำให้เศรษฐกิจในพื้นที่ที่ล้ำหลังอยู่แล้วนั้นกลับต้องซบเซาหนักลงไปอีก (Richardson, 1978)

2.3.1.7 ขั้วความเจริญเติบโตในบริบทของสาขาอุตสาหกรรม

จะเห็นได้ว่ารากฐานแนวความคิด ขั้วความเจริญเติบโต ระบุอย่างกว้าง ๆ ว่า หน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ (Propulsive unit) ซึ่งอาจจะเป็น อุตสาหกรรม บริษัท วิสาหกิจ ขนาดใหญ่ (Perroux, 1955) แต่ภายหลังมีนักวิชาการหลายคนได้ให้คำจำกัดความในบริบทอุตสาหกรรม เช่น Richardson (1978) กล่าวว่า ขั้วความเจริญเติบโต หมายถึงกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีความสามารถทำให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่อง (A set of industries capable of generating dynamic growth in the economy) และมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างมาก ในเรื่องปัจจัยการผลิต-ผลผลิตกับอุตสาหกรรมนำ หรืออุตสาหกรรมที่มีศักยภาพ Higgins เรียกว่า การรวมกลุ่มของอุตสาหกรรมประเภทที่มีศักยภาพและมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และอธิบายขั้วความเจริญเติบโตว่าเป็นการรวมกลุ่มของอุตสาหกรรมที่สนองต่อการเปลี่ยนแปลง (Higgins, 1981: 15) ขณะที่ ขั้วความเจริญเติบโต คือ กลุ่มอุตสาหกรรมกลุ่มใหญ่ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างมากในเรื่องปัจจัยการผลิตและผลผลิต (Input-output linkages) กับอุตสาหกรรมนำอุตสาหกรรมหนึ่ง (A leading industry) และรวมกันเป็นกลุ่มอยู่บริเวณเดียวกัน กลุ่มอุตสาหกรรมทั้งกลุ่มนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงและเจริญเติบโตรวดเร็วกว่าอุตสาหกรรมอื่น ๆ ที่อยู่ภายนอกขั้วความเจริญเติบโต (Lasuen, 1974)

2.3.1.8 ขั้วความเจริญเติบโตในบริบทการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโต

การวิเคราะห์หน่วยพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่กำลังเติบโต (A growing spatial unit) ซึ่งอาจหมายถึง อุตสาหกรรมที่มีศักยภาพอุตสาหกรรมหนึ่ง (a Propulsive Industry) อาจจะทำให้เกิดความเจริญเติบโตขึ้นในส่วนอื่น ๆ หรือแม้กระทั่งเมืองใดเมืองหนึ่งหรืออาณาบริเวณใด บริเวณหนึ่งที่มีหน่วยเศรษฐกิจศักยภาพกระจุกตัวอยู่ Nichols ได้กำหนดขั้วความเจริญเติบโตว่าเป็นเขตเมืองศูนย์กลางของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สามารถเจริญเติบโตขึ้นได้ด้วยตนเองจนถึงระดับที่ความเจริญเติบโตนี้ได้กระจายออกไปยังภูมิภาคที่เป็นขั้วและในที่สุดกระจายไปยังภูมิภาคอื่น ๆ ที่ค่อยพัฒนาของประเทศด้วย (Nichols, 1969: 193)

2.3.1.9 เมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโต

Darwent (1969) ใช้คำว่า เมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโต หรือ Growth center เป็นนิยามของขั้วความเจริญเติบโต ที่มองในมิติ-บริบทการเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่เมือง อย่างไรก็ตาม ขั้วความเจริญเติบโต (Growth pole) ในบริบทเมืองนั้นมิได้มีมิติมองเพียงในด้านความเป็นศูนย์กลางเชิงทำเลที่ของภูมิภาค (Nodal region) แต่ยังรวมถึงศูนย์กลางศักยภาพตัวกระตุ้นบน

พื้นที่ภูมิศาสตร์จริง (Propulsive nodes in geographical) จึงจะสามารถเรียกว่า เมืองศูนย์กลางความเจริญ (Growth center) นั่นคือ จะต้องเป็นเมืองที่เป็นหรือมีกิจกรรม- สถาบัน- องค์กรที่เป็นตัวกระตุ้น- องค์กรขนาดใหญ่ รวมทั้งเทคโนโลยี นวัตกรรมขั้นสูงหนึ่ง ๆ หรือหน่วยอุตสาหกรรม ตัวกระตุ้นที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อสภาพแวดล้อมนั้น ๆ และมีความสามารถที่จะนำไปให้เกิดการเติบโตอย่างมากและยั่งยืนในระยะยาว จึงจะกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์กลางทางภูมิศาสตร์แห่งการเติบโต (Geographical pole of growth) ซึ่งทำให้นักวางแผนสามารถนำมาประยุกต์สร้างเป็นนโยบายที่ใช้จริงในพื้นที่และปรากฏขึ้นจริงในพื้นที่ (Darwent, 1969)

2.3.2 แนวคิดนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญในการวางแผนภูมิภาค

นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโต เป็นส่วนหนึ่งของการวางแผนภูมิภาคแล้ว และมียุทธศาสตร์จากแนวความคิดขั้วความเจริญเติบโต เป็นนโยบายที่เกิดจากการกระตุ้นและแทรกแซงจากรัฐบาลกลาง (Government intervention) ถือเป็นนโยบายก่อนการพัฒนาเมือง (Pro-urban policies) ซึ่งนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ ยังเป็นเสมือน “ตัวกลางและตัวเชื่อม” ระหว่างแนวคิดการรวมศูนย์ (Concentration) และการกระจายออกจากศูนย์กลาง (Dispersal) ตลอดจนแนวความคิดการพัฒนาภูมิภาคแบบ “การจัดคนไปหางาน” (Taking people to jobs) และการจัดงานไปหาคน” (Taking jobs to people) เป็นจุดรวมระหว่างประสิทธิภาพส่วนรวม (Aggregate Efficiency) กับความเท่าเทียมกันระหว่างภูมิภาค (Interregional equity) อีกทั้งยังเป็นสายกลางระหว่างการเติบโต และเพียงพอ (Growth-welfare) (Moseley, 1974) โดยสรุปนโยบายสำคัญของนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ คือ การกระจายการพัฒนาที่กระจุกตัวอยู่ ณ เมืองหลวงที่เป็นศูนย์กลางของประเทศ ออกไปสู่เมืองหนึ่ง ๆ หรือหลายเมืองที่คัดสรรแล้วในภูมิภาค หรือนโยบาย “กระจายการกระจุกตัว” (Concentrated decentralization)

2.3.2.1 เมืองศูนย์กลางความเจริญ (Growth centers concept)

นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ สามารถจัดตั้งได้ง่ายกว่าแนวคิดขั้วความเจริญเติบโต ซึ่งมีประเด็นที่ควรพิจารณา 7 ประการ

ประเด็นที่ 1 การเติบโตหรือเพียงพอแก่ความเป็นศูนย์กลาง (Growth or centrality) คำทั้งสองเป็นส่วนประกอบสำคัญของเมืองศูนย์กลางความเจริญ (Fox, 1966 ; Carol, 1966 cited in Moseley 1974 : 9-10) ให้ความสำคัญต่อสภาพปัจจุบันสภาพที่เป็นอยู่ของเมืองที่มีเขตอิทธิพลในการให้บริการกว้าง ขณะที่ Kuehn and Bender (1969 cited in Moseley, 1974) สนใจเฉพาะประเด็นการเติบโตทางเศรษฐกิจ Allen and Hermansen (1968 cited in Moseley, 1974 : 10-

11) เชื่อว่าทั้งความเป็นศูนย์กลางในการให้บริการและการเติบโต ถือว่าเข้าข่ายเมืองศูนย์กลางความเจริญ ปัจจัยทั้งสองประการย่อมมีความสำคัญและเป็นพลังของการขับเคลื่อน อย่างไรก็ตามก็ขึ้นอยู่กับที่ตั้งใจของนักวางแผน

ประเด็นที่ 2 ธรรมชาติของความเป็นศูนย์กลาง (Nature of centrality) นิยามของความเป็นศูนย์กลาง หากพิจารณาและสามารถแบ่งเป็น 2 นัย กล่าวคือ 1) ความเป็นศูนย์กลางที่มีความสัมพันธ์ต่อทำเลภายในภูมิภาค และ 2) คือ เป็นเพียงศูนย์กลางเชิงพื้นที่ (Nodality)

ประเด็นที่ 3 ธรรมชาติของการเจริญเติบโต (Nature of growth) ประเด็นดังกล่าว มีความสำคัญต่อแนวคิดเมืองศูนย์กลางความเจริญ กล่าวคือ

1) การเติบโตคือหัวใจหลักของทฤษฎี คำถามที่มีต่อไปคือ “อะไรที่เติบโต” เติบโตในทุก ๆ ทางหรือเฉพาะทางหรือเฉพาะสาขา (Hodge, 1966 cited in Moseley, 1974: 10-11) ซึ่งว่าการเติบโตมีรูปแบบการเติบโตเชิงพื้นที่ในด้านการจ้างงาน ผลผลิตภาคอุตสาหกรรม ประชากรรายได้รวม และรายได้ต่อหัว

2) ความสนใจใน “อัตราส่วนเพิ่มของการเติบโตสมบูรณ์ ” (Absolute increment of growth) หรือ “อัตราการเติบโต” (Growth rate) ซึ่งแตกต่างจากการเติบโตเชิงพื้นที่ของพื้นที่ (ในข้อ 1) ซึ่งเป็นการสนใจในการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของเมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโตให้เติบโตเป็นศูนย์กลางของภูมิภาค แต่ในข้อนี้มุ่งสนใจในพัฒนาการ กระบวนการของการเติบโต เช่น เมืองขนาดเล็กที่มีการเติบโตภายใต้ฐานทรัพยากรของตน

3) เติบโตเพียงใด (How much growth) อัตราการเติบโตที่น่าพอใจจะวัดจากฐานอะไร และวัดเปรียบเทียบกับอะไร วัดจากค่าเฉลี่ยของภาค หรือจากค่าเฉลี่ยของประเทศ และควรสูงเกินค่ามาตรฐานเพียงใดจึงจะพอใจ

4) เติบโตจากอะไร (Growth of what) มีแนวคิดหลายประการในการกระตุ้นการเติบโตของเมือง เช่น ควรเติบโตจาก สาขาอุตสาหกรรม (Boudevill, 1966 and Carol, 1966 cited in Moseley, 1974) มุ่งสนใจในการเติบโตจากประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การค้า บริการสาธารณะ สาธารณูปโภค อุตสาหกรรม และรายได้ (Hodge, 1966) สนใจในกิจกรรมทางเศรษฐกิจของเมือง รายได้ การจ้างงาน และประชากร (Fox, 1966 and Hermansen, 1968 cited in Moseley, 1974 : 49-50) เมืองศูนย์กลางความเจริญต้องเติบโตมาจากการลงทุนภาครัฐเป็นหลัก ประชากร และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Lewis and Prescott, 1972 cited in Moseley, 1974 : 10)

ประเด็นที่ 4 จิตจำกัดการเติบโต (The timing of growth) เติบโตเพียงใดของพื้นที่ เมืองหนึ่ง ๆ ผ่านปรากฏการณ์ของการเติบโตของเมืองศูนย์กลางหนึ่ง ๆ จากทั้งในอดีต-

ปัจจุบัน-อนาคต จากวัดจากฐานที่ได้เติบโตมาแล้วที่กำลังเติบโตที่จะเติบโตในอนาคต (Darwent, 1969 cited in Moseley, 1974 : 11)

ประเด็นที่ 5 นโยบายเชิงรับหรือเชิงรุก (Positive of negatives) นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญที่ใช้แนวคิดเชิงรับ คือเมืองที่ดำเนินกิจกรรมภายใต้สภาวะที่เป็นอยู่ในโลกความจริง ขณะที่เมืองศูนย์กลางความเจริญที่ใช้แนวคิดเชิงรุกจะพัฒนาตามความฝัน เป็นรากฐานในการสร้างนโยบาย เช่น “ตามสภาพ” (Acceptable) หรือ “ถ้ามี (If required)” หรือ “จำเป็นต้องมี (Need to be)” ซึ่งนักวางแผนจะเป็นผู้กำหนด ขึ้นอยู่กับรอบวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นฐาน และอาจใช้ควบคู่กัน

ประเด็นที่ 6 ปัญหาจากขนาด (Problem of scale) ขนาดเมือง จะเป็นตัวกำหนดสถานภาพของเมืองศูนย์กลาง ความเจริญ มีการกำหนดขนาดเมืองแตกต่างกันคือ เมืองศูนย์กลางความเจริญขนาดเล็กมาก กำหนดขนาดประชากรที่น้อยกว่า 15, 000 คน (Carol, 1966 and Hodge, 1966 cited in Moseley, 1974) ขนาดกลางคือ น้อยกว่า 250, 000 คน (Fox, 1966) หรือขนาดประชากรระหว่าง 30, 000 – 250, 000 คน (Hermansen, 1968 cited in Moseley, 1974) และไม่จำกัดขนาด ขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะทำให้เติบโตด้วยตนเองได้ เมืองขนาดเล็ก 25, 000 – 100, 000 คน (Lewis and Prescott, 1972) และเมืองขนาดใหญ่ประชากรระหว่าง 50, 000–500, 000 คน (Misra, 1972 cited in Moseley 1974 : 12) ซึ่งจะเห็นว่าเมืองหลักส่วนใหญ่สนใจในเมืองขนาดกลางไม่ควรใหญ่เกินไป และไม่ควรเล็กเกินไป องค์กรที่คิดขนาดเมืองที่อยู่ระหว่างเมืองศูนย์กลางของภูมิภาค (Core regions) และเมืองศูนย์กลางชนบท (Rural growth point) น่าจะเหมาะสมที่สุด (Friedman, 1966) สิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นปัจจัยชี้ความสามารถในการเติบโตด้วยตนเอง คือ ขนาดเมือง (Misra, 1972 cited in Moseley, 1974)

ประเด็นที่ 7 ขนาดพื้นที่ผลกระทบจากเมืองศูนย์กลางความเจริญ แม้ว่าขนาดพื้นที่ปลูกสร้างจะไม่ใช้สิ่งที่แสดงถึงขนาดเมือง แต่เมืองตั้งอยู่ในพื้นที่ภูมิศาสตร์จริง การเติบโตของเมือง นอกจากจะส่งผลกระทบต่อพื้นที่เฉพาะภายในเมืองแล้วยังเชื่อมโยงผลกระทบโดยตรงต่อพื้นที่อิทธิพลทั้งในเชิงศูนย์กลาง แพร่กระจายความเจริญ เขตอิทธิพล (Hinterland) กว้างไกลเพียงใด ตามที่ได้ระบุไว้ว่า เขตสัญจรเข้า- เย็น หรือมองเชิงระบบพื้นที่ ถึงระบบเมือง (Urban systems) เขตอิทธิพลพื้นที่ให้บริการสินค้า บริการ เขตพื้นที่การย้ายถิ่น (Migration field) แบบแผนความเชื่อมโยงด้านอุตสาหกรรม เขตสัญจรมาทำงานเข้า- เย็น จากประเด็นทั้ง 7 ประการเกี่ยวกับเมืองศูนย์กลางความเจริญ ช่วยสร้างภาพรวมของความหมายคำว่าเมืองศูนย์กลางความเจริญ (Moseley, 1974 : 15)

2.3.2.2 การสร้างนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ

ในการสร้างนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ ประกอบด้วยปัจจัยหลายประการประกอบด้วย

1. การเป็นศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐาน (Urban core) เมืองศูนย์กลางความเจริญ และพื้นที่โดยรอบ ๆ ที่มีความเชื่อมโยงกับศูนย์กลางอย่างชัดเจน เช่น เขตสัญจรเข้า-เย็นเพื่อมาทำงาน (Journey-to-work) โดยศูนย์กลางการตั้งถิ่นฐานนั้นอาจเป็นศูนย์กลางที่มีศักยภาพการเติบโต เช่น มีการกระตุ้นและแทรกแซงด้านนโยบายของรัฐ (Government intervention) หรือเป็นทั้งศูนย์กลางที่มีการเติบโตตามธรรมชาติ

2. ความเป็นศูนย์กลางการบริการ (Service center) เมืองศูนย์กลางความเจริญ จะต้องมียุทธศาสตร์ในฐานะศูนย์กลางการให้บริการของภูมิภาค และหรือกำหนดบทบาทใหม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาคเศรษฐกิจอุตสาหกรรมหรือภาคบริการ ซึ่งเมืองศูนย์กลางดังกล่าวควรจะต้องเป็นศูนย์กลางที่กำลังเติบโตหรือแสดงศักยภาพของการเติบโตของกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการจ้างงาน การเพิ่มขึ้นของประชากร และรายได้ (Allen and Hermansen, 1968 cited in Moseley, 1974 : 11)

3. ความเชื่อมโยงต่อระบบเศรษฐกิจของภูมิภาค (Regional center) เมืองศูนย์กลางความเจริญจะมียุทธศาสตร์สำคัญต่อการพัฒนาของจังหวัด- อำเภอ เป็นหรือมียุทธศาสตร์ที่แสดงถึงความเชื่อมโยงต่อระบบเศรษฐกิจของภูมิภาคหรือประเทศ เช่น เป็นเมืองตลาดแรงงาน ศูนย์กลางการค้าปลีกสำคัญ เป็นศูนย์กลางการศึกษา หรือหลายด้านของภูมิภาค และมีพรมแดน-อาณาเขตการให้บริการสูง มีการค้าส่งที่สำคัญและขนส่งระดับดีเยี่ยม (Fox, 1966 cited in Moseley, 1974 : 9-10)

4. การจัดเตรียมสิ่งบริการ (Urban scale and service provision) การลงทุนของรัฐต่อเมืองศูนย์กลางมีความสัมพันธ์กับการประหยัดทางเศรษฐกิจ การกระจุกตัวของสิ่งบริการ (Agglomeration economies) ระบบเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการจัดเตรียมบริการสาธารณะของรัฐขนาดใหญ่ หมายถึงสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ (Personal service) เช่น โครงข่ายถนน ผังเมือง ระบบระบายน้ำ ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบน้ำประปา ตลอดจนหน่วยองค์กรในการบริการประชาชนต่าง ๆ เช่น สนามบิน ศูนย์พยาบาล ศูนย์การศึกษา สถานีโทรศัพท์ โทรทัศน์ ตลาดกลาง ล้วนเป็นการกระจุกตัวของการลงทุนของรัฐ เป็นสิ่งที่มุ่งหวัง ตามวัตถุประสงค์ของแผนงาน กระจุกตัวในเมืองศูนย์กลางการลงทุนของรัฐในโครงการสาธารณะที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพเพื่อจัดเตรียมไว้สำหรับการเป็นศูนย์กลางความเจริญเติบโตขนาดใหญ่ (Cameron, 1970; Richardson, 1972 and Stone, 1972 cited in Moseley, 1974 : 69)

5. สาขาบริการของรัฐและการประหยัดเศรษฐกิจ (Public sector scale economies) การลงทุนของรัฐถือเป็นหัวใจของเมืองศูนย์กลางความเจริญ การลงทุนของรัฐ ทั้งงบประมาณในการจัดหาก่อสร้างโครงการต่าง ๆ รวมถึงการดูแลรักษาการดำเนินการจะตกไปในเมือง และเป็นการเพิ่มขึ้นของขนาดทางเศรษฐกิจเมือง สิ่งบริการของรัฐแต่ละประเภท นอกจากจะตอบสนองตามวัตถุประสงค์ของโครงการแล้ว เมื่อรวมกระจุกตัวอยู่ภายในเมือง เดียว เท่ากับเป็นการประหยัดในการก่อสร้างดำเนินการและดูแลรักษา และยังเกิดประโยชน์กว่ากระจายไปยังหลายเมือง ย่อมทำให้สามารถเชื่อมโยงพึ่งพากันและกัน และหากแต่ละโครงการมีระดับการให้บริการสูง เป็นโครงการใหญ่ ย่อมคุ้มค่ากว่าสร้างโครงการเล็ก ๆ และกระจุกกระจายไปทั่วพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงสูญเปล่าทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการสูงขึ้น กว้างไกลขึ้น ซึ่งในเชิงระบบเศรษฐกิจและการเติบโตของเมือง สิ่งบริการที่กระจุกตัวมีระดับการให้บริการสูงนี้ยังช่วยสนับสนุนให้เมืองมีความพร้อมและเติบโตด้วยตัวเองให้เร็วขึ้น ซึ่งเท่ากับเป็นส่วนช่วยให้เมืองมีขีดความสามารถในการให้บริการเชิงพื้นที่ และเชิงต่อหัวประชากรสูงขึ้น และลดต้นทุนต่อหัวลง แต่ในทางกลับกันกลับดึงดูดประชากรมากขึ้น และกระตุ้นให้เมืองขยายตัวเชิงการลงทุนของผู้ประกอบการให้เร็วขึ้น สาธารณูปการสำหรับบริการประชาชน จะเป็นตัวกระตุ้น (Producer) ให้เกิดการลงทุนในสาขาภาคเอกชน ทั้งสาขาการค้า อุตสาหกรรมซึ่งมีความสัมพันธ์กับภาคอุปสงค์ (Demand factors) เนื่องจากหากสาธารณูปการมีมาก คุณภาพดี สัมพันธ์กับการเติบโตของภาคเอกชน ทั้งในภาคการค้า อุตสาหกรรม ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของภาคอุปสงค์ใน เมืองที่มีต่อสินค้าและบริการขั้นสูง เมื่อความต้องการสิ่งบริการทั้งภาคเอกชนและของรัฐ ย่อมทำให้ภาคอุปทานต้องขยายตัวตามและมีต้นทุนต่ำลง (Cameron, 1970; Robinson, 1972 and Stone, 1972 cited in Moseley, 1974 : 158)

6. การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจและการกระตุ้นการเติบโต (Agglomeration economies and stimulation of growth) การกระจุกตัวของหน่วยทางเศรษฐกิจในเมือง เป็นการประหยัด ประหยัดจากรวมกลุ่มเชิงทำเลการผลิต บริการ (External economies) ซึ่งช่วยทำให้เกิดความเชื่อมโยงพึ่งพา เกื้อกูล ระหว่างสาขาและลดต้นทุนการผลิต และส่งผลต่อความเชื่อมโยงระหว่างสาขา (Internal economies) ซึ่งผลที่ตามมาคือ เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยี และการเติบโตทางเศรษฐกิจ เช่น ขยายตลาดแรงงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ การขยายของลำดับศักดิ์การให้บริการสินค้าระดับสูง เช่น มหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยเติบโตในเมือง ดึงดูดวิศวกร สถาบันการเงิน ธุรกิจโฆษณา ขยายระบบขนส่ง สาธารณูปโภค บริการ และดึงดูดการลงทุนใหม่ ๆ ในเมือง ส่งต่อเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ (Transfer economies) เช่น ภาคอุตสาหกรรมในเมืองเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตของกลุ่มบริษัทอุตสาหกรรม และประหยัดจากการรวมกลุ่มการผลิต

7. กระจายสมดุลของการย้ายถิ่นและเมืองศูนย์กลางความเจริญ (Attraction of migration) นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่ มุ่งหวังที่จะกระจายสมดุลของการย้ายถิ่นในภาคล้าหลัง ปัจจัยทางเศรษฐกิจของพื้นที่ปลายทางของการย้ายถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการตัดสินใจที่จะย้ายถิ่น ดังนั้น ปลายทางของการย้ายถิ่นที่มีระบบเศรษฐกิจดีมีอนาคต จะเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจย้ายถิ่นเข้า บรรยากาศ โอกาสทางเศรษฐกิจในเมืองศูนย์กลางความเจริญ เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจให้บุคคลย้ายออกจากพื้นที่ด้อยพัฒนา (Lowry, 1966 cited in Moseley, 1974 : 153) หรือย้ายออกจากชนบท พบว่า การกระจุกตัวของการลงทุนที่เมืองหนึ่ง ๆ ในภาคที่ล้าหลัง จะดึงดูดผู้ย้ายถิ่นเข้าได้ดีกว่าการลงทุนที่กระจัดกระจาย ในภาคที่ล้าหลัง ดังนั้น นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญจะช่วยชะลอการย้ายออกนอกภาคได้ (Richardson, 1973 cited in Moseley, 1974)

2.3.3 วิเคราะห์แนวคิดขั้วความเจริญเติบโต นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญและกลุ่มทฤษฎีด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าแนวคิด ขั้วความเจริญเติบโต คือรากฐานสำคัญของนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ กล่าวคือ ทั้งในด้านการกำหนดเมืองให้ เป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic space) การเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ (Propulsive unit) ตลอดจนกลไกการเติบโตทางเศรษฐกิจจากการประหยัดทางเศรษฐกิจ (External economies of scale) (Perroux, 1955 : 307-320) และการเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจไปข้างหน้า (Forward linkage) และด้านหลัง (Backward linkage) (Hirschman, 1957) และผลกระทบทางเศรษฐกิจ ผลการกระจาย (Spared effect) และการดูดกลืน (Backward effect) และนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ มีจุดเน้นผลในด้านการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง มากกว่าผลในเชิงพื้นที่ทั้งในด้านการกระจายความ เจริญออกจากเมืองศูนย์กลาง และการดึงดูดเข้าสู่เมือง

นอกจากนั้นแนวคิดขั้วความเจริญเติบโต (Growth-pole) และนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ (Growth center) และ การสะสมหมุนวนในเมือง (The cumulative causation process of urban growth) เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน และ เป็นแนวคิดที่อยู่ในกลุ่มการเติบโตแบบความไม่สมดุล (Unbalance growth) โดยแนวคิด ขั้วความเจริญเติบโต เป็นแนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ ที่ชัดเจนกว่า ทฤษฎีการสะสมหมุนวน ขณะที่ทฤษฎีการสะสมหมุนวน จะมุ่งเน้นการอธิบายการ ปัจจัยและกลไกเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง (Myrdal, 1957)

2.4 วรรณกรรมกลุ่มที่สี่ คือ วิธีการศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง

2.4.1 แบบจำลองอัตราส่วนที่ตั้ง Location quotient (Tiebout, 1960)

ในวิทยานิพนธ์นี้ มีประเด็นคำถามข้อหนึ่งว่า “อะไรคือปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น ” ซึ่งการวัดปัจจัยขับเคลื่อนจะวัดโดยแบบจำลองอัตราส่วนที่ตั้ง Location quotient จากแนวคิดแบบฐานการส่งออก (Export base) ของ Tiebout ทฤษฎีการเจริญเติบโตของเมืองในแบบฐานการส่งออก (Export base) เชื่อว่า ระบบเศรษฐกิจเมืองเติบโตได้ด้วยการส่งออกในสาขาใดสาขาหนึ่ง โดยเมื่อเกิดการส่งออก สิ่งก็ตามมาคือกำไรไหลเข้าของเงิน และเกิดเป็นรายได้ของเมืองในที่สุด สาขาเศรษฐกิจที่ส่งออกถูกพิจารณาว่าเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจในเมือง เรียกว่าเป็นฐาน (Basic) ขณะที่การทำงานในสาขาอื่น ๆ ที่ให้บริการตลาดในเมืองจะถือว่าเป็นผลพวงและไม่ใช่ฐาน (Non-basic) (Bendavid, 1974) และเพื่อที่จะหาว่าสาขาส่งออก (Export sector) หรือ สาขาการผลิตพื้นฐาน (Basic sector) นั้น เราอาจใช้อัตราส่วนที่ตั้งเป็นตัวแบ่งได้ โดยตั้งมาตรฐานหนึ่ง ๆ ขึ้นมาว่า ถ้าบริเวณใดมีการกระจุกตัวของสาขาดังกล่าวมากกว่าเฉลี่ยของ ภาค สาขานั้น ๆ น่าจะเป็นสาขาส่งออก (Export sector) หรือ สาขาการผลิตพื้นฐาน (Basic sector) ด้วยวิธีอัตราส่วนที่ตั้งซึ่งถ้าดูด้วยอัตราส่วนที่ตั้งก็คือ สาขาที่มีค่าอัตราส่วนที่ตั้งเกินกว่า 1 สาขานั้น ๆ น่าจะเป็นสาขาส่งออก (Export sector) หรือ สาขาการผลิตพื้นฐาน (basic sector) ด้วยวิธีอัตราส่วนที่ตั้ง Location quotient ซึ่งมีสูตรอย่างง่ายคือ $LQ_i = (e_i/e) / (E_i/E)$ ระบุว่าเทคนิควิเคราะห์ที่จำแนกเศรษฐกิจเมืองด้วยอัตราส่วนที่ตั้ง จะสามารถระบุสาขาส่งออก (Export sector) หรือสาขาการผลิตพื้นฐาน (Basic sector) ได้สาขาดังกล่าวจะมีอิทธิพลเป็น “ปัจจัยขับเคลื่อน” การเติบโตเศรษฐกิจเมือง และสามารถนำมาคำนวณหาค่าทวีคูณของสาขานั้น โดยใช้แบบจำลองตัวทวีคูณของสาขาส่งออก (Base multiplier) (Craig, 1990)

2.4.2 แบบจำลองตัวทวีคูณของเคนส์ (Keynesian multiplier model)

ในวิทยานิพนธ์นี้มีประเด็นคำถามข้อหนึ่งว่า การใช้จ่ายภาครัฐสร้างผลกระทบต่อ การเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงไร ดังนั้นคำนวณหาผลกระทบเชิงรายได้ โดยแบบจำลองตัวทวีคูณของเคนส์ (Keynesian multiplier approach)

ในการศึกษายึดตามที่ Bendavid (1974) ระบุว่า วิธีการที่นิยมใช้วัดการเติบโตของระบบเศรษฐกิจเมืองนั้นมีหลายวิธี แต่วิธีที่นิยม คือแบบจำลองตัวทวีคูณของเคนส์ (Keynesian multiplier approach) เป็นเครื่องมือในการตรวจวัดการก่อให้เกิดรายได้ และการทำงานของตัวทวีคูณจากสาขาที่ตรวจสอบแล้ว คือ สาขาการบริหารและบริการของรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับ Gooding (1973 cited in Kaothien, 1991) ที่ชี้ว่า การวัดตัวทวีคูณเฉพาะสาขาเศรษฐกิจเมืองที่ได้ตรวจสอบแล้ว

ซึ่งจะเหมาะสำหรับภูมิภาคที่มีจำนวนสาขาที่มีความสำคัญเด่น ๆ และคำนวณตัวทวีเฉพาะสาขานั้น ๆ นอกจากนั้น Kaothien (1991) ยังชี้ว่าการวิเคราะห์ตัวทวียังมีส่วนสำคัญในการบ่งชี้ความเชื่อมโยงระหว่างภาค (Linkage between region) หากนักวิจัยสามารถเก็บข้อมูลในลักษณะเชิงพื้นที่ที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานของ BunchornTavakul (1976) และ Ladavalva and Siripool (1988) ได้เคยศึกษาไว้ ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ประสงค์ที่จะตรวจสอบความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ (ด้านรายได้) ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองขอนแก่นและระบบเมืองโดยรอบ โดยใช้แบบจำลองตัวทวีของเคนส์ที่สามารถใช้ตรวจวัดในพื้นที่เป้าหมายเดียว และวิเคราะห์ผลกระทบจากสาขาหลักเพียงสาขาเดียว และในเวลาเดียว Kaothien (1991) การศึกษาในครั้งนี้โดยวิธี แบบจำลองตัวทวี ของเคนส์ (Keynesian multiplier approach) โดยเลือกวัดตัวทวีของสาขาเศรษฐกิจเมืองที่ได้ตรวจสอบแล้ว คือ สาขาการบริหารและบริการของรัฐ แบบจำลองตัวทวีหน่วยงานราชการ (Government multiplier) ปรับปรุงจากแบบจำลองตัวทวี (Regional income multiplier) ของ Sadler, Archer and Owen (1973 cited in Ladavalva and Siripool, 1988) (ดูแบบจำลองในภาคผนวก ง)

นอกจากนั้นในการศึกษาตัวทวีจากมหาวิทยาลัย (University multiplier) มีการศึกษาโดยเริ่มต้นจากแนวคิดที่ว่ามหาวิทยาลัยส่งผลกระทบต่อ การเติบโตเศรษฐกิจและการสร้างรายได้เท่าไร (Caffrey and Isaacs, 1971; Booth and Jarrett, 1976; Brown and Heaney, 1997 and Blasco, 2003) อย่างไรก็ดี Parsons and Griffiths สนใจในผลกระทบของมหาวิทยาลัยด้านอุปสงค์แก่เมือง (Demand side impact) (Parsons and Griffiths, 2003) ขณะที่ Stokes and Coomes สนใจในผลกระทบของมหาวิทยาลัยด้านอุปทาน (Supply side impact) ของมหาวิทยาลัยในด้านความรู้แก่เมือง การสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ จะสำคัญกว่ารายได้ (Stokes and Coomes, 1998) ส่วน Wright ชี้ว่า ตัวทวีผลกระทบทางเศรษฐกิจ (Economic multiplier effect) ของมหาวิทยาลัยสูงกว่าภาคอุตสาหกรรม เนื่องจากโครงสร้างองค์กร และสัดส่วนของการใช้จ่ายโดยบุคลากรและนักศึกษาที่เป็นผลโดยตรงต่อชุมชน (Wright, 1994)

2.4.3 แนวความคิดบทบาทของมหาวิทยาลัยในการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง

ประเด็นการทบทวนวรรณกรรมตรวจสอบการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทมหาวิทยาลัยและการพัฒนาเมืองในภูมิภาค อาจจะกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัยถือเป็นวิธีสำคัญประการหนึ่งใน การจัดเตรียมสิ่งบริการในเมืองศูนย์กลางความเจริญ เพื่อลงเอยในรายละเอียดและสอดคล้องกับสมมุติฐานการศึกษาจึงต้องตรวจสอบแนวคิด บทบาทของมหาวิทยาลัยในการและการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง Goldstein (1995) ได้ระบุหน้าที่ หรือ ผลผลิตต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยหรือศูนย์กลางการศึกษาขนาดใหญ่ ออกเป็น 8 รูปแบบ กล่าวคือ 1) การสร้างสรรค์องค์ความรู้ 2) การสร้างสรรค์

ทุนมนุษย์ 3) การถ่ายทอดความรู้ หรือประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม 4) การลงทุนเงินทุน 5) การเป็นผู้นำในระดับภูมิภาค 6) การผลิตโครงสร้างพื้นฐานด้านองค์ความรู้ 7) อิทธิพลต่อสิ่งแวดล้อมในระดับภูมิภาค 8) การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการถ่ายทอดความรู้ หรือประสบการณ์ ซึ่งในการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจของมหาวิทยาลัยต่อชุมชนท้องถิ่น (Florax, 1992)

ตารางที่ 2.2 ตัวอย่างผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อภูมิภาค โดย Florax (1992)

ผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อภูมิภาค	ตัวอย่าง
ด้านนโยบาย	การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างนโยบาย การมีส่วนร่วมของพลเมืองมีมากขึ้น และการปรับปรุงกระบวนการจัดการด้านนโยบาย
ด้านประชากรศาสตร์	ผลกระทบต่อการเติบโตของประชากร โครงสร้างประชากร และการเคลื่อนย้าย
ด้านเศรษฐกิจ	ผลกระทบต่อรายได้ภูมิภาค โครงสร้างอุตสาหกรรม ตลาดแรงงาน และ การเคลื่อนย้ายแรงงาน
ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	ผลกระทบต่อแหล่งที่อยู่อาศัย การจราจร ศูนย์บริการสุขภาพ และร้านค้าปลีก
ด้านวัฒนธรรม	ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม
ด้านความน่าดึงดูดใจ	อิทธิพลต่อภาพลักษณ์ภูมิภาค
ด้านการศึกษา	ผลกระทบต่ออัตราการมีส่วนร่วม การเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพ
ด้านแบบแผนทางสังคม	ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต อิทธิพลของนักศึกษา อิทธิพลที่มีต่อภาพลักษณ์ภูมิภาค

มหาวิทยาลัยเป็นส่วนที่สำคัญของเมือง ที่เป็นศูนย์กลางสำหรับบุคคลหรือองค์กรให้มีการปรับเปลี่ยนคุณสมบัติของโครงสร้างตลาดแรงงาน มหาวิทยาลัยเป็นส่วนกระตุ้นให้เกิดการสร้างงาน ซึ่งมีผลดีต่อสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานด้านการศึกษาที่เป็นเครื่องมือสำคัญของการเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจ (Batten, 1995) การศึกษาชุมชนเมืองในยุโรปพบว่า มหาวิทยาลัย ทำให้มีการจ้างงานและฐานรายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วกว่าภูมิภาคอื่น และการจำแนกประเภทผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อด้านเศรษฐกิจด้านล่าง (Stokes and Coomes, 1998 : 16) ตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 การจำแนกประเภทและตัวอย่างผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อด้านเศรษฐกิจ	ตัวอย่าง
การจ้างงานในมหาวิทยาลัย	มีแรงงานในมหาวิทยาลัยและสถาบันที่เกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก
รายได้มหาวิทยาลัย	การสนับสนุนภาครัฐ เงินค่าธรรมเนียม เงินผลประโยชน์ ต่าง ๆ
ค่าใช้จ่ายมหาวิทยาลัยรายได้และค่าใช้จ่ายพนักงาน	การจัดซื้อสินค้าและบริการของมหาวิทยาลัย ค่าจ้างเงินเดือน
ผลกระทบต่อตลาดแรงงาน	เพิ่มขึ้นของการจ้างงานงานที่มีคุณภาพและดึงดูดตลาดแรงงานคุณภาพ
การกำเนิดธุรกิจ	บริษัทถูกสร้างขึ้นโดยนักศึกษามหาวิทยาลัยและอาจารย์ เกิดการจ้างงาน
การตลาดด้านความรู้	การขายความรู้ในหลากหลายทิศทาง ตั้งแต่แนวคิด หลักสูตรและสิทธิบัตร

ที่มา: Stokes and Coomes (1998)

2.4.4 กรณีศึกษาของเมืองขอนแก่น

แบบจำลองในการศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองและภูมิภาค

แบบจำลองในการประยุกต์ใช้กับเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น เริ่มจากการศึกษาภายใต้โครงการ Northeast Thailand Economic Development ใน พ.ศ. 2515 Louis Berger (1972) โดยเป็นการศึกษาวิเคราะห์และพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และใช้สถานที่ทำงานในจังหวัดขอนแก่น โดยใช้แบบจำลองการ Shift-share analysis และ location quotient

ในการตรวจวัดการเติบโตของสาขาเศรษฐกิจโดยเฉพาะในกลุ่ม 12 สาขาเศรษฐกิจระหว่าง พ.ศ. 2513-2519 และใช้แบบจำลอง Correlation matrix ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างสาขาเศรษฐกิจ 12 สาขาหลักและ 104 สาขาย่อย พบว่าในระดับการพัฒนาภาคสาขาการเกษตรและอุตสาหกรรมเป็นสาขาที่มีศักยภาพโดดเด่นในการพัฒนาในช่วงเวลาดังกล่าว ขณะที่ในกลุ่มสาขาบริการ การบริหารราชการเป็นสาขาที่ควรสนับสนุนให้เติบโตในระดับพื้นที่เมืองศูนย์กลางขอนแก่น

จะเห็นได้ว่างานของ Louis Berger (1972) จะสอดคล้องกับการศึกษาวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตของ Pakasem ใน พ.ศ. 2515 ที่ทำการศึกษการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือกรณีเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ในบริบทการวางแผนภาค โดยใช้แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ (Polarized growth model) ในช่วงเวลา พ.ศ. 2503-2513 และใช้ข้อมูลกิจกรรมทางเศรษฐกิจของอนุภาค-จังหวัดโดยมีตัวแปร คือ ปริมาณของอัตราส่วนทุนสะสม (Gross fix capital ratio) ของจังหวัดขอนแก่นและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมกับความหนาแน่นเชิงพื้นที่ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจผลการศึกษาเสนอแนะแนวทางการพัฒนาชี้ความเจริญเติบโต 4 กลุ่มกล่าวคือ 1) ควรขยายฐานการส่งออก 2) เสริมสร้างความชำนาญของภาคในการแข่งขัน 3) พัฒนาปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมที่ผสมผสานเพื่อเร่งเกิดการขยายตัวอุตสาหกรรมและจนสามารถช่วยตนเองเจริญเติบโตในภาค และ 4) เสนอแนะความจำเป็นต้องเร่ง ขยายการพัฒนาจำนวนของชี้ความเจริญเติบโตในภาคให้เกิดต่อเนื่องในเมือง อื่น ๆ เช่น นครราชสีมา อุบล อุดรและ หนองคาย (Pakasem, 1972 : 56-78)

งานของ Pakasem เป็นที่มาของการศึกษาวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตของ Tongyingsiri เรื่อง การกำหนดเมืองศูนย์กลางความเจริญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน พ.ศ. 2520 โดยใช้วิธี Composite Index โดยเลือก 21 เมืองในภาคที่มีตัวแปรรวมกัน 7 กลุ่มระหว่าง พ.ศ. 2513-2518 คือ 1) การเจริญเติบโตของเมือง 2) กิจกรรมทางเศรษฐกิจครัวเรือนของเมือง 3) การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของเมือง 4) การรวมกลุ่มทางสังคมของเมือง 5) การเข้าถึงของเมือง และ 6) สิ่งนันทนาการเมือง (Tongyingsiri, 1977 : 149) ซึ่งประเด็นที่ Tongyingsiri พบคือ เมืองที่ควรถูกเลือกเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญ มีทั้งสิ้น 4 เมือง คือ นครราชสีมา อุบล ราชธานี อุดรธานี และขอนแก่น หลังจากนั้นการศึกษาเกี่ยวกับเมืองขอนแก่นได้ปรากฏอีกครั้งในงานของกลุ่มบริษัทที่ปรึกษา Sumet Jumsai Associates Co., Ltd (1983) ที่ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดโครงการเมืองหลักขอนแก่นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 โดยได้กำหนดให้เมืองขอนแก่นเป็นศูนย์กลางด้านการบริหารราชการ การศึกษา การค้าและอุตสาหกรรมเกษตร พร้อมทั้งออกแบบละเอียดโครงการระบบบำบัดน้ำเสียและการระบายน้ำในเมือง ศรีบุญญา ตริฤทธิ์ทวีสิน (2543) ได้ศึกษาบทบาทเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาเมืองนครราชสีมาและเมืองขอนแก่น โดยใช้วิธีการ Scalograms analysis วิเคราะห์ตัวแปรทั้งสิ้น 40 ตัวในด้านอุตสาหกรรม การค้าบริการ การศึกษา สาธารณสุข และการคมนาคมขนส่ง ผลของการศึกษาพบว่าในช่วงต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เมืองขอนแก่นมีบทบาทเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมการค้าบริการ การศึกษา สาธารณสุข และ การคมนาคมขนส่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางและตอนบน

จะเห็นได้ว่าการศึกษาทั้ง 5 ชิ้นเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อหากำหนดนโยบายในการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นและการศึกษาเพื่อสร้างข้อเสนอในการพัฒนาเมือง อย่างไรก็ตามก็พบว่าข้างต้นเกิดขึ้นในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2513-2523 ซึ่งเป็นช่วงหลังผ่านการกำหนดนโยบายการพัฒนาเมืองในช่วงแผนพัฒนาภาค พ.ศ. 2505-2509 ไปแล้ว จึงเป็นการวิจัยย้อนหลังเพื่อยืนยันความเหมาะสมทางวิชาการและแสวงหาแนวทางในการพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่อง ซึ่งทั้งงานของ Pakasem และ Tongyingsiri มีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดโครงการเมืองหลักขอนแก่นในช่วงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 และ 6 นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าใช้ Location quotation และ Ship share analysis ได้ถูกเลือกให้เป็นวิธีการในการบ่งชี้สาขาทางเศรษฐกิจของพื้นที่มาตั้งแต่ พ.ศ. 2513 (Louis-Berger, 1972 : 189)

2.4.5 กรณีศึกษาขอนแก่น การศึกษาผลกระทบและการประเมินผลสัมฤทธิ์ เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

การศึกษาด้านการประชากรพบการศึกษาของ Sternstein เป็นการศึกษาผลกระทบของการเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นที่มีผลต่อด้านการดึงดูดการย้ายถิ่นเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและชะลอการย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพฯ โดยใช้ข้อมูลดิบสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2503-2513 โดยวิธี Cross tabulation ผลปรากฏว่าเมืองขอนแก่นมีปริมาณประชากรเพิ่มขึ้นและเกิดการย้ายถิ่นภายในภาคระหว่างเมืองสูง แต่ผลการศึกษาในช่วง 10 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2503-2513 หลังโครงการเมืองศูนย์กลาง กลับพบว่าประชากรภาค ตะวัน ออกเฉียงเหนือที่ย้ายเข้าสู่กรุงเทพมหานครยังคงมีปริมาณมากกว่าประชากรย้ายเข้าสู่ภาค ขณะที่การศึกษากการย้ายถิ่นเข้าและออกจากขอนแก่นเมืองศูนย์กลางความเจริญโดยใช้ข้อมูลจากสถิติทะเบียนราษฎร ระหว่าง พ.ศ. 2505-2515 การศึกษาเปรียบเทียบกับจังหวัด กาลสินธุ์ พบว่าเมืองขอนแก่นเป็นเมืองที่ภาครัฐได้ใช้ความพยายามสูงในการลงทุนผ่านนโยบายด้านประชากรและการเงิน มีการย้ายเข้าของประชากรเพิ่มขึ้นในเชิงปริมาณ จากพื้นที่ในภาค ซึ่งพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญว่าเมืองขอนแก่นมีแบบแผนการย้ายเข้าสู่สูงกว่าเมืองอื่น ๆ ในภาค (Sternstein, 1977: 32-53) นอกจากนี้ผลการศึกษาของ Tongyingsiri ยังระบุว่าหลังมีนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญในช่วง พ.ศ. 2505-2509 ระหว่าง พ.ศ. 2513-2518 เมืองขอนแก่นมีอัตราการเติบโตของประชากรเมืองขอนแก่นมีอัตราการเติบโตสูงกว่าทุกเมืองโดยมีค่าสูงเป็นอันดับที่ 1 และค่าตัวแปรกิจกรรมทางเศรษฐกิจครัวเรือนในเมืองอยู่ในอันดับที่ 2 รองจากนครราชสีมา ค่าการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของเมือง มีค่าอันดับที่ 3 รองจากนครราชสีมา และอุดรธานี ตัวแปรการรวมกลุ่มทางสังคมของเมือง เมืองขอนแก่นอยู่ในอันดับที่ 2 รองจากนครราชสีมา (Tongyingsiri, 1977 : 204)

การศึกษาประเมินผลเชิงนโยบายของเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจปรากฏงานแรกของ Somrudee ศึกษาปัญหาการวางแผนพัฒนาของเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น โดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพ พร้อมการสัมภาษณ์ ใน พ.ศ. 2533 ซึ่งระบุว่าขอนแก่นเป็นเมืองใหม่และเติบโตมาในช่วงเผด็จการทหาร ซึ่งเป็นตัวการสำคัญของการพัฒนาเกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 1 ในแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 โครงการขอนแก่นเมืองศูนย์กลางความเจริญต่อมาภายหลังช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 มีโครงการเมืองหลักในประเทศไทยและกำหนดให้เมืองขอนแก่นอยู่ในกลุ่มเมืองหลักเร่งรัด รอบแรก 5 เมือง Somrudee ระบุว่า เศรษฐกิจเติบโตในสาขาการค้าและบริการและอุตสาหกรรมต่อเนื่องมาตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2505 แต่ไม่ประสบผลสำเร็จในเชิงพื้นที่การกระจายความเจริญในระดับพื้นที่ตามความคาดหวังและยังค้นพบว่าปัญหา นโยบายการพัฒนาเมืองที่สำคัญคือการแทรกแซงครอบงำจากนักการเมืองระดับชาติและผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น (Somrudee, 1991 : 18-19)

ไกรยุทธ ชีรตยา คีนันท์ (2539) ได้การประเมินผลโครงการพัฒนาเมืองหลักรอบแรก โดยใช้ Location Quotation และการสัมภาษณ์นักธุรกิจในพื้นที่และยังชี้ประเด็นว่าผลกระทบที่เกิดจากโครงการเมืองหลักรอบแรก ในช่วง พ.ศ. 2526-2536 มีเพียงโครงการลงทุนในระยะสั้น ด้านสิ่งก่อสร้าง เช่น ก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียและการกำจัดขยะ ไม่ปรากฏโครงการพัฒนาเชิงสาธารณูปการ ไม่ปรากฏการกำหนดกิจกรรมและบทบาทเมืองอย่างชัดเจนเพียงพอที่จะสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยระบุว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจของขอนแก่นที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2526-2536 โดยเฉพาะในเขตพื้นที่เมืองเป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการขอนแก่นเมืองศูนย์กลางความเจริญ ช่วงแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่มีการดำเนินโครงการและกิจกรรมอย่างเป็นระบบ และระบุว่า การเติบโตของศูนย์ราชการ การศึกษา การค้าและบริการเป็นผลพวงมาจากการลงทุนของรัฐบาลในช่วง พ.ศ. 2505-2509 สอดคล้องกับ Dixon และ Glassman and Sneddon เปรียบเทียบระหว่างเชียงใหม่และขอนแก่นในฐานะเมืองศูนย์กลางความเจริญและการพัฒนาอุตสาหกรรม ระบุว่าขอนแก่นเป็นเมืองที่มีประสิทธิภาพการพัฒนาเมืองมายาวนานกว่าทุกเมืองในประเทศไทยในด้านการพัฒนาและมีรูปแบบการเติบโตโดยการลงทุนภาครัฐมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2505 (Dixon, 1977 : 210; Glassman and Sneddon, 2003 : 103-106) สอดคล้องกับ Yongvanit (2007) ที่ระบุว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คือ กลไกการขับเคลื่อนและสนับสนุนการเติบโตของเมืองขอนแก่นมาอย่างต่อเนื่อง โดยระบุว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 โดยโครงการขอนแก่นเมืองศูนย์กลางความเจริญ เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นและการดำเนินกิจกรรมให้เกิดผลสัมฤทธิ์

ของการพัฒนา ขณะที่ ในช่วง แต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 เป็นต้นมา คือการส่งเสริมสนับสนุนการเจริญเติบโต

การศึกษาในด้านสาขาอุตสาหกรรมปรากฏในงานของ มนตรี (2541) ศึกษาผลกระทบจากแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น โดยใช้แบบจำลองตัวทวิของภาคและศึกษาระหว่างพื้นที่ ในข้อมูลแบบแผนการใช้จ่าย ค่าจ้าง เงินเดือนและรายจ่ายอื่นของอุตสาหกรรมและประชาชนพบว่ากิจการอุตสาหกรรมในจังหวัดขอนแก่นเกิดและเติบโต อย่างมาในช่วงนโยบายส่งเสริมอุตสาหกรรมช่วงโครงการเมืองหลัก พ .ศ. 2526-2536 และส่วนแบ่งมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจะกระจุกตัวในกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรมเพียง 3-4 โรงงาน โดยโรงงานขนาดใหญ่ดังกล่าวการกระจายของที่ตั้งไปยัง 3 กลุ่มอำเภอนอกเมือง ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบจากแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมจะเกิดขึ้นต่อเศรษฐกิจชนบทที่อยู่ใกล้ ๆ โรงงานเท่านั้น และจะมีส่วนน้อยที่ส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจเข้ามายังเขตเมือง ขอนแก่น

การศึกษาผลกระทบในด้านสาขาการศึกษา ปรากฏในงานของ อรพินธ์ ต้นธนะสฤทธิ (2524) เรื่องพัฒนาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และงาน ของ เบญจวรรณ อารีสมาน (2523) เรื่อง บทบาทของสถาบันการศึกษาในการพัฒนาภาค ศึกษาเฉพาะกรณีมหาวิทยาลัยขอนแก่น อรพินธ์ ต้นธนะสฤทธิ (2524) ศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสำรวจภาคสนามระบุว่านับจากการก่อตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นใน พ .ศ. 2507 ตามนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีพัฒนาการเติบโตต่อเนื่องมาอย่างเด่นชัด โดยเฉพาะในช่วงระหว่าง พ .ศ. 2520 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยได้มีการเติบโตทั้งในด้านบุคลากร การผลิตบัณฑิต และการจัดตั้งองค์กรภายในใหม่ขึ้นมาสนับสนุนการพัฒนาในทุกด้าน และยังพบว่ามีความโน้มถ่วงการเติบโตในการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขณะที่ เบญจวรรณ อารีสมาน (2523) ศึกษาบทบาทของสถาบันการศึกษาในการพัฒนาภาค กรณีมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสำรวจภาคสนาม พบว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่นนอกจากจะมีบทบาทในการพัฒนาการศึกษา ของภูมิภาคตามหน้าที่ของมหาวิทยาลัยภูมิภาคแล้วยังส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่เมือง ในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการชะลอการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองหลวงและดึงดูดประชากรย้ายเข้าสู่เมืองศูนย์กลางขอนแก่นมากขึ้น เป็นแหล่งงาน แหล่งบริการทางการแพทย์ ศูนย์ รวมนวัตกรรมการเรียนรู้ต่อเมือง ซึ่ง เป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจในเขตเมือง ซึ่ง เบญจวรรณ อารีสมาน (2523) เรียกว่า เมืองพึ่งมหาวิทยาลัยโดยในช่วงแรกมหาวิทยาลัยได้รับสาธารณูปโภค บริการสาธารณะ แรงงาน ตลอดจนที่อยู่อาศัยจากเมือง และในช่วงหลังมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้สร้าง ความเจริญให้กับเมืองขอนแก่นเป็นแรงจูงใจในการลงทุน การขยายตัวของเมือง

2.5 การกำหนดทฤษฎีหลักในการวิจัย

ภายใต้คำถามการวิจัยที่ว่า เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากอะไร เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนภาครัฐใช่หรือไม่ การลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนและเกิดผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไรและเพียงไรในปัจจุบัน

การลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ

Perroux อธิบายแนวคิดขั้วความเจริญเติบโตว่า ความเจริญเติบโตไม่ได้เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งและไม่ได้เกิดขึ้นในทันทีทันใด แต่จะเกิดขึ้นในจุดหรือ ोनในชั่วการพัฒนา ซึ่งจะมีหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพเป็นตัวนำ อาจเป็นบริษัทหรือองค์กร หน่วยอุตสาหกรรมที่อยู่ในบริเวณนั้น (Perroux, 1955) จากแนวคิดของ Perroux ข้างต้น มีความสอดคล้องกับนโยบายการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ในพ .ศ. 2505 โดยเฉพาะในประเด็นของการแทรกแซงโดยชุดของการลงทุนจากภายนอกกลุ่มกิจกรรมและกระจุกตัวเชิงพื้นที่ ในพื้นที่เมืองขอนแก่นเมืองเดียวทำหน้าที่เป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ ซึ่งคือ ศูนย์รวมการบริหารราชการศูนย์กลางการบริการสาธารณะ รวมถึงมหาวิทยาลัยขอนแก่น จะเห็นได้ว่าแนวคิดขั้วความเจริญเติบโต เป็นรากฐานของโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น และ เป็นการลงทุนภาครัฐอย่างหนึ่ง สอดคล้องกับ Keynes ที่ว่า ภาครัฐและภาคเอกชนล้วนมีบทบาทที่สำคัญสร้างการเติบโตของเศรษฐกิจเมืองโดยการกระตุ้น อาจเป็นการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม การสร้างศูนย์ราชการ มหาวิทยาลัย การลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานในเมือง ซึ่งเป็นการอัดฉีดรายได้และส่งผลให้มีการใช้จ่ายมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งจะกระตุ้นให้มีการผลิตและการลงทุนมากขึ้น จนทำให้เกิดรายได้และการใช้จ่ายมากขึ้น และส่งผลวนเวียนต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ (Keynes, 1936) จะเห็นได้ว่า Keynes นอกจากจะสนใจในประเด็น การลงทุนภาครัฐแล้ว ยังระบุถึงผลกระทบจากการกระตุ้น การลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง โดยเฉพาะผลที่เกิดขึ้นต่อการสร้างรายได้ประชาชน ซึ่งในการศึกษานี้สนใจในการลงทุนภาครัฐ

การเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง

ประเด็นผลกระทบที่ กิดขึ้นจากการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองนั้น ทฤษฎีการสะสมหมวนของ Myrdal อธิบายได้ผลกระทบได้อย่างเป็นระบบ คือ ชุดของการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่หนึ่ง ในเวลาหนึ่ง จะส่งผลต่อการเกิดผลกระทบที่เรียกว่า ไปด้วยกัน กล่าวคือการลงทุนในห หน่วยทางเศรษฐกิจหนึ่งเช่น อุตสาหกรรม วิสาหกิจ จะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น เช่น การจ้างงาน การย้ายถิ่น การลงทุนต่อเนื่อง รวมถึงรายได้ และเกิดผลกระทบด้านหลัง คือสามารถดึงดูด เชื่อมโยงให้เกิดอุตสาหกรรม วิสาหกิจ ต่อเนื่องเป็นวงจร

เรียกว่าการสะสมหมุนวน และสร้างตัวทวีคูณรายได้แก่ท้องถิ่นในที่สุด (Myrdal, 1957) ทฤษฎีการสะสมหมุนวนของ Myrdal ซึ่งว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่หนึ่ง ในเวลาหนึ่ง ซึ่งหากเทียบเคียงกับกลุ่มแนวคิดและทฤษฎีข้างต้นจะพบว่า กิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่หนึ่งและในเวลาหนึ่ง ในกรณีเมืองขอนแก่น โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ได้แก่ โครงการศูนย์บริหารราชการ รวมถึงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น Myrdal ยังได้ระบุถึงลักษณะและตัวแปรผลกระทบต่อ การเติบโตทางเศรษฐกิจ คือ การดึงดูด เชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องให้มากระจุกตัว และเกิดการเติบโตของการจ้างงาน การดึงดูดการย้ายถิ่นเข้า การลงทุนต่อเนื่อง รวมถึงรายได้โดยรูปแบบของผลกระทบที่เกิดสะสมและหมุนวนเป็นวงจร

อย่างไรก็ดี จะเห็นได้ว่า ข้อจำกัดของ Myrdal ก็ได้อธิบายในรูปแบบการสะสมหมุนวนเพียงวงเดียวมิได้อธิบายว่าวงจรการเติบโตที่ต่อเนื่องในรอบหลัง ๆ นั้นว่ามีรูปแบบ กลไก หรืออัตราการเติบโตของการสะสมหมุนวนจะคงอยู่ หรือจะแปรเปลี่ยนไปอย่างไร ซึ่งในสภาพความเป็นจริงแล้ว พัฒนาการการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองแต่ละเมืองย่อมผันแปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม ในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้นการสะสมหมุนวนเป็นวงจร อาจเกิดขึ้นเป็นวงจรรูปแบบใหม่ ๆ ตามเหตุและปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ผันแปรได้ และมีได้ระบุถึง สาขาการส่งออกของเมืองและกลไกการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังเช่น แนวคิดฐานเศรษฐกิจ (export base) ของ Tiebout และ Jacobs

Tiebout ระบุแนวคิดฐานเศรษฐกิจว่า ระบบเศรษฐกิจเมืองเติบโตได้ด้วยการส่งออกในสาขาใดสาขาหนึ่งโดยเมื่อเกิดการส่งออก สิ่งก็ตามมาคือการไหลเข้าของเงิน การเติบโตของการบริโภคภายในเมือง (Internal consumer) และเกิดเป็นรายได้ของเมืองในที่สุด สาขาเศรษฐกิจที่ส่งออกถูกพิจารณาว่า เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจในเมือง (Tiebout, 1956) Jacobs สร้างทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในทัศนะแบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค (Epochal models : stages-of-growth approach) โดยชี้ขั้นตอนพัฒนาการการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองว่า การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองจะเกิดขึ้นเมื่อเมืองเริ่มมีการส่งออกในสาขาเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ ต่อมาระบบเศรษฐกิจในเมืองจะสลับซับซ้อนมากขึ้น สินค้าส่งออกแตกตัวหลากหลายขึ้น และสินค้าที่เคยต้องนำเข้ามาจากภายนอกอาจผลิตภายในท้องถิ่น (ทดแทนการนำเข้า) และเมืองจะมีการเพิ่มงานใหม่ให้งานเก่าโดยในช่วงท้ายระบบเศรษฐกิจในเมืองจะเกิดความหลากหลาย และมีอุปทานที่คงที่ จะช่วยให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและเติบโตอย่างยั่งยืน (Jacobs, 1966) ดังนั้นในประเด็นการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจของทั้ง Tiebout และ Jacobs ระบุว่า สินค้าออก คือปัจจัยสำคัญ ขณะที่ Tiebout สนใจในผลกระทบของการส่งออก คือการไหลเข้าของ

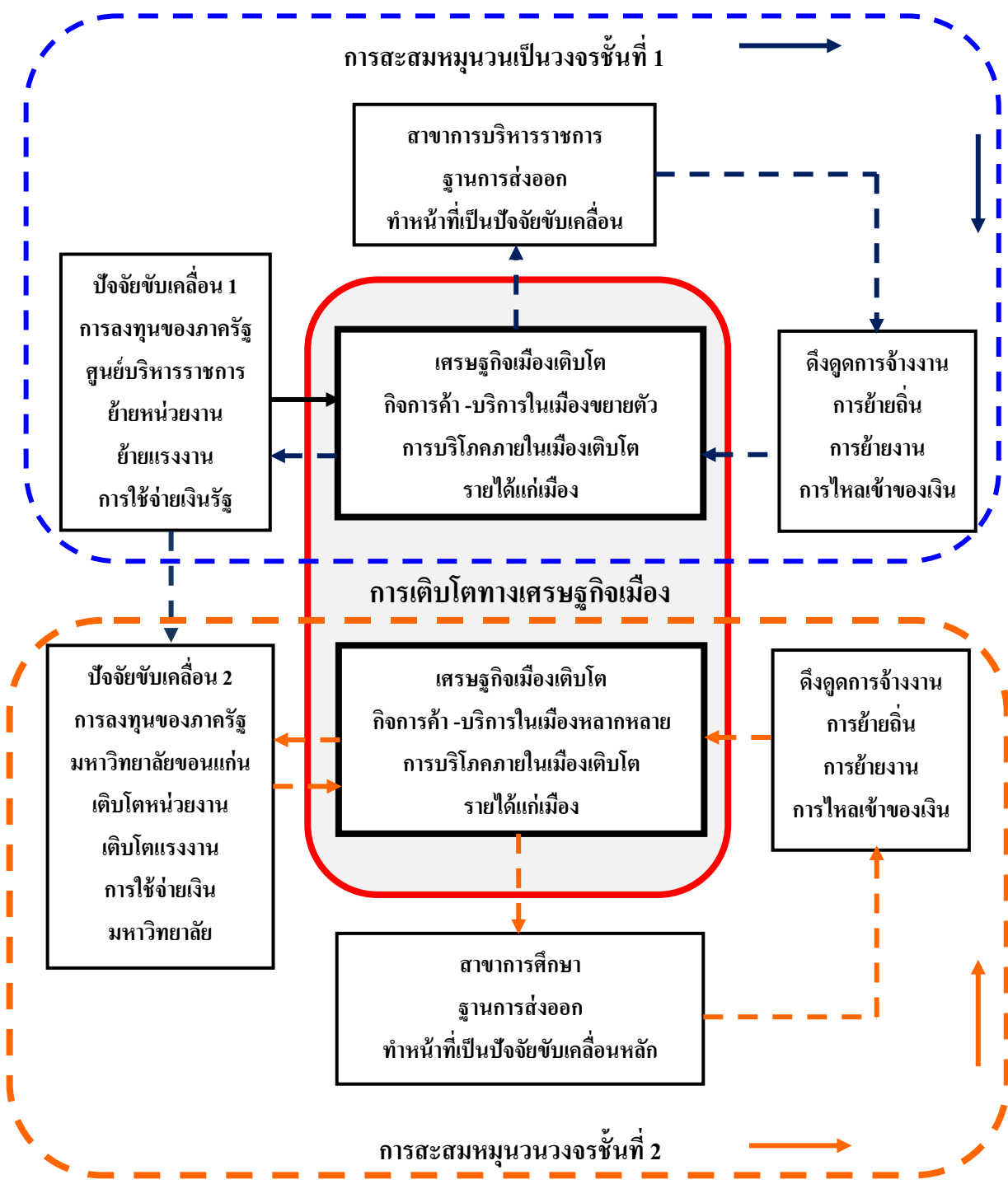
เงิน ส่งผลต่อการเติบโตของการบริโภคภายในเมือง (Internal consumer) และรายได้เมือง ซึ่งอยู่ในพื้นฐานของ Keynes และ Myrdal ขณะที่ Jacobs สนใจในผลกระทบจากการส่งออก คือ สินค้าส่งออกแตกตัวหลากหลายขึ้น และการเติบโตของผลิตภายในท้องถิ่นและเมืองจะมีการเพิ่มงานใหม่ให้งานเก่าโดยในช่วงทำระบบเศรษฐกิจในเมืองจะเกิดความหลากหลายตามมา (Jacobs, 1966)

จะเห็นได้ว่าจากแนวนโยบายการพัฒนาเมืองขอนแก่นตามแผนพัฒนาภาค ภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ขอนแก่น ใน พ.ศ. 2505 มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโต (Growth center) ในหลายมิติ เมื่อพิจารณาแล้ว จะพบว่ารากฐานแนวนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโต ข้างต้นมาจากทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ในทัศนะของเคนส์ (Keynesian economics) ทฤษฎีการสะสมหมูนวนในเมือง (Cumulative causation) (Myrdal, 1957) และบูรณาการกับทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองแบบฐานเศรษฐกิจหรือสาขาส่งออก (Tiebout, 1956) ผู้วิจัยได้บูรณาการ ทฤษฎี แนวคิดดังกล่าวและมีหลักที่ใช้ในการวิเคราะห์ที่สร้างเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังนี้

2.6 กรอบแนวคิดการวิจัย

ภายใต้คำถามการวิจัย ได้บูรณาการร่วมกับทฤษฎีหลักในการวิจัยข้างต้น สร้างเป็นกรอบความคิดดังนี้

“ การเปลี่ยนแปลงจากการลงทุนของภาครัฐจากรัฐบาลกลาง โดยการย้ายหน่วยงาน ย้ายแรงงานราชการ การใช้จ่ายเงินภาครัฐ ส่งผลให้ สาขาเศรษฐกิจด้านการบริหารราชการ ในเมืองเติบโตจนกลายเป็นสาขาส่งออก และทำหน้าที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักที่ดึงดูดการจ้างงาน การย้ายถิ่น กิจการค้าและบริการ การไหลเข้าของเงิน ส่งผลให้กิจการการค้าและบริการในเมืองขยายตัว เกิดการบริโภคภายในเมืองสร้างรายได้แก่เมือง เศรษฐกิจเมืองจะเติบโตเป็นวงจรต่อเนื่อง เรียกว่าการสะสมหมูนวน ขั้นที่ 1 ภายหลังจากการลงทุนภาครัฐด้านการศึกษาที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยขอนแก่น เกิดการเติบโตอย่างต่อเนื่อง กลายเป็นสาขาส่งออกใหม่ และทำหน้าที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตของการบริโภคภายในเมือง สร้างความหลากหลายของกิจการการค้าและบริการมากยิ่งขึ้น สร้างรายได้แก่เมืองเพิ่มขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจเมืองเติบโตเป็นวงจรต่อเนื่อง เรียกว่าการสะสมหมูนวนขั้นที่ 2 ”

ภาพที่ 2.3 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุน ภาครัฐและการเติบโตของเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น โดยมีคำถามในการวิจัย คือเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากอะไร เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนภาครัฐใช่หรือไม่ การลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็น ปัจจัยขับเคลื่อน และเกิดผลกระทบต่อ การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไร และเพียงไรในปัจจุบัน ในบทที่สาม มีเนื้อหาทั้งหมดทั้งสิ้น 4 ส่วนคือ คือ 1) กระบวนการศึกษา 2) กรอบวิธีการวิจัย 3) ตัวแปรหลัก การออกแบบวิธีการวิเคราะห์ 4) ตัวแปรเวลาและพื้นที่ และ 5) นิยามศัพท์ในการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 กระบวนการศึกษา

การแบ่งเนื้อหาการวิจัยมีรายละเอียด 14 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. ศึกษาพัฒนาการของเมืองขอนแก่นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาพัฒนาการของเมืองขอนแก่นในอดีตตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเมืองจนถึงปัจจุบัน จาก พ.ศ. 2330-2553 ศึกษาจากเอกสาร พง ศาวดาร รูปถ่ายและคำบอกเล่า เพื่อให้เห็นภาพรวมของการตั้งถิ่นฐาน ในมิติทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม นโยบายและการลงทุนภาครัฐที่เกิดขึ้นในเมืองขอนแก่น การเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุค โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผลเป็นช่วงเวลาของพัฒนาการของเมืองในภาพรวม

ขั้นตอนที่ 2. ศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ.2504-2509 แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ.2505-2509 และโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ.ศ.2504-2509

ศึกษาภาพรวมของนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองขอนแก่น โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ.2504-2509 และแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ. 2505-2509 โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ .ศ. 2505-2509 ตลอดจนแผนงานและกลุ่มโครงการลงทุนของรัฐที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่อมา

ขั้นตอนที่ 3. ศึกษาทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ทฤษฎีการสะสมหมุนวน แนวคิดฐานการส่งออก แนวคิดชั่วคราวเจริญเติบโต นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สร้างกรอบแนวคิดและวิธีวิจัย

ศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการวางแผนภูมิภาค การเติบโตทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจเมือง แนวคิดชั่วคราวเจริญเติบโตและเมืองศูนย์กลางความเจริญ แนวคิดการสะสมหมุนวน ฐานการส่งออก วิธีการศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจ การวัดผลกระทบจากการลงทุนภาครัฐ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเติบโตทางเศรษฐกิจขอนแก่น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4. ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นต่อการลงทุนภาครัฐในขอนแก่น

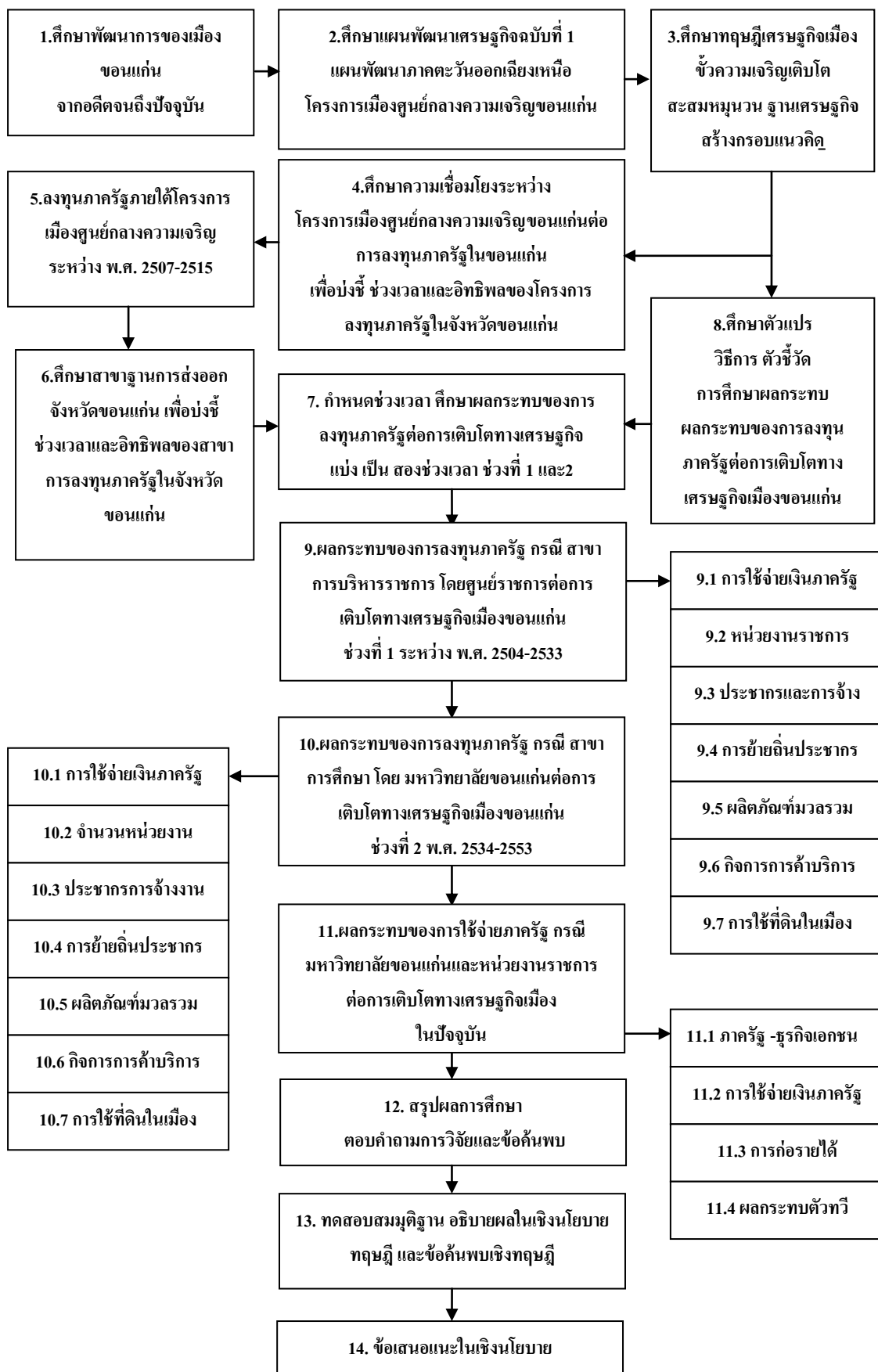
ศึกษาภาพรวมของโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ.ศ. 2505-2509 และผลความเชื่อมโยงต่อโครงการลงทุนของรัฐที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา โดยการวิเคราะห์จากเอกสารการสำรวจภาคสนาม

ขั้นตอนที่ 5. ลงทุนภาครัฐภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญระหว่าง พ.ศ. 2507-2515

ศึกษาปริมาณของการลงทุนภาครัฐที่เกิดขึ้นในจังหวัดขอนแก่น โดยวัดจากปริมาณการใช้จ่ายเงินภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญระหว่าง พ.ศ. 2507-2515 มีส่วนแบ่งเช่นไร

ขั้นตอนที่ 6. ศึกษาสาขาฐานการส่งออกจังหวัดขอนแก่น

การศึกษาภาพรวมการเติบโตทางเศรษฐกิจ จังหวัดขอนแก่น โดยศึกษาจากฐานการส่งออก (Location quotient) ของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดระหว่าง พ.ศ. 2503-2513-2523-2533-2543-2553 เพื่อบ่งชี้ว่าสาขาเศรษฐกิจใดที่สำคัญ และเปรียบเทียบสาขาการบริหารราชการว่ามีการเติบโตเพียงไรและในช่วงเวลาใด

ภาพที่ 3.1 กระบวนการการศึกษา

ขั้นตอนที่ 7. กำหนดช่วงเวลา ในการศึกษาผลกระทบของการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ

เป็นขั้นตอนการวิเคราะห์สรุปผล การศึกษาของขั้นตอนที่ 1-6 เพื่อศึกษาว่าการลงทุนภาครัฐมีอิทธิพลต่อการเติบโตเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น โดยสังเคราะห์ผลรวมกันระหว่าง ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาการของนโยบายและองค์ประกอบของโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ขั้นตอนที่ 5 ผลกระทบของโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญต่อการลงทุน ภาครัฐอื่น ๆ และขั้นตอนที่ 6 พัฒนาการของสาขาฐานการส่งออก ซึ่งผลในขั้นตอนนี้จะนำไปสู่การกำหนดช่วงเวลาในการศึกษาผลกระทบจากการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ซึ่งจะพบว่าในภาพรวมการลงทุนภาครัฐมีอิทธิพลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง แบ่งเป็นสองช่วง คือ ช่วงที่ 1 ในสาขาการบริหารราชการ ระหว่าง พ.ศ. 2504-2533 และช่วงที่ 2 ในสาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ระหว่าง พ.ศ. 2534-2553

ขั้นตอนที่ 8. กำหนด ตัวแปร วิธีการ ตัวชี้วัด การศึกษาผลกระทบของการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น

เป็นขั้นตอนเตรียมความพร้อมก่อนการศึกษาผลกระทบ เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากผลของขั้นตอนที่ 3 การทบทวนวรรณกรรม สามารถกำหนดกลุ่มตัวแปร ในการศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งประกอบด้วย 7 กลุ่มตัวแปรหลัก ได้แก่ 1) การใช้จ่ายภาครัฐ 2) จำนวนหน่วยงานราชการ 3) จำนวนประชากรและการจ้างงาน 4) การย้ายถิ่น 5) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม 6) จำนวนกิจการการค้าและบริการ 7) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเมือง พร้อมสรุ างตัวชี้วัดภายในกลุ่มตัวแปรและกำหนดชนิดข้อมูลที่ต้องการ และวิธีการวัดค่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะถูกใช้อย่างละเอียดในขั้นตอนที่ 9 และ 10 ต่อไป

ขั้นตอนที่ 9. ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ กรณี สาขาการบริหารราชการ โดยศูนย์ราชการต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น ช่วงที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2504-2533

การศึกษาปรากฏการณ์ระหว่าง พ.ศ. 2504-2533 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ กรณี สาขาการบริหารราชการ โดย ศูนย์บริหารราชการ ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณจากข้อมูลทุติยภูมิ ในกลุ่มแปรหลายตัวที่กำหนด คือ 1) การใช้จ่ายภาครัฐ 2) จำนวนหน่วยงานราชการ 3) จำนวนประชากรและการจ้างงาน 4) การย้ายถิ่น 5) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม 6) จำนวนกิจการการค้าและบริการ 7) การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเมือง

ขั้นตอนที่ 10. ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ กรณี สาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น ช่วงที่ 2 พ.ศ. 2534-2553

เป็นขั้นตอนการศึกษาปรากฏการณ์ระหว่าง พ.ศ. 2534-2553 ความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของสาขาการศึกษาต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณจากข้อมูลทุติยภูมิ ในกลุ่มแปดหลายตัวที่กำหนด คือ 1) การใช้จ่ายภาครัฐ 2) จำนวนหน่วยงานราชการ 3) จำนวนประชากรและการจ้างงาน 4) การย้ายถิ่น 5) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม 6) จำนวนกิจการการค้าและบริการ 7) และข้อมูลเชิงปริมาณของมหาวิทยาลัยขอนแก่นใน พ.ศ. 2553

ขั้นตอนที่ 11. ผลกระทบของการใช้จ่ายภาครัฐ กรณี มหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการอื่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในปัจจุบัน

เป็นขั้นตอนการศึกษาผลกระทบของการใช้จ่ายภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในด้านรายได้ โดยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิจากแบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่าย ในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 1929 ตัวอย่างของหน่วยงานราชการทั่วไปและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ครึ่งเรือ่นข้าราชการหน่วยงานราชการทั่วไป ครึ่งเรือ่นข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น นักศึกษา ประชาชนผู้ประกอบการในเมืองขอนแก่น ช่วงเดือนสิงหาคม พ .ศ. 2553 โดยมีตัวแปรหลักในการศึกษา คือ ระดับความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานราชการต่อการประกอบธุรกิจภาคเอกชน ความเชื่อมโยงจากการใช้จ่ายเงินของหน่วยงานราชการสู่สาขาเศรษฐกิจเมือง ค่าการก่อให้เกิดรายได้ และมูลค่าตัวทิวี่เกิดขึ้นจากการใช้จ่ายภาครัฐ มีวิธีการศึกษาโดยแบบจำลองตัวทิวี่ (ดูรายละเอียดในหัวข้อตัวแปรที่ 12 ถึง 14)

ขั้นตอนที่ 12. สรุปผลการศึกษา ตอบคำถามการวิจัยและข้อค้นพบ

ขั้นตอนที่ 13. ทดสอบสมมุติฐาน อธิบายผลในเชิงนโยบายทฤษฎี และข้อค้นพบเชิงทฤษฎี

ขั้นตอนที่ 14. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

3.2 กรอบวิธีการวิจัย

วิธีวิจัยเป็นแบบกรณีศึกษา เพื่อศึกษาเจาะจงในปรากฏการณ์เฉพาะด้านผลกระทบจากการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นในช่วงเวลาที่กำหนด (Yin, 2003) ในกลุ่มตัวแปรที่เจาะจงและคัดเลือกแล้ว มีวิธีการศึกษาหลายวิธี (Multiple methods research) แยกเป็น 4 กลุ่มวิธีใหญ่ ๆ ตามประเด็นคำถาม คือ

วิธีที่ 1 คือการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อศึกษาพัฒนาการของเมืองเชิงบรรยายโดยอาศัยข้อมูลจากเอกสาร มุ่งสนใจใน (Kimberly, 2002) คำถามที่ 1 เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากอะไร

วิธีที่ 2 คือ จากแนวคิดฐานการส่งออก (Export base) ของ Tiebout (1956) และ Craig (1990) โดยใช้ วิธีแบบจำลองอัตราส่วนที่ตั้ง Location quotient โดยเปรียบเทียบระหว่างสาขาการบริหารราชการ สาขาการศึกษา และสาขาการค้าและบริการ สาขาอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ในช่วงเวลาก่อนและหลังมีนโยบาย มุ่งสนใจใน คำถามที่ 2 เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนภาครัฐใช้หรือไม่ และคำถามที่ 3 การลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อน

วิธีที่ 3 คือ วิธีสถิติพรรณนา ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นเหตุและตัวผล ในช่วงเวลาก่อนและหลังมีนโยบายในรอบ 50 ปี กล่าวคือ การลงทุนภาครัฐคือ ตัวแปรต้นเหตุ ประกอบด้วย ปริมาณการใช้จ่ายเงิน ภาครัฐ จำนวนหน่วยงานราชการ จำนวนการจ้างงานภาครัฐ ขณะที่ ตัวแปรต้นผล คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ประกอบด้วย จำนวนแรงงานภาคเอกชน การย้ายถิ่น มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม จำนวนกิจการค้าและบริการ และการใช้ที่ดินในเมือง โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ ของหน่วยงานราชการต่าง ๆ มุ่งสนใจคำถามที่ 4 เกิดผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองอย่างไร

วิธีที่ 4 โดยใช้วิธีการศึกษาแบบจำลองตัวทวีคูณของเคนส์ (Keynesian multiplier approach) ปรับปรุงจากแบบจำลองตัวทวีคูณของภาค (Regional income multiplier) ของ Sadler, Archer and Owen (1973) ที่ทดสอบแล้วโดย Ladavalya and Siripool (1988) วิเคราะห์จากข้อมูลจากการสำรวจในภาคสนาม โดยแบบสอบถาม 6 แบบ ในประชากรตัวอย่างทั้งสิ้น 1,929 ตัวอย่างและการคำนวณค่าตัวทวีคูณ เปรียบเทียบหน่วยงานราชการทั่วไปและมหาวิทยาลัยขอนแก่น (University-Government multiplier) จะคำถามที่ 5 ผลกระทบการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในปัจจุบันเพียงไร

3.3 ตัวแปรและการออกแบบเครื่องมือ

การวิเคราะห์ผลกระทบและการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นมี 14 ตัวแปรได้แก่

ตัวแปรที่ 1) ประวัติเมืองขอนแก่น

ตัวแปรที่ 2) นโยบายรัฐและแผนงานโครงการพัฒนาในขอนแก่น

ตัวแปรที่ 3) ผลกระทบจากโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

ตัวแปรที่ 4) การใช้จ่ายเงินภาครัฐ

ตัวแปรที่ 5) สาขารัฐบาลส่งออกในจังหวัดขอนแก่น

ตัวแปรที่ 6) หน่วยงานราชการในเมืองขอนแก่น

ตัวแปรที่ 7) ประชากรและการจ้างงานในเมืองขอนแก่น

ตัวแปรที่ 8) การย้ายถิ่นเข้าสู่ขอนแก่น

ตัวแปรที่ 9) ผลิตภัณฑ์มวลรวมในจังหวัดขอนแก่น

ตัวแปรที่ 10) กิจกรรมการค้าและบริการในเมืองขอนแก่น

ตัวแปรที่ 11) การใช้ที่ดินในเมือง

ตัวแปรที่ 12) ความสัมพันธ์ระหว่างการเป็นเมืองศูนย์กลางบริหารราชการและเมือง

มหาวิทยาลัยและการดำเนินกิจการธุรกิจเอกชน

ตัวแปรที่ 13) ความเชื่อมโยงจากการใช้จ่ายเงินของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการทั่วไปต่อเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น

ตัวแปรที่ 14) มูลค่าตัวทวีของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการทั่วไป

ในการศึกษาในแต่ละบทจะแบ่งการศึกษา โดยวิเคราะห์เป็นราย ตัวแปรแล้วจึงนำผลลัพธ์มาสรุปรวมในท้ายบท ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงในหัวข้อนี้ การอธิบายเป็นรายตัวแปรพร้อมกับระเบียบวิธีวิเคราะห์ในตัวแปรนั้น ๆ ซึ่งประกอบด้วย นิยามของตัวแปร ขอบเขต แหล่งที่มาของข้อมูล วิธีการวิเคราะห์และตัวชี้วัด

ตัวแปรและการออกแบบเครื่องมือการวิเคราะห์

ตัวแปรที่ 1. ประวัติของเมืองขอนแก่น

นิยาม การศึกษาพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของเมืองขอนแก่น

ขอบเขต กำหนดช่วงเวลาการศึกษา ใช้เกณฑ์ตั้งแต่ก่อตั้งเมืองระหว่างในปี พ .ศ. 2330 จนถึงปี พ.ศ. 2503 ซึ่งเป็นปีก่อนการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1

แหล่งที่มาของข้อมูล การวิเคราะห์เอกสาร พงสาวดาร รูปภาพและคำบอกเล่า

การวิเคราะห์ การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary or content analysis)

ตัวชี้วัด

พัฒนาการของเมืองที่มีความเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ในช่วงเวลาต่าง ๆ

ตัวแปรที่ 2. นโยบายรัฐแผนงานและโครงการพัฒนาในขอนแก่น

นิยาม นโยบายรัฐ แผนงานและโครงการในขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2504-2509

ขอบเขต กลุ่มนโยบาย แผนงานและโครงการการลงทุนภาครัฐต่าง ๆ ในเมืองขอนแก่น ที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2500-2509 ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 และแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 และโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ขอนแก่น 2505-2509

แหล่งที่มาของข้อมูล

1. เอกสารโครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย
2. เอกสารแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509
3. เอกสารแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509
4. โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น
5. เอกสารโครงการ การวางผังเมือง พ.ศ. 2525
6. เอกสารโครงการ ก่อตั้งศูนย์ราชการบริหารราชการและบริการราชการระดับภาค
7. เอกสารโครงการ ก่อตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น
8. เอกสารโครงการ สร้าง เขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนอุบลรัตน์
9. เอกสารโครงการสร้างระบบชลประทานหนองหวาย

วิธีการวิเคราะห์ การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary or content analysis)

ตัวชี้วัด

ปริมาณนโยบายและขนาดของโครงการของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองขอนแก่นในช่วง พ.ศ. 2505-2509

ตัวแปรที่ 3. ผลกระทบจากโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

นิยาม การศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญต่อการลงทุนภาครัฐ

ขอบเขต เป็นการศึกษาภาพรวม ความเชื่อมโยงระหว่างโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญต่อการลงทุนภาครัฐที่เกิดขึ้น แบ่งเป็น สามกรณี คือ โครงการการลงทุนด้านที่ดินและ

ตั้งก่อสร้าง โครงการลงทุนสร้างหน่วยงานใหม่ ๆ เพิ่มเติม และ ความเชื่อมโยงต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาอื่น ๆ

แหล่งที่มาของข้อมูล การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์และการสำรวจภาคสนาม

ใน พ.ศ. 2553

วิธีการวิเคราะห์ การวิจัยแบบหาความสัมพันธ์ (interrelationship studies) การวิเคราะห์เนื้อหาและสร้างแผนภูมิความสัมพันธ์ ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2504-2553

ตัวชี้วัด

การวิเคราะห์ระดับความสัมพันธ์ของโครงการพัฒนาและการลงทุนภาครัฐที่เกิดขึ้น

ตัวแปรที่ 4. การใช้จ่ายเงินภาครัฐ

นิยาม การใช้จ่ายเงินภาครัฐ (Public expenditure) คือ การใช้จ่ายเงินของจังหวัด ขอนแก่น โดยรวม การใช้จ่ายเงินรายกระทรวงในจังหวัดขอนแก่น และการใช้จ่ายเงินของมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นการใช้จ่ายของภาครัฐเพื่อการดำเนินงาน การบริหาร การลงทุน

ขอบเขต การศึกษาจากข้อมูลการใช้จ่าย ในระดับจังหวัด และการใช้จ่าย มหาวิทยาลัยขอนแก่น รวมการใช้จ่ายที่เป็นเงินทั้งในและนอกงบประมาณ

แหล่งที่มาของข้อมูล รายงานเล่มประจำปีงบประมาณ ระหว่าง พ .ศ. 2503-2513 ข้อมูลดิบในรูปแบบบันทึกแบบดิจิทัล ของกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลังระหว่างปี 2523-2533 และรายงานเล่มข้อมูลและข้อมูลดิบ ระหว่างช่วง พ .ศ. 2543-2553 รายงานงบประมาณเบิกจ่ายทุกหมวดงบประมาณ สำนักงานคลังจังหวัดขอนแก่น

วิธีการวิเคราะห์ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบช่วงเวลาก่อนและหลัง โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญว่ามีความสัมพันธ์ของการเติบโตของการใช้จ่ายภาครัฐทั้งในระดับจังหวัด เทียบต่อภูมิภาคและการใช้จ่ายภาครัฐรายกระทรวงมีการเติบโตเปลี่ยนแปลงเพียงไรก่อนและหลัง โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

ตัวชี้วัด

- 1 ลำดับการใช้จ่ายเงินภาครัฐของจังหวัดขอนแก่นจากภาค ระหว่าง พ.ศ. 2503-2553
- 2 ร้อยละการใช้จ่ายภาครัฐ ของจังหวัดขอนแก่น จากภาคและอัตราเพิ่มของจังหวัดขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2503-2553
- 3 ร้อยละภาพรวมการใช้จ่ายภาครัฐรายกระทรวงในจังหวัดขอนแก่น ระหว่าง พ.ศ. 2503-2553

4 ร้อยละการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่น เทียบกับการใช้จ่ายภาครัฐระดับจังหวัด
ขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2503-2553

5 ร้อยละการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่น เทียบกับการใช้จ่ายภาครัฐวงศึกษาธิการ
จังหวัดขอนแก่นระหว่าง ระหว่าง พ.ศ. 2503-2553

6 ร้อยละการเติบโตของการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2503-2553

ตัวแปรที่ 5. ฐานการส่งออก

นิยาม ฐานการส่งออก วัดจาก ค่าอัตราส่วนที่ตั้ง (Location quotient)

ขอบเขต การวัดมูลค่าจากสาขาผลิตภัณฑ์มวลรวม 16 สาขา โดยการศึกษาปี จะรวม
สาขาจาก 16 สาขา เหลือ 4 กลุ่มสาขาหลัก คือ สาขาเกษตร สาขาอุตสาหกรรม สาขาการค้าและ
บริการและสาขาบริหารราชการในช่วงเวลา 6 ช่วง พ.ศ. 2503-2513-2523-2533-2543-2553 โดยใน
ระหว่าง พ.ศ. 2533-2543-2553 จะแยกย่อยจากกลุ่มสาขาการบริหารราชการ ออกเป็น สามสาขาย่อย
คือ สาขาบริหารราชการ สาขาการศึกษา สาขาการสาธารณสุข

แหล่งที่มาของข้อมูล รายงานเล่มข้อมูลและข้อมูลดิบ (Excel) มูลค่าผลิตภัณฑ์มวล
รวมจังหวัดขอนแก่น กองบัญชาประชาชนดี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี ในช่วงเวลา 6 ช่วง คือ พ.ศ. 2503-2513-2523-2533-2543-2553

วิธีการวิเคราะห์ วิธีอัตราส่วนที่ตั้ง Location quotient (Tiebout, 1962) เป็นการ
วิเคราะห์ที่จำแนกเศรษฐกิจจังหวัดขอนแก่นด้วยอัตราส่วนที่ตั้งของสาขาเศรษฐกิจข้างต้น โดยมี
สมมุติฐานว่าถ้าอัตราส่วนที่ตั้งของสาขาเศรษฐกิจ ใด มีค่ามากกว่าเฉลี่ยของภาคและยังมีการเติบโต
สูงกว่าสาขาอื่นในจังหวัด สาขาเศรษฐกิจนั้น ๆ น่าจะส่งออกสินค้าที่ผลิตได้บางส่วนออกไปขาย
ภายนอก โดยวัดอย่างง่ายจากแบบจำลองอัตราส่วนที่ตั้ง Location quotient (LQ) ซึ่ง $LQ_i = (e_i/e) / (E_i/E)$

e_i = สาขาเศรษฐกิจ I ในขอนแก่น

e = ผลรวมของสาขาเศรษฐกิจทั้งหมดในขอนแก่น

E_i = สาขาเศรษฐกิจ I ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

E = ผลรวมของสาขาเศรษฐกิจทั้งหมดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตัวชี้วัด ค่าสาขา LQ ที่เติบโตและเปลี่ยนแปลงตลอดช่วงเวลา

ตัวแปรที่ 6. หน่วยงานราชการในเมืองขอนแก่น

นิยาม หน่วยงานราชการ ตั้งแต่ระดับฝ่ายขึ้นไป แยกตามกระทรวงต้นสังกัด

ขอบเขต หน่วยงานราชการส่วนภูมิภาคส่วนกลาง และรัฐวิสาหกิจ (ไม่รวมหน่วยงานระดับท้องถิ่น เช่น หน่วยงานในเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนจังหวัด) ในเขตเทศบาลและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เช่น ในเขตผังเมืองรวมเมืองขอนแก่น

แหล่งที่มาของข้อมูล รายงานสถิติจังหวัดขอนแก่น การแปลภาพถ่ายทางอากาศ การสำรวจภาคสนาม จากแบบสอบถามและโทรศัพท์ถามข้อมูล ปีที่จัดตั้ง โดยสำรวจเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ.2553

วิธีการวิเคราะห์ จัดสร้างตารางสถิติ แผนภูมิ และอภิปรายด้วย สถิติเชิงพรรณนา และสร้างความสัมพันธ์กับตัวแปรหลักอื่น ๆ ที่ศึกษา

ตัวชี้วัด

1. เปรียบเทียบการเติบโตและเปลี่ยนแปลงจำนวนหน่วยงานราชการ 6 ช่วงเวลา
2. เปรียบเทียบการเติบโตและเปลี่ยนแปลงจำนวนหน่วยงานราชการ รายกระทรวง ใน 6 ช่วงเวลา
3. เปรียบเทียบอัตราเพิ่มระหว่าง **ชนชั้น** ราชการรวมและหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ใน 6 ช่วงเวลา
4. เปรียบเทียบร้อยละส่วนแบ่งหน่วยงานราชการและหน่วยงานในมหาวิทยาลัย **ชนชั้น** ใน 6 ช่วงเวลา

ตัวแปรที่ 7. ประชากรและการจ้างงาน

นิยาม ประชากร คือ จำนวนประชากรทั้งหมดในเขต **เมือง** ขอนแก่น การจ้างงาน คือ จำนวนประชากรที่มีงานทำ (Employment Status) แยกเป็นการจ้างงานเอกชนและการจ้างงานข้าราชการ

ขอบเขต การจ้างงานเอกชน คือ นายจ้าง ธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ลูกจ้างเอกชนช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้ค่าจ้าง ขณะที่ การจ้างงานข้าราชการ คือ ข้าราชการ ลูกจ้างรัฐบาล พนักงานรัฐวิสาหกิจ และประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ข้าราชการ พนักงานและ ลูกจ้างและนักศึกษา ในช่วงเวลา 6 ช่วง พ.ศ.2503-2513-2523-2533-2543-2553

แหล่งที่มาของข้อมูล โครงการสำมะโนประชากรและการเคหะจังหวัดขอนแก่น (Census) ระหว่างช่วง พ.ศ. 2503-2513ในรูปแบบข้อมูลดิบเทปคอมพิวเตอร์ (Raw data) 1% ของประชากรทั้งจังหวัด (เนื่องจากไม่สามารถหาข้อมูลดิบ 20 % ได้) และระหว่างช่วง พ.ศ. 2523-2533-2543 ในรูปแบบข้อมูลดิบ 20% ของข้อมูลดิบ สำมะโนประชากรและเคหะ กองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำหรับข้อมูลกรณี พ.ศ. 2553 เป็นข้อมูลที่ยังไม่เผยแพร่ จากสำนักงานสถิติ

จังหวัดขอนแก่น และรายงานประจำปี รายงานสถาปนามหาวิทยาลัยขอนแก่นรอบ 10 ปี 20 ปี 30 ปี 35 ปี และรายงานรวมสถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ. 2552

วิธีการวิเคราะห์ คำนวณแจกแจง โดยการดึงข้อมูลดิบมาทำการประมวลผลและถอดรหัส พื้นที่และคำถาม ตามคู่มือรหัสสำมะโนรายปี (Data dictionary) และ สร้างสูตรคำนวณตัวถ่วงน้ำหนัก (Weight) และคัดกรอง โดยใช้วิธีตารางไขว้ (Cross-tabulation) โดยโปรแกรม SPSS ระหว่างตัวแปรที่กำหนดและจัดสร้างตารางสถิติ แผนภูมิ และอภิปรายด้วย สถิติเชิงพรรณนา และสร้างความสัมพันธ์กับตัวแปรหลักอื่น ๆ

ตัวชี้วัด

1. จำนวนประชากรในเขตเมือง
2. ปริมาณการจ้างงานรวมในเขตเมือง
3. ร้อยละส่วนแบ่งการจ้างงานข้าราชการจากการจ้างงานทั้งหมดในเขตเมือง
4. ร้อยละส่วนแบ่งการจ้างงานข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่นจากการจ้างงานทั้งหมด
5. ปริมาณและอัตราเพิ่มการจ้างงานภาคเอกชนในเขตเมือง
6. ปริมาณและอัตราเพิ่มการจ้างงานข้าราชการในเขตเมือง
7. ปริมาณและอัตราเพิ่มการจ้างงานข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น
8. ปริมาณและอัตราเพิ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น
9. ร้อยละส่วนแบ่งการจ้างงานข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่นจากประชากรเมือง
10. ร้อยละส่วนแบ่งการจ้างงานข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อการจ้างงาน

ข้าราชการ

11. ร้อยละส่วนแบ่งประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่นจากประชากรในเมือง

ตัวแปรที่ 8. การย้ายถิ่นเข้าสู่ขอนแก่น

นิยาม การย้ายถิ่น คือการเคลื่อนย้ายของบุคคล หรือกลุ่มจากที่อยู่อาศัยหนึ่ง ไปยังอีกที่หนึ่ง โดยมีเจตนาที่จะอาศัยในถิ่นที่อยู่ใหม่ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ยาวนานพอควร (5 ปีตามเกณฑ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ)

ขอบเขต ในการศึกษาใช้ข้อมูล ดิบสำมะโนประชากรและเคหะ โดยมีหน่วยพื้นที่ระดับจังหวัดและเมืองขอนแก่น(เทศบาล) ในช่วงเวลา 6 ช่วง พ.ศ. 2503-2513-2523-2533-2543-2553

แหล่งที่มาของข้อมูล โครงการสำมะโนประชากรและการเคหะจังหวัดขอนแก่น (Census) และจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2503-2513ในรูปแบบข้อมูลดิบจากเทปคอมพิวเตอร์ 1% ของประชากรทั้งจังหวัด (เนื่องจากไม่สามารถหาข้อมูล 20 %

ได้) และระหว่างช่วง พ .ศ. 2523-2533-2543 ในรูปแบบข้อมูลดิบ 20% ของโครงการ สำนะโน ประชากรและเคหะ กองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำหรับข้อมูลกรณี พ .ศ. 2553 ยังไม่ เผยแพร่ จากสำนักงานสถิติจังหวัดขอนแก่น และรายงานประจำปี รายงานสถาปนา มหาวิทยาลัยขอนแก่นรอบ 10 ปี 20 ปี 30 ปี 35 ปี และรายงานรวมสถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ .ศ. 2552

วิธีการวิเคราะห์ คำนวณแจกแจง โดยการ แจกแจง ข้อมูลดิบมาทำการประมวลผล และถอดรหัส พื้นที่ระดับเทศบาลและข้อมูล ตามคู่มือรหัสสำมะโนรายปีและ รหัสพื้นที่และสร้าง สูตรคำนวณตัวถ่วงน้ำหนัก และคัดกรองโดยใช้วิธีตารางไขว้ โดยโปรแกรม SPSS ระหว่างตัวแปร ที่กำหนด และจัดสร้างตารางสถิติ แผนภูมิ และอภิปรายด้วย สถิติเชิงพรรณนา และสร้าง ความสัมพันธ์กับตัวแปรหลักอื่น ๆ

ตัวชี้วัด

1. ลำดับย้ายถิ่นสุทธิของขอนแก่นเทียบกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. ค่าการย้ายถิ่นสุทธิของขอนแก่น
3. จำนวนประชากรการย้ายเข้าจังหวัดขอนแก่น
4. ร้อยละผู้ย้ายถิ่นที่มีภูมิลำเนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5. ร้อยละผู้ย้ายถิ่นที่มีภูมิลำเนาก่อนย้ายถิ่นในภาคอื่น ๆ
6. ร้อยละผู้ย้ายถิ่นที่มีภูมิลำเนาก่อนย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร
7. จำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองขอนแก่น
8. ร้อยละของผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพการทำงาน
9. ร้อยละของผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพการทำงานเอกชนในเมืองขอนแก่น
10. ร้อยละของผู้ย้ายถิ่นที่มีสถานภาพการทำงานราชการในเมืองขอนแก่น
11. ร้อยละผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองขอนแก่นที่ตอบว่ามีเหตุผลการย้ายเข้าเพื่อการศึกษา

ตัวแปรที่ 9. ผลิตภัณฑ์มวลรวมในจังหวัดขอนแก่น

นิยาม มูลค่าเพิ่มหรือผลตอบแทนการผลิตสินค้าและบริการทั้งหมดที่เกิดขึ้นจาก กิจกรรมการผลิต 16 สาขา ในจังหวัด ในรอบระยะเวลา 1 ปีปฏิทินโดยกิจกรรมการผลิตทั้ง 16 สาขา ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม ประมง สาขาเหมืองแร่ สาขาอุตสาหกรรม สาขาไฟฟ้า-ประปา สาขา ก่อสร้าง สาขาการค้าส่งค้าปลีก สาขาโรงแรม- ภัตตาคาร สาขาขนส่งคมนาคม สาขาตัวกลางทาง การเงิน บริการอสังหาริมทรัพย์ สาขาบริการธุรกิจ สาขาบริหารราชการ สาขาการศึกษา สาขาการ สาธารณสุข และสาขาถูกจ้างในครัวเรือน

ขอบเขต ในการศึกษาปีระหว่าง 3 ช่วงแรกช่วง พ.ศ. 2503 2513 2523 จะใช้ค่าจากมูลค่ากิจกรรมการผลิต 12 สาขา เนื่องจาก ได้รวมสาขาการประมงไว้กับสาขาการเกษตร และในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่แยกข้อมูลสาขาย่อยการบริหารราชการ การศึกษา สาธารณสุข และระหว่างช่วง พ.ศ. 2533 2543 และ พ.ศ. 2553 จะใช้ค่าจากกิจกรรมการผลิต 16 สาขา ใช้มูลค่าราคาตลาดในปีที่ศึกษา

แหล่งที่มาของข้อมูล รายงานเล่มข้อมูลและข้อมูลดิบ มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด กองบัญชาประชาชนติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี ระหว่าง พ.ศ. 2503-2513-2523-2533-2543-2553

วิธีการวิเคราะห์ จัดสร้างตารางสถิติ แผนภูมิ และอภิปรายด้วย สถิติเชิงพรรณนาการวิเคราะห์การเติบโตของสาขาการผลิตและสร้างความสัมพันธ์กับตัวแปรหลักอื่น ๆ

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในจังหวัดขอนแก่นรายสาขา
2. อัตราเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในจังหวัดขอนแก่นรายสาขา

ตัวแปรที่ 10. กิจการการค้าและบริการในเมืองขอนแก่น

นิยาม จำนวนปริมาณการจดทะเบียนการค้าในเขต เมืองขอนแก่น ทั้งประเภทนิติบุคคล (ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด) และบุคคลธรรมดา (ร้าน)

ขอบเขต ปริมาณการจดทะเบียนการค้าจะเป็นจำนวนสะสมในปีที่เจเนนับ และการแยกประเภท คัดกรองตามแบบ การจัดประเภทมาตรฐานอุตสาหกรรม TSIC (Thailand standard industrial classification) จาก 68 กิจการย่อย (ดูจากภาคผนวกภาคผนวก ก) การจัดกลุ่มหมวดกิจการและประเภทกิจการย่อย สาขาเฉพาะในกิจการการค้าและบริการ (โดยตัดแยกกิจกรรมสาขาการเกษตรออก) และกำหนดในหมวดใหม่ ประกอบด้วย 10 หมวดกิจการการขายส่งการขายปลีก กิจการบริการ กิจการโรงแรมและภัตตาคาร กิจการอุตสาหกรรม กิจการบริการส่วนบุคคล กิจการก่อสร้าง กิจการอสังหาริมทรัพย์ กิจการการขนส่ง กิจการการเงิน กิจการการศึกษา กิจการสุขภาพ และเจเนนับ ความถี่จำนวนประเภทกิจการตามหมวด 6 ช่วงเวลา ในปี พ.ศ. 2503-2513-2523-2533-2543-2553 (ดูเกณฑ์การแบ่งประเภทกิจการย่อยในภาคผนวก ก.1)

แหล่งที่มาของข้อมูล รายงานเล่มบัญชีและต้นขั้วทะเบียนกิจการการค้าในเขต เมืองขอนแก่นระหว่าง พ .ศ.2493-2553 และเล่มสถิติจดทะเบียนกิจการการค้าระหว่าง พ .ศ.2493-2553 พาณิชย์จังหวัดขอนแก่น และองค์การบริหารส่วนจังหวัด

ข้อจำกัดข้อมูล กิจการค้าและบริการในเขต เมืองขอนแก่น มีข้อมูลที่ต้องถูกนับซ้ำจำนวนหนึ่ง สืบเนื่องมาจากเจ้าของกิจการไม่แจ้งยกเลิกกิจการจึงทำให้ค่าปริมาณกิจการสูง

วิธีการวิเคราะห์ แบ่งเป็นสองกรณี

กรณีที่ 1 เจงนับปริมาณและ ความถี่จำนวนประเภทกิจการตามหมวด ใช้การวิเคราะห์โดยการแจกแจงและกำหนดรหัสและการเข้ารหัสข้อมูลเฉพาะรหัสกิจกรรม รหัสปีจดทะเบียนและรหัสสถานที่ พร้อมเงานับโดยใช้วิธีตารางไขว้โดยโปรแกรม SPSS ระหว่างตัวแปรที่กำหนดและจัดสร้างตารางสถิติ แผนภูมิ และอภิปรายด้วย สถิติเชิงพรรณนา ความหลากหลายของกิจการที่เกิดขึ้น

กรณีที่ 2 การวัดค่าความหลากหลายของกิจการ การนับจำนวนประเภทกิจการย่อยที่เพิ่มขึ้นตามหมวดกิจการหลัก จากการจำแนกหมวดกิจการแบบรวมกลุ่มตาม การจัดประเภทมาตรฐานอุตสาหกรรม (TSIC) การศึกษานี้ในแต่ละหมวดกิจการ 10 หมวดจะมีประเภทกิจการย่อยในแต่ละหมวด 68 กิจการย่อย คูภาคผนวก ก.1

ตัวชี้วัด

1. จำนวนรวมกิจการการค้าและบริการในเมืองขอนแก่น
2. ส่วนแบ่งร้อยละและอัตราเพิ่มจำนวนรวมกิจการการค้าและบริการในเมือง
3. จำนวนแยกประเภทกิจการการค้าและบริการในเมืองขอนแก่น
4. ร้อยละอัตรากิจการการค้าและบริการรวมในเมืองขอนแก่น

ตัวแปรที่ 11. การใช้ที่ดินในเมือง

นิยาม การใช้ที่ดินในเขตเมืองขอนแก่น 47 ตารางกิโลเมตร

ขอบเขต การใช้ที่ดินเมืองขอนแก่น ภายในเขต เทศบาลนครขอนแก่น พื้นที่ 47 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย การใช้ที่ดิน 10 ประเภท กล่าวคือ พื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและพักอาศัยหนาแน่นมากที่อยู่อาศัย อุตสาหกรรม สถาบันการศึกษา สวนสาธารณะ สถานที่ราชการ ที่นา ที่ว่างวัด แหล่งน้ำ โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศในปีที่ใกล้เคียงการเปลี่ยนแปลงของเมือง ก่อนการมีนโยบายการพัฒนา คือ พ.ศ. 2497 และหลังนโยบายในอีก 5 ช่วงเวลา คือ พ.ศ. 2511 พ.ศ. 2519 พ.ศ. 2531 พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2550

แหล่งที่มาของข้อมูล ภาพถ่ายทางอากาศเขต เมือง ช่วง พ.ศ.2497 พ.ศ.2511 พ.ศ.2519 พ.ศ.2531 พ.ศ.2541 กรมแผนที่ทหาร และใน พ.ศ.2550 ใช้ข้อมูลดาวเทียมความละเอียดสูงจาก Point Asia จาก www.pointasia.com

วิธีการวิเคราะห์ Scan แผนที่มาตราส่วน 1 ต่อ 50000 และภาพถ่ายทางอากาศ นำเข้าข้อมูล Arc view GIS ตรึงค่าพิกัดรวมกับข้อมูลกรมแผนที่ทหาร ทำการแปลภาพถ่ายทางอากาศด้วยสายตา อ้างอิงตามการใช้ที่ดินที่กำหนดของกรมโยธาธิการและผังเมือง และประมวลผลในรูปแบบข้อมูลแผนที่และตารางสถิติ

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละส่วนแบ่งพื้นที่การใช้ที่ดินประเภทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงและเติบโต
2. ร้อยละส่วนแบ่งของพื้นที่การใช้ที่ดินภาครัฐเปรียบเทียบกับประเภทต่าง ๆ
3. ร้อยละอัตราเพิ่มของพื้นที่การใช้ที่ดินภาครัฐเปรียบเทียบกับประเภทต่าง ๆ

ตัวแปรที่ 12. ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานราชการต่อการดำเนินกิจการภาครัฐกิจเอกชน

นิยาม ศึกษาทัศนคติของประชาชนและผู้ประกอบการ ถึงระดับความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมหน่วยงานราชการทั่วไป มหาวิทยาลัยขอนแก่น ข้าราชการทั่วไป ข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินกิจการภาครัฐกิจเอกชน

ขอบเขต กำหนดคำถาม 2 ข้อ คือ

ข้อที่ 1 คือ ภาคราชการ (การเป็นเมืองราชการของขอนแก่น และการเป็นเมืองมหาวิทยาลัยของขอนแก่น) มีอิทธิพลต่อการเปิดกิจการในครั้งแรกหรือไม่ เพียงไร โดยแบ่งกลุ่มภาคราชการเป็น งานหน่วยงานราชการทั่วไป ข้าราชการทั่วไป งานมหาวิทยาลัยขอนแก่น อาจารย์ ข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น และประชาชนทั่วไป

ข้อที่ 2 คือ ใครคือลูกค้าที่สำคัญ ระหว่างงานราชการ ข้าราชการทั่วไป งานมหาวิทยาลัยขอนแก่น อาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นและประชาชนทั่วไป (กรณี นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นถือว่าเป็นผลสืบเนื่องส่วนหนึ่งของภาคราชการ)

แหล่งที่มาของข้อมูล กระจายเก็บตัวอย่างแบบสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic random sampling) Cohen and Manion (1989) จากแบบการสำรวจร้านค้าและผู้ประกอบการเอกชนในพื้นที่เมืองขอนแก่นจำนวน 360 ตัวอย่าง หรือประมาณการเท่ากับร้อยละ 0.09 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 5% ตาม Yamane (1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 โดยการแบ่งกลุ่ม 35 กิจกรรม และ ใน 5 โซน (กิจกรรมละ 10 ตัวอย่าง โซนละ 2 ตัวอย่างกิจกรรม) ซึ่งมีการแบ่งโซนดังนี้ คือ โซน A บริเวณรอบมหาวิทยาลัยขอนแก่น โซน B ทิศใต้ของเมือง โซน C ทิศเหนือของเมือง โซน D ทิศตะวันออกและ โซน E ทิศตะวันตก (ดูภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม ปริมาณการเก็บตัวอย่างและพื้นที่เก็บแบบสอบถาม)

วิธีการวิเคราะห์ คำนวณแจกแจง โดยการดึงข้อมูล สถิติที่ได้จากแบบสอบถามมา ทำการประมวลผลและถอดรหัสพื้นที่และข้อถาม ตามคู่มือรหัสที่ออกแบบ และสร้างสูตรคำนวณ คัดกรองโดยใช้วิธี ตารางไขว้ โดยโปรแกรม SPSS ระหว่างตัวแปรที่กำหนด และจัดสร้างตาราง สถิติ แผนภูมิ และอภิปรายด้วย สถิติเชิงพรรณนา

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละส่วนแบ่งภาคราชการและภาคเอกชนที่มีอิทธิพลต่อการเปิดกิจการเอกชน
2. ร้อยละส่วนแบ่งลูกค้าที่สำคัญ ระหว่างเอกชน-ประชาชนทั่วไปและภาคราชการ

ตัวแปรที่ 13. ความเชื่อมโยงจากการใช้จ่ายเงินของ มหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการ ทั่วไปต่อสาขาเศรษฐกิจในเมือง

นิยาม การศึกษาความเชื่อมโยงจากการใช้จ่ายเงินภาครัฐต่อสาขาเศรษฐกิจในเมือง ขอบเขต เป็นการศึกษาใน 2 กรณี คือ

กรณี 1 การศึกษาความเชื่อมโยงจากการใช้จ่ายเงินของหน่วยงานราชการทั่วไปและการใช้จ่ายเงินของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อสาขาเศรษฐกิจในเมือง ซึ่งมีตัวแปรย่อยหมวดสาขาเศรษฐกิจที่ได้รับ ผลกระทบในเมืองมีทั้งสิ้น 18 สาขา คือ ค่าจ้างและเงินเดือน ค่าครุภัณฑ์ ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ค่าใช้จ่ายในสำนักงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าวัสดุสำนักงาน ค่าวัสดุเชื้อเพลิง ค่าวัสดุการเกษตร ค่าวัสดุตำราค่าวัสดุไฟฟ้าและวิทยุ ค่าวัสดุโฆษณา ค่าวัสดุการแพทย์ ค่าบำรุงรักษาครุภัณฑ์ ค่าจ้างเหมาบริการ ค่าซ่อมครุภัณฑ์ ค่าเช่า ค่าขนส่งและค่าวัสดุอื่น ๆ (Ladavalya and Siripool, 1988)

กรณีที่ 2 การศึกษาความเชื่อมโยงจากการใช้จ่ายเงินของครัวเรือนข้าราชการทั่วไป ครัวเรือนข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น มีตัวแปรย่อยหมวดสาขาเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบในเมืองมีทั้งสิ้น 10 สาขา คือ ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า ค่าที่พัก ค่าเดินทางและสื่อสาร ค่าการศึกษา ค่าด้านสุขภาพ ค่าพักผ่อน ค่าของใช้เบ็ดเตล็ด ค่าการออมและชำระหนี้สัหหาริมทรัพย์สังหาริมทรัพย์หรืออื่น ๆ ค่าสาธารณูปโภค (Ladavalya and Siripool, 1988)

แหล่งที่มาของข้อมูล กระจายเก็บตัวอย่างแบบสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic random sampling) (Cohen and Manion, 1989) โดยแบ่งแบบสอบถามเป็น 6 กลุ่มตัวอย่าง คือ

1. หน่วยงานราชการ

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายหน่วยงานราชการทั่วไป จำนวน 104 ตัวอย่าง หน่วยงานราชการในพื้นที่ฝั่งเมืองรวมขอนแก่น ประมาณการเท่ากับร้อยละ 37.55 ของประชากรทั้งหมด (260) จากการคำนวณตารางพบระดับความคาดเคลื่อนที่ 5% (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 โดยการแบ่งกลุ่มโควตา กระจายหน่วยงานราชการ 25 กลุ่มหน่วย ต้นสังกัด (กรม กระทรวง) (ภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม ปริมาณการเก็บตัวอย่าง)

2. ข้าราชการในหน่วยงานราชการ

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายครัวเรือนข้าราชการ เก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ในพื้นที่เมืองขอนแก่นจำนวน 360 ตัวอย่างของประชากรทั้งหมด 42,108 คน ประมาณการเท่ากับร้อยละ 0.85 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 10 % (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 (ดูภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม ปริมาณการเก็บตัวอย่างและพื้นที่เก็บแบบสอบถาม)

3. หน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เก็บตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ในพื้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นจำนวน 25 ตัวอย่าง จากประชากรทั้งหมด 25 คณะหรือเทียบเท่า ประมาณการเท่ากับร้อยละ 100.00 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 0 % (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 (ดูภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม ปริมาณการเก็บตัวอย่างและพื้นที่เก็บแบบสอบถาม)

4. ครัวเรือนบุคลากรในหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายครัวเรือนบุคลากรในหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในพื้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นจำนวน 360 ตัวอย่างของประชากรทั้งหมด 9,457 คน (สถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553) ประมาณการเท่ากับร้อยละ 3.80 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 5 % (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 (ดูภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม)

5. แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายนักศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายนักศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในพื้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นจำนวน 360 ตัวอย่างของประชากรทั้งหมด 40,455 คน (สถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553) ประมาณการเท่ากับร้อยละ 0.80 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 5 % (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 (ดูภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม)

6. ร้านค้าและผู้ประกอบการเอกชน

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายร้านค้าและผู้ประกอบการเอกชน กระจายเก็บตัวอย่างแบบสุ่มอย่างมีระบบแบบโควตา (Quota sampling) (Cohen and Manion, 1989) จากแบบการสำรวจร้านค้าและผู้ประกอบการเอกชนในพื้นที่ เมืองขอนแก่นจำนวน 360 ตัวอย่าง หรือประมาณการเท่ากับร้อยละ 0.09 จากการคำนวณตารางระดับความคลาดเคลื่อนที่ 5% (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 โดยการแบ่งกลุ่มโควตา 35 กิจกรรม และใน 5 โชน (กิจกรรมละ 10 ตัวอย่าง โชนละ 2 ตัวอย่างกิจกรรม) ซึ่งมีการแบ่งโชนดังนี้ คือ A=บริเวณรอบมข B = โชนตะวันตกเฉียงเหนือเมือง C= โชนตะวันตกเฉียงใต้เมือง D =โชนตะวันออกเฉียงเหนือเมือง E=โชนตะวันออกเฉียงใต้เมือง (ดูภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถามปริมาณการเก็บตัวอย่างและพื้นที่เก็บแบบสอบถาม)

วิธีการวิเคราะห์ คำนวณแจกแจง โดยการดึงข้อมูลดิบมาทำการประมวลผลและถอดรหัสพื้นที่และข้อมูลตามคู่มือรหัสสำมะโนรายปี และ สร้างสูตรคำนวณคัดกรองโดยใช้วิธีตารางไขว้ จากโปรแกรม SPSS ระหว่างตัวแปรที่กำหนด และจัดสร้างตารางสถิติ แผนภูมิ และอภิปรายด้วย สถิติเชิงพรรณนา

ตัวชี้วัด

1. ร้อยละส่วนแบ่งเปรียบเทียบระหว่างการใช้จ่ายเงินของหน่วยงานราชการทั่วไปและการใช้จ่ายเงินของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่กระจายลงในสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ ในเมือง 18 สาขา
2. ร้อยละส่วนแบ่งเปรียบเทียบการใช้จ่ายเงินของครัวเรือนข้าราชการทั่วไปและครัวเรือนข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นที่กระจายลงไปในสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ ในเมือง 10 สาขา

ตัวแปรที่ 14. มูลค่าตัวทวีของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการทั่วไป

นิยาม เป็นการศึกษาการตรวจวัดการก่อให้เกิดรายได้ และการทำงานของตัวทวีจากสาขาที่ศึกษาแล้ว คือ สาขาการบริหารและบริการของรัฐ กรณีเปรียบเทียบหน่วยงานราชการทั่วไป (Government multipliers) และมหาวิทยาลัยขอนแก่น (University multipliers)

ขอบเขต ค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มในแต่ละสาขา คำนวณมาจากตารางปัจจัยเข้าและปัจจัยออก (Input-output table of Thailand year 2005 : 58 sector) ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2548 (ดูวิธีการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มการคำนวณ

ค่าก่อให้เกิดรายได้ ในภาคผนวก ข ค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มและการจัดกลุ่มจำนวนค่าสัมประสิทธิ์ และภาคผนวก ง แบบจำลองตัวทวีและตารางการคำนวณค่าการก่อให้เกิดรายได้)

แหล่งที่มาของข้อมูลกระจายเก็บตัวอย่างแบบสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic random sampling) (Cohen and Manion, 1989) จำนวนทั้งสิ้น 1992 ตัวอย่าง แยกเป็นกลุ่มแบบสอบถาม ดังนี้

1. หน่วยงานราชการ

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายหน่วยงานราชการทั่วไป เก็บตัวอย่างแบบโควตา (Quota sampling) จำนวน 104 ตัวอย่างหน่วยงานราชการในพื้นที่ฝั่งเมืองรวมขอนแก่น ประมาณการเท่ากับร้อยละ 37.55 ของประชากรทั้งหมด (237 หน่วยงาน) จากการคำนวณตารางพบระดับความคาดเคลื่อนที่ 5% (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 โดยการแบ่งกลุ่มโควตา กระจายหน่วยงานราชการ 25 กลุ่มหน่วยต้นสังกัด (กรม กระทรวง) (ภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม ปริมาณการเก็บตัวอย่าง)

2. ข้าราชการในหน่วยงานราชการ

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายครัวเรือนข้าราชการ เก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในพื้นที่เมืองขอนแก่นจำนวน 360 ตัวอย่างของประชากรทั้งหมด 42,108 คน (ข้อมูลคิบบัสมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553 เอกสารยังไม่เผยแพร่) ประมาณการเท่ากับร้อยละ 0.85 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 10 % (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 (ดูภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม ปริมาณการเก็บตัวอย่างและพื้นที่เก็บแบบสอบถาม)

3. หน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เก็บตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) ในพื้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นจำนวน 25 ตัวอย่างจากประชากรทั้งหมด 25 คณะหรือเทียบเท่า ประมาณการเท่ากับร้อยละ 100.00 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 0 % ตาม (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 (ดูภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม ปริมาณการเก็บตัวอย่างและพื้นที่เก็บแบบสอบถาม)

4. ครัวเรือนบุคลากรในหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายครัวเรือนบุคลากรในหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในพื้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นจำนวน 360 ตัวอย่างของประชากรทั้งหมด 9,457 คน (สถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553) ประมาณการ

เท่ากับร้อยละ 2.76 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 5 % (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 (ดูภาคผนวก ก ตัวอย่างแบบสอบถาม)

5. แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายนักศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายนักศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น เก็บตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ในพื้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นจำนวน 360 ตัวอย่างของประชากรประชากรทั้งหมด 40,455 คน (สถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553) ประมาณการเท่ากับร้อยละ 0.80 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 5 % (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 (ดูภาคผนวก ก ตัวอย่างแบบสอบถาม)

6. ร้านค้าและผู้ประกอบการเอกชน

แบบสอบถามแบบแผนการใช้จ่ายร้านค้าและผู้ประกอบการเอกชน กระจายเก็บตัวอย่างแบบสุ่มอย่างมีระบบแบบโควตา (Quota sampling) Cohen and Manion (1989) จากแบบการสำรวจร้านค้าและผู้ประกอบการเอกชนในพื้นที่ เมืองขอนแก่นจำนวน 360 ตัวอย่าง หรือประมาณการเท่ากับร้อยละ 0.09 จากการคำนวณตารางระดับความคาดเคลื่อนที่ 5% (Yamane, 1976) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถึง ตุลาคม พ.ศ. 2553 โดยการแบ่งกลุ่มโควตา 35 กิจกรรม และ ใน 5 โซน (กิจกรรมละ 10 ตัวอย่าง โซนละ 2 ตัวอย่างกิจกรรม) ซึ่งมีการแบ่งโซนดังนี้ คือ โซน A บริเวณรอบมหาวิทยาลัยขอนแก่น โซน B ทิศใต้ของเมือง โซน C ทิศเหนือของเมือง โซน D ทิศตะวันออกและ โซน E ทิศตะวันตก (ดูภาคผนวก ก ตัวอย่างแบบสอบถาม ปริมาณการเก็บตัวอย่างและพื้นที่เก็บแบบสอบถาม)

วิธีการวิเคราะห์แบบจำลองตัวทวี

แบบจำลองตัวทวีของเคนส์ (Keynesian multiplier approach) ปรับปรุงจากแบบจำลองตัวทวี (Regional income multiplier) ของ Sadler (1973) ปรับปรุงและทดสอบโดย Ladavalva and Siripool (1988) โดยมีสูตรการคำนวณตัวทวี คือ

กรณีที่ 1 มูลค่าตัวทวีที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานราชการ (Government multiplier)

$$\text{ในรอบที่ 1 } MGov_1 = \frac{d_1 + d_2}{1 - d_3} \text{ และในรอบที่ สอง } MGov_2 = \frac{d_4}{1 - d_3}$$

กรณีที่ 2 มูลค่าตัวทวีที่เกิดขึ้นจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น (Khon-Kaen University multiplier)

$$\text{ในรอบที่ 1 } Mkku_1 = \frac{d_1 + d_2}{1 - d_3} \text{ และในรอบที่ สอง } Mkku_2 = \frac{d_4}{1 - d_3}$$

ตัวชี้วัด

1. มูลค่าตัววัดที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานราชการทั่วไป รอบที่ 1-2
2. มูลค่าตัววัดที่เกิดขึ้นจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น รอบที่ 1-2
3. จำนวนเงินที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นสร้างรายได้แก่เมืองในรอบปี
4. จำนวนเงินที่หน่วยงานราชการอื่นในเมืองขอนแก่นสร้างรายได้แก่เมืองในรอบปี
5. จำนวนเงินที่หน่วยงานราชการทั้งหมดสร้างรายได้แก่เมืองในรอบปี

3.4 ตัวแปรเชิงเวลาและพื้นที่

ตัวแปรเชิงเวลา

การศึกษาครั้งนี้ในกำหนดตัวแปรด้านเวลาไว้เป็นสามยุค กล่าวคือ

ยุคหนึ่ง ก่อนนโยบาย ช่วง พ.ศ. 2330 ถึง พ.ศ. 2503 รวม 173 ปี

ใช้เกณฑ์แบ่งตามเหตุการณ์ ตั้งแต่ก่อตั้งเมืองใน พ.ศ. 2330 จนถึง พ.ศ. 2503

ยุคสอง นโยบายการลงทุนภาครัฐ ช่วง พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2509 รวม 6 ปี

ใช้เกณฑ์แบ่งตามเหตุการณ์ ระหว่างประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติฉบับที่ 1 และแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างปี คือ ช่วงระหว่าง พ .ศ. 2505 ถึง พ.ศ. 2509

ยุคสาม ผลกระทบการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตเศรษฐกิจเมือง พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2553

โดยแบ่งการศึกษาในช่วงนี้เป็น แบ่งเป็น 6 ช่วงเวลา คือ ช่วงที่หนึ่งก่อนมีแผนใช้ พ.ศ. 2503 หลัง ช่วงที่สอง พ.ศ. 2513 ช่วงที่สาม พ.ศ.2523 ช่วงที่สี่ พ.ศ. 2533 ช่วงที่ห้า พ.ศ. 2543 และ ช่วงที่หก พ.ศ. 2553

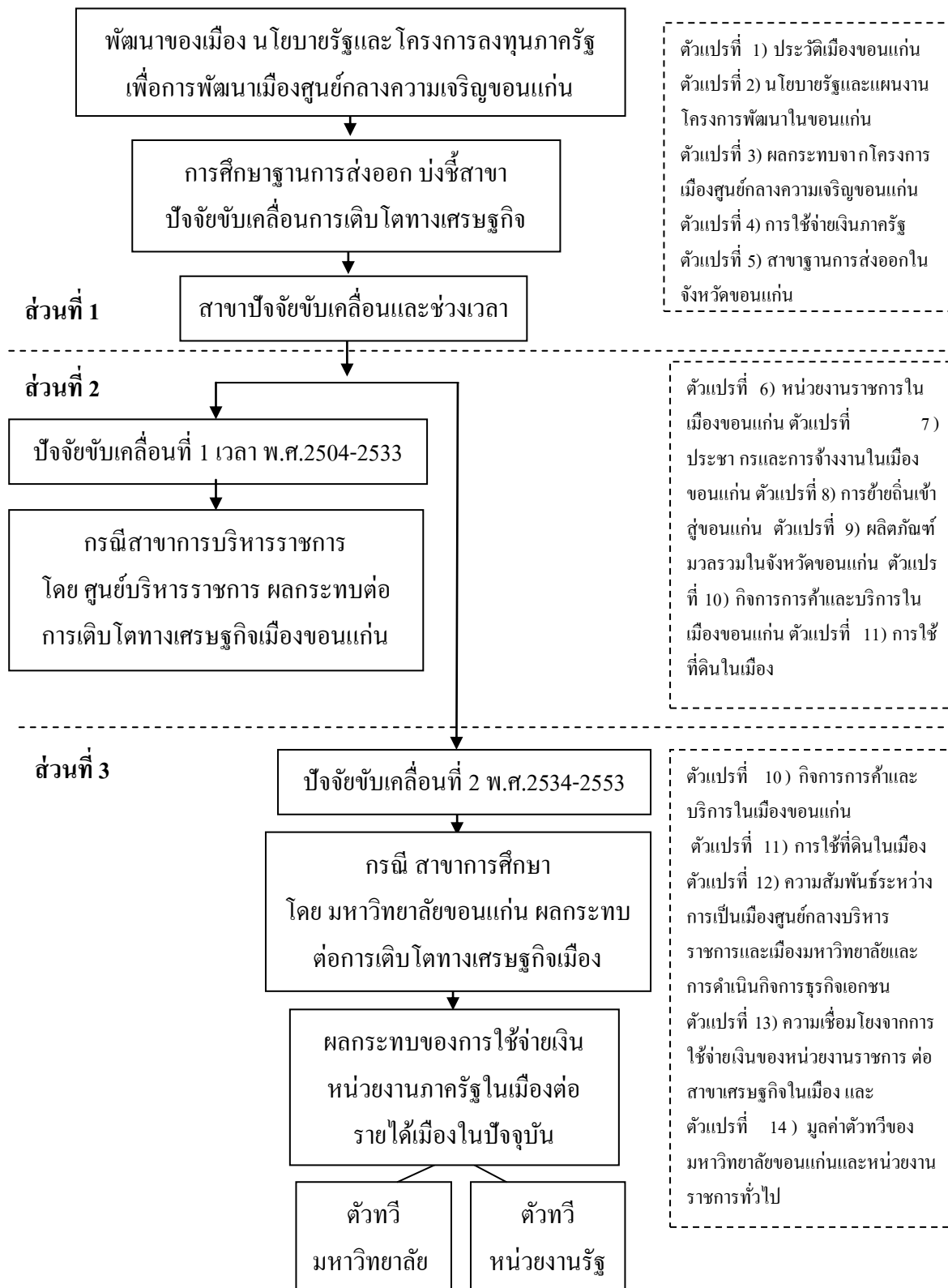
เหตุผลของการศึกษาในช่วง 6 ช่วงเวลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2553 สืบเนื่องมาจากฐานข้อมูลที่ได้ คือ ข้อมูล คิบสำมะโนประชากรและเคหะ (Census) ของกองสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งมีรูปแบบการสำรวจที่เป็นสากล คือ จะสำรวจทุก 10 ปี โดยในประเทศไทยเริ่ม เมื่อ พ.ศ. 2503

ตัวแปรพื้นที่

ระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ.2503 15 จังหวัด พ.ศ.2513-2523 16 จังหวัด พ.ศ.2533 17 จังหวัด และปี 2543-2553 19 จังหวัด

ระดับจังหวัดขอนแก่น

ระดับเมืองขอนแก่น คือ เขตเทศบาลนครขอนแก่น 47 ตารางกิโลเมตร

ภาพที่ 3.2
แสดงภาพรวมระเบียบวิธีวิจัย

3.5 นิยามศัพท์

การลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ หมายถึง การลงทุนภาครัฐ ด้านการก่อสร้าง การจัดตั้งหน่วยงาน และการดำเนินงานในโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ 2505-2509 ประกอบด้วย โครงการศูนย์ราชการขอนแก่น โครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่น

การเติบโตทางเศรษฐกิจ หมายถึง การใช้จ่ายเงินภาครัฐ หน่วยงานราชการ การจ้างงานภาครัฐ จำนวนประชากรเมือง การย้ายถิ่น การจ้างงานภาคเอกชน มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม จำนวนกิจการค้าและบริการ และการใช้ที่ดินในเมือง

เมืองขอนแก่น หมายถึง พื้นที่ภายในเขตเทศบาลนครขอนแก่น 47 ตารางกิโลเมตร

เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น หมายถึง โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น หมายถึง ชุดโครงการที่เกิดขึ้นตามแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 ประกอบด้วย โครงการวางผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525 โครงการจัดตั้งศูนย์บริหารราชการโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น โครงการก่อสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าอุบลรัตน์ โครงการชลประทานหนองหวาย โครงการถนนมิตรภาพ

การสะสมหมูนวน (Cumulative causation) คำอธิบายการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองได้สมบูรณ์ การเติบโตทางเศรษฐกิจ เมืองที่เกิดการสะสมหมูนวน เป็นวงจร ในวงจรมันนั้นระดับถึงกลไก ขั้นตอน ความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรสาขาเศรษฐกิจตลอดจน ผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ และมองว่าการสะสมดังกล่าวจะหมูนวนเป็นวงจรต่อเนื่องไป

ศูนย์บริหารราชการขอนแก่น หมายถึง โครงการการลงทุนภาครัฐที่เป็นผลจากโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ.ศ. 2505-2509 ภายใต้แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 ได้แก่ การสร้างพื้นที่ศูนย์บริหารราชการและกลุ่มศูนย์กลางการบริหารราชการและการบริการสาธารณะอื่น ๆ ในเมือง ศูนย์บริหารราชการ ศูนย์สาธารณสุข ศูนย์สื่อสาร ศูนย์การเงิน ศูนย์เกษตรกรรม และศูนย์อื่น ๆ และรวมถึงการลงทุนของรัฐ ด้านการจัดตั้งหน่วยงานราชการที่เกิดขึ้นภายหลังอันเป็นผลมาจากความเป็นศูนย์บริหารและบริการสาธารณะของเมืองขอนแก่น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น หมายถึง โครงการการลงทุนภาครัฐที่เป็นผลจากโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ.ศ. 2505-2509 ภายใต้แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 ได้แก่ การสร้างมหาวิทยาลัยขอนแก่นและดำเนินกิจกรรมและการเติบโตของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

การใช้จ่ายเงินภาครัฐ หมายถึง การใช้จ่ายเงินรวม (ทุกหมวด ไม่แยกหมวดค่าลงทุน
ดำเนินการ รวมทั้งเงินในงบประมาณแผ่นดิน) ของหน่วยงาน ในรอบปีงบประมาณ

สาขาการบริหารราชการ ใน พ.ศ. 2503-2513 คือ มูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขาการบริหาร
ราชการ และใน พ.ศ. 2523-2553 คือ มูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขาการบริหารราชการ คือ การรวมสาขา
การบริหารราชการ การศึกษา การสาธารณสุข

ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ คือ ค่าสาขาฐานการส่งออก วัดจาก ค่าอัตราส่วน
ที่ตั้ง (Location quotient) อ้างจาก Tiebout (1956) ที่ระบุว่า สาขาเศรษฐกิจที่ส่งออกถูกพิจารณาว่า
เป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจในเมือง ในการศึกษาี้ แบ่งเป็นสองกรณี

กรณีที่หนึ่ง สาขาการบริหารราชการ คือ ค่าอัตราส่วนที่ตั้ง (LQ) และมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขา
สาขาการบริหารราชการ การศึกษา การสาธารณสุข ตลอดจน การลงทุนภาครัฐ ทั้งหมดในพื้นที่
เมืองขอนแก่น ทั้งด้านการก่อสร้าง การจัดตั้งหน่วยงาน อัตราการรับบุคลากร และ การใช้จ่ายเงินใน
ด้าน ค่าการลงทุน ค่าใช้สอยและการใช้ จ่ายเงินด้านค่าจ้างและเงินเดือน และยังหมายรวมถึงศูนย์
การบริหารราชการ

กรณีที่สอง สาขาการศึกษา คือ ค่าอัตราส่วนที่ตั้ง (LQ) และมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขา
การศึกษา ตลอดจน การลงทุนภาครัฐ ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทั้งด้านการก่อสร้าง การจัดตั้ง
หน่วยงาน อัตราการรับบุคลากร น กศึกษาและการใช้จ่ายเงินในด้าน ค่าการลงทุน ค่าใช้สอยและ
การใช้จ่ายเงินด้านค่าจ้างและเงินเดือนของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

สาขาฐานการส่งออก วัดจาก ค่าอัตราส่วนที่ตั้ง (Location quotient)

การใช้จ่ายเงินมหาวิทยาลัยขอนแก่น หมายถึง การใช้จ่ายรวม (ทุกหมวดรวมทั้งเงินใน
งบประมาณและนอกงบประมาณ) ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในรอบปีงบประมาณ

หน่วยงานราชการอื่นๆ หมายถึง หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจ ไม่ใช่หน่วยงานของ
ท้องถิ่น (เมือง) มีทั้งสิ้น 237 หน่วยงาน ใน 14 กระทรวงในเมืองขอนแก่นและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง
(ยกเว้น มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

หน่วยงานมหาวิทยาลัยขอนแก่น หมายถึง หน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น
32 หน่วยงานหลักเทียบเท่าคณะและ 279 หน่วยงานรอง (ระดับหลักสูตร ภาควิชา ฝ่าย งาน)

การจ้างงานข้าราชการ หมายถึง จำนวน ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ลูกจ้างรัฐบาล
และตามข้อมูลสำมะโนประชากรและการเคหะข้อมูลสถิติหน่วยงานและการสำรวจ

การจ้างงานภาคเอกชน หมายถึง สถานภาพการจ้างงานภาคเอกชน คือ นายจ้างธุรกิจ
ส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ลูกจ้างเอกชน ช่วยธุรกิจในครัวเรือน โดยไม่ได้ค่าจ้าง

การจ้างงานมหาวิทยาลัยขอนแก่น หมายถึง จำนวนข้าราชการ พนักงานของราชการ พนักงานมหาวิทยาลัย ลูกจ้างต่าง ๆ และหรือบุคลากรอื่น ๆ ของมหาวิทยาลัยที่ใช้เงินงบประมาณ และนอกงบประมาณจ้าง

ต้นทางผู้ย้ายเข้าจังหวัด หมายถึง ภูมิลำเนาก่อนการย้ายถิ่น ของผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่จังหวัด ขอนแก่น ใช้ข้อมูล คิบสำมะโนประชากรและเคหะ 6 ช่วงเวลา คือ ก่อนมีนโยบาย ใช้ พ.ศ.2503 และหลังมีนโยบายใช้ พ.ศ.2513 พ.ศ.2523 พ.ศ.2533 พ.ศ.2543 และ ปีพ.ศ.2553

การย้ายเข้าสู่สถานภาพการจ้างงานภาครัฐและสถานภาพการจ้างงานเอกชนเอกชน หมายถึง สถานภาพการทำงานของผู้ที่ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองขอนแก่น กรณีสถานภาพการจ้างงานภาครัฐ ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจลูกจ้างรัฐบาล และสถานภาพการจ้างงานภาคเอกชนคือ นายจ้าง ธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง ลูกจ้างเอกชน ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้ค่าจ้าง โดยใช้ข้อมูล คิบสำมะโนประชากรและเคหะ 6 ช่วงเวลา คือ ก่อนมีนโยบายใช้ พ.ศ.2503 และหลังมีนโยบายใช้ พ.ศ.2513 พ.ศ.2523 พ.ศ.2533 พ.ศ.2543 และ ปีพ.ศ.2553

กิจการการค้าและบริการ หมายถึง กิจการการค้าและบริการ คือ สถิติการจดทะเบียนการค้า รวมบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล โดยการรวมกลุ่มประเภทกิจการการจัดประเภทมาตรฐาน อุตสาหกรรม (TSIC) จาก 68 ประเภท เป็น 10 กลุ่มประเภทกิจการ โดยกำหนดรหัสและการเข้ารหัสข้อมูลเฉพาะรหัสกิจกรรม รหัสปีจดทะเบียนและรหัสสถานที่ คูการแบ่งกิจกรรม 67 ประเภทกิจกรรมย่อยและ 10 กิจกรรมหลัก คูภาคผนวก ก การจัดกลุ่มหมวดกิจการและประเภท กิจการย่อย

บทที่ 4

การศึกษาพัฒนาการของเมืองขอนแก่น นโยบาย โครงการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ การวิเคราะห์ฐานการส่งออก

ในบทที่ 4 นี้เนื้อหาการศึกษาแบ่งเป็น เป็น 6 หัวข้อ ดังนี้

- 4.1 การศึกษาพัฒนาการของเมืองขอนแก่นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน
- 4.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ.2504-2509 แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 และกลุ่มโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น
- 4.3 ลงทุนภาครัฐภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญระหว่าง พ.ศ. 2507-2515
- 4.4 ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นต่อการลงทุนภาครัฐในขอนแก่น
- 4.5 สภาพปัจจุบันของจังหวัดขอนแก่นในบริบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 4.6 ศึกษาสาขาฐานการส่งออกของจังหวัดขอนแก่น

4.1 การศึกษาพัฒนาการของเมืองขอนแก่นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

เมืองขอนแก่นเกิดขึ้นจากนโยบายจากส่วนกลางเมืองหลวง กรุงเทพฯ ใน พ .ศ. 2330 และมีพัฒนาการเรื่อยมาถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) รวมอายุเมือง 223 ปี การศึกษาการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นจึงสามารถแบ่งพัฒนาการการเติบโตเมืองเป็นสองช่วง คือช่วง ก่อนมีนโยบาย และหลังมีนโยบาย โดยในหัวข้อนี้เป็นการศึกษาเมืองขอนแก่นในช่วงก่อนมีนโยบาย แบ่งเป็น 4 ระยะ ดังนี้

4.1.1 ระยะที่ 1 พ.ศ. 2330-2350 (20 ปี): ช่วงก่อตั้งเมืองขอนแก่น

ช่วงต้นรัชกาลที่ 1 เพี้ยเมืองแพน อยากรจะขึ้นเป็นเจ้าเมือง จึงพาประชากรชาวลาว ประมาณ 330 ครอบครัว ย้ายจากเมืองร้อยเอ็ด และขอตั้งเป็นเมืองขอนแก่นในสมัยต้นรัชกาลที่ 1 โดยมีลักษณะชุมชนเป็นชุมชนหัวเมืองเล็กชั้นตรี มีเพี้ย เมืองแพนเป็นผู้ดูแล ส่งส่วยต่อเมืองนครราชสีมา ขอนแก่นในขณะนั้นมีลักษณะเป็นชุมชนศูนย์กลางการเกษตรขนาดเล็ก ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีการค้าขาย โดยพ่อค้าชาวลาว สินค้าส่วนใหญ่จำพวกพืชผล ข้าว วัวควาย และเกลือ และต้องส่งบรรณาการให้เมืองใหญ่ใกล้ ๆ ได้แก่ เมืองนครราชสีมา (ประมวล พิมเสน, 2541)

4.1.2 ระยะเวลาที่ 2 พ.ศ. 2350-2409 (59 ปี) ช่วงล้มลุก และฟ้าฟื้น

ในสมัยรัชกาลที่ 2 3 และ 4 เมืองขอนแก่นยังเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ในกลุ่มชุมชนที่อยู่ในการปกครองของนครราชสีมา ไม่มีบทบาทเด่นทางการปกครองอื่น ๆ ประกอบกับที่ตั้งเมืองค่อนข้างห่างไกลการดูแลจาก นครราชสีมา จึงไม่ได้รับการเอาใจใส่จากเมือง นครราชสีมา และกรุงเทพฯ มากนัก โดยมุมมองของส่วนกลางต่อเมืองขอนแก่นเป็นเรื่องการแบ่งเขตอำนาจทางพื้นที่ไปพร้อมๆ เพื่อการรบ และความเหมาะสมของตำแหน่งที่ตั้งเมืองเพื่อที่จะอำนวยความสะดวกในการเมืองและเศรษฐกิจแก่ส่วนกลางเท่านั้น (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2546) ทำให้ในเวลา 59 ปีนี้ เมืองขอนแก่นถูกแทรกแซงสั่งการให้ย้ายเมืองถึง 3 ครั้ง ในระหว่าง พ.ศ. 2350-2409 มีการให้ย้ายเมืองขอนแก่นถึง 3 ครั้ง ซึ่งส่งผลต่อการประกอบอาชีพของชาวเมืองเป็นอย่างมาก ชาวเมืองเชื้อสายลาวส่วนใหญ่ยึดอาชีพด้านการเกษตรเป็นหลัก และเป็นสังคมชนบท ในช่วงท้ายของพัฒนาการยุคนี้ การพบว่าบทบาทด้านการค้าของเมืองขอนแก่นเริ่มเติบโตขึ้น โดยเฉพาะด้านการผลิตสินค้า การเกษตร ซึ่งได้แก่ ข้าว จะเห็นได้จากการย้ายเมืองมาตั้งใกล้แม่น้ำเพื่อความสะดวกในการขนถ่ายสินค้า และเริ่มมีพ่อค้าชาวจีนรุ่นแรก อพยพเข้ามาในเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากขึ้น

4.1.3 ระยะเวลาที่ 3 พ.ศ. 2410-2459 (49 ปี) ช่วงเปลี่ยนผ่าน ผันแปร

มิติทางสังคม ในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2433 ประเทศไทยได้ทำการปฏิรูปหัวเมืองลาวที่เป็นเมืองขึ้นใหม่และเมืองขอนแก่น ป็นอิสระจากเมือง นครราชสีมามากขึ้น และยกเป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยเทียบเท่า นครราชสีมา มีการจัดตั้งหน่วยงานราชการใหม่ ๆ พื้นฐานขึ้นในจังหวัดขอนแก่น หน่วยงานรุ่นแรก เช่น โรงเรียนประชาบาล สถานีตำรวจ อนามัย หลายแห่ง และเกิดการอพยพเข้ามาของชนชั้นเจ้านายจากกรุงเทพฯ มีข้าราชการจากส่วนกลางมาปกครองมากกว่าเดิม โดยมี พระยาเมืองศรีบริรักษ์ (2442-2445) เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่นคนแรก ในทางเศรษฐกิจมีศูนย์กลางการค้าสินค้าเกษตรจากแม่น้ำสู่ทางบกและระบบราง ศูนย์กลางการค้าพืชผลทางการเกษตรระดับ ส่งผลให้บทบาททางเศรษฐกิจของ เมืองขอนแก่นมีลักษณะเป็นชุมทางการค้าทางน้ำ โดยเฉพาะสินค้าประเภทไม้ ข้าว และของป่า มี การอพยพเข้ามาของชาวจีนรุ่นแรก เพื่อการค้าขาย โดยสินค้าหลัก ได้แก่ ข้าว และพืชผลทางการเกษตร เมืองขอนแก่นได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว กลายเป็นศูนย์กลางการค้าในเขตที่สำคัญของ เมือง ชลบท ภูเวียง บ้านไผ่ เมืองพล น้ำพอง และชุมชนชนบทโดยรอบอีก (รวี หาญเผชิญ, 2542)

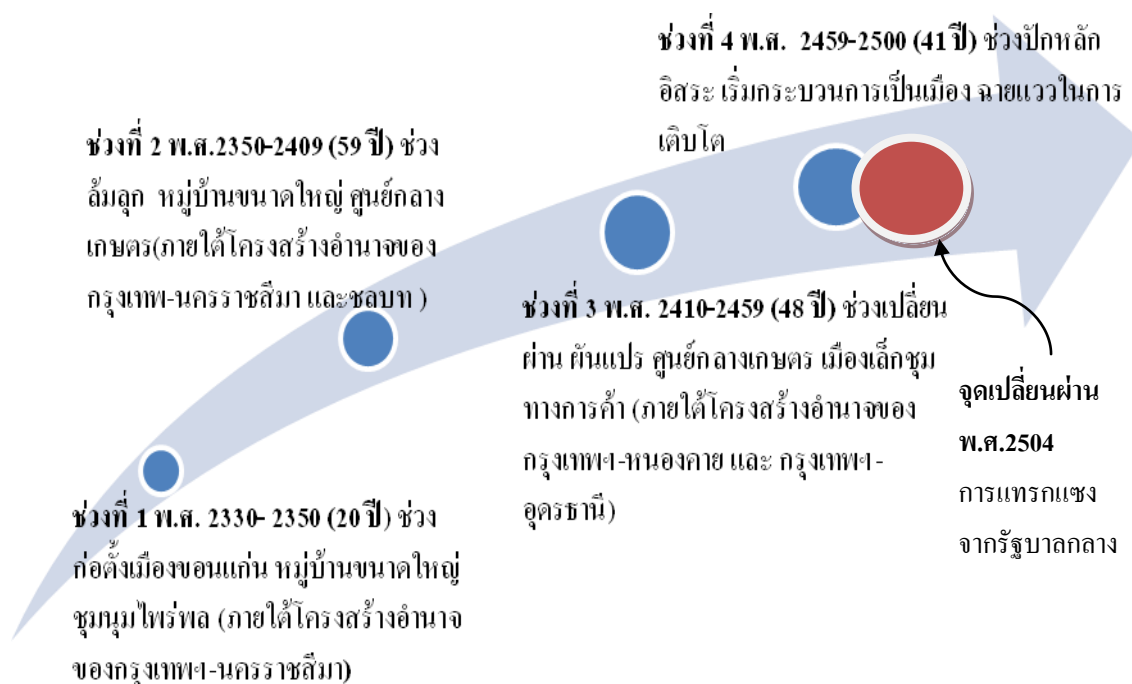
4.1.4 ระยะเวลาที่ 4 พ.ศ. 2459-2503 (44 ปี) ช่วงปักหลัก เริ่มกระบวนการเป็นเมือง

ขอนแก่นมีสถานะเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย เทียบเท่าเมืองใหญ่อื่น ๆ เช่น นครราชสีมา อุดรธานี และหนองคาย ทำให้เกิดกลุ่มเจ้านายระดับสูง ชนชั้นสูงที่มีการศึกษาจากกรุงเทพฯ อพยพย้ายถิ่นเข้ามาทำงานเป็นข้าราชการ ในกระทรวงต่าง ๆ ทำให้จังหวัดขอนแก่นใน

ขณะนั้นเกิดที่ทำการหน่วยงานราชการต่าง ๆ ขึ้น เช่น ที่พักข้าราชการ สโมสรข้าราชการ สถานีตำรวจ โรงพยาบาล ศาลากลาง โรงเรียนประชาบาล โรงเรียนสายสามัญ โรงเรียนอาชีวะ โรงเรียนช่างทอ โรงเรียนช่างไม้ ที่ว่าการอำเภอ สถานีดับเพลิง โทรเลข รวมถึงเกิดการก่อสร้างงานสาธารณูปการ สาธารณูปโภค ตามมาตรฐานจากกรุงเทพฯ ประเด็นทางเศรษฐกิจ การจัดตั้งเทศบาลเมือง ขอนแก่น เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ.2478 และการก่อสร้างเส้นทางรถไฟสายภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพฯ นครราชสีมา ขอนแก่น หนองคาย ใน พ.ศ. 2485 ในปลายสมัยรัชกาลที่ 7 ต่อเนื่องรัชกาลที่ 8 ส่งผลให้เมืองขอนแก่นมีการย้ายเข้ามาปักหลักตั้งถิ่นฐานของบุคคลหลากหลายกลุ่มอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นข้าราชการ พ่อค้าชาวจีนที่ตั้งใจอพยพมาปักหลักทำการค้า หรือพ่อค้าเร่ชาวจีนที่เดินทางมาเพื่อมาทำการค้า บริการ และปักหลักค้าขายอย่างถาวร โดยกลุ่มชาวจีนเป็นกลุ่มนี้ภายหลังมีบทบาททางเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นอย่างมาก เช่น การเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อสินค้าการเกษตรและของป่า สร้าง โรงสีข้าว ตลอดจนรับสินค้าอุปโภคบริโภคจากกรุงเทพฯ มาขายทั้งในเมืองและอำเภอรอบ ๆ การบริการของรัฐด้านต่าง ๆ ที่ลงมายังขอนแก่น ยังดึงดูดให้เกิดการลงทุนของภาคเอกชน ทั้งที่อยู่ในจังหวัดขอนแก่น หรือกลุ่มเอกชนจากกรุงเทพฯ เช่น การลงทุนทำการค้าและการบริการของพ่อค้า ชาวจีนในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ร้านอาหาร ธนาคาร พาณิชยกรรม สถาบันเทินทิง ศูนย์กลางการค้าสินค้าการเกษตร ธุรกิจโรงสีข้าว การขายของป่า โรงเลื่อยไม้ โรงแรม เป็นต้น (โสภณ สุภธีระ, 2526)

สภาพเศรษฐกิจ การพัฒนาเมือง ก่อน พ .ศ.2500 นายโสภณ สุภธีระ อดีตนายกเทศมนตรีคนแรกของเทศบาลเมืองขอนแก่น พ.ศ.2483 ได้บรรยายถึง สภาพเศรษฐกิจ การพัฒนาเมือง บ้านเรือน การคมนาคมขนส่ง หน่วยงานราชการ และบริการสาธารณะ ของเมืองขอนแก่นในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ไว้ใน “นิราศเมืองขอนแก่น 2500” ไว้อย่างละเอียด สามารถสรุปได้ดังนี้ ใน พ.ศ. 2500 ด้านการค้าปลีกและค้าส่ง พบว่าผู้ประกอบการค้าส่วนใหญ่เมืองขอนแก่นในขณะนั้นเป็นพ่อค้าชาวจีนเป็นส่วนใหญ่ และมีคนไทยเป็นส่วนน้อย เกิดกิจการในด้านการบริการ โรงแรมและที่พักร้านอาหารและสถานบันเทิง โรงภาพยนตร์ สนามมวย และธนาคารพาณิชย์ขึ้น หลังจากที่ได้ทราบว่าเมืองขอนแก่นจะได้รับการพัฒนา การลงทุนภาครัฐโครงการแรกคือ การก่อสร้างโรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่นซึ่งเป็นโรงพยาบาล เฉพาะทางด้านโรคทรวงอกและผดุงครรภ์ ในในช่วงเวลาเดียวกันมีการก่อตั้งสถานีโทรทัศน์วิทยุซึ่งเป็นศูนย์กลางการสื่อสารระดับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนการกล่าวถึงการสร้าง เรือนรับรอง จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเข้ามาพัฒนาเมืองขอนแก่นด้านต่าง ๆ ในช่วงเวลาต่อมา

ตามบันทึกของ เอลิม แก้วกั้งวาล ในการเดินทางสู่ขอนแก่นในช่วงพ.ศ. 2503 เพื่อทำการวางผังเมืองระบุว่า “เมืองขอนแก่นบริเวณริมบึงแก่น เมือง (บึงบอน) ยังคงมีสภาพเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ ผสมกับบริเวณเมืองใหม่ในเขตทิศตะวันตก และทิศเหนือ ที่เริ่มมีการตัดถนนขยายเมืองออกมา ความเป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เริ่มเด่นชัดเมื่ออเมริกาตัดถนนมิตรภาพผ่าน อย่างไรก็ดี อำเภอบ้านไผ่ครึกครื้นคับคั่งกว่าตัวเมืองขอนแก่น เนื่องจากรถด่วนไปถึงตอนเช้าพอดี และสามารถต่อรถตรงไปร้อยเอ็ดและเมืองอื่น ๆ ได้สะดวกกว่าเมืองขอนแก่น ชุมชนเมืองขอนแก่นเกาะกลุ่มเป็นกระจุกอยู่ปลายเนินด้านเหนือ ติดถนนประชาสโมสร ด้านตะวันออกและใต้ ติดถนนรอบเมือง (สายเก่า) ด้านตะวันตกติดรถไฟ บึงทุ่งสร้างมี เขตกว้างใหญ่มาก มีทางน้ำตอลงมาถึงบึงแก่น เมือง เป็นทุ่งโล่ง น้ำท่วม มีบ่อน้ำโบราณที่สนามบินเก่า (ศาลากลางปัจจุบัน) เป็นแหล่งรวมผู้คนมาพบปะสังสรรค์กันตอนเย็นเพื่อตักน้ำไปใช้ ” (เอลิม แก้วกั้งวาล , สัมภาษณ์ สิงหาคม 2553)

ภาพที่ 4.1 แสดงเส้นวิวัฒนาการของเมืองขอนแก่น

ภาพที่ 4.2 เส้นเวลา นโยบายภาครัฐและการพัฒนาเมืองขอนแก่น

4.2 ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง นโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 และโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

4.2.1 ยุทธศาสตร์ความมั่นคงทางการทหารและนโยบายการพัฒนาประเทศ

การรัฐประหาร 20 ตุลาคม 2501 รัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พิจารณาว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ในช่วงเวลานั้น การดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ด้านความมั่นคง คือ การกระจายความเจริญ ภาวะทันสมัย ออกไปสู่ภูมิภาคของประเทศ กรอบกับบทบาทของสหรัฐอเมริกา ที่ให้การสนับสนุนประเทศไทย และคำแนะนำของธนาคารโลก ภายใต้โครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ของประเทศ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ดำเนินนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ด้านความมั่นคง ดังกล่าว โดยได้เริ่ม นโยบายปรับปรุงประเทศสู่ภาวะทันสมัย ได้พยายามแก้ปัญหา ชนบทด้วยหลายวิธี เช่น การเดินทางไปตรวจราชการตามต่างจังหวัดหลายครั้ง และได้จัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำการร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับแรก ของประเทศ ระหว่างพ.ศ. 2504-2509 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ ผลการวิจัยและ โครงการพัฒนาการของรัฐ สำหรับประเทศไทย (สินีนาฏ เวชแพทย์, 2539)

4.2.2 นโยบายรัฐ ที่ 1 โครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย

ในพ.ศ. 2499 การให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาจากต่างประเทศ เกิดโครงการ รายงานการสำรวจเศรษฐกิจของประเทศไทย ของคณะสำรวจเศรษฐกิจของธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ (ธนาคารโลก) ฉบับภาษาไทยที่มีชื่อว่า “โครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย” (A public development program for Thailand 1956) โดยมีใจความสรุปปัญหาต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น อัตราเพิ่มของประชากรสูง ปัญหากระบวนการผลิต การพัฒนาการเกษตร ชลประทาน การผลิตพลังงานไฟฟ้า รถไฟ ทางหลวงแผ่นดิน โครงการข่ายการขนส่ง โทรศัพท การสาธารณสุข โรงเรียนแพทย์ การศึกษาและขยายมหาวิทยาลัยไปในภูมิภาค ให้ประเทศไทยมีการพัฒนาเชิงพื้นที่ เร่งรัดการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เสนอให้ประเทศไทยทำแผนการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และจัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อจัดทำแผนผังเศรษฐกิจของชาติ ผลของ โครงการพัฒนาการของรัฐสำหรับประเทศไทย เป็นเสมือนจุดเชื่อมโยงให้เกิดการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 มีการระบุถึงการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า เป็นภาคที่ต้องเร่งการพัฒนา การผลิตพลังงานไฟฟ้า รถไฟ ทางหลวงแผ่นดิน โครงการข่ายการขนส่ง โทรศัพท การสาธารณสุข โรงเรียนแพทย์ การศึกษา และขยายมหาวิทยาลัยสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (โครงการพัฒนาของรัฐบาลสำหรับประเทศไทย, 2500)

4.2.2 นโยบายรัฐ ที่ 2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ.2504-2509

ผลจากรายงานของโครงการพัฒนาการของรัฐที่จัดทำโดยธนาคารโลกทำให้รัฐบาลประกาศในราชกิจจานุเบกษา เรื่องการตั้งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติขึ้น ได้ระบุเหตุผลถึง “การสมควรที่จะจัดตั้งสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ เพื่อชี้แนะนโยบายอันจะนำไปสู่เสถียรภาพและพัฒนาการเศรษฐกิจ กำหนดจุด ทิศหมายแห่งพัฒนาการเศรษฐกิจ และจัดให้มีการประสานโครงการพัฒนาการเศรษฐกิจของกระทรวง ทบวง กรม ในรัฐบาล และหน่วยงานต่างๆ ของทางราชการ ให้เป็นไปตามจุดหมายที่กำหนดไว้ ” และเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2504 ถึง พ.ศ. 2509 ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504–2509) มีสาระสำคัญ เช่นการเพิ่มรายได้ประชาชาติมวลรวมของประเทศ สร้างความมั่นคงในการป้องกันประเทศ พัฒนาการเศรษฐกิจด้านต่าง ๆ ครอบคลุมพื้นที่ประเทศ โดยพัฒนาในสาขาเกษตรกรรม สหกรณ์ อุตสาหกรรม พลังงาน คมนาคม มหาดไทย พาณิชยกรรม การศึกษา และสาธารณสุข กระจายโครงการทั้งประเทศ ยกมาตรฐานการครองชีพ สร้างความเสมอภาคในสังคม และ ให้เจาะจงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” (คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2504)

ในช่วงเวลา หนึ่งปีหลังจากจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 แล้วเสร็จ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้เล็งเห็นว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีความยากจนและประสบปัญหาหมากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ นายกรัฐมนตรีจึงมีดำริให้จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อขึ้นมามาหนึ่งชุด โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน กรรมการประกอบด้วย เลขาธิการสภาพพัฒนาการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง อุตสาหกรรม ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้อำนวยการสำนักงบประมาณและเสนอให้จัดทำแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ.2505- 2509 แยกออกมาเฉพาะจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ในลักษณะการวางแผนเชิง พื้นที่ระดับภูมิภาคแรกของประเทศ

4.2.3 นโยบายรัฐ ที่ 3 แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 (พ.ศ. 2505)

พ.ศ. 2504 รัฐบาลกลางโดยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีดำริที่จะเร่งรัดการพัฒนาภาคที่ล้าหลังและเลือกภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป้าหมายการพัฒนา รัฐบาลได้จัดตั้งได้ตั้งคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือจัดแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ. 2505–2509 ตามคำปรารภของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505–2509 เมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2505 ระบุว่า

“ รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ โดยที่คณะรัฐบาลอันมี จอมพลสฤษดิ์ ทรนรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้พิจารณาเห็นว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เป็นส่วนภูมิภาคของราชอาณาจักรไทย มีเนื้อที่ 170,222 ตารางกิโลเมตร แบ่ง เป็น 15 จังหวัด (ในเวลานั้น) เป็นภาคที่มีความสำคัญทั้งทางด้านการเศรษฐกิจ การเมือง และ ยุทธศาสตร์มาก และได้ถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการปรับปรุงพัฒนาให้พ้นจากสภาพทรุดโทรม มาเป็นเวลานาน สมควรที่จะได้รับการทะนุบำรุงให้ทัดเทียมกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ จึง ได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เรียกชื่อว่าคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อจัดทำงานนโยบายและจัดแนวทางพัฒนาภูมิภาคแห่งนี้ให้เจริญขึ้นอย่างรีบด่วน และใน ปัจจุบันนี้ได้กำหนดแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะเวลา 5 ปี คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 จนถึง พ.ศ. 2509 โดยมีวัตถุประสงค์จะให้พัฒนาการเศรษฐกิจดำเนินไปอย่างมี ระเบียบแบบแผน และให้เกิดผลตอบแทนในด้านการอยู่ดีกินดีของประชาชน โดยกำหนด แนวทางพัฒนางานในด้านต่าง ๆ ข้าพเจ้าจึงใคร่ขอยกโครงการสำคัญบางโครงการขึ้น กล่าวในที่นี้

ประการที่ 1 คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเห็นว่า ประเทศไทยยังมี เมืองที่เป็น ศูนย์กลางอันเป็นที่รวมของงานบำรุงส่งเสริมในด้านต่าง ๆ และเป็นที่อยู่อาศัยของราษฎรที่ หนาแน่นพอควรอยู่น้อยแห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีพลเมืองประมาณหนึ่งในสามของประเทศ ควรจะได้มีเมืองสำคัญเป็นศูนย์กลางความ เจริญของภาค คณะกรรมการฯ จึงได้ตกลงเลือกจังหวัดขอนแก่น เพื่อปรับปรุงให้เป็นเมือง ศูนย์กลางความเจริญขึ้นเป็นแห่งแรก ต่อไปจะได้ปรับปรุงจังหวัดอื่น ๆ เช่น สกลนคร และ อุดรธานี เป็นต้น

ประการที่ 2 น้ำเป็นตัวสำคัญในการดำรงชีวิต และสำหรับเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและพลังงานไฟฟ้า โดยที่ภาคนี้เคยขาดแคลนนํ้ามานานแล้ว จึงจำเป็นต้อง หาวิธีกักน้ำไว้สำหรับบริโภค และประโยชน์แก่อำชีพของราษฎร คณะกรรมการฯ จึงเห็น ควรให้สร้างเขื่อนกักน้ำขนาดใหญ่ขึ้น 7 แห่ง เพื่อการชลประทานและการไฟฟ้า และอ่าง เก็บน้ำขนาดปานกลางอีก 10 แห่งด้วย

ประการที่ 3 การก่อสร้างและบูรณะทางคมนาคมต่าง ๆ เป็นนโยบายสำคัญของ ข้าพเจ้าสำหรับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เห็นควรก่อสร้างบูรณะทางหลวงแผ่นดินรวม 10 สาย เป็นระยะทางรวม 2,500 กิโลเมตร และสร้างทางรถไฟสายแก่งคอยบัวใหญ่ ให้ เสร็จทั้งสายพร้อมด้วยทางหลวงจังหวัดอีก 600 กิโลเมตร เพื่อให้การขน ส่งผลิตผลมา จำหน่ายตามตลาดต่าง ๆ ให้สะดวกขึ้น และเสียค่าใช้จ่ายน้อยลง

ประการที่ 4 ในการบูรณะเศรษฐกิจในภาคนี้ คณะกรรมการฯ มุ่งหมายที่จะเพิ่มปริมาณและปรับปรุงคุณภาพในการผลิตในด้านการเกษตร ปรับปรุงคุณภาพในการผลิตในด้านการเกษตร และค้นหาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ ตลอดจนส่งเสริมกิจการอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับภาคนี้ โดยจะชักชวนให้มีการลงทุนเพื่อการอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

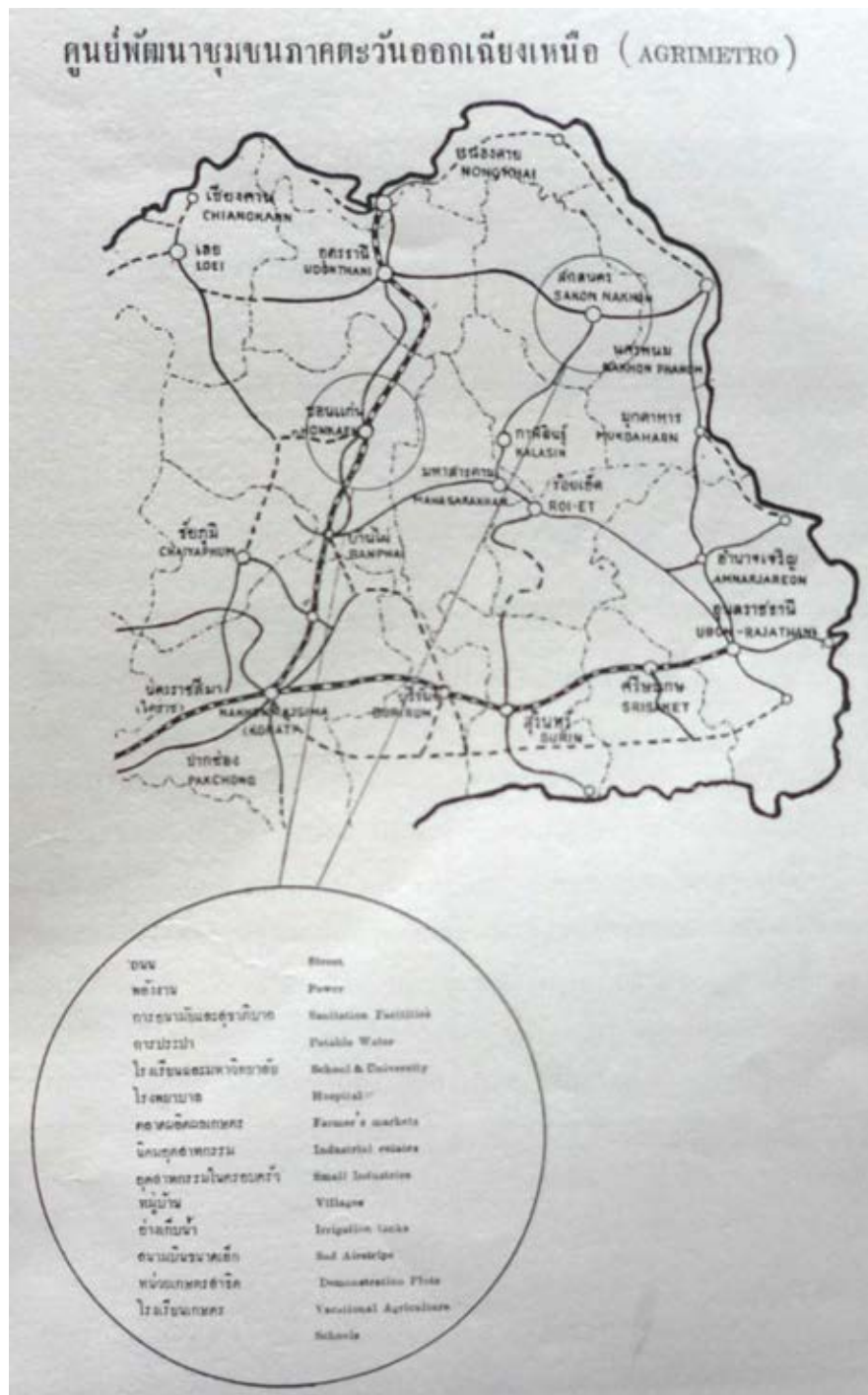
ประการที่ 5 ส่วนในด้านความเป็นอยู่ของราษฎรนั้น คณะกรรมการฯ ต้องการให้ราษฎรในภาคนี้มีการอนามัยและการศึกษาที่ดี ทัดเทียมกับภาคอื่น ๆ โดยจะจัดให้มีการศึกษาชั้นสูง เพื่อการเกษตรและวิศวกรรม แล้วจะจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยของภาคในกาลต่อไป สำหรับเรื่องความเป็นอยู่ของราษฎรนี้ พัฒนาการท้องถิ่นเป็นมาตรการสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยให้ราษฎรรู้จักช่วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น งานที่ยกขึ้นกล่าวข้างต้นนี้ ล้วนแต่เป็นงานทำนุบำรุงประเทศบ้านเมืองที่สำคัญมาก โดยมีความมุ่งหมายจะปรับปรุงความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้เจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจและสังคม ถึงแม้จะมีอุปสรรคต่าง ๆ ซึ่งอาจมิได้คาดหมายไว้ก่อน ก็จะต้องแก้ไขให้เป็นผลสำเร็จ ไปได้ ซึ่งจะต้องอาศัยความอดสาหัส ความเพียรพยายาม และความร่วมมือของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยความสามัคคีพร้อมเพรียงอย่างดียิ่ง จึงจะเป็นผลสำเร็จและเป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง” (คณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2505: 9)

จากปรารภดังกล่าวจะพบ ว่าแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียง พ .ศ.2505-2509 เป็นแผนแม่บทการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบครบวงจร (Comprehensive) มุ่งแก้ปัญหาในทุกสาขา โดยเฉพาะในด้านการกระจายความเจริญออกไปสู่ภูมิภาค โดยกำหนดโครงการพัฒนาเมืองขอนแก่นเพื่อให้เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญแห่งใหม่ขอภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โดยสรุป แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้ถือเป็นนโยบายแห่งรัฐที่สำคัญ มีกฎหมายรับรองโดยออกเป็นมติคณะรัฐมนตรี เป็นแผนพัฒนาภาคเชิงพื้นที่แรกของประเทศไทย : แผนคู่ขนานกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 จึงถือว่าเป็น “ปฐมบทการพัฒนาเมืองขอนแก่น ” เป็นเสมือนนโยบายเชื่อมต่อระหว่างการพัฒนาประเทศ สู่การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสู่การพัฒนาเมืองขอนแก่น

ภาพที่ 4.3 แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509
ที่มา แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509

ภาพที่ 4.4 โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น
ที่มา แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509

4.2.4 นโยบายที่ 4 โครงการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

ตามคำปรารภของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่ระบุถึงเมืองขอนแก่น ในแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ

“คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเห็นว่า ประเทศไทยยังมีเมืองที่เป็นศูนย์กลางอันเป็นที่รวมของงานบำรุงส่งเสริมในด้านต่าง ๆ และเป็นที่อยู่อาศัยของราษฎรที่หนาแน่นพอควรอยู่น้อยแห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคใหญ่ที่สุดในประเทศไทย มีพลเมืองประมาณหนึ่งในสามของประเทศ ควรจะได้มีเมืองสำคัญเป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคคณะกรรมการฯ จึงได้ตกลงเลือกจังหวัดขอนแก่น เพื่อปรับปรุงให้เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญขึ้นเป็นแห่งแรก ต่อไปจะได้ปรับปรุงจังหวัดอื่น ๆ เช่น สกลนคร และอุดรธานี เป็นต้น

และเหตุผลการพัฒนาจังหวัดขอนแก่นเพื่อให้เป็นจังหวัดศูนย์กลางแห่งแรก มีเหตุผลพิเศษดังต่อไปนี้ จังหวัดขอนแก่นมีพลเมืองมากพอที่จะดำเนินงานพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้ได้ผลดี จังหวัดขอนแก่นมีทางรถไฟและทางหลวงแผ่นดินเป็นสื่อการคมนาคมซึ่งเชื่อมต่อกับจังหวัดอื่น ๆ โดยรอบ เหมาะที่จะให้เป็นจังหวัดศูนย์กลางของภาค จังหวัดขอนแก่นมีลำน้ำพองซึ่งอยู่ไม่ห่างตัวจังหวัดมากนัก สามารถจะเป็นแหล่งกำเนิดไฟฟ้าด้วยกำลังน้ำที่สำคัญได้และสามารถส่งไปจำหน่ายในจังหวัดใกล้เคียงได้ ประชากรมีอาชีพในการเกษตรเป็นอาชีพหลัก สามารถขยับขยายออกไปได้กว้างขวาง โดยใช้ผลิตผลที่ได้จากการเกษตรป้อนโรงงานอุตสาหกรรม มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือ เหล็กหินซึ่งจะใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมเคมี ” (คณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2505: 10)

การสร้างเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กำหนดเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองศูนย์กลางของภาค เพื่อเป็นเมืองศูนย์กลางที่รวบรวมกิจการการบริหารของราชการ งานบำรุงส่งเสริมต่าง ๆ และบริการของรัฐบาลเพื่อการพัฒนาภาค พร้อมทั้งการพัฒนาพื้นที่เมืองใหม่ การสร้างศูนย์ราชการรองรับกิจกรรมการลงทุนของหน่วยงานราชการต่าง ๆ ให้กระจุกตัวที่ในเมืองขอนแก่น ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

การวางผังเมืองใหม่ที่ขอนแก่น เป็นการวางผังเมืองโดยหลักวิชาการ และรัฐบาลจะต้องถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินส่วนหนึ่งด้วย เพื่อการสาธารณะประโยชน์ และจัดสรรพื้นที่เพื่อกิจการต่าง ๆ ให้เกิดความสะดวกเรียบร้อย

จัดตั้งศูนย์ราชการขอนแก่น เป็นการเน้นการพัฒนางานราชการ โครงการนี้มุ่งที่จะให้ตัวเมืองเป็นศูนย์กลางในวงพัฒนางานในด้านต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นการจัดตั้งศูนย์กลางการบริหารราชการ ศูนย์การสาธารณสุขจัดตั้งศูนย์สื่อสารวิทยุโทรทัศน์ และ คมนาคม

ศูนย์กลางการเงินและการธนาคาร ศูนย์เกษตรและศูนย์การพัฒนาด้านสาธารณูปโภคและการก่อสร้าง

จัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นการจัดสร้างสถาบันชั้นสูงเพื่อการเกษตรและวิศวกรรมชั้นปริญญาในสาขาวิชาการเกษตรและวิศวกรรม 1 แห่ง ที่จังหวัดขอนแก่น โครงการจัดตั้ง

สร้างถนนมิตรภาพ เป็นโครงการตามยุทธศาสตร์ ความมั่นคง โดย การเชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคม สร้างทางหลวงแผ่นดินที่ขอนแก่น –อุบลราชธานี และขอนแก่น –หนองคาย บรูณะทางหลวงแผ่นดินสายขอนแก่น–เลย ให้เป็นทางที่ถาวรให้เป็นทางเชื่อมระหว่างภาค

สร้างระบบชลประทาน เป็นโครงการชลประทานเพื่อการกสิกรรมในเนื้อที่ 250,000 ไร่ และจัดตั้งสถานีวิจัยทางการเกษตรเฉพาะทางต่าง ๆ

จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขอนแก่น เป็นโครงการนิคมอุตสาหกรรมขอนแก่น เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยรัฐบาลจะทำหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมในการจัดหาแหล่งเงินทุนมาสร้างโรงงานและพร้อม จะจัดหาที่ดินเป็นที่ตั้งโรงงานไว้ในนิคมอุตสาหกรรม (Industrial estates) และสนับสนุนให้ภาคเอกชนดำเนินการ ส่งเสริมให้เอกชนตั้งโรงงานที่แปรรูปวัตถุดิบการเกษตรในอุตสาหกรรมบางประเภท เช่น ทอกระสอบจากปอ ขึ้นในจังหวัดขอนแก่น ในบริเวณใกล้โรงงานพลังงานไฟฟ้า น้ำประปา ชลประทาน ที่บริเวณอำเภอน้ำพอง

จะกล่าวได้ว่า โครงการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โครงการสำคัญและเร่งด่วนเป็นรูปธรรมในแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโครงการดำเนินงานย่อยทั้งสิ้น 7 โครงการย่อยดังนี้

4.2.4.1 โครงการที่ย่อย 1 โครงการวางผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525

โครงการวางผังเมืองขอนแก่น พ .ศ. 2525 จัดทำโดยกระทรวงมหาดไทย เกิดขึ้นตามแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภายใต้โครงการพัฒนาเมืองขอนแก่นเป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สาระสำคัญของผังเมืองจังหวัดขอนแก่น พ .ศ. 2525 ตามที่หลวงยุคตเสวีวิวัฒน์ อธิบดีกรมโยธา เมือง (ขณะนั้น) ทำหน้าที่ผู้อำนวยการสำนักผังเมืองชั่วคราวในเดือนกันยายน พ .ศ. 2505 ได้กล่าวไว้ในคำนำของเอกสารผังเมืองจังหวัดขอนแก่น พ .ศ. 2525 สรุปใจความว่า

“การวางผังเมืองเป็นโครงการหลักของการพัฒนาอย่างหนึ่งซึ่งใช้หลักวิทยาศาสตร์ในการจัดสวัสดิการของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น โดยจัดให้มีกระปรี่ประสานงานร่วมกัน เพื่อให้การพัฒนาทั้งของรัฐและของเอกชนทั้งหลายเกิดขึ้นอย่างเป็นระเบียบสอดคล้องกัน ให้การพัฒนาก่อสร้างแต่ละสิ่งช่วยให้ก่อเกิดผลประโยชน์แก่ชุมชน

อย่างเต็มที่และประหยัด แผนผังโครงการหรือที่เรียกว่าผังเมืองของจังหวัดขอนแก่นนี้เป็นผลการดำเนินงานของสำนักผังเมืองชั่วคราว กระทรวงมหาดไทย ที่ได้ดำเนินงานเพื่อสนับสนุนนโยบายพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามแผนพัฒนาของคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนืออันมีนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการแผนผังโครงการนี้ได้จัดทำขึ้นจากการสำรวจ วิเคราะห์ วิจัยปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ และสังคมของจังหวัดขอนแก่นอย่างละเอียด โดยยึดถือนโยบายของรัฐบาลเป็นหลักสำคัญในอันที่จะปรับปรุงจังหวัดขอนแก่น ให้เป็นศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แผนผังโครงการนี้จะเป็นรายละเอียดส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาประสานกับรายละเอียดอื่น ๆ ซึ่งหน่วยราชการที่รับผิดชอบแต่ละแห่งจะได้จัดทำขึ้นเพื่อร่วมกันพัฒนาให้จังหวัดขอนแก่นเจริญเติบโตอย่างมีหลักเกณฑ์ เป็นบ้านเมืองที่สวยงาม น่าอยู่อาศัยและเป็นศรีสง่าของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อไป แผนผังโครงการนี้จะสำเร็จไปมิได้ หากมิได้รับความอนุเคราะห์ร่วมมือจากหน่วยราชการต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยเฉพาะคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและคณะกรรมการจังหวัดขอนแก่น” (กระทรวงมหาดไทย, 2505)

ผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525 เป็นการดำเนินงานเกิดขึ้นต่อเนื่องจากโครงการวางผังกรุงเทพมหานคร (Greater Bangkok plan, 2533) ที่จัดทำโดยบริษัทที่ปรึกษานักผังเมืองและการปรึกษาอเมริกัน Lithfield, Whiting, Bowne and associates โดยการสนับสนุนขององค์กร United State Operation Mission (USOM) อย่างไรก็ตามผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525 ถือเป็นการวางและจัดทำผังเมืองโดยคนไทยฉบับแรกของประเทศและเป็นผังเมืองแรกในภูมิภาค ผังเมืองขอนแก่นถือเป็นผังเมืองรวมที่ใช้หลักการวางผังครอบคลุมทั้งเมืองและทุกปัญหาเมืองที่สมบูรณ์ (Comprehensive plan) มีกระบวนการวางผังที่ต้องครบองค์ประกอบตามวิชาการ กล่าวคือ การกำหนดบทบาทเมืองที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 การจัดทำผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525 นี้ได้รับนโยบายการวางผังจากกรมการพัฒนภาค และเมื่อจัดทำแล้วเสร็จต้องนำเสนอขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จังหวัดขอนแก่น (เฉลิม แก้วกั้งวาล, สัมภาษณ์) เนื้อหาของแผนผังที่ครอบคลุม ตั้งแต่ผังการใช้ที่ดิน ผังคมนาคม ผังสาธารณูปโภค ผังระบบน้ำประปา ผังระบบน้ำเสียและการระบายน้ำผิวดิน รวมถึงเสนอแนะการจัดการขยะ ของเสีย และการวางแนวทางการจัดการพื้นที่และกิจกรรมสาธารณะประโยชน์อื่น ๆ เช่น พื้นที่การศึกษา สาธารณสุข การพัฒนาย่านการค้า ตลาด ผลจากการดำเนินการตามแผนงบประมาณ แหล่งที่มา ตารางสัญญาเงินทุน รวมถึงการวางกรอบการปฏิบัติตามแผนผัง และการควบคุมเชิงกฎหมาย การบริหารจัดการไว้อย่างละเอียด

ภาพที่ 4.5 ผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525
และ คุณเฉลิม แก้วก๊วาน หนึ่งในทีมผู้วาง
ผังเมืองขอนแก่น ในปี พ.ศ.2505

“โครงการผังเมือง พ.ศ. 2525 มุ่งหวังให้เมืองขอนแก่นที่มีพื้นที่รองรับขยายตัวกว้างขวาง การตัดเส้นทางคมนาคมตาม รูปร่างของเมืองตามผังเมือง เช่น สร้างถนนวงแหวนตะวันออก-ตก 2 ชั้น (ชั้นใน-นอก) โดยใช้ถนนวงแหวนเป็นขอบเขตกำหนดความหนาแน่น และสร้างถนนมิตรภาพขนานกับแนวทางรถไฟ เชื่อมถนนมิตรภาพ เข้าหากันและเกิดจุดตัดมิตรภาพ มะลิวัลย์ สร้างถนนเชื่อมแกนตะวันออก- ตก และตะวันตกเฉียง

ได้ เชื่อมขอนแก่น- กาฬสินธุ์-เลย และเชื่อมขอนแก่น- ชัยภูมิ เกิดเมืองใหม่ขอนแก่นเมืองพาณิชย์กรรมใหม่ เขตพาณิชย์กรรมยังคงเกาะตัวบริเวณกลางเมือง ขณะที่เขตอุตสาหกรรมและคลังสินค้า สร้างกลุ่มย่านอุตสาหกรรมและคลังสินค้าริมทางรถไฟ- มีรูปภาพ “ผังเมืองเสนอให้บริเวณที่น้ำท่วมจากบึงทุ่งสร้าง จรดบึงแก่นเมืองเป็นสวนสาธารณะ ผังเมืองเสนอให้สร้างศาลากลางใหม่ที่สนามบินพระลับ ศาลากลางเก่ายกเป็น เมือง เกิดศูนย์ราชการแห่งแรกของประเทศ ผังเมืองเสนอให้ ย้ายโรงพยาบาลโรคเรื้อนออกไป ตั้งเป็นมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดูเหมือนจะเป็นมหาวิทยาลัยแรกนอกกรุงเทพฯ” (เฉลิม แก้วกั้งवाल, สัมภาษณ์)

ผลกระทบของโครงการ ผังเมืองขอนแก่น พ.ศ.2525 ส่งผลให้เมืองขอนแก่นเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางพื้นที่อย่างมาก โครงข่ายถนนและพื้นที่ศูนย์ราชการและพื้นที่มหาวิทยาลัย จะเห็นได้ว่าเป็นการวางโครงสร้างเมืองให้ขยายตัวไปในบทบาทด้านราชการ และการบริการสาธารณะ เกิดเมืองใหม่ขอนแก่นที่มีความพร้อมด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ระบบระบายน้ำผิวดิน ระบบป้องกันน้ำท่วม และวางระบบบำบัดน้ำโสโครกในเขตเมือง ระบุไว้ในแผนผังการสาธารณูปโภค การกำหนดแหล่งน้ำประปา ตำแหน่งและพื้นที่บ่อบำบัดน้ำโสโครก แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยตลอดจนทิศทางและระบบท่อการระบายน้ำน้ำผิวดินใหม่ การเสนอให้ย้ายสาธารณูปโภคออกจากเขตใจกลางเมือง ไปยังเขตที่ดินของรัฐบาลเมือง เช่น สร้างสนามบินแห่งใหม่ โรงกรอง น้ำดิบ เปิดพื้นที่ส่งเสริมสวนสาธารณะ และที่โล่งใหม่ ๆ เช่น ระบุให้แหล่งน้ำเป็นพื้นที่สีเขียว เกิดพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมให้กระจุกตัวหนาแน่นในเขตศูนย์กลางเมืองบริเวณที่ราชพัสดุ นำไปสู่การกระจุกตัวของหน่วยงานราชการและการขยายหน่วยงานราชการจากกรุงเทพฯสู่เมืองขอนแก่น

ผังเมือง พ.ศ. 2525 มีผลต่อการเติบโตของเมืองอย่างมาก เนื่องจากมีการนำไปปฏิบัติด้านการลงทุนของรัฐและเอกชนในเมืองขอนแก่น กระทรวงมหาดไทย ได้ดำเนินการวางผังเวนคืนพื้นที่ศูนย์ราชการ 600 ไร่ เป็นศูนย์ราชการแห่งแรกของประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินการเวนคืนที่ดินและจัด ตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นในพื้นที่ 4,000 ไร่ นอกจากนั้นยังมีหน่วยงานกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ เช่น กระทรวงกลาโหม กรมทางหลวง กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงยุติธรรม สำนักนายกรัฐมนตรีได้ถือเอาเป็นแนวปฏิบัติเมื่อมีการจัดตั้งหน่วยงานราชการในเวลาต่อมา เทศบาลเมืองขอนแก่น ดำเนินการขยายเขต เมือง ตามแนวทางที่ผังเมือง พ .ศ. 2525 เสนอไว้ และขอใช้พื้นที่การค้า พาณิชยกรรมพาณิชย์ และให้มีการย้ายพื้นที่ เมือง เช่น การสร้างสถานีขนส่งร่วม ในส่วนการลงทุนของภาคเอกชน มีการลงทุนในพื้นที่อุตสาหกรรม คลังสินค้า

การพาณิชย์ ตามผังเมือง พ.ศ. 2525 อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผังเมือง ยังสร้าง ความเชื่อมั่นว่าเมืองขอนแก่น มีโอกาสในการขยายตัวสูง เป็นเมืองที่มีอนาคต จะเห็น ได้จากการลงทุนที่ขยายตัวของภาคเอกชน การสร้างโรงแรม สถานบริการเกิดขึ้นอย่างมาก (ชานาญ พจนา, สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2553)

โดยสรุปถือว่าโครงการผังเมือง พ.ศ. 2525 เป็นโครงการหนึ่งที่เป็นรูปธรรมสำคัญ เร่งด่วนและเสร็จสิ้นโครงการตามระยะเวลาที่กำหนด และสามารถกล่าวได้ว่า “ผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525 เป็นโครงการย่อยนำร่อง เพื่อเตรียมความพร้อมในโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ.ศ.2505-2509 ตามแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 หนึ่งผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525 ยังไม่มีผลการบังคับใช้ และการควบคุมการใช้ที่ดินด้านกฎหมาย เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ ทำให้กฎหมายต้องรออีกถึง 13 ปี จึงมีการตราพระราชบัญญัติการผังเมืองออกมาใน พ .ศ. 2518 (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมใน พ.ศ. 2506)

4.2.4.2 โครงการย่อยที่ 2 โครงการ ตั้งศูนย์ราชการบริหารราชการและบริการ ราชการระดับภาค

นโยบายการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 และโครงการพัฒนาเมือง ขอนแก่นให้เป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 ระบุว่า

“ควรจะได้มีเมืองสำคัญเป็นศูนย์กลางความเจริญของภาค คณะกรร มการจึง ได้ตกลงเลือกจังหวัดขอนแก่น เพื่อปรับปรุงให้เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญขึ้นเป็นแห่ง แรก เป็นศูนย์กลางอันเป็นที่รวมของงานบำรุงส่งเสริมในด้านต่าง ๆ และเป็นที่อยู่อาศัยของ ราษฎรที่หนาแน่นพอควร” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2505: 9)

หลังจากกระทรวงมหาดไทยได้ดำเนินการวางผังเมือง พ .ศ.2525 และกำหนดพื้นที่ ศูนย์ราชการหลักในเมืองไว้ว่า

“เมืองขอนแก่นจะเป็นเมืองราชการและควร มีการรวมเอาศูนย์ราชการต่าง ๆ มาไว้ที่เดียวกัน และวางผังบริเวณให้มีมาตรฐานเป็นสัดส่วน” (กระทรวงมหาดไทย , 2505)

โดยคาดการณ์พื้นที่และจำนวนหน่วยงานไว้ราว 60 หน่วยงาน ใช้พื้นที่ราว 1 ตาราง กิโลเมตร โดยเลือกพื้นที่ไว้ 3 แห่ง คือทิศตะวันตก บริเวณที่ดอนก่อนถึงบ้านทุ่ม (สนามบินใน ปัจจุบัน) ทิศใต้ บริเวณสถานีทดลองเกษตรท่าพระ และทิศเหนือ บริเวณสนามบินเก่าที่เนินทิศ เหนือเมืองใกล้บึงทุ่งสร้าง บริเวณจอมพล ทางคณะวางผังได้พิจารณาแล้วสรุปว่าบริเวณที่ 3 ทิศเหนือ เหมาะสมและกำหนดเป็นพื้นที่ศูนย์ราชการ ไว้ในผังเมือง พ.ศ. 2525 และในพ.ศ. 2506 กระทรวงมหาดไทยได้ตั้งคณะกรรมการวางผังแม่บทศูนย์ราชการ ดำเนินการวางผังตัดถนน เวนคืน

ที่ดินของประชาชนบางส่วน และก่อสร้างศาลากลางจังหวัดบริเวณจุดศูนย์กลางของพื้นที่ศูนย์ราชการ (เฉลิม แก้วกั้วาล, สัมภาษณ์)

เมื่อกระทรวงมหาดไทยได้ทำการเวนคืนที่ดินจากเอกชนแล้วเสร็จ จึง เริ่มสร้างศูนย์ราชการขอนแก่น โดย ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2507 ดำเนินการสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2508 และในช่วงแรกมีการ จัดตั้งศูนย์ราชการขอนแก่น เน้นการพัฒนางานราชการ โครงการนี้ มุ่งที่จะให้ตัวเมืองเป็นศูนย์กลางในวงพัฒนางานในด้านต่าง ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นการจัดตั้งศูนย์กลางการบริหารราชการ หน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานที่ดิน ศาลจังหวัด สำนักงานป่าไม้ สำนักงานการศึกษา และสำนักงานตำรวจภูมิภาค ศูนย์การสาธารณสุข ศูนย์สื่อสารวิทยุโทรทัศน์และ คมนาคม ศูนย์กลางการเงินและการธนาคารแห่งประเทศไทย ศูนย์เกษตรและศูนย์การพัฒนาด้านสาธารณสุขปโภคและการก่อสร้างบำรุงถนน

จะเห็นได้ว่าศูนย์ราชการขอนแก่นเป็นศูนย์ราชการขนาดใหญ่แห่งแรกของประเทศ ซึ่งเป็นโครงการที่เป็นรูปธรรมที่สุดในโครงการหนึ่งอันเนื่องมาจากแผนพัฒนาภาค และอาจสรุปได้ว่าศูนย์ราชการบริหารราชการและบริหารราชการขอนแก่นเป็น “โครงการนำร่อง ตามโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งเป็นการปฏิบัติตามผังเมืองรวม พ.ศ. 2525 และต้นแบบศูนย์ราชการแห่งแรกของประเทศ และยังเป็นโครงการที่ ก่อให้เกิดการย้ายงาน คน และเงินลงสู่จังหวัดขอนแก่น ซึ่งสร้างผลกระทบกับการลงทุนของภาคราชการเมืองขอนแก่นในช่วงแรกของการพัฒนาสูงมาก” (ชำนาญ พจนาน, สัมภาษณ์,)

4.2.4.3 โครงการย่อยที่ 3 โครงการก่อตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น

จากข้อเสนอโครงการพัฒนาการของรัฐ พ.ศ. 2499 ที่เห็นว่าประเทศไทย ควรขยายโอกาสการศึกษาไปยังภูมิภาค สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504–2509) ที่ระบุถึงประเด็นพัฒนา การศึกษาและขยายมหาวิทยาลัยไปในภูมิภาค และการระบุถึงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นเริ่มปรากฏชัดเจนใน แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 ที่ระบุว่า

“ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรตั้งสถาบันชั้นสูงขั้นปริญญา ที่เมืองขอนแก่น โดยจัดสร้างสถาบันชั้นสูงเพื่อการเกษตร และวิศวกรรม 1 แห่ง (Institute for agriculture and mechanical sciences) ให้เป็นศูนย์กลางการศึกษารับนักเรียนที่สำเร็จมัธยมศึกษาชั้นเตรียมอุดมศึกษาต่อ แนวทางและหลักสูตรจะหนักไปในภาคปฏิบัติ โดยเริ่มจากสถาบันชั้นสูงในสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ก่อน ทั้งนี้ เมื่อการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือรุดหน้าไปตามจุดหมายที่กำหนดไว้ ความต้องการใช้ช่างในแขนงต่าง ๆ จะมีมากขึ้นโดยเฉพาะในด้านเกษตรและวิศวกรรม มีวัตถุประสงค์จะให้

นักศึกษาที่สำเร็จแล้วได้รับการฝึกอบรมเพียงพอจะหางานทำในส่วนของเอกชนได้
 โครงการนี้จะต้องมีการสำรวจก่อนและต่อไปจะขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศด้วย
 ทั้งนี้ จำเป็นต้อง มีคณะกรรมการดำเนินงาน รับผิดชอบ โดยเฉพาะ ในการเตรียมงาน ”
 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2505: 9)

ดังนั้นในพ .ศ. 2505 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะประธานคณะกรรมการฯ ได้จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือขึ้น เพื่อขอความเห็นในเรื่องที่จะจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับปริญญาตรี เพื่อผลิตกำลังคน โดยเฉพาะสาขาเกษตรกรรมและวิศวกรรม มาเป็นกำลังแรงงานในการพัฒนาภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และให้ดำเนินการจัดตั้งโดยเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ ขอนแก่น ได้เลือกสถานพยาบาลสีฐาน มีเนื้อที่ 3,116 ไร่ 3 งาน 32 ตารางวา เป็นสถานที่ที่อยู่ติดกับถนน การคมนาคมสะดวก เนื่องจากมีถนนใหญ่ลาดยางตัดผ่าน และอยู่ห่างจากตัวเมืองเพียง 3 กิโลเมตร และให้ประสานไปยังคณะวางแผนเพื่อบรรจุพื้นที่ดังกล่าวไว้ใน แผนผังโครงการผังเมือง พ .ศ. 2525 (เฉลิมแก้วกั้วาล, สัมภาษณ์) เริ่มรับนักศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา พ.ศ. 2508 ต่อมาในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2509 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยขอนแก่น และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2509

อย่างไรก็ดีจะเห็นได้ว่าการเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยภูมิภาค กรมมหาวิทยาลัยขอนแก่นนั้น มีกระบวนการเงินนโยบายที่เป็นลำดับขั้นเป็นไปตามแผนงานระดับภาค แผนงานการพัฒนาเมือง ซึ่งแตกต่างจากการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยสงขลากล่าวคือ การเลือกให้เมืองขอนแก่นเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยขอนแก่นเกิดขึ้นตามแผนที่บรรจุไว้ในแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โครงการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นและผังเมืองขอนแก่น 2525 มหาวิทยาลัยขอนแก่นนอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการขยายโอกาสทางการศึกษา แล้วการสร้างมหาวิทยาลัยที่เมืองขอนแก่น ยังเพื่อสร้างกำลังแรงงานและให้เกิดการจ้างงานในเมืองเพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเมืองขอนแก่น และในเชิงที่ตั้งของมหาวิทยาลัยยังได้รับการบรรจุ กำหนดและส่งเสริมไว้ในแผนผังโครงการผังเมือง พ.ศ. 2525 (เฉลิมแก้วกั้วาล, สัมภาษณ์)

สรุปได้ว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นผลสืบเนื่องมาจาก แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือพ.ศ. 2505-2509 เป็นส่วนหนึ่งในโครงการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ.ศ. 2505-2509 และมีการวางแผนผังเมือง 2525 รองรับโครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่นจึงเป็นเสมือนโครงการหลักจากแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509

4.2.4.4 โครงการย่อยที่ 4 โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ “เขื่อนอุบลรัตน์”

เป็นโครงการเกี่ยวเนื่องจากโครงการพัฒนาการของรัฐที่จัดทำโดยธนาคารโลก และเชื่อมโยงสู่นโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยังระบุไว้ในนโยบายแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ระบุถึงการพัฒนาลุ่มน้ำโขงตอนล่าง “โครงการน้ำพอง” ในด้านการผลิตกระแสไฟฟ้า เรียก โครงการเขื่อนอุบลรัตน์ เริ่มศึกษารายละเอียดโดยได้ การสนับสนุนจากรัฐบาลญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา รัฐบาลได้กู้เงินจากธนาคารแห่งสหรัฐอเมริกา สมทบกับเงินงบประมาณแผ่นดินมอบให้การพลังงานแห่งชาติและการไฟฟ้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นผู้ดำเนินการสร้าง มีวัตถุประสงค์ที่จะเก็บและกักน้ำไว้ใช้ในการผลิตไฟฟ้า โดยสร้างเขื่อนกั้นลำน้ำพอง ปริมาณไฟฟ้าที่จะได้จากครั้งนี้ประมาณ 25,000 กิโลวัตต์ ทั้งนี้จะต้องส่งวนป่าดงลานอันเป็นป่าต้นน้ำพองไว้เป็นการถาวรตลอดไปโดยให้ประกาศเป็นป่าสงวน เป็นเขื่อนอเนกประสงค์แห่งที่สองของประเทศไทย ซึ่งสร้างขึ้นถัดจากเขื่อนภูมิพล และเป็นเขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังงานน้ำแห่งแรกในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปิดกั้นแม่น้ำพองสาขาย่อยของแม่น้ำชี ตัวเขื่อนเป็นหินถมแกนดินเหนียว อ่างเก็บน้ำมีความจุ 2,263 ล้านลูกบาศก์เมตร ผลิตไฟฟ้าได้ 55 ล้านกิโลวัตต์-ชั่วโมง การสร้างเขื่อนเริ่มขึ้นในชื่อ โครงการน้ำพอง เมื่อ พ.ศ. 2503 โดยได้รับความร่วมมือจากกองทุนพิเศษแห่งสหประชาชาติ ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2507 ดำเนินการสร้างแล้วเสร็จในพ.ศ. 2508 เมื่อวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2509 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี (ฐานันดรศักดิ์ในขณะนั้น) ไปทรงประกอบพิธีเปิดเขื่อน ทรงพระราชทานชื่อเขื่อนนี้ว่า เขื่อนอุบลรัตน์

4.2.4.5 โครงการย่อยที่ 5 โครงการชลประทาน “หนองหวาย”

โครงการก่อสร้างระบบชลประทานหนองหวาย เป็นโครงการชลประทานเพื่อการกสิกรรม และวิจัยทางการเกษตรนำร่องที่ขอนแก่น เป็นการลงทุนสาธารณูปโภคเพื่อเชื่อมโยงสู่การพัฒนาการเกษตร วางศิลาฤกษ์ 22 กันยายน พ.ศ. 2507 เป็นโครงการเกี่ยวเนื่องจากโครงการพัฒนาการของรัฐที่จัดทำโดยธนาคารโลก และเชื่อมโยงสู่นโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยังระบุไว้ในนโยบายแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ระบุถึงการพัฒนาลุ่มน้ำโขงตอนล่าง “โครงการน้ำพอง” ในด้านการชลประทาน โครงการชลประทานนี้เป็นโครงการต่อเนื่องจากการสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ เพื่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าลงทุน กำหนดจะสร้างเขื่อนดินกั้นลำน้ำพอง บริเวณหนองหวาย ตำบลน้ำพอง อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น สามารถส่งน้ำได้โดยแรงโน้มถ่วง ได้พื้นที่ประมาณ 287,500 ไร่ โดยกำหนดสำนักงานที่ทำการโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาหนองหวายอยู่บริเวณทิศตะวันออกเฉียงของเมือง และคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อ 22

กันยายน พ.ศ. 2507 มอบให้กรมชลประทานรับงานด้านการชลประทาน เริ่มก่อสร้างบริเวณหัวงานโครงการเมื่อพ.ศ. 2508 แล้วเสร็จในปีเดียวกัน

4.2.4.6 โครงการย่อยที่ 6 โครงการถนนมิตรภาพ

ถนนมิตรภาพ เป็นการ เชื่อมโยงโครงข่ายการคมนาคม สร้างทางหลวงแผ่นดินกึ่ง ขอนแก่น –อุบลราชธานี และขอนแก่น –หนองคาย บูรณะทางหลวงแผ่นดินสายขอนแก่น –เลย ให้เป็นทางที่ถาวรให้เป็นทางเชื่อมระหว่างภาค สร้างทางหลวงชนบทระหว่างหมู่บ้านที่ตั้งอยู่รอบ ๆ ตัวเมืองขอนแก่น เพื่อให้หมู่บ้านนั้นติดต่อกับจังหวัดได้สะดวก ก่อสร้างสนามบินที่ขอนแก่น จัดตั้งศูนย์ทุนแรงที่ขอนแก่นและจังหวัดอื่น

ถนนเริ่มสร้าง 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 แล้วเสร็จ 27 มกราคม พ.ศ. 2508 เป็นโครงการเกี่ยวเนื่องจากโครงการพัฒนาการของรัฐที่จัดทำ โดยธนาคารโลก และเชื่อมโยงสู่ นโยบาย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยังระบุไว้ในนโยบายแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นทางหลวงที่ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา USOM ในด้านงบประมาณการก่อสร้าง เทคนิควิชาการในการก่อสร้าง นับเป็นทางหลวงสายแรกที่ก่อสร้างถูกต้องตามแบบมาตรฐานการก่อสร้างทางหลวงทุกชั้นตอน และเป็นทางหลวงสายแรกของประเทศไทยที่มีผิวจราจรลาดยางแบบแอสฟัลติกคอนกรีต (Asphaltic concrete) คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้ตั้งชื่อถนนมิตรภาพ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 เป็นถนนหลักที่จะเดินทางไปสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในส่วนถนนมิตรภาพบริเวณผาดผ่านพื้นที่เมืองขอนแก่น ผังเมืองขอนแก่น พ .ศ.2525 ได้ระบุแนวเส้นทางไว้ในผังเมืองด้วย(เฉลิม แก้วกั้งवाल, สัมภาษณ์)

4.2.4.7 โครงการย่อยที่ 7 นิคมอุตสาหกรรมขอนแก่น

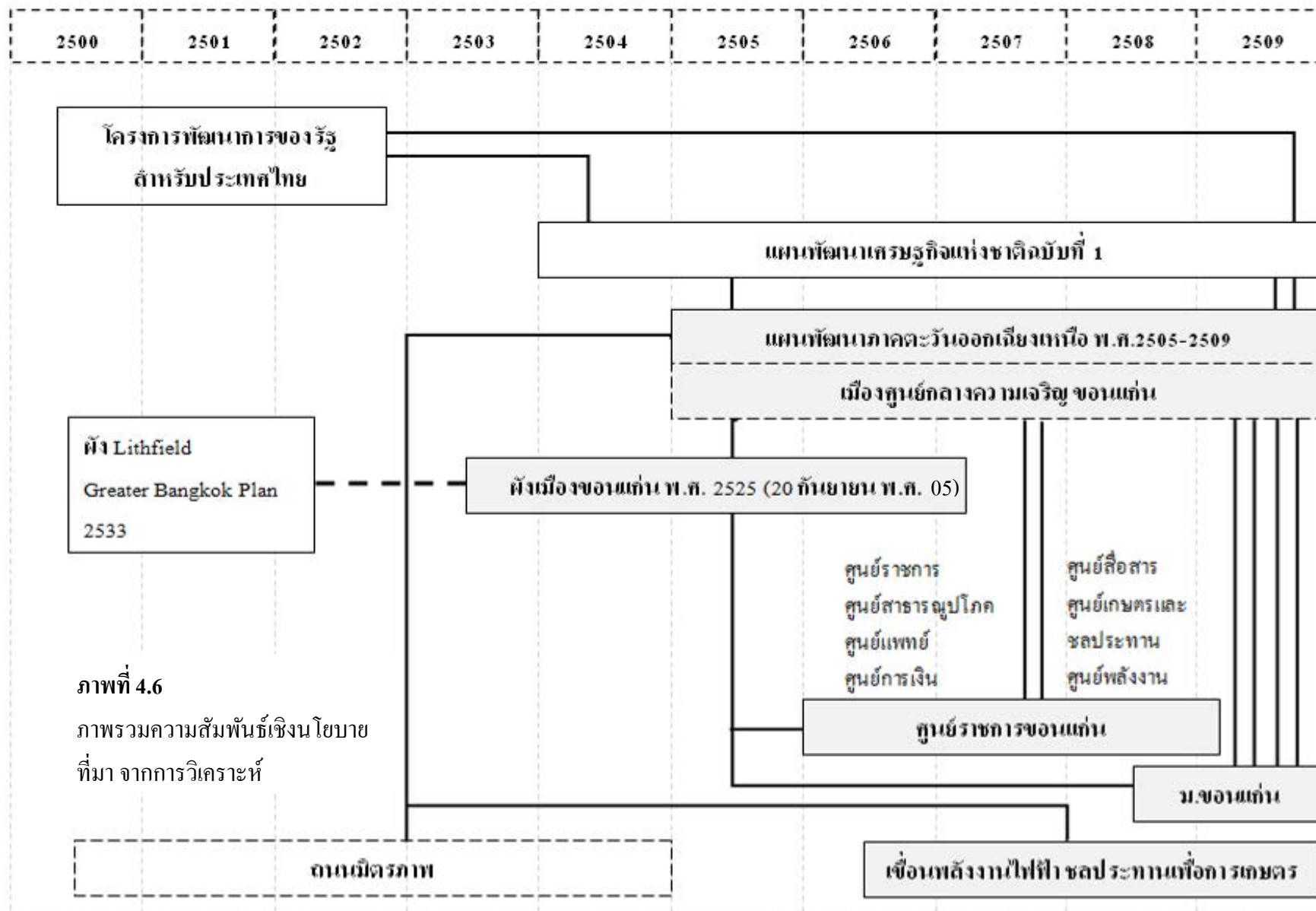
จากเอกสารแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ.2505-2509 ระบุว่า จังหวัดขอนแก่นมีลำนํ้าพองซึ่งอยู่ไม่ห่างตัวจังหวัดมากนัก สามารถจะเป็นแหล่งกำเนิดไฟฟ้าด้วยกำลังนํ้าที่สำคัญได้และสามารถส่งไปจำหน่ายในจังหวัดใกล้เคียงได้ ประชากรมีอาชีพในการเกษตรเป็นอาชีพหลัก สามารถขยับขยายออกไปได้กว้างขวาง โดยใช้ผลิตผลที่ได้จากการเกษตร ป้อนโรงงานอุตสาหกรรม มีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือ เหล็กหินซึ่งจะใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับอุตสาหกรรมเคมี โกลด์โรงงานพลังงานไฟฟ้า นํ้าประปา ชลประทาน ที่บริเวณอำเภอนํ้าพอง จึงเป็นที่มาของโครงการนิคมอุตสาหกรรมขอนแก่น โดยกำหนดเพียงกรอบไว้ ว่าแนวทางการพัฒนาควรเน้นให้เอกชนเข้ามามีส่วนในการลงทุน และรัฐบาลพร้อมจะจัดหาที่ดินเป็นที่ ตั้งโรงงานให้ในนิคมอุตสาหกรรม ส่งเสริมให้เอกชนตั้งโรงงานที่แปรรูปวัตถุดิบการเกษตรในอุตสาหกรรมบางประเภท เช่น ทอกระสอบจากปอ โรงงานผลิตนํ้าดื่ม โรงงานสุรา โคนในช่วงแรกระบุในพื้นที่เขตสุขาภิบาลตำบลท่าพระ ห่างจากตัวเมืองราว 15 กิโลเมตร

4.2.5 สรุปความเชื่อมโยงจากแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 ผู้ โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นนโยบายการพัฒนาเมืองขอนแก่น

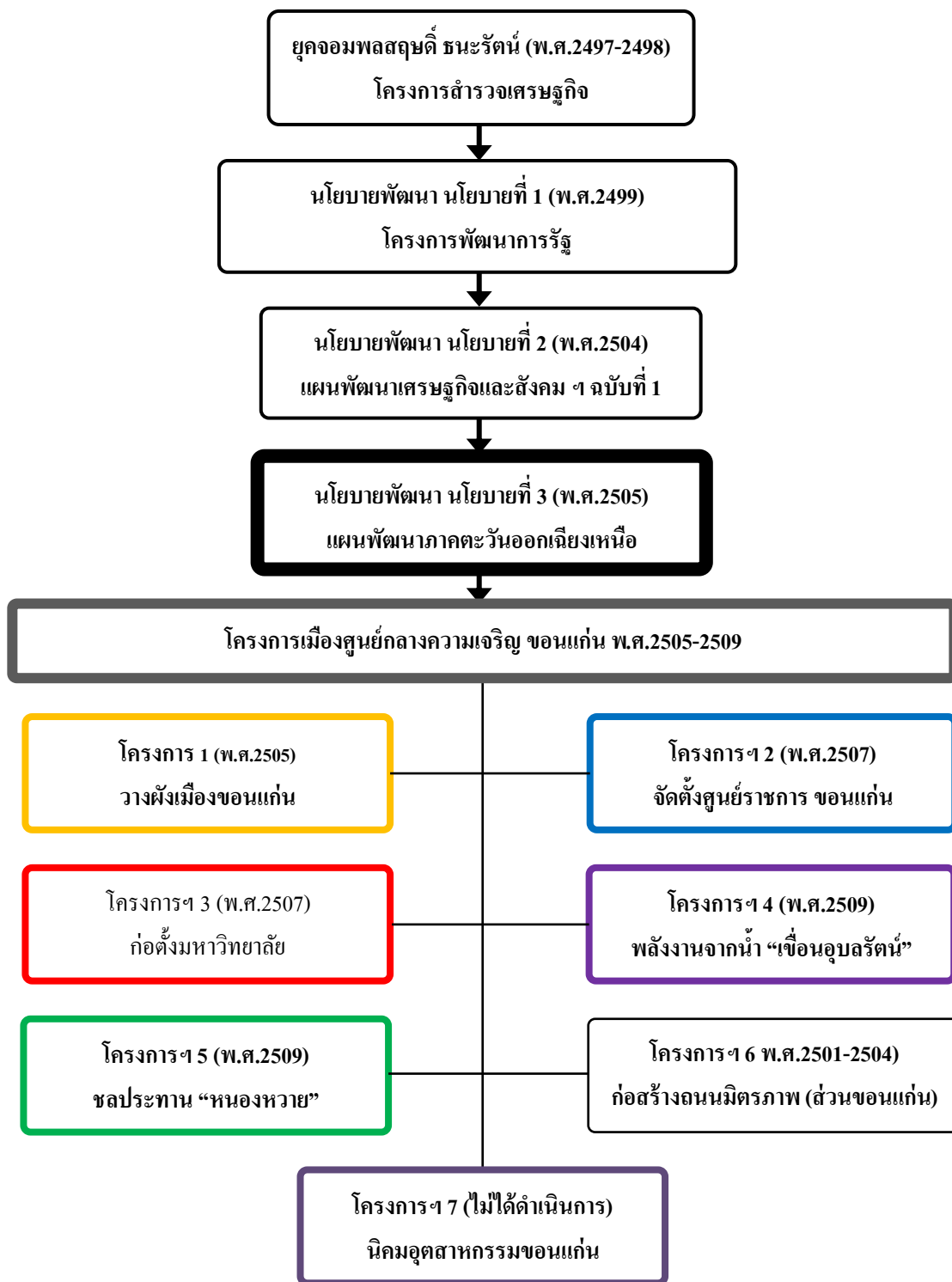
แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 ถือเป็นนโยบายแห่งรัฐที่สำคัญ มีกฎหมายรับรองโดยออกเป็นมติคณะรัฐมนตรี อาจเรียกได้ว่าเป็นแผนพัฒนาภาคเชิงพื้นที่แรกของประเทศไทยและยังเป็นแผนที่เกิดขึ้นแบบคู่ขนานกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 โดยนัยยะแล้ว ถือเป็น ปฐมบทการพัฒนาเมืองขอนแก่น ที่เป็นเสมือนนโยบายเชื่อมต่อระหว่างการพัฒนาประเทศสู่การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแปลงแผนงานและโครงการลงสู่การพัฒนาเมืองขอนแก่นอย่างเป็นขั้นเป็นตอน โดยในแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 ปรากฏโครงการเด่น คือ โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ.ศ.2505-2509 ซึ่งมีโครงการย่อยภายในถึง 7 โครงการตามที่กล่าวมาข้างต้น (ดูภาพที่ 4.6 ถึง 4.7)

จากรูปที่ 4.6 จะเห็นได้ว่า นโยบายแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 เป็นแนวนโยบายที่เป็น “ตัวเชื่อมหลัก” ระหว่างกลุ่มแนวนโยบายระดับประเทศสู่การพัฒนาเมืองขอนแก่น นอกจากนั้นแล้วยัง เป็น “แนวนโยบายแม่” ที่ส่งผลให้เกิด “แนวนโยบายลูก” แต่ในทางกลับกัน แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 ยังถือว่าเป็น “แนวนโยบายลูกที่เป็นผลผลิต” จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 เช่นกัน (เมื่อพิจารณาแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 ก็จะพบความสัมพันธ์ที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1 นั้นเกิดขึ้นจากข้อเสนอแนะของโครงการพัฒนาของรัฐ โดยธนาคารโลก)

จะเห็นได้ว่า แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อเมืองขอนแก่นอย่างเป็นรูปธรรมเป็นสองลักษณะ คือ ประการแรกคือสร้างผลต่อการเติบโตเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นทันที คือ โครงการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (พ.ศ. 2505) การวางผังเมือง (พ.ศ. 2505) โครงการการสร้างศูนย์ราชการบริหารราชการและบริการราชการ (พ.ศ. 2507) และการสร้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ. 2507) และประการที่สองคือผลกระทบต่อภูมิภาครอบ ๆ เมืองขอนแก่น ได้แก่ การสร้างถนนมิตรภาพ (พ.ศ. 2509) การสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ (พ.ศ. 2509) และการสร้างระบบชลประทานหนองหวาย (พ.ศ. 2509) และ ซึ่งกลุ่มแรกที่สร้างผลกระทบต่อการเติบโตเศรษฐกิจของเมืองนั้นจะยังก่อให้เกิดการลง ทุนภาครัฐและเกิดผลกระทบเชื่อมโยงต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองสืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะกล่าวต่อไปในหัวข้อที่ 4.3

ภาพที่ 4.6
ภาพรวมความสัมพันธ์เชิงนโยบาย
ที่มา จากการวิเคราะห์

ภาพที่ 4.7 แสดงความเชื่อมโยงของนโยบายและโครงการต่าง ๆ

4.3 ลงทุนภาครัฐภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญระหว่าง พ.ศ. 2507-2515

จากการศึกษาการใช้จ่ายสะสมรายโครงการ ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2507-2515 (จากการรวบรวมและคำนวณการใช้จ่ายรายโครงการที่เกี่ยวข้อง โปรดดูตารางรายโครงการในภาคผนวก ก) จากตารางที่ 4.1 สามารถแบ่งกลุ่มสัดส่วน การใช้จ่ายเงินภาครัฐที่ลงทุนในเมืองและพื้นที่ ที่เกี่ยวข้อง ได้ดังนี้ โครงการศูนย์บริหารราชการและบริการสาธารณะขอนแก่น มีสัดส่วนสูงสุด คือร้อยละ 26.89 หรือเท่ากับ 1132 ล้านบาท รองลงมาคือ โครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ร้อยละ 24.16 หรือ 1017 ล้านบาท ขณะที่โครงการสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ ตามมาเป็นอันดับที่สาม คือ ร้อยละ 19.65 หรือ 827.57 ล้านบาท และโครงการทางหลวงมิตรภาพในส่วนจังหวัดขอนแก่น ร้อยละ 12.28 หรือ 517 ล้านบาทและโครงการชลประทานหนองหวายคิดเป็นร้อยละ 10.98 หรือ 462 ล้านบาท และท้ายสุดคือโครงการวางผังเมืองขอนแก่น ร้อยละ 6.04 หรือ 254.53 ล้านบาท

ตารางที่ 4.1 โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (ปริมาณสะสมระหว่าง 2507-2515)

โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น	ล้านบาท	ร้อยละ
โครงการ 1 (พ.ศ.2505) วางผังเมืองขอนแก่น	254.53	6.04
โครงการฯ 2 (พ.ศ.2507) จัดตั้งศูนย์ราชการ ขอนแก่น	1132.68	26.89
โครงการฯ 3 (พ.ศ.2507) ก่อตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น	1017.33	24.16
โครงการฯ 4 (พ.ศ.2509) พลังงานจากน้ำ “เขื่อนอุบลรัตน์”	827.57	19.65
โครงการฯ 5 (พ.ศ.2509) ชลประทาน “หนองหวาย”	462.26	10.98
โครงการฯ 6 (พ.ศ.2504) สร้างถนนมิตรภาพ (ส่วน ขอนแก่น)	517.28	12.28
โครงการฯ 7 (ไม่ได้ดำเนินการ) นิคมอุตสาหกรรมขอนแก่น	-	-
รวม	4211.65	100.00

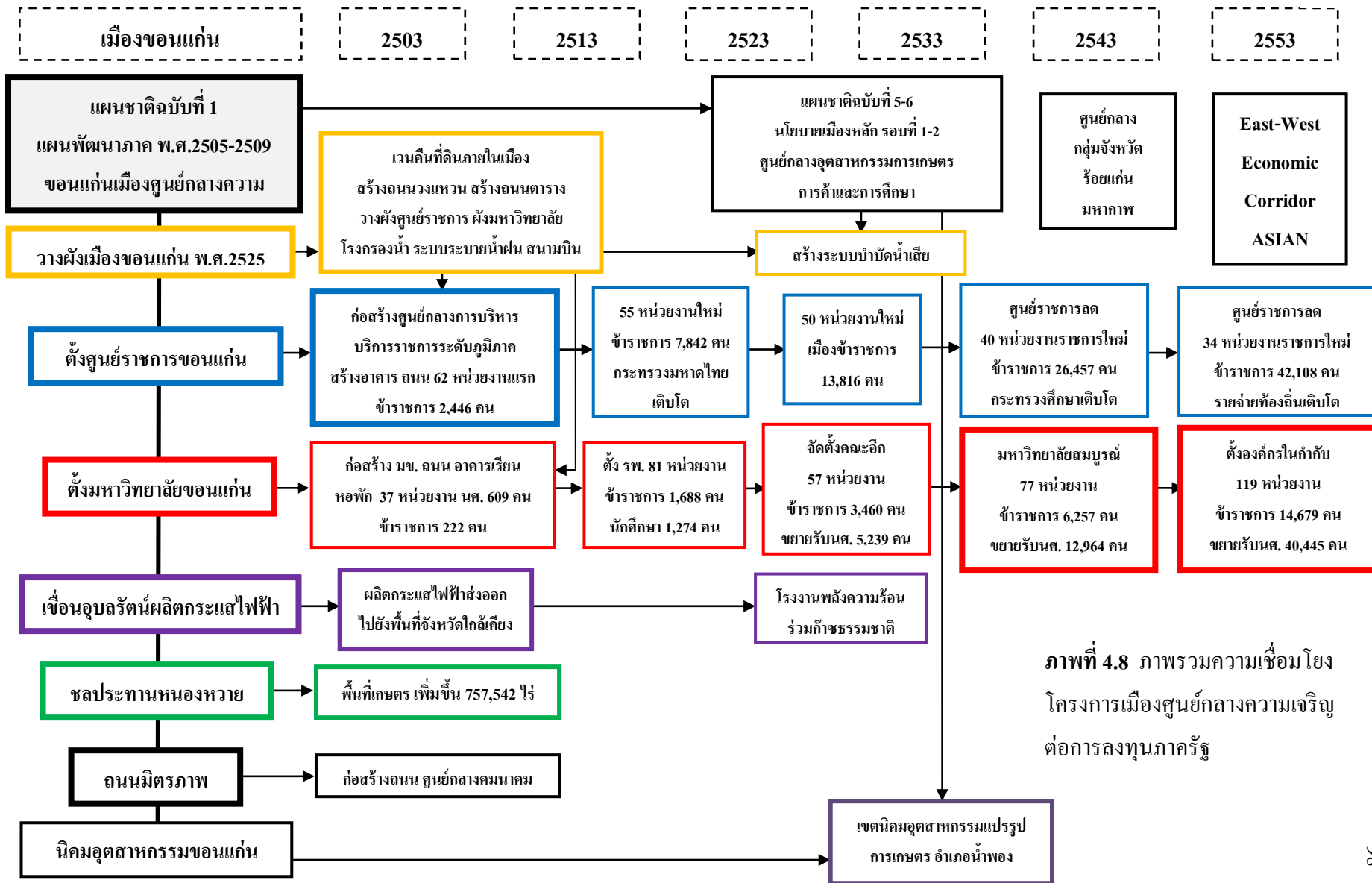
ที่มา: การคำนวณและรวบรวม จาก รายงานการเงินประจำปี 2515 กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง

จะเห็นได้ชัดว่าทั้งโครงการวางผังเมืองโครงการศูนย์ราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นกลุ่มการลงทุนภาครัฐที่มี ส่วนแบ่งสูงมาตั้งแต่เริ่มโครงการ ซึ่งเมื่อรวมทั้งสองโครงการจะเท่ากับร้อยละ 57.09 ของการใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นทั้งหมด ขณะที่กลุ่มสาธารณูปโภค เมื่อรวมกันจะเท่ากับร้อยละ 42.91 จากข้อมูลชี้ให้เห็น ในสองประเด็น คือ หนึ่ง ภายใต้แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 ในชุดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นพ.ศ.2505-2509 ทั้งโครงการจัดตั้งศูนย์บริหารราชการบริการสาธารณะและโครงการ

จัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอย่างจริงจัง และได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในช่วงระหว่าง พ.ศ.2507-2515 อีกทั้งยังเป็นโครงการในกลุ่มที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองขอนแก่น ซึ่งจะสามารถสร้างผลกระทบต่อเศรษฐกิจเมืองมากกว่ากลุ่มโครงการที่อยู่ใกล้จากตัวเมือง เช่น เขื่อนอุบลรัตน์ ระบบชลประทานหนองหวาย หรือการก่อสร้างถนนมิตรภาพ และจะเห็นได้ว่าในความเป็นจริงแล้วการใช้จ่าย เงินของโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น โดยเฉพาะโครงการจัดตั้งศูนย์บริหารราชการบริการสาธารณะและโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น มิได้กระจุกตัวอยู่เพียงด้านการก่อสร้างอาคารสถานที่ แต่เป็นการใช้จ่ายที่รวมงบประมาณการใช้ สอยและค่าจ้างต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลัง ซึ่งเงินเหล่านั้นย่อมจะตกอยู่ในเมือง และช่วยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นในช่วงเวลานั้นอย่างชัดเจน

4.4 ความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นต่อการลงทุนภาครัฐในเมืองขอนแก่น

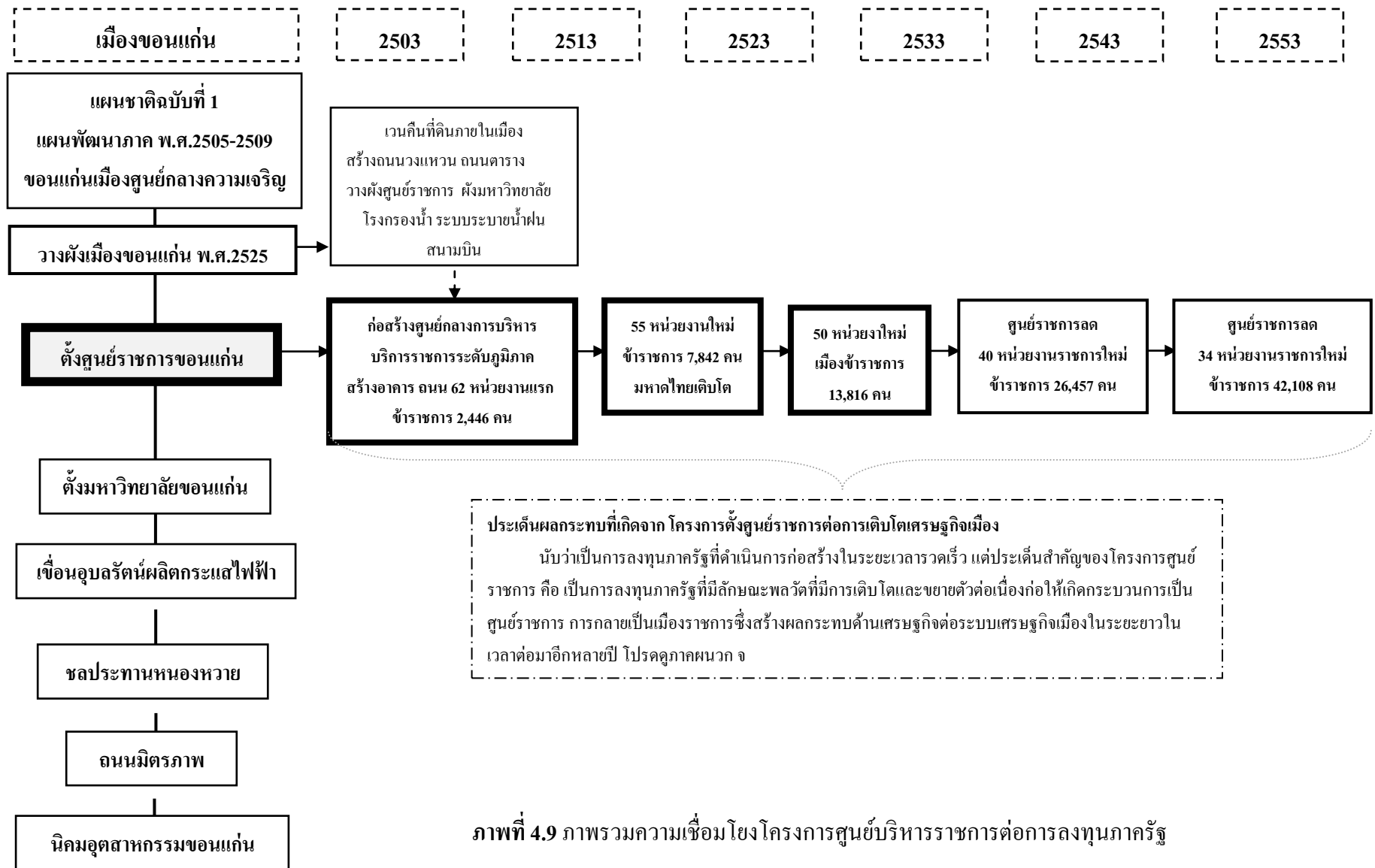
ดังได้กล่าวไปแล้วในหัวข้อก่อนหน้าถึงที่มาของโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญองค์ประกอบของชุดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นและปริมาณการใช้จ่ายเงินลงทุนภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญระหว่าง พ .ศ. 2507-2515 ในหัวข้อนี้เป็นชี้ให้เห็นถึงภาพรวมความเชื่อมโยงและผลกระทบของโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ต่อการลงทุนภาครัฐที่เกิดขึ้น (ดูภาพที่ 4.9) ซึ่งการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงจากโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น สามารถแบ่งได้เป็นสองลักษณะ คือ กลุ่มแรก เป็นการพัฒนาโครงการสร้างสาธารณูปโภคในเขตจังหวัด เช่น การวางและจัดทำผังเมืองรวม การสร้างถนนมิตรภาพ การก่อสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ การสร้างระบบชลประทาน จะเห็นได้ว่าการลงทุนภาครัฐภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นในกลุ่มนี้ จะสร้างผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองเพียงระยะสั้น ๆ ด้านการลงทุนในด้านที่ดิน สิ่งก่อสร้างแต่จะเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนเมื่อโครงการแล้วเสร็จ ได้แก่ การเวนคืนที่ดินภายในเมือง ตามโครงการวางผังเมือง การก่อสร้างถนนวงแหวน การก่อสร้างโรงกรองน้ำ ก่อสร้างถนนรูปดาวในเขตเมือง การสร้างเขื่อน ชลประทานในอำเภอรอบนอก กลุ่มที่สอง คือ การ ลงทุนภาครัฐในด้านการสร้างแหล่งงาน การจัดตั้งองค์การบริหารราชการ บริการสาธารณะขนาดใหญ่ กรณีโครงการจัดตั้งศูนย์บริหารราชการขอนแก่น นับว่าเป็นการลงทุนภาครัฐที่ดำเนินการก่อสร้างในระยะเวลารวดเร็ว แต่ประเด็นสำคัญของโครงการศูนย์ราชการ คือ เป็นการลงทุนภาครัฐที่มีลั กษณะพลวัตที่มีการเติบโตและขยายตัวต่อเนื่องก่อให้เกิดกระบวนการเป็นศูนย์ราชการ การกลายเป็นเมืองราชการซึ่งสร้างผลกระทบด้านเศรษฐกิจต่อระบบเศรษฐกิจเมืองในระยะยาวในเวลาต่อมาอีกหลายปี (ดูภาพที่4.9 และ ภาคผนวก จ.2-จ.13)

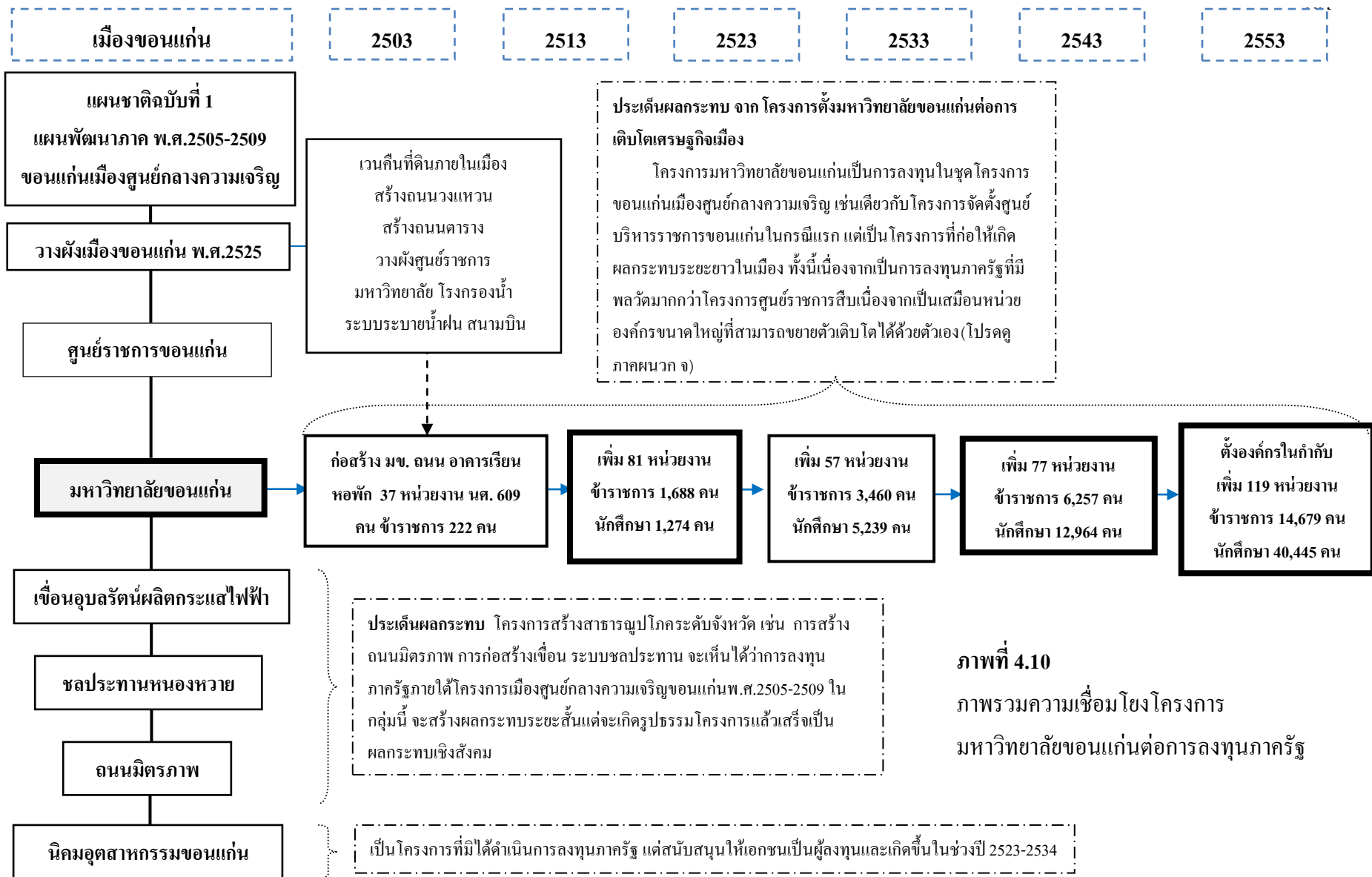

จะเห็นได้ว่าโครงการลงทุนภาครัฐ ที่สร้างผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเมืองที่สำคัญ มีสองกรณี กรณีแรก คือ โครงการศูนย์บริหารราชการซึ่งขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงเริ่มต้นระหว่าง พ.ศ. 2513-2523 ขณะที่ในกรณีที่สอง คือ โครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่มีลักษณะการเติบโต และขยายตัวอย่างต่อเนื่องสูงกว่าโครงการศูนย์ราชการ ในด้าน ปริมาณหน่วยงาน ปริมาณ ข้าราชการและการใช้จ่ายเงินที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะระหว่าง พ.ศ. 2533-2553

ในกรณีโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นการลงทุนในชุดโครงการขอนแก่นเมือง ศูนย์กลางความเจริญ เช่นเดียวกับโครงการจัดตั้งศูนย์บริหารราชการขอนแก่น แต่เป็นโครงการที่ ก่อให้เกิดผลกระทบระยะยาวในเมือง ทั้งนี้เนื่องจากการเป็นโครงการลงทุนภาครัฐที่มีพลวัตมากกว่า โครงการศูนย์ราชการ สืบเนื่องจากมหาวิทยาลัยเป็นเสมือนหน่วยองค์กรขนาดใหญ่ที่สามารถ ขยายตัวเติบโตได้ด้วยตัวเอง (ดูภาพที่ 4.10) โดยจะเห็นจากการเติบโตของหน่วยงาน การจ้างงาน การใช้จ่ายที่มีการขยายตัวตัวอย่างมากหลังจากการสร้างมหาวิทยาลัยแล้วเสร็จ (ภาคผนวก จ.2-จ.13) ซึ่งเป็นประเด็นที่จะกล่าวต่อไปอย่างละเอียดในบทที่ 6

โดยสรุปอาจจะกล่าวได้ว่า ทั้งโครงการศูนย์ราชการและโครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นการลงทุนภาครัฐที่มีลักษณะพลวัตมีการเติบโตต่อเนื่องและสร้างผลกระทบต่อเศรษฐกิจใน พื้นที่เมืองในระยะยาวมากกว่ากลุ่มโครงการการสร้างสาธารณูปโภคขนาดใหญ่อื่น โครงการการสร้างสาธารณูปโภคขนาดใหญ่เป็นโครงการที่สร้างผลกระทบทางสังคม มุ่งหวังในการแก้ปัญหา สังคมและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระดับจังหวัด มากกว่าผลกระทบทางเศรษฐกิจในระดับพื้นที่เมือง ซึ่งหัวข้อถัดไปจะเป็นการศึกษาภาพรวมของจังหวัดขอนแก่นในปัจจุบันและการศึกษาสาขาฐานการส่งออกเพื่อยืนยันถึงสาขาที่เป็นตัวในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมือง

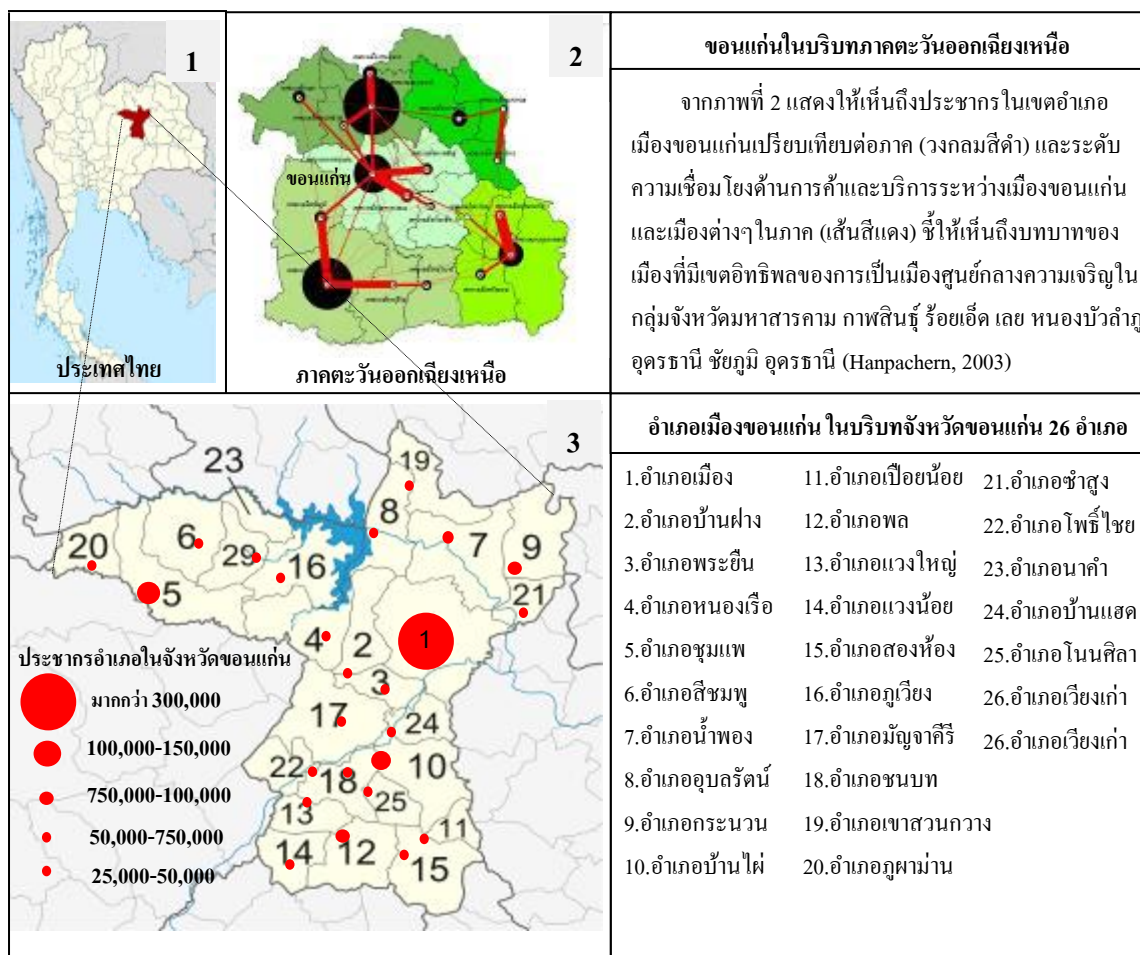

ภาพที่ 4.10

ภาพรวมความเชื่อมโยงโครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อการลงทุนภาครัฐ

4.5 จังหวัดขอนแก่นและเมืองขอนแก่นในบริบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จะเห็นได้ว่าผลกระทบของการลงทุนภาครัฐโดยโครงการเมือง ศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ.ศ. 2505-2509 ได้ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนบทบาททางจังหวัดขอนแก่นจากจังหวัดเล็กเป็นจังหวัดศูนย์กลางในบริบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างต่อเนื่อง ใน พ.ศ. 2553 จังหวัดขอนแก่นมีประชากร 1,767,601 คนประกอบด้วย 26 อำเภอ 66 เมือง มีรายได้ต่อหัวเท่ากับ 82,211 บาท เป็นอันดับหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (สำนักงานจังหวัด, 2553) เป็นจังหวัดหลักในกลุ่มจังหวัดร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ มหาสารคาม เป็นพื้นที่ตั้งอยู่แนวระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก-ตะวันตก (East West Economic corridor) อยู่ในเขตส่งเสริมการลงทุนทูลูน ใน พ.ศ. 2553 มีประชากรในเมือง(เทศบาล)ตามทะเบียนราษฎร์ 120,167 คนและเป็นศูนย์กลางบริหารราชการ การศึกษา การค้าและบริการ การเงิน การแพทย์ อุตสาหกรรม คมนาคมและโลจิสติกส์ ในกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนโดยในปี พ.ศ.2558 ขอนแก่นมุ่งหวังจะเป็นประตูและศูนย์กลางการค้าบริการของประชาคมอาเซียน (Asian community)

ภาพที่ 4.11 จังหวัดขอนแก่นในบริบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

4.6 ศึกษาสาขาฐานการส่งออกจังหวัดขอนแก่น

ในการหาคำว่าตอบว่าเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นมีการลงทุนภาครัฐอะไรเป็น ปัจจัยขับเคลื่อน จะต้องศึกษาถึงพัฒนาการการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น ซึ่งจะใช้แนว คิดสาขาฐานการส่งออก Export base ซึ่ง Tiebout ระบุว่าวิธีวัดการเติบโตของขอนแก่นที่ง่ายอย่างหนึ่งคือ วิธีคำนวณ อัตราส่วนที่ตั้ง (Location quotient: LQ) สาขาการผลิตทั้งหมดรวม โดยค่า LQ ที่มีมากกว่า 1 จะถือว่าสาขาที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อน เป็นสาขาฐานการส่งออก (Tiebout, 1956)

ตารางที่ 4.2 สาขาฐานการส่งออก

สาขาเศรษฐกิจ \ ปี	2503	2513	2523	2533	2543	2553
LQ สาขาภาครัฐ บริหารราชการ การศึกษา สาธารณสุข	0.68	1.94	4.91	5.01	4.39	4.33
LQ สาขาภาครัฐ การศึกษา	na	na	3.98	5.30	5.79	6.56
LQ สาขาภาครัฐ สาธารณสุข	na	na	2.92	3.08	3.39	4.11
LQ สาขาการค้าและบริการ (รวมกลุ่ม)	0.78	1.28	3.43	5.38	5.03	4.92
LQ สาขาเกษตรกรรม (รวมกลุ่ม)	0.85	1.21	3.30	3.24	4.44	4.05
LQ สาขาอุตสาหกรรม (รวมกลุ่ม)	0.71	1.65	4.00	11.75	11.53	8.22

ที่มา: มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปี 2503-2553 หมายถึง ค่าอัตราส่วนที่ตั้ง ปรับค่าเป็นบวกในทุกสาขามาตั้งแต่ปี 2513

จากข้อมูลในตารางที่ 4.2 สามารถบ่งชี้ว่าก่อนมีนโยบาย พ.ศ. 2503 ทุกสาขาเศรษฐกิจมีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ ต่ำกว่า 1 ซึ่งทุกสาขาเศรษฐกิจของจังหวัดขอนแก่นไม่ได้เป็นสาขาฐานส่งออก หรือเป็นสาขาที่ไม่ใช้ฐานเศรษฐกิจหลัก หรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า พ.ศ. 2503 ไม่มีสาขาเศรษฐกิจใดโดดเด่นที่จะสามารถจะเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมืองได้ตามทฤษฎี ไม่ว่าจะเป็นสาขาการบริหารราชการ ที่มีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ เท่ากับ 0.68 สาขาการค้าและบริการเท่ากับ 0.78 และ สาขาเกษตรเท่ากับ 0.84 สาขาอุตสาหกรรมเท่ากับ 0.70 และจะเห็นได้ว่าสาขาการบริหารราชการ มีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ ต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับสาขาอื่น แสดงให้เห็นว่าจังหวัดขอนแก่นในเวลานั้นสาขาทางเศรษฐกิจไม่ มีสาขาใดโดดเด่นกว่าสาขาเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และยังไม่มีความได้เปรียบต่อจังหวัดอื่น

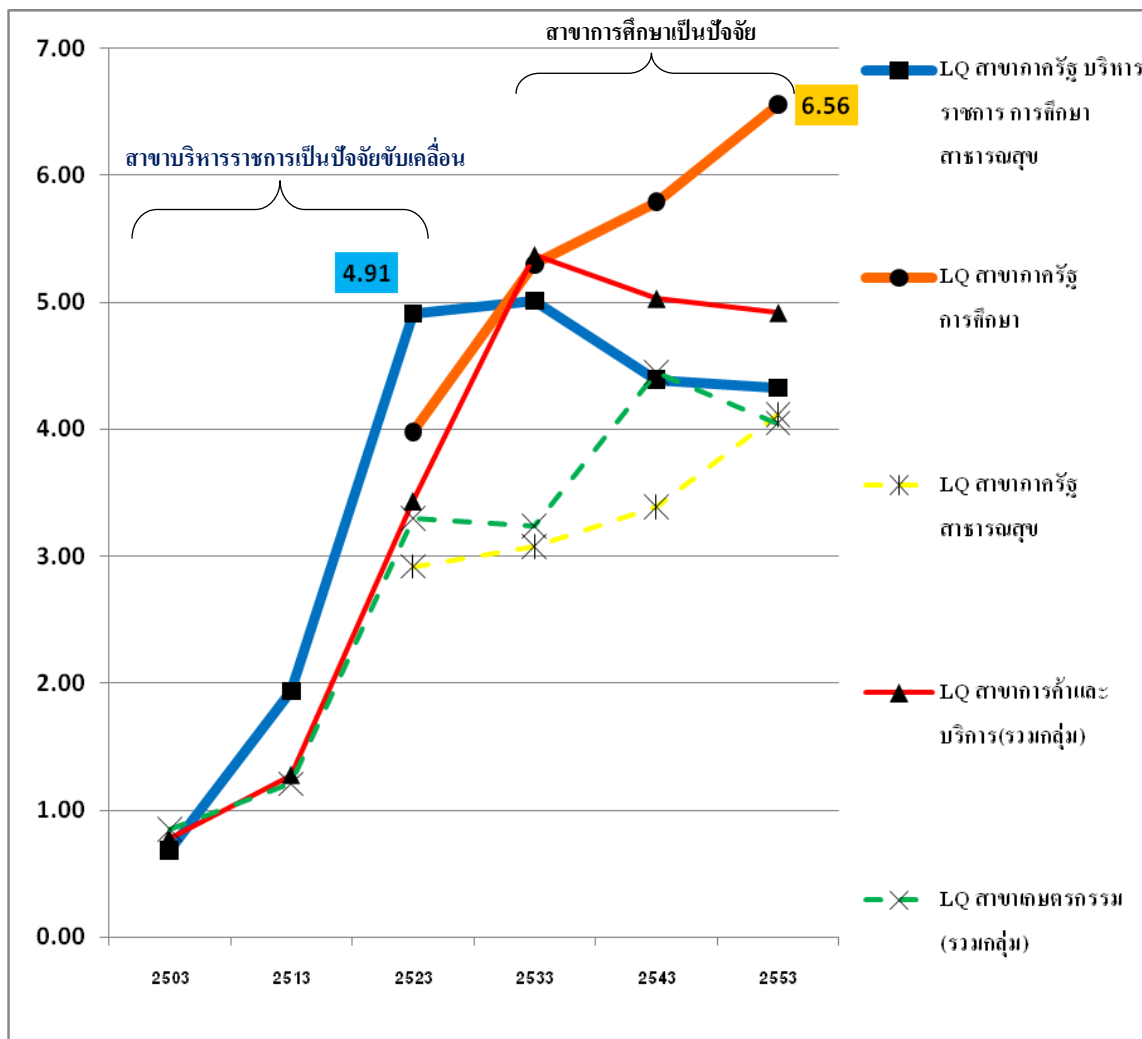
ต่อมา พ.ศ. 2513 ภายหลังจากการลงทุนภาครัฐภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ขอนแก่น พ.ศ.2505-2509 ทุกสาขาเศรษฐกิจมีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง (LQ) สูงกว่า 1 เรียงลำดับดังนี้ คือ สาขาการบริหารราชการเท่ากับ 1.94 สาขาการค้าและบริการเท่ากับ 1.28 สาขาเกษตรเท่ากับ 1.21 และสาขาอุตสาหกรรมที่มีค่าเท่ากับ 1.65 จะพบว่าสาขาการบริหารราชการเป็นสาขาฐานการส่งออกหลัก

ต่อมาใน พ.ศ. 2523 ค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ เพิ่มขึ้นในทุกสาขา โดยเฉพาะสาขาการบริหารราชการ ที่เติบโตแบบก้าวกระโดดเท่ากับ 4.91 สาขาการค้าและบริการเท่ากับ 3.98 สาขาเกษตรเท่ากับ 3.30 สาขาอุตสาหกรรมค่าเท่ากับ 4.00 (อันเนื่องมาจากการก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้า ชลประทาน และระบบพลังงาน ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จในปี 2514)

ใน พ.ศ. 2533 ค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ ยิ่งเติบโตเพิ่มขึ้นมากกว่า พ.ศ.2523 โดยเฉพาะสาขาการบริหารราชการและการค้าและบริการ ที่เติบโตแบบก้าวกระโดดต่อเนื่อง โดยสาขาบริหารราชการมีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ เท่ากับ 5.01 แยกย่อยค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ สาขาการศึกษาเท่ากับ 5.30 สาขาการค้าและบริการเท่ากับ 5.37 สาขาเกษตรเท่ากับ 3.23 ขณะที่ สาขาอุตสาหกรรมที่มีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เท่ากับ 11.75

พ.ศ. 2543 สาขาการบริหารราชการมีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ ลดลงเป็น 4.39 แยกย่อยสาขาการศึกษาเท่ากับ 5.79 สาขาการค้าและบริการเริ่มลดลงเท่ากับ 5.03 สาขาอุตสาหกรรมคงที่เท่ากับ 11.53 กรณี สาขาอุตสาหกรรมเติบโตอย่างต่อเนื่องมาจากเกิดจากการลงทุนภาคเอกชนในโรงงานขนาดใหญ่ในอำเภอรอบนอก เช่น อำเภอน้ำพองและอุบลรัตน์ จากนโยบายแทรกการพัฒนาเมืองหลัก ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 ถึง 6 ที่สนับสนุนให้จังหวัดเป็นนิคมอุตสาหกรรมเกษตร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2523) และเมื่อถึง พ.ศ. 2553 สาขาการบริหารราชการมีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ ลดลงเป็น 4.33 ตรงข้ามกับสาขาการศึกษาที่มีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ เพิ่มขึ้นเป็น 6.56 ขณะที่สาขาการค้าและบริการ ลดลงเล็กน้อยเท่ากับ 4.92 สาขาและในสาขาอุตสาหกรรมมีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ เท่ากับ 8.22

จากการศึกษาในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2553 ใน 6 จุดเวลา พบว่าสาขาการบริหารราชการ สาขาการค้าและบริการ สาขาอุตสาหกรรมและสาขาการศึกษา มีค่า LQ สูงเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยในสาขาบริหารราชการมีค่า LQ สูงสุดระหว่าง พ.ศ.2513 ถึง พ.ศ.2533 และสาขาการศึกษา มีค่า LQ สูงสุดระหว่าง พ.ศ.2543 ถึง พ.ศ.2553 จึงถือว่าเป็นสาขาฐานการส่งออก เป็นปัจจัยขับเคลื่อนที่สำคัญ ตามทฤษฎี (Export base) ของ Tiebout (1956) (ดังแสดงในรูปที่ 4.12)

ภาพที่ 4.12 สาขานุกรส่งออก โดย ค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ จังหวัดขอนแก่น
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 4.1

4.7 ช่วงเวลาในการศึกษาผลกระทบของการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น

จากการศึกษาในหัวข้อข้างต้นระหว่างช่วงเวลา พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2553 ใน 6 จุดเวลา ทำให้สามารถชี้ผล ปัจจัยขับเคลื่อนและช่วงเวลาในการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองได้ว่า สาขาการบริหารราชการ สาขการค้าและบริการ สาขาอุตสาหกรรมและสาขาการศึกษาเป็นตัวสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น ในภาพรวม จากรูปที่ 4.11 และตารางที่ 4.1 เมื่อพิจารณาในระดับรายสาขาและช่วงเวลาจะพบว่า ในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2513-2533 สาขาการบริหารราชการ มีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงว่าในช่วงเวลาดังกล่าว สาขาการ

บริหารราชการเป็นสาขาฐานส่งออกของขอนแก่น เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ต่อมาในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2533 สาขาการค้าและบริการมีค่าอัตราส่วนที่ตั้ง LQ สูง ใกล้เคียงกับสาขาการศึกษา เมื่อพิจารณาต่อไปในช่วงหลังจาก พ.ศ. 2533-2553 สาขาการศึกษามีค่าเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีค่าสูงสุด แสดงว่าระหว่าง พ.ศ. 2533-2553 สาขาการศึกษาเป็นสาขาฐานส่งออกของขอนแก่นและเป็นปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถแบ่งช่วงเวลาได้เป็น สองช่วงดังนี้ ช่วงเวลาที่ 1 สาขาการบริหารราชการเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ระหว่างพ .ศ. 2513-2533 และ ช่วงเวลาที่ 2 สาขาการศึกษาเป็นปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ระหว่าง พ.ศ. 2543-2553

4.8 สรุป

จากผลการศึกษาในบทที่ 4 สามารถที่จะตอบคำถามประเด็นที่ตั้งไว้คือ เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากอะไร เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนภาครัฐใช่หรือไม่ การลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อน

จากการศึกษาเชิงพัฒนาการของเมืองขอนแก่นจากหลักฐานเชิงประจักษ์ พบว่าขอนแก่นมีพัฒนาการมาจากชุมชนที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเพียงเมืองชุมทางการค้าขนาดเล็ก จนเมื่อถึงช่วง พ .ศ. 2504 เมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากจากแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2505-2509 กำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ขอนแก่นพ .ศ. 2505-2509 ส่งผลให้เมืองขอนแก่นได้รับการสนับสนุนการลงทุนภาครัฐ ด้านต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่เป็นโครงการก่อสร้าง โครงการจัดตั้งหน่วยงาน การดำเนินกิจกรรม อาทิเช่น โครงการก่อสร้างถนนมิตรภาพ การสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า ก่อสร้างระบบชลประทาน การวางผังเมือง การจัดตั้ง โครงการศูนย์บริหารราชการ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น และส่งผลต่อการขยายตัวของการลงทุนภาครัฐสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ดังนั้นในคำถามที่ว่าเมืองขอนแก่นเติบโตอย่างไร อาจจะกล่าวได้ว่าการเติบโตเปลี่ยนแปลงของเมืองขอนแก่นเกิดจาก นโยบาย การลงทุนภาครัฐภายใต้ โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ พ.ศ. 2505-2509 ในแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 และในคำถามที่ว่า เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนของภาครัฐหรือไม่ คำตอบจากการศึกษาเชิงประจักษ์ด้านพัฒนาการของเมืองชี้ให้เห็นว่าเมือง ขอนแก่นเติบโตจากนโยบายการแทรกแซงจากรัฐบาลกลาง เกิดนโยบายและชุดโครงการลงทุนภาครัฐ ที่หลากหลาย ในช่วงเวลาสั้น แต่เกิดผลในทางปฏิบัติได้จริงในพื้นที่ อีกทั้ง ชุดโครงการการลงทุนภาครัฐ ดังกล่าว ยังสร้างผลกระทบที่ต่อเนื่องต่อการลงทุนภาครัฐใหม่ ๆ มาเป็นลำดับ และจากการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ การศึกษาการใช้ ายเพื่อการลงทุนใน

โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ และการศึกษาผลสืบเนื่องเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญต่อการลงทุนภาครัฐ ยังพบว่า โครงการการสร้างศูนย์บริหารราชการ ศูนย์บริการสาธารณะ และโครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ถือเป็น การลงทุนภาครัฐที่มีความสำคัญ และมีการเติบโตต่อเนื่อง เป็นโครงการที่สร้างผลกระทบด้านการใช้จ่ายในพื้นที่เมืองขอนแก่น ในปริมาณมากในช่วงระหว่าง พ.ศ.2507-2519 และยังคงสร้างผลสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อโครงการลงทุนของรัฐอื่น ในระยะต่อมา อาจจะสามารถกล่าวได้ว่าเป็นโครงการที่มีพลวัต และสร้างผลกระทบต่อเศรษฐกิจในพื้นที่เมืองในระยะยาว ซึ่งเมื่อประมวลรวมกับผลการศึกษาด้านการส่งออกของจังหวัดขอนแก่นแล้วพบความสอดคล้องกัน

ประเด็นคำถามที่ว่าสาขาการลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น จึงอาจกล่าวได้ว่า การลงทุนภาครัฐ กรณี สาขาการบริหารราชการ โดย โครงการศูนย์บริหารราชการ เป็นปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สำคัญ ในช่วงที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2504-2533 และการลงทุนภาครัฐ กรณี สาขาการศึกษา โดย โครงการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่สำคัญ โดยเฉพาะในช่วงที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2533-2553

โดยจะ ได้ศึกษาถึงผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ ในบทที่ 5 กรณีสาขาบริหารราชการ โดยโครงการศูนย์ราชการ ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง และบทที่ 6 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ กรณีสาขาการศึกษา โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองต่อไป

บทที่ 5

ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น กรณี สาขาบริหารราชการ โดย ศูนย์บริหารราชการขอนแก่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นช่วงที่ 1 พ.ศ. 2504-2533

ในบทที่ 5 นี้ มีประเด็นการศึกษาเพื่อมุ่งตอบคำถามวิจัยที่ว่า ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ กรณีสาขาการบริหารราชการ โดยศูนย์บริหารราชการขอนแก่นต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นอย่างไร โดยมีกลุ่มตัวแปรการศึกษา คือ การใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัด หน่วยงานราชการในเมือง การจ้างงานภาครัฐในเมือง การย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง ประชากร การเพิ่มขึ้นของประชากร การจ้างงานภาคเอกชน การเติบโตของการลงทุนภาคเอกชน จากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัด การเติบโตกิจการการค้าและบริการในเมือง และการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเมือง

โดยแบ่งประเด็นการศึกษา 9 ส่วนคือ

1. การใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัด
2. หน่วยงานราชการในเมือง
3. การจ้างงานภาครัฐในเมือง
4. การย้ายถิ่นการย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง
5. การเพิ่มขึ้นของประชากรและการจ้างงานภาคเอกชน
6. การเติบโตของการลงทุนภาคเอกชน ศึกษาจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม
7. การเติบโตกิจการการค้าและบริการในเมือง
8. การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเมือง

5.1 การใช้จ่ายเงินภาครัฐในจังหวัดขอนแก่น

ภายหลังจากการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน พ.ศ. 2505 จะเห็นได้ว่า รัฐบาลกลางได้กระตุ้น การใช้จ่ายเงินมากระจุกตัวยังจังหวัดขอนแก่นอย่างมาก ส่งผลให้ขอนแก่นเกิดการเติบโตในด้านการใช้จ่ายเงินภาครัฐที่ต่อเนื่องมาเป็นลำดับ

ตารางที่ 5.1 ภาพรวมการใช้จ่ายจังหวัดขอนแก่น

การใช้จ่าย/ พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553
การใช้จ่ายจังหวัดรายปี (ล้านบาท)	46.07	629.77	3084.98	5734.90	12571.00	26598.00
อัตราเพิ่ม (เท่า)		13.67	4.90	1.86	2.19	2.12
ส่วนแบ่งจากภาครายปี (ร้อยละ)	7.84	17.31	14.17	13.61	11.76	9.88
ลำดับเทียบต่อภาค	5	2	2	2	2	2

ที่มา: เอกสารเบิกจ่ายคลังจังหวัดขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2523-2553 และ เอกสารรายงานประจำปี พ.ศ.2503-2513 กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง

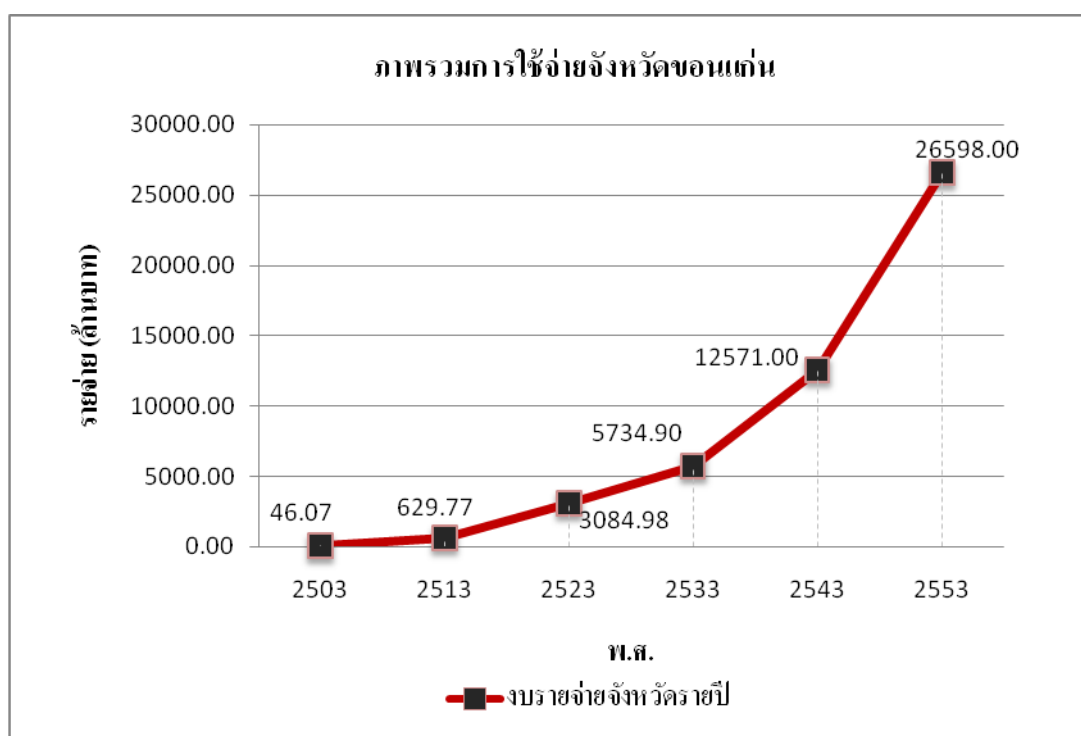
หมายเหตุ : ข้อมูลการใช้จ่ายจังหวัด (รายปี) ดังตารางข้างต้น เป็นการเปรียบเทียบจำนวนเงินเพื่อวิเคราะห์แนวโน้มของการใช้จ่ายจังหวัด (รายปี) ในแต่ละช่วงเวลา โดยไม่ได้มีคิดลดมูลค่าของเงินตามเวลา (Time value of money) ที่อาจทำให้เงินจำนวนเดียวกันมีมูลค่าต่างกัน เมื่อเกิดขึ้นต่างเวลา ซึ่งอาจมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การเปลี่ยนแปลงของอัตราเงินเฟ้อ หรือ อัตราดอกเบี้ย

5.1.1 ลำดับปริมาณการใช้จ่ายเงินภาครัฐของจังหวัดขอนแก่นเริ่มมีค่าสูงขึ้นในภาค

จาก ตารางที่ 5.1 การใช้จ่ายภาครัฐระดับจังหวัด ใน พ .ศ. 2503 เป็นช่วงก่อนการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ การใช้จ่ายภาครัฐ ของจังหวัดขอนแก่นมีเพียง 46.07 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.84 จากภาคและอยู่ในอันดับที่ 5 รองจากจังหวัด นครราชสีมา จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดสุรินทร์ ต่อมาใน พ .ศ. 2513 การใช้จ่ายภาครัฐเพิ่มจาก 46.07 ล้านบาท เป็น 629.77 ล้านบาท มีอัตราเพิ่มสูงถึง 13.67 เท่าตัวคิดเป็นร้อยละ 17.31 จากภาค จะเห็นได้ว่าเป็นช่วงที่มีอัตราเพิ่มและส่วนแบ่งจากภาคสูงสุด ขณะที่ลำดับปริมาณการใช้จ่ายเงินภาครัฐของจังหวัดขอนแก่นเทียบในภาคปรับจากลำดับที่ 5 ขึ้นเป็นลำดับที่ 2 รองจากจังหวัด นครราชสีมา ใน พ.ศ. 2523 การใช้จ่ายภาครัฐเพิ่มจาก 629.77 เป็น 3,084.98 ล้านบาท อัตราเพิ่ม 4.90 เท่าตัว ซึ่งอัตราเพิ่มลดลงเล็กน้อย ส่วนแบ่งจากภาคคิดเป็นร้อยละ 14.17 ของภาค จะเห็นได้ว่าทั้งอัตราเพิ่มและส่วนแบ่งปรับลดลงเล็กน้อย แต่อย่างไรก็ดีค่าเฉลี่ยระหว่าง พ .ศ. 2503-2523 ปริมาณการใช้จ่ายเงินภาครัฐของจังหวัดขอนแก่นมีค่าเฉลี่ยอัตราเพิ่มเท่ากับ 9.28 เท่าตัวและค่าเฉลี่ยส่วนแบ่งเท่ากับ ร้อยละ 17.31 ซึ่งถือว่าเป็นช่วงที่มีปริมาณและการอัตราขยายตัวสูง อันเนื่องมาจากการอัดฉีดการใช้จ่ายเพื่อลงทุนพัฒนาเมืองจากรัฐบาลกลางอย่างต่อเนื่อง (ดูภาพที่ 5.2)

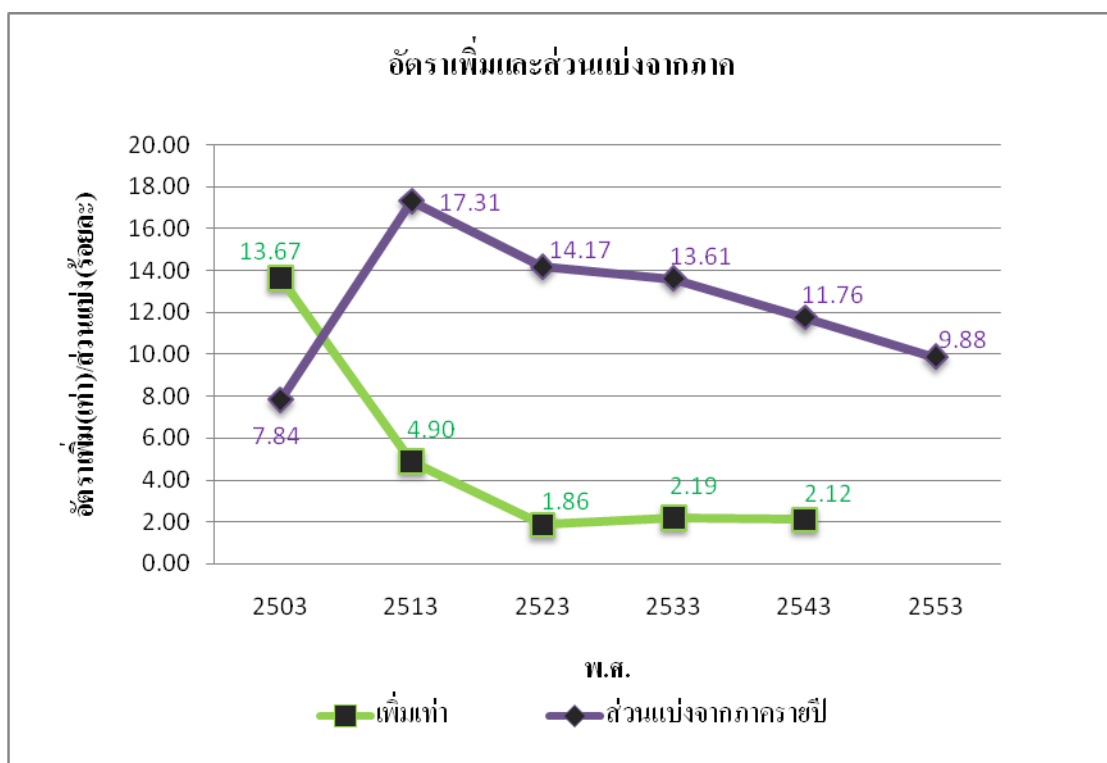
เมื่อถึง พ.ศ. 2533 การใช้จ่ายภาครัฐเพิ่มจาก 3,084.98 เป็น 5,734.90 ล้านบาท แต่อัตราเพิ่มลดลงอย่างชัดเจนคือเหลือเพียง 1.86 เท่าตัว คิดเป็น ร้อยละ 13.61 จากภาคโดยมีการใช้จ่ายปริมาณมากในลำดับที่ 2 รองจากจังหวัดนครราชสีมา ต่อมาระหว่างช่วง พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2553 ทั้งอัตรา เพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐและส่วนแบ่งของการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่นจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือลดลงอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุปจะพบว่า การใช้จ่ายภาครัฐของจังหวัดขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2513-2533 หลังมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน ซึ่งให้เห็ นว่าเป็นการเพิ่มขึ้นในลักษณะเติบโตที่ไม่ปกติ และจะพบว่าแม้ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2533-2553 การใช้จ่ายภาครัฐจะมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นแต่ส่วนแบ่งจากภาคเริ่มลดลงมาตั้งแต่ พ.ศ.2523 เป็นลำดับ (ดูภาพที่ 5.1)

ภาพที่ 5.1 ภาพรวมการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่น

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตาราง 5.1

ภาพที่ 5.2 อัตราเพิ่มและส่วนแบ่งการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่นจากภาค ๆ
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตาราง 5.1

5.1.2 การใช้จ่ายภาครัฐรายกระทรวงในจังหวัดขอนแก่น

จากตารางที่ 5.2 พบว่าใน พ.ศ. 2503 ช่วงก่อนการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ การใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่นกระจุกตัวที่กระทรวงมหาดไทยสูงสุด ถึงร้อยละ 59.84 ตามด้วยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร้อยละ 16.42 กระทรวงคมนาคมร้อยละ 8.15 กระทรวงกลาโหมร้อยละ 6.1 กระทรวงสาธารณสุขร้อยละ 3.16 และกระทรวงอื่น ๆ รวมกันร้อยละ 6.4 ทั้งนี้เนื่องจากการลงทุนภาครัฐในช่วงก่อนมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ จังหวัดขอนแก่นยังไม่มีภาระการลงทุน โครงการพัฒนาเป็นกรณีพิเศษและสัดส่วนการใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจะคล้ายกับจังหวัดอื่นๆ ในประเทศ

ต่อมาใน พ.ศ. 2513 หลังโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ส่วนแบ่งการใช้จ่ายภาครัฐรายกระทรวงดังนี้ กระทรวงมหาดไทยสูงคือร้อยละ 61.33 กระทรวงเกษตรร้อยละ 10.7 กระทรวงคมนาคมร้อยละ 10.6 กระทรวงศึกษาธิการร้อยละ 8.67 กระทรวงสาธารณสุขร้อยละ 4.8 สำนักนายกรัฐมนตรี ร้อยละ 1.92 และกระทรวงอื่นๆร้อยละ 1.97 จะเห็นได้ชัดเจนว่ารูปแบบการใช้จ่ายภาครัฐใน พ.ศ. 2513 เริ่มปรากฏความหลากหลายและเจาะจงของการพัฒนามากขึ้น เกิดการใช้จ่าย

ไปในกระทรวงใหม่ๆ เช่นกระทรวงศึกษา กระทรวงสาธารณสุข สำนักนายกรัฐมนตรี เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็น ว่ารัฐบาลกลางได้กระจายความหลากหลายของการลงทุนมายังจังหวัดขอนแก่นอย่างชัดเจน

แต่อย่างไรก็ดี ใน พ.ศ. 2513 ส่วนแบ่งการใช้จ่ายกระทรวงมหาดไทยยังคงมีส่วนแบ่งการใช้จ่ายสูงสุด สืบเนื่องมาจากการตั้งศูนย์บริหารราชการขนาดใหญ่ภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ กระทรวงที่มีส่วนแบ่งการใช้จ่ายรองลงมา คือ กระทรวงคมนาคม กระทรวงเกษตร กระทรวงศึกษา กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงการคลังและสำนักนายกรัฐมนตรี ตามลำดับ

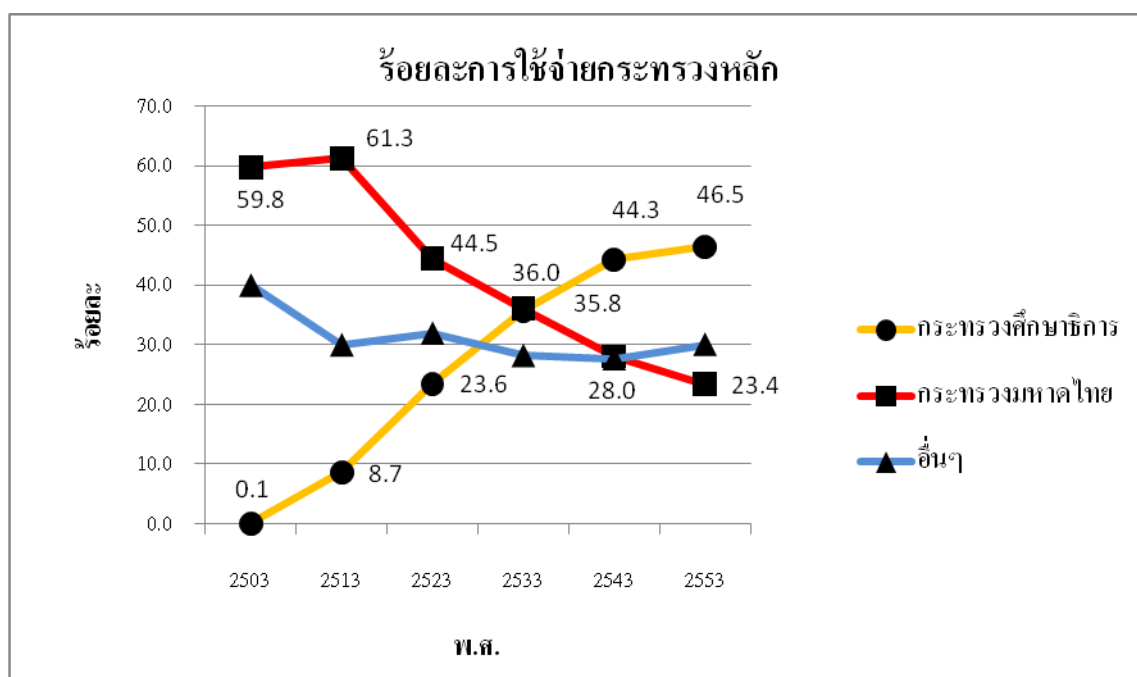
ต่อมาเมื่อถึง พ.ศ.2523 กระทรวงมหาดไทยยังคงมีการใช้จ่ายสูงสุดต่อเนื่องมาจาก พ.ศ.2513 แต่ปริมาณส่วนแบ่งลดลงจากร้อยละ 61.3 เหลือร้อยละ 44.4 ขณะที่กระทรวงศึกษามีส่วนแบ่งเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 8.6 เป็นร้อยละ 23.5 ในขณะที่การลงทุนและการใช้จ่ายของกระทรวงอื่นๆ มีแนวโน้มกระจาย และหลากหลายยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ กระทรวงสาธารณสุขเพิ่มจากร้อยละ 4.8 เป็นร้อยละ 5.7 และการกระจายการใช้จ่ายภาครัฐ ฐไปในกลุ่มกระทรวงใหม่ๆ เพิ่มขึ้น เช่น กระทรวงการคลัง กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงอุตสาหกรรม ขณะที่กระทรวงคมนาคมลดลงจากร้อยละ 10.7 เป็นร้อยละ 6.6

พ.ศ. 2533 กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษามีการใช้จ่ายสูงสุดใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 36.0 และ 35.8 โดยกระทรวงมหาดไทยมีการใช้จ่ายลดลงอย่างมาก เนื่องจากกิจกรรมของศูนย์ราชการดำเนินมาครบ 30 ปีจนเกิดภาวะอึดตัว ตรงข้ามกับกระทรวงศึกษาธิการที่มีแนวโน้มการเติบโตต่อเนื่องขึ้นเป็นลำดับ จากร้อยละ 23.6 ใน พ.ศ. 2523 เป็นร้อยละ 35.8 ใน พ.ศ. 2533 ขณะที่แบบแผนการใช้จ่ายของกระทรวงอื่นๆยังคงกระจายในสัดส่วนคล้ายกับช่วง พ.ศ. 2523 แต่จะพบว่าอัตราการเติบโตเริ่ม ลดลงเล็กน้อย และตั้งแต่ช่วงระหว่าง พ.ศ. 2533 ถึงพ.ศ.2553 ส่วนแบ่งการใช้จ่ายกระทรวงศึกษาธิการปรับสูงมากกว่ากระทรวงมหาดไทยตลอดมา คือร้อยละ 35.8 ร้อยละ 44.3 และ ร้อยละ 48.5 ตามลำดับ (ดูตารางที่ 5.2 และภาพที่ 5.3)

ตารางที่ 5.2 ร้อยละการใช้จ่ายรายกระทรวง

กระทรวง/พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553
กระทรวงศึกษาธิการ	0.1	8.7	23.6	35.8	44.3	48.5
กระทรวงมหาดไทย	59.8	61.3	44.5	36.0	28.0	23.4
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	16.4	10.7	10.9	9.1	5.0	5.2
กระทรวงสาธารณสุข	3.1	4.8	5.8	5.3	7.5	7.7
กระทรวงคมนาคม	8.1	10.7	6.6	7.3	5.0	6.3
กระทรวงกลาโหม	6.1	1.3	1.8	1.1	1.5	3.2
กระทรวงยุติธรรม	0.1	0.1	0.6	0.1	1.1	2.0
กระทรวงอุตสาหกรรม-พาณิชย์-คลัง	0.6	0.2	2.9	3.0	2.1	1.6
สำนักนายกรัฐมนตรี	1.1	1.9	1.6	1.0	0.0	0.9
อื่นๆ	4.5	0.2	1.7	1.3	5.4	3.3

ที่มา: เอกสารเบิกจ่ายคลังจังหวัดขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2533-2553 และ เอกสารรายงานประจำปี พ.ศ.2503-2523 กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง กระทรวงการคลัง

ภาพที่ 5.3 พัฒนาการส่วนแบ่งร้อยละการใช้จ่ายภาครัฐรายกระทรวงหลักในจังหวัดขอนแก่น

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตาราง 5.2

อย่างไรก็ดีจะเห็นได้ว่าในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2513-2533 การใช้จ่ายของกระทรวงมหาดไทย มีอัตราเติบโตและขยายตัวโดดเด่นกว่าทุกกระทรวง การใช้จ่ายส่วนใหญ่ที่เกิดจากกระทรวงมหาดไทย ภายใต้โครงการศูนย์บริหารราชการขอนแก่นนั้น แบ่งเป็นสองกลุ่ม คือกลุ่มแรกเป็นการใช้จ่ายด้านการลงทุนที่ดินและสิ่งก่อสร้าง และกลุ่มที่สองเป็นการใช้จ่ายในการดำเนินกิจการของหน่วยงานราชการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหมวดงบประมาณด้านค่าจ้างเงินเดือนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

ตารางที่ 5.3 การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวดเงินในจังหวัดขอนแก่น

ประเภทการใช้จ่าย/พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553	ค่าเฉลี่ย
เงินเดือนและค่าจ้าง	52.41	45.24	56.87	52.41	56.62	55.24	53.13
ค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ	19.95	19.58	21.45	29.95	28.24	29.95	24.85
ค่าครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	27.82	34.82	21.97	18.16	15.82	14.82	22.23
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา: เอกสารเบิกจ่ายคลังจังหวัดขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2533-2553 และ เอกสารรายงานประจำปี พ.ศ.2503-2523 กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง

5.1.3 การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวดเงิน

จากตารางที่ 5.3 การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวด เงินตลอดช่วงเวลาการศึกษา จะช่วยให้เห็นว่าการใช้จ่ายภาครัฐใช้จ่ายลงในขอนแก่นนั้นตกไปอยู่ในระบบเศรษฐกิจด้านใดบ้าง การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวดเงินในจังหวัดขอนแก่นจะพบว่าค่าเฉลี่ยการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่น หมวดเงินเดือนค่าจ้างร้อยละ 50.26 หมวดค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุร้อยละ 25.68 และหมวดค่าที่ดินสิ่งก่อสร้างร้อยละ 18.40

เมื่อแยกรายปีพบว่าใน พ.ศ. 2503 ช่วงก่อนการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ หมวดเงินเดือนและค่าจ้างเท่ากับ ร้อยละ 52.41 หมวดค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเท่ากับร้อยละ 19.95 หมวดครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้างเท่ากับ ร้อยละ 27.81 เมื่อถึง พ.ศ. 2513 หมวดเงินเดือนค่าจ้างเพิ่มเป็นร้อยละ 45.24 ค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเพิ่มเป็น ร้อยละ 19.58 หมวดครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้างเท่ากับ ร้อยละ 34.81

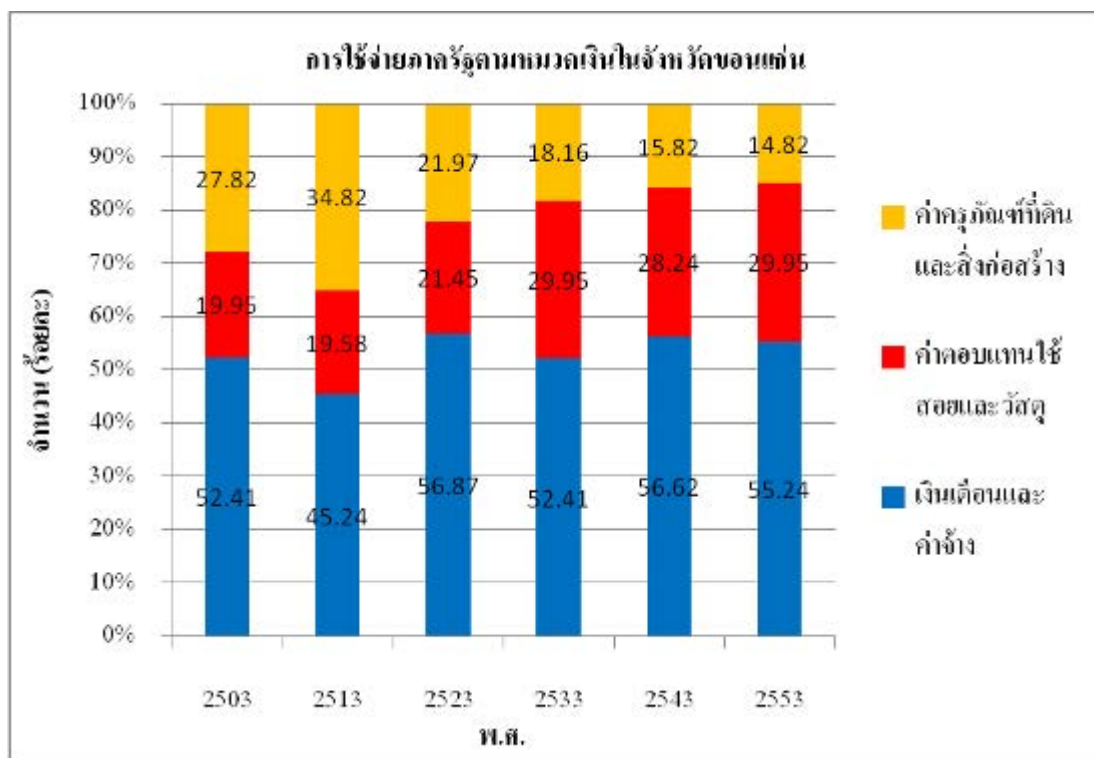
ต่อมาพ.ศ. 2523 หมวดเงินเดือนค่าจ้างร้อยละ 56.87 หมวดค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 21.45 หมวดครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้างลดลงเป็นร้อยละ 21.96 และใน พ.ศ.

2533 หมวดเงินเดือนค่าจ้างลดลงเป็นร้อยละ 52.41 ค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเท่ากับเพิ่มเป็นร้อยละ 29.95 หมวดครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้างลดลงเป็นร้อยละ 18.15

ในช่วงระหว่างพ.ศ. 2543-2553 การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวดการใช้จ่ายมีส่วนแบ่งใกล้เคียงกัน คือหมวดเงินเดือนค่าจ้างเพิ่มเป็น เป็นร้อยละ 56.62 และ 55.24 ขณะที่หมวดค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเท่ากับ ร้อยละ 28.24 และ 29.95 และหมวดครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้างเท่ากับร้อยละ 15.82 และ 14.82 ตามลำดับ

โดยสรุปการใช้จ่ายเงินภาครัฐส่วนใหญ่ที่ตกลงที่จังหวัดขอนแก่นคือ เป็นเงินเดือนและค่าจ้าง รองลงมาคือ ค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุและ ครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง อย่างไรก็ตามข้อสังเกตว่าในช่วงพ.ศ. 2513-2523 มีการใช้จ่ายด้านหมวดที่ดินและสิ่งก่อสร้างสูงถึงร้อยละ 34.82 และ 21.97 ดังปรากฏในภาพที่ 5.4 ซึ่งเวลาดังกล่าวเป็นช่วงในการลงทุนด้านการก่อสร้าง สาธารณูปโภค และอาคาร สถานที่ของหน่วยงานราชการ เช่น โครงการวางผังเมือง การก่อสร้างถนนและระบบระบายน้ำ โรงกรองน้ำจากในเขตเมือง โครงการก่อสร้างศูนย์ราชการและก่อสร้างอาคารหน่วยงานราชการต่างๆ (กระทรวงมหาดไทย , 2505) โครงการก่อสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้าพลังน้ำ การสร้างระบบชลประทาน ถนนมิตรภาพ ก่อสร้างสนามบิน ก่อสร้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งโครงการข้างต้นดำเนินการแล้วเสร็จในเวลารวดเร็ว การใช้จ่ายเงินที่กระจายลงสู่ระบบเศรษฐกิจ จึงเกิดผลกระทบในช่วงสั้นๆแต่เมื่อเทียบกับ การใช้จ่ายเงินด้านการดำเนินการ ทั้งในหมวดเงินเดือนค่าจ้าง และค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุ จะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเมืองในระยะยาวกว่า (ดูภาคผนวก จ.1)

ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการใช้จ่ายเงินภาครัฐที่ตกอยู่ที่จังหวัดขอนแก่นส่วนใหญ่ จะถูกใช้ไปในด้านเงินเดือนค่าจ้าง และค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุ ซึ่งค่าจ้างหรือค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเหล่านั้นจะถูกใช้ต่อในระบบเศรษฐกิจเมือง โดยเฉพาะหมวดค่าจ้างจะถูกเปลี่ยนไปเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนข้าราชการในด้านการซื้อสินค้าและบริการ อุปโภค บริโภคซึ่งสร้างผลดีต่อระบบเศรษฐกิจเมือง ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อการเติบโตทางเศรษฐกิจ

ภาพที่ 5.4 การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวดเงินในจังหวัดขอนแก่น
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตาราง 5.3

5.2 การเติบโตของหน่วยงานราชการในเมืองขอนแก่น

การขยายตัวของการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่นจะมีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับประเด็นการเติบโตของหน่วยงานราชการในเขตเมืองขอนแก่น ทั้งนี้ภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ รัฐบาลได้ดำเนินโครงการจัดตั้งศูนย์บริหารราชการระดับภูมิภาคขึ้น เพื่อเป็นศูนย์ร่วมด้านการบริหารราชการของกระทรวง ทบวง กรมต่างๆ และศูนย์กลางด้านการบริการสาธารณะให้แก่ภูมิภาค ผลจากการดำเนินโครงการดังกล่าวส่งผลต่อการใช้จ่ายภาครัฐ และการขยายตัวของหน่วยงานราชการในเมืองอย่างชัดเจน จาก ตารางที่ 5.4 ในพ.ศ. 2503 เมืองขอนแก่นมีหน่วยงานราชการทั้งสิ้นเพียง 44 หน่วยงาน ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานราชการระดับจังหวัดสังกัดกระทรวงมหาดไทย ต่อมาใน พ.ศ. 2513 หลังการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ เกิดหน่วยงานราชการใหม่ทั้งสิ้น 63 หน่วยงาน โดยมีหน่วยงานราชการสะสมตลอดช่วง พ.ศ. 2513-2513 รวมทั้งสิ้น 107 หน่วยงาน แยกเป็น ราชการกระทรวงมหาดไทย 36 หน่วยงาน ราชการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 3 หน่วยงาน กระทรวงการศึกษาศึกษา 8 หน่วยงาน (รวมมหาวิทยาลัยขอนแก่น ถือ เป็น 1 หน่วยงาน) กระทรวงสาธารณสุข 8 หน่วยงาน สำนักนายกรัฐมนตรี 5 หน่วยงาน

ตารางที่ 5.4 การเติบโตของหน่วยงานราชการในเมืองขอนแก่น (หน่วยเป็นฝ่าย)

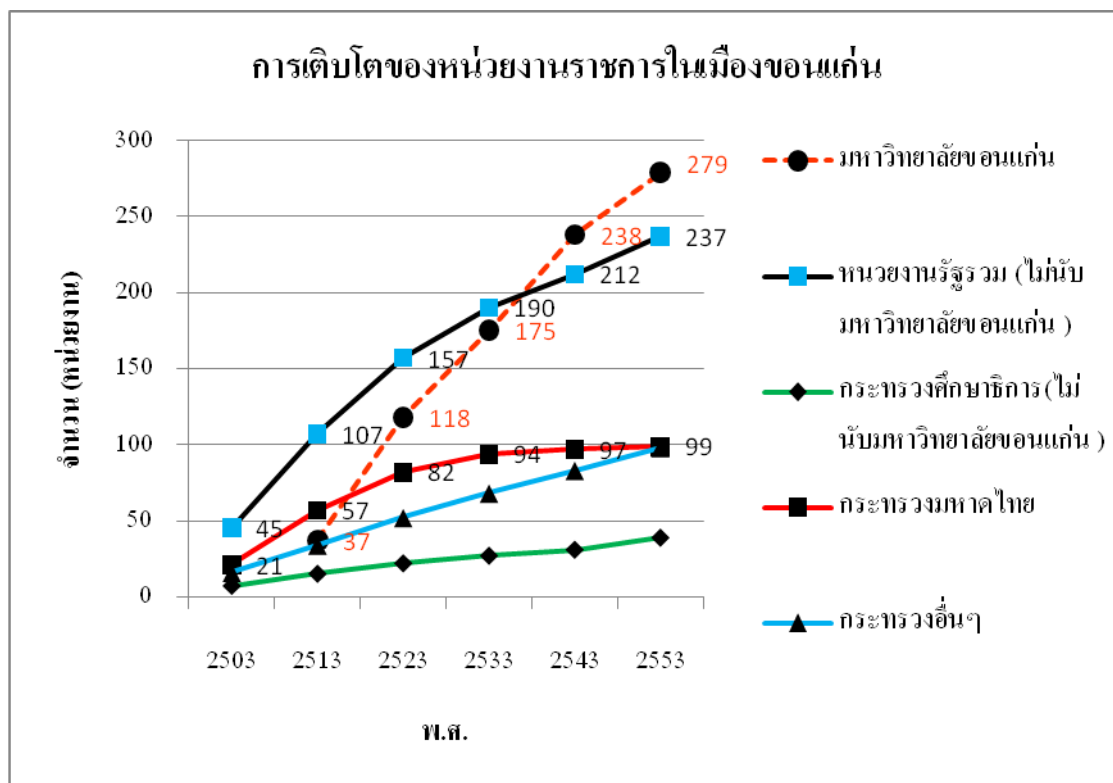
หน่วยงานราชการ	2503	2513		2523		2533		2543		2553	
	สะสม	ใหม่	สะสม	ใหม่	สะสม	ใหม่	สะสม	ใหม่	สะสม	ใหม่	สะสม
หน่วยงานรัฐรวม	45	62	107	95	157	95	190	177	212	120	237
กระทรวงศึกษาธิการ	7	8	15	14	22	13	27	18	31	21	39
กระทรวงมหาดไทย	21	36	57	46	82	48	94	49	97	50	99
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	6	3	9	15	18	1	16	17	18	1	18
กระทรวงสาธารณสุข	1	8	9	10	18	2	12	12	14	5	17
กระทรวงคมนาคม	2	2	4	6	8	2	8	7	9	5	12
กระทรวงกลาโหม	2	0	2	4	4	3	7	6	9	5	11
กระทรวงยุติธรรม	2	0	2	4	4	4	8	5	9	7	12
กระทรวงอุตสาหกรรม-พาณิชย์-คลัง	1	1	2	4	5	3	7	8	11	5	13
สำนักงานกฤษฎีกา	2	4	6	8	12	2	10	9	11	3	12
อื่น ๆ		0		0		0		2	2	1	3
มหาวิทยาลัยขอนแก่น		37	37	81	118	94	175	144	238	135	279
รวม	45	99	144	176	275	189	365	261	450	255	516

ที่มา: รายงานเล่มสถิติจังหวัดขอนแก่น การแปลภาพถ่ายทางอากาศและการสำรวจภาคสนาม โดยการสอบถามปีที่จัดตั้งหน่วยงาน

ต่อมาใน พ.ศ. 2523 หน่วยงานราชการที่เกิดขึ้นใหม่ทั้งสิ้น 95 หน่วยงาน หน่วยงานราชการสะสมเท่ากับ 157 หน่วยงาน จากภาพที่ 5.3 จะเห็นได้ชัดเจนว่าหน่วยงานราชการในเมืองมีอัตราการเติบโตอย่างรวดเร็ว ส่วนใหญ่สังกัดกระทรวงมหาดไทย ถึง 46 หน่วยงาน ประเด็นนี้ชี้ให้เห็นว่า ศูนย์บริหารราชการยังคงมีการขยายตัวต่อเนื่องมาจาก พ.ศ. 2513 แบบแผนการเกิดหน่วยงานราชการใหม่ พบว่ามีการกระจายไปในกระทรวงต่างๆ มากขึ้น

เมื่อถึง พ.ศ. 2533 ช่วงเวลานโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5-6 เมืองขอนแก่นได้ถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลัก 1 ใน 5 เมืองของประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ , 2523) หน่วยงานราชการที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงนี้มีทั้งสิ้น 95 หน่วยงานกระจายไปในกระทรวงต่างๆ มีรูปแบบคล้ายคลึงกับ พ.ศ. 2523 หน่วยงานราชการสะสมทั้งสิ้นมีทั้งสิ้น 190 หน่วยงานราชการ อย่างไรก็ตามก็สังเกตเห็นได้ว่าอัตราการเติบโตขยายตัวของหน่วยงานราชการเริ่มชะลอลงเล็กน้อย รูปแบบการจัดตั้งหน่วยงานราชการในช่วง พ.ศ. 2533 เป็นลักษณะขยายสาขาออกจากหน่วยงานราชการเดิม มากกว่าการจัดตั้งใหม่ดังเช่นในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2513-2523 ประเด็นที่น่าสนใจคือ เกิดกลุ่มหน่วยงานราชการใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากโครงการเมืองหลัก คือ หน่วยงานราชการในกระทรวง อุตสาหกรรม กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการคลัง และ รัฐวิสาหกิจต่าง ๆ

นอกจากนั้นจะพบว่า ในช่วงระหว่างพ.ศ. 2513-2523 เมื่อพิจารณาช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านการเติบโตหน่วยงานราชการพบว่าในช่วง พ.ศ. 2513-2533 เป็นช่วงที่กระทรวงมหาดไทยเติบโตสูงมาก และหลังจาก พ.ศ. 2533 รูปแบบการเติบโตลดลงและเริ่มคงที่ในช่วง พ .ศ. 2543-2553 ขณะที่หน่วยงานราชการอื่น ๆ เริ่มมีความหลากหลายขึ้นในช่วง พ .ศ. 2533-2553 และพบว่าตั้งแต่ พ.ศ. 2543 ปริมาณของหน่วยงานราชการในมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีจำนวนสะสมสูงกว่าปริมาณหน่วยงานราชการสะสมในเมือง (ดูภาพที่ 5.5 และภาคผนวก จ)

ภาพที่ 5.5 การเติบโตของหน่วยงานราชการสะสมในในพื้นที่เมืองขอนแก่น

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตาราง 5.4

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าภายหลังจากที่รัฐบาลได้ก่อสร้างและดำเนินโครงการศูนย์บริหารราชการขอนแก่น ใน พ.ศ. 2507 หน่วยงานราชการจากส่วนกลางได้เริ่มขยายสาขา มีหน่วยงานราชการใหม่ๆ มากระจุกตัวในศูนย์บริหารราชการและพื้นที่เมืองขอนแก่น ซึ่งปรากฏการณ์การเติบโตเชิงปริมาณของหน่วยงานราชการนี้จะเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไปแต่มีความต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

5.3 การเติบโตด้านการจ้างงานภาครัฐ

เมื่อหน่วยงานราชการย้ายเข้ามาตั้งอยู่ในเมืองขอนแก่นมากขึ้นจากหัวข้อยกก่อนหน้า ผลสืบเนื่องประการสำคัญ คือการขยายตัวของการจ้างงานภาครัฐ ในพื้นที่เมืองซึ่งหมายถึง จำนวนข้าราชการ ลูกจ้าง พนักงานรัฐวิสาหกิจ ต่างๆ ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างชัดเจน การเพิ่มขึ้นของการจ้างงานภาครัฐ ในพื้นที่เมืองจะเกิดขึ้นทั้งในสองลักษณะ คือ ประการแรก การโยกย้ายข้าราชการจาก

ส่วนกลางเข้ามายัง เมือง ขอนแก่น โดยย้ายข้าราชการมาตามหน่วยงานราชการที่ต้นทำงานอยู่
ประการที่สอง คือ การเข้าการรับบรรจุตำแหน่งข้าราชการใหม่ในเมืองขอนแก่น

ตารางที่ 5.5 สัดส่วนการจ้างงานภาครัฐในพื้นที่เมือง

การจ้างงาน/พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553
ประชากรเมือง	7359	18122	42831	76763	120679	225042
การจ้างงาน (คน)	4500	9061	21968	49420	77628	169298
การจ้างงานภาครัฐ (คน)	442	2446	7842	13816	18457	42108
ส่วนแบ่ง	9.81	29.44	43.38	34.96	31.84	33.54
อัตราเพิ่ม(เท่า)	0	3.00	1.47	0.81	0.91	1.05
การจ้างงานภาครัฐ (มข)		222	1688	3461	6257	14679
ส่วนแบ่ง		2.44	7.68	7.00	8.06	8.67
อัตราเพิ่ม			86.88	51.22	44.69	57.38

ที่มา: ข้อมูลสืบสำมะโนประชากรและเสถะงานสถิติแห่งชาติ สถิติจังหวัด และเอกสารสถิติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จากตารางที่ 5.5 ใน พ.ศ. 2503 ก่อนการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ในเมืองขอนแก่นมีประชากรเพียง 7,359 คน การจ้างงาน ในเมืองขอนแก่น 4,500 คน มีการจ้างงานภาครัฐทั้งสิ้นเพียง 442 คน (ข้อมูลสืบสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ.2503ในเขตเทศบาล) คิดส่วนแบ่งการจ้างงานในเมืองขอนแก่นเป็นเพียงร้อยละ 9.81 ช่วงหลังมีโครงการเกิดการเปลี่ยนแปลง การจ้างงานภาครัฐอย่างมาก พ.ศ. 2513 การจ้างงานภาครัฐในเมืองขอนแก่นจาก 442 คนเป็น เป็น 2,446 คน ส่วนแบ่งคิดเป็นร้อยละ 29.44 ของการจ้างงาน ในเมืองขอนแก่น และมีอัตราเพิ่ม 3.00 เท่าตัว เป็นช่วงที่การจ้างงาน ในเมืองขอนแก่น มีอัตราเติบโตรวดเร็วที่สุด ต่อมาเมื่อถึง พ .ศ. 2523 การจ้างงานภาครัฐเพิ่มเป็น 7,842 คน คิดเป็นร้อยละ 43.38 ของการจ้างงาน ในเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นปีที่การเติบโตการจ้างงานภาครัฐสูงที่สุด อย่างไรก็ตามเมื่อถึงปี พ.ศ. 2533 การจ้างงานภาครัฐเพิ่มเป็น 13,816 คน คิดเป็นร้อยละ 51.22 ของการจ้างงาน ในเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นการเพิ่มขึ้นที่ลดลงเล็กน้อย คือ จาก 3.00 เป็น 1.47 เท่าตัว (ดูภาพที่ 5.6 และภาพที่ 5.7)

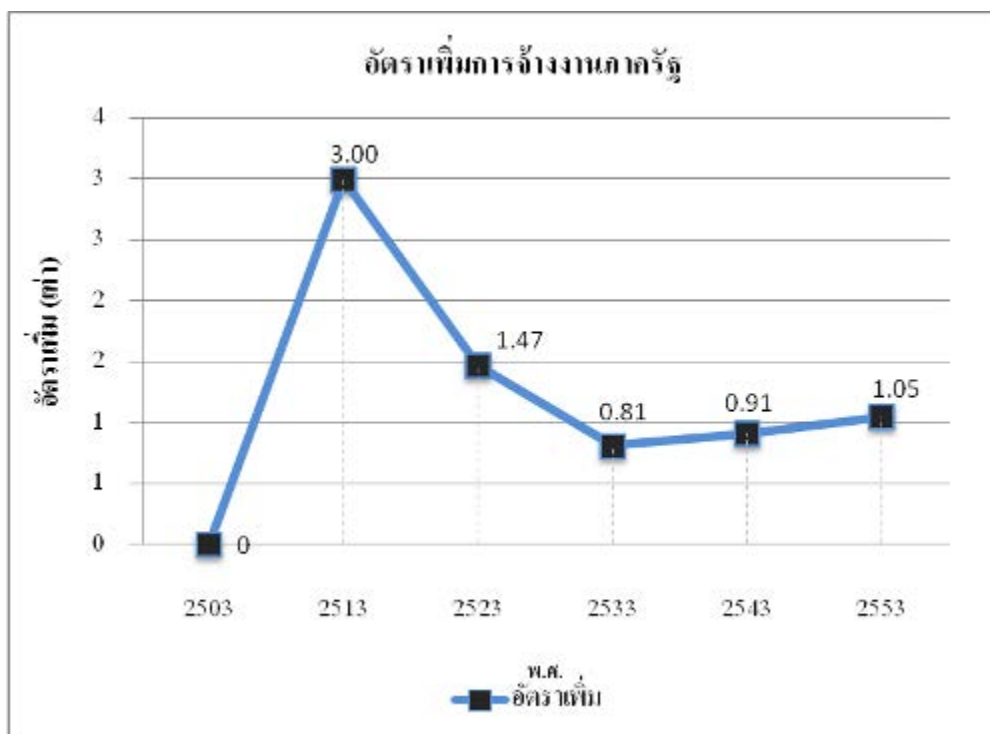
ต่อมาใน พ.ศ.2533 การจ้างงานภาครัฐเพิ่ม จาก 7,842 คนเป็น 13,816 คน ส่วนแบ่งจากการจ้างงานในเมืองขอนแก่นคิดเป็นร้อยละ 34.96 ขณะที่อัตราเพิ่มกลับชะลอลงเหลือเพียง 0.81 เท่าตัว ซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อการใช้จ่ายภาครัฐและการขยายตัวของหน่วยงานราชการคือใน พ .ศ. 2533 เป็นช่วงที่การลงทุนภาครัฐโดยรวมในเมืองเริ่มลดลง

โดยสรุปจะเห็นได้ว่าในช่วง พ .ศ. 2513-2523 เป็นช่วงที่มีอัตราเพิ่มของการจ้างงานภาครัฐรวดเร็วที่สุด และ กลับลดลงมากที่สุดในปี พ.ศ. 2533 เช่นกัน อนึ่งในช่วงระหว่าง พ .ศ. 2543-2553 อัตราเติบโตและส่วนแบ่งการจ้างงานภาครัฐเริ่มกลับมาเติบโตและขยายตัวอีกเล็กน้อย

ภาพที่ 5.6 ส่วนแบ่งการจ้างงานภาครัฐจากการจ้างงานในเมืองขอนแก่น(รวม มข.)

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตาราง 5.5

ภาพที่ 5.7 อัตราการเพิ่มการจ้างงานภาครัฐในเมืองขอนแก่น

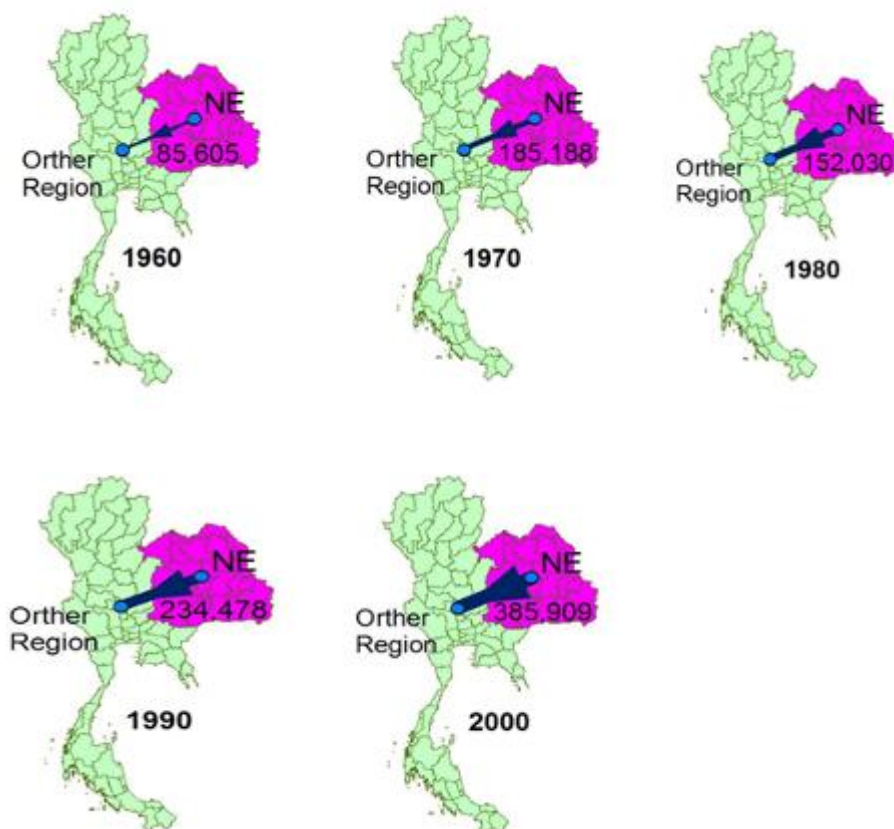
จะเห็นได้ว่าภายหลังจากรัฐบาลกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ และได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆอย่างเป็นระบบที่สัมพันธ์กัน ส่งผลให้เมืองขอนแก่นในช่วงเวลาดังกล่าวเปลี่ยนแปลงเติบโต ในด้านโครงสร้างพื้นฐานเมือง ศูนย์รวมการบริหารราชการ ศูนย์กลางการบริการสาธารณะ และเป็นเมืองราชการที่ทันสมัย ซึ่งส่งผลต่อการดึงดูดการจ้างงานภาครัฐและประชากรจากรอบนอก ย้ายถิ่นเข้ามาเพิ่มขึ้นซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

5.4 การย้ายถิ่นประชากร

5.4.1 การย้ายถิ่นสุทธิของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภายใต้ข้อ สมมุติที่ว่า การกระจุกตัวของการลงทุนที่เมืองหนึ่งในภาคที่ล้าหลัง จะดึงดูดผู้ย้ายถิ่นเข้าได้ดีกว่าการลงทุนที่กระจัดกระจายในภาคที่ล้าหลัง ดังนั้น โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญจะช่วยชะลอการย้ายออกนอกภาคได้ตามที่ (Moseley, 1974) กล่าวไว้ ในการศึกษาจะศึกษาการย้ายถิ่นของประชากรออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่าง พ.ศ. 2503-2543 เพื่อศึกษาว่ามีการชะลอการย้ายออกจากภาคที่ต่อเนื่องในช่วงคาบ 40 ปี หรือไม่

จากตารางที่ 5.6 การย้ายถิ่นสุทธิของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากผลของการย้ายถิ่นสุทธิ มีอัตราการย้ายถิ่นสุทธิติดลบตลอด 40 ปี กล่าวคือ มีจำนวนประชากรย้ายออกมากกว่าย้ายเข้า ใน พ.ศ. 2503 เท่ากับติดลบ 6.65 เมื่อถึง พ.ศ. 2513 เท่ากับติดลบ 7.07 และใน พ.ศ. 2523 เท่ากับ ติดลบ 6.26 ใน พ.ศ. 2533 เท่ากับติดลบ 7.80 และในปีท้ายคือ พ.ศ. 2543 เท่ากับติดลบ 14.62 จากภาพที่ 5.8 อธิบายการย้ายถิ่นออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปริมาณผู้ย้ายออกมีดังนี้ ใน พ.ศ. 2503 การย้ายออกจากภาคทั้งหมด เท่ากับ 85,605 คน ต่อมา พ.ศ.2513 การย้ายออกจากภาค เพิ่มขึ้น เท่ากับ 185,188 คน พ.ศ. 2523 การย้ายออกจากภาค ลดลงเล็กน้อย เท่ากับ 152,030 คน ในพ.ศ. 2533 การย้ายออกจากภาคกลับคิดตัวเพิ่มขึ้น สูงมากคือเท่ากับ 234,478 คนและ ใน พ.ศ. 2543 การย้ายออกจากภาคยังคงสูงขึ้น อย่างต่อเนื่องคือ เท่ากับ 385,909 คน จะเห็นได้ว่าการเพิ่มขึ้นของปริมาณการย้ายออกยังคงสูงขึ้นในปีท้าย แม้จะอัตราเพิ่มของการย้ายออกจะขาดความต่อเนื่องเล็กน้อยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2523-2533 จากข้อมูลพบว่าหลังโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นไม่พบว่าเกิดการชะลอการย้ายออกของประชากรจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ดูภาพที่ 5.8)

ภาพที่ 5.8 การย้ายถิ่นออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลสำมะโนประชากรการเคหะ รายงานเล่มปี พ.ศ.2503-2543 และแปลงข้อมูล ลงใน ArcView GIS ใน คำสั่ง Spider

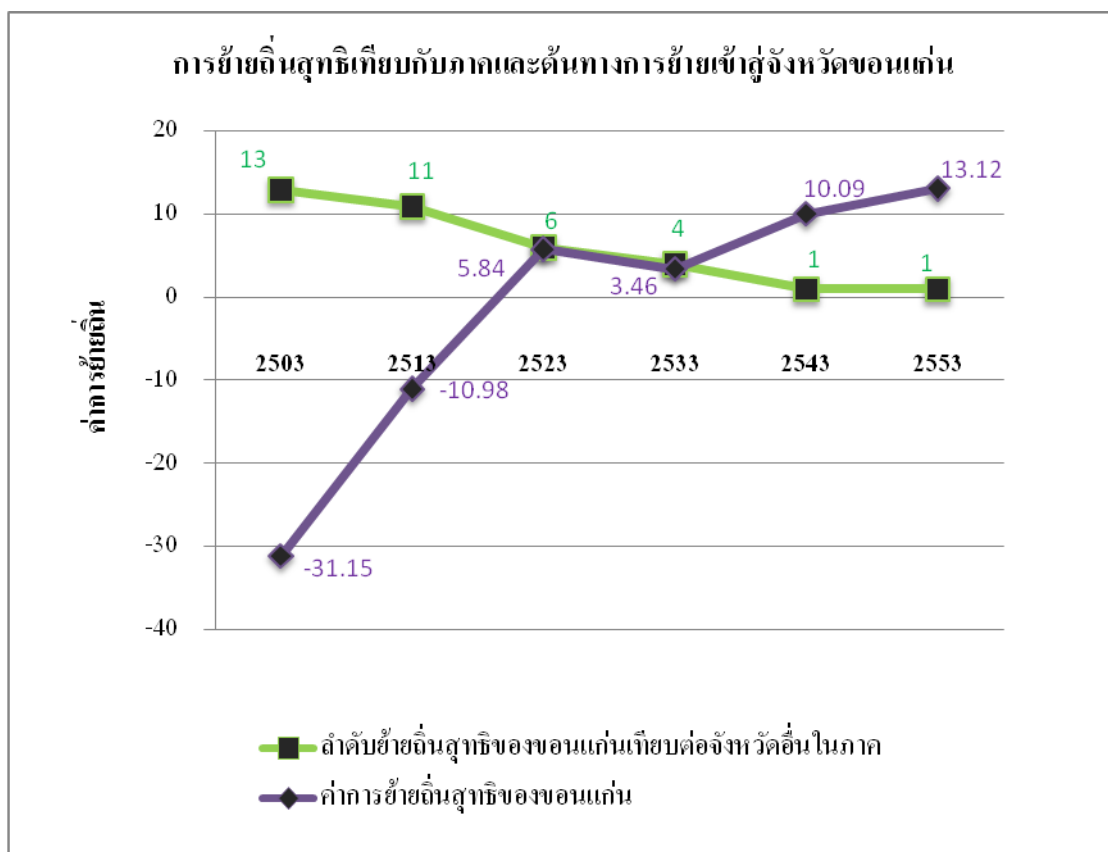
5.4.2 การย้ายถิ่นสุทธิของจังหวัดขอนแก่น

ตามที่ Moseley ระบุว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจของพื้นที่ปลายทางของการย้ายถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการตัดสินใจที่จะย้ายถิ่นเข้า ดังนั้น ปลายทางของการย้ายถิ่นที่มีระบบเศรษฐกิจดีมีอนาคต จะเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจย้ายถิ่นเข้า บรรยากาศและโอกาสทางเศรษฐกิจในเมืองศูนย์กลางความเจริญ เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจให้บุคคลย้ายออกจากพื้นที่ด้อยพัฒนา หรือย้ายออกจากชนบท Lowry (1966) อ้างโดย Moseley (1974)

ตารางที่ 5.6 แสดงการย้ายถิ่นของจังหวัดขอนแก่น ดังนี้ใน พ.ศ. 2503 ก่อนการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ จังหวัดขอนแก่นมีระดับการย้ายถิ่นสุทธิ เป็นค่าติดลบถึง -31.15 (ค่าติดลบคือประชากรย้ายออกมากกว่าย้ายเข้า) เทียบกับจังหวัดอื่นในภาคแล้วอยู่ลำดับที่ 13 เป็นลำดับท้ายๆ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนประชากรที่ย้ายเข้า 31,708 คน

ต่อมาช่วงหลังมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ในพ .ศ.2513 จังหวัดขอนแก่นเริ่มมีแรงดึงดูดประชากรให้ย้ายเข้าอย่างชัดเจน จำนวนประชากรที่ย้ายเข้าจาก 31,708 คนเป็น 66,688 คน หรืออัตราเพิ่ม 2.10 เท่าตัว ค่าย้ายถิ่นสุทธิขอนแก่นเทียบกับภาค ปรับลำดับขึ้นจาก 13 เป็นลำดับที่ 11 ซึ่งสอดคล้องกับการเพิ่มขึ้นของค่าย้ายถิ่นสุทธิ จากค่าเท่ากับ -31.15 เพิ่มขึ้นเป็น -10.98 แต่ยังมีประชากรย้ายออกมากกว่าย้ายเข้า ซึ่งคาดว่าเป็นการไหลเวียนตามแรงกดดันของชนบทของจังหวัดที่ยังล้าหลัง และเป็นปรากฏการณ์เกิดขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในเวลานั้น ต่อมาใน พ.ศ. 2523 ลำดับค่าย้ายถิ่นสุทธิขอนแก่นเทียบกับภาค ปรับลำดับจาก 11 เป็นลำดับที่ 6 เป็นการปรับลำดับดีขึ้นแบบก้าวกระโดด แสดงถึงขอนแก่นเพิ่มแรงดึงดูดการย้ายเข้ามากขึ้นอย่างมาก ในพ.ศ. 2523 เป็นปีแรกที่ค่าย้ายถิ่นสุทธิที่ปรับเพิ่มขึ้นเป็นค่าบวก แสดงถึงผู้ย้ายเข้าสู่จังหวัดมีมากกว่าผู้ย้ายออกจากจังหวัด โดยมีค่าย้ายถิ่นสุทธิเท่ากับ 5.84

ใน พ.ศ.2533 ลำดับค่าย้ายถิ่นสุทธิขอนแก่นเทียบกับภาค ปรับลำดับจากลำดับที่ 6 เป็นลำดับที่ 4 เป็นการปรับลำดับต่อเนื่องมาจาก พ .ศ. 2523 แสดงถึงขอนแก่นยังเพิ่มแรงดึงดูดการย้ายเข้ามากขึ้นและยังคงต่อเนื่องเรื่อยมาจาก พ .ศ. 2513 -2523 อย่างไรก็ตามใน พ.ศ.2533 ค่าย้ายถิ่นสุทธิที่ปรับลดลงจาก 5.84 เป็น 3.46 แสดงว่าแรงดึงดูดในภาพรวมของจังหวัดในช่วงดังกล่าวอ่อนกำลังลงเล็กน้อย โดยจะเห็นได้ว่าช่วง พ.ศ. 2513-2523 เป็นช่วงกราฟการย้ายถิ่นสุทธิ เพิ่มขึ้น แสดงถึงประชากรจากรอบนอกย้ายเข้าสู่จังหวัดขอนแก่นเพื่อหางานทำมากขึ้น จังหวัดขอนแก่นสามารถดึงดูดการย้ายเข้าสู่เมือง พร้อมๆกับชะลอการย้ายออกได้ดีขึ้นเป็นลำดับ (ดูภาพที่ 5.9)

ภาพที่ 5.9 การย้ายถิ่นสุทธิในจังหวัดขอนแก่นและลำดับเทียบในภาค
ที่มา: ข้อมูลดิบสำมะโนประชากรและเคหะ สำนักงานสถิติแห่งชาติ พ.ศ.2503-2553

5.4.3 รูปแบบพื้นที่ครอบครองของโครงข่ายการย้ายถิ่นในภาคและระบบเมือง

เพื่อให้เห็นภาพการกระจายการไหลเวียนของประชากรระหว่างเมืองในภาคพิจารณาจากเส้นโครงข่ายทิศทางและปริมาณการย้ายออก เปรียบเทียบ 40 ปี ระหว่าง พ.ศ.2503-2543 ในช่วง พ.ศ. 2503 โดยตำแหน่งที่เป็นศูนย์รวมการย้ายเข้า มีสองจุดด้วยกัน คือ จังหวัดอุดรธานีและจังหวัดเมืองราชสีมาโดยประชากรย้ายเข้าสู่อุดรธานีสูงสุด

ต่อมาใน พ.ศ. 2513 หลังโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น จังหวัดขอนแก่นเริ่มพัฒนาเป็นศูนย์รวมการย้ายเข้าเทียบเท่าจังหวัดอุดรธานีและจังหวัดนครราชสีมา โดยมีพื้นที่ดึงดูดหลักจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม และร้อยเอ็ด ตามลำดับ

เมื่อถึง พ.ศ. 2523 จังหวัดขอนแก่นกลายเป็น ศูนย์กลางการย้ายเข้าที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีพื้นที่ดึงดูดหลักจาก จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดเลย จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดสกลนคร ขณะที่ศูนย์รวมการย้ายเข้าลำดับสองคือ จังหวัดนครราชสีมา มีโครงข่ายดึงดูดจากจังหวัด ชัยภูมิ จังหวัดบุรีรัมย์ จะเห็นได้ว่าระหว่าง พ .ศ. 2523-

2533 ระดับความรุนแรงของการย้ายถิ่นระหว่างจังหวัดในภาคลดลง และจังหวัดขอนแก่นขยับขึ้นมาเป็นศูนย์กลางการย้ายเข้าของภาค และต่อมาระหว่างปี พ.ศ. 2533-2543 ทุกจังหวัดมีการกระจายการย้ายถิ่นไประหว่างกันมากขึ้น จาก ภาพที่ 5.10 สรุปจะเห็นได้ว่าจังหวัดขอนแก่น นอกจากมีการปรับลำดับการย้ายถิ่นสุทธิที่ดีขึ้นสูงสุดในภาคแล้วยังมีพื้นที่อิทธิพลของการดึงดูดที่กว้างไกลขึ้น ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อถัดไป

พ.ศ.2503

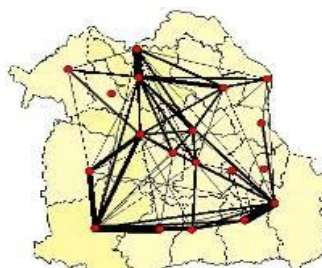
พ.ศ.2513

พ.ศ.2523

พ.ศ.2533

พ.ศ.2543

ภาพที่ 5.10 พื้นที่ครอบครองโครงข่ายของการย้ายถิ่นในภาคและระบบเมือง
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลสำมะโนประชากรการเคหะ รายงานเล่มปี
พ.ศ. 2503-2543 และแปลงข้อมูล ลงใน ArcView GIS ใน คำสั่ง Spider

5.4.4 ต้นทางการย้ายเข้าสู่ขอนแก่น

หน่วยพื้นที่ในการศึกษา ต้นทางการย้ายเข้าสู่ จังหวัดขอนแก่น เป็นข้อมูลในระดับภาพรวม ข้อมูลสถานที่อยู่ก่อนย้ายเข้าสู่จังหวัดขอนแก่น จะถือเป็นข้อบ่งชี้ถึงเขตอิทธิพลของการดึงดูดเชิงพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่น

ตารางที่ 5.6 ใน พ.ศ. 2503 ปริมาณผู้ย้ายเข้า 31,708 คน ต้นทางของผู้ย้ายถิ่นมีภูมิลำเนาอยู่ในภาคร้อยละ 93.39 ต่อมาในปี พ.ศ.2513 ปริมาณผู้ย้ายเข้า 66,688 คน ขยายตัวถึงร้อยละ 110.32 ต้นทางของผู้ย้ายถิ่นมีภูมิลำเนาอยู่ในภาค ร้อยละ 83.68 ภูมิลำเนาอยู่นอกภาคร้อยละ 16.53 โดยแยกเป็นจากจังหวัดกรุงเทพฯ ๑ ถึงร้อยละ 8.53 และภาคอื่นๆ ร้อยละ 7.99 แสดงว่าในช่วงหลังมีโครงการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญนั้นประชากรจากกรุงเทพฯ ๑ย้ายเข้าสู่จังหวัดขอนแก่นมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับจำนวนการจ้างงานที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะงานเอกชนและงานข้าราชการ

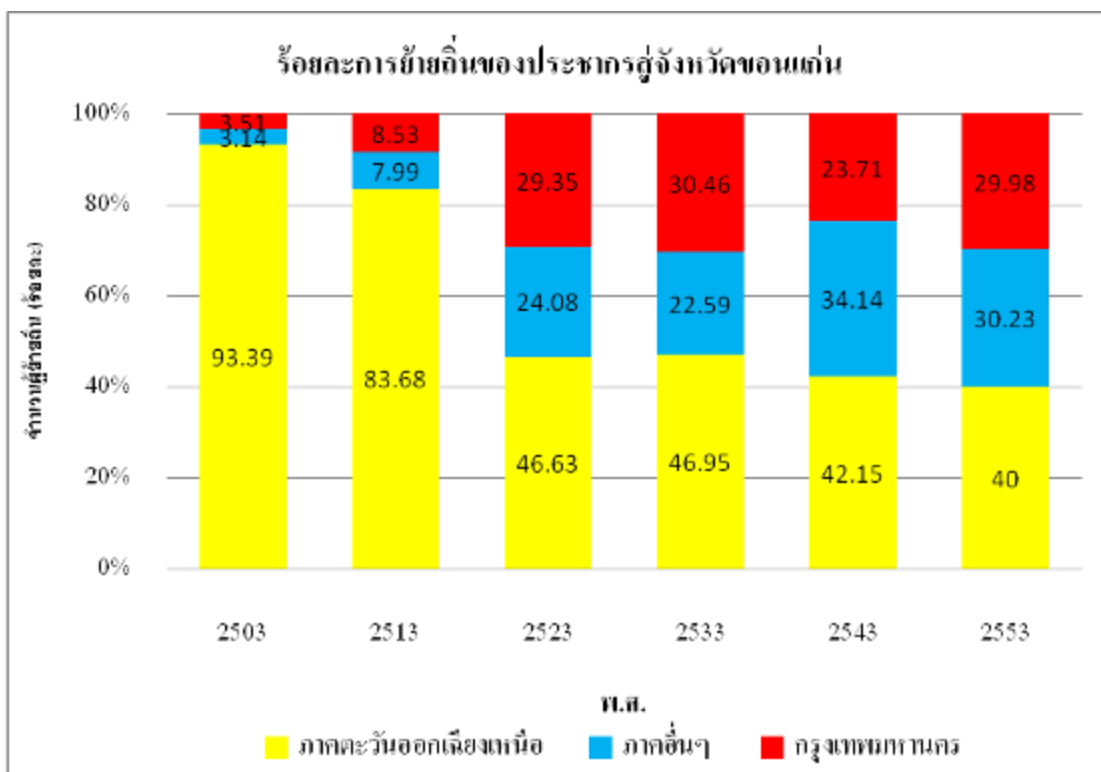
ตารางที่ 5.6 การย้ายถิ่นสุทธิเทียบกับภาคและต้นทางการย้ายเข้าสู่จังหวัดขอนแก่น

การย้ายถิ่น/พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553
ค่าการย้ายถิ่นสุทธิของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	-6.65	-7.07	-6.26	-7.8	-14.62	na
จำนวนประชากรย้ายออกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	-59809	-85006	-98213	-148468	-304458	na
ค่าการย้ายถิ่นสุทธิของขอนแก่น	-31.15	-10.98	5.84	3.46	10.09	13.12
จำนวนประชากรการย้ายเข้าจังหวัดขอนแก่น	31708	66688	59523	58747	44250	75632
ร้อยละผู้ย้ายถิ่นที่มีภูมิลำเนาก่อนย้ายอาศัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	93.39	83.68	46.63	46.95	42.15	40
ร้อยละผู้ย้ายถิ่นที่มีภูมิลำเนาก่อนย้ายถิ่นในภาคอื่นๆ	3.14	7.99	24.08	22.59	34.14	30.23
ร้อยละผู้ย้ายถิ่นที่มีภูมิลำเนาก่อนย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร	3.51	8.53	29.35	30.46	23.71	29.98

ที่มา: ข้อมูลสืบตามะโนประชากรและเคหะ 2503-2553 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อถึง พ.ศ. 2523 ปริมาณผู้ย้ายเข้า 59,523 คน ต้นทางของผู้ย้ายถิ่นมีภูมิลำเนาอยู่ในภาค ร้อยละ 46.63 แปรผันกับผู้ย้ายเข้าที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกภาคที่เพิ่มเป็นร้อยละ 53.43 โดยแยกเป็น กรุงเทพฯ ร้อยละ 29.35 และภาคอื่นๆ ร้อยละ 24.08 แสดงว่าจังหวัดขอนแก่นยังคงดึงดูดประชากรจากนอกภาคได้ดีขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะจากกรุงเทพฯ

ใน พ.ศ.2533 ปริมาณผู้ย้ายเข้า 58,747 คน ต้นทางของผู้ย้ายถิ่นมีภูมิลำเนาอยู่ในภาค ร้อยละ 46.95 ผู้ย้ายถิ่นมีภูมิลำเนาอยู่นอกภาคร้อยละ 53.05 ประเด็นที่น่าสนใจ คือใน พ.ศ. 2533 เป็นช่วงเวลาที่ผู้ย้ายถิ่นมีภูมิลำเนาอยู่นอกภาคมากกว่าในภาค โดยแยกเป็นจากกรุงเทพฯ ร้อยละ 30.46 และภาคอื่นร้อยละ 22.59 แสดงว่าจังหวัดขอนแก่นยังคงสามารถดึงดูดประชากรผู้ย้ายถิ่นเข้าจากภาคอื่นมากกว่าคนในภาคต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ.2523 ซึ่งระหว่าง พ.ศ. 2543-2553 ต้นทางของผู้ย้ายถิ่นมีภูมิลำเนาอยู่นอกภาคยังคงสูงกว่าในภาคและมีกลุ่มผู้ย้ายถิ่นที่มีภูมิลำเนาจากกรุงเทพฯ สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังแสดงในภาพที่ 5.11 และเพื่อให้เห็นภาพถึงปัจจัยในการดึงดูดย้ายเข้าสู่ขอนแก่นว่า ย้ายเข้ามาอยู่ในสถานภาพการทำงานลักษณะใด โดยเฉพาะในเขตเมืองในหัวข้อถัดไป

ภาพที่ 5.11 ต้นทางผู้ย้ายถิ่นเข้าจังหวัดขอนแก่น
ที่มา: ข้อมูลจากตารางที่ 5.6

ตารางที่ 5.7 การย้ายถิ่นเพื่อเข้าทำงานในภาครัฐและเอกชนในเมืองขอนแก่น

การย้ายเข้าสู่เมืองขอนแก่น/พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553
รวมย้ายเข้าขอนแก่น (คน)	31708	66688	59523	58747	44250	75632
จำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองขอนแก่น(คน)	1015	4264	9032	11647	10904	24782
ร้อยละย้ายสู่การจ้างงานภาคเอกชน	na	na	39.19	44.66	53.22	59.87
ร้อยละย้ายสู่การจ้างงานภาครัฐ	na	na	32.55	31.54	28.32	27.67

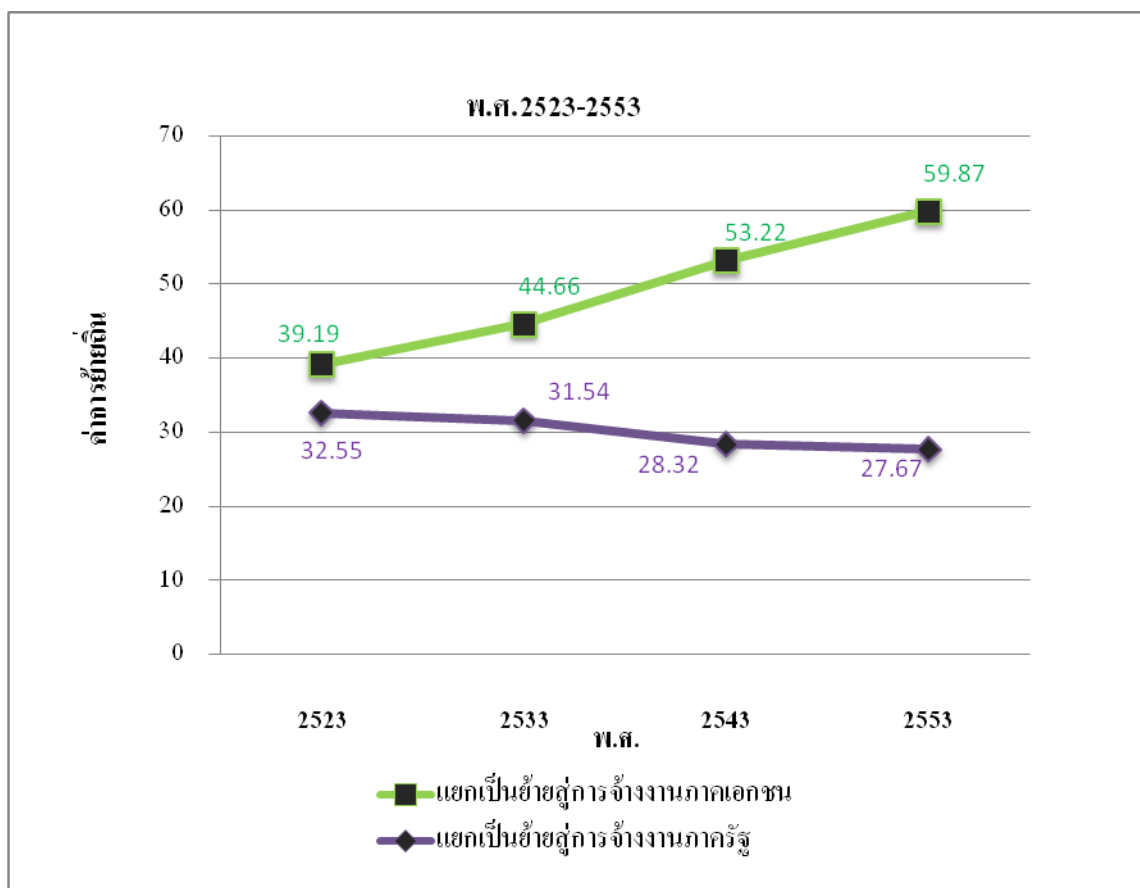
ที่มา: ข้อมูลสืบตามะโนประชากรและเคหะ 2503-2553 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

5.4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการจ้างงานและการย้ายถิ่นเพื่อเข้าทำงานในภาครัฐและเอกชนในพื้นที่เมืองขอนแก่น

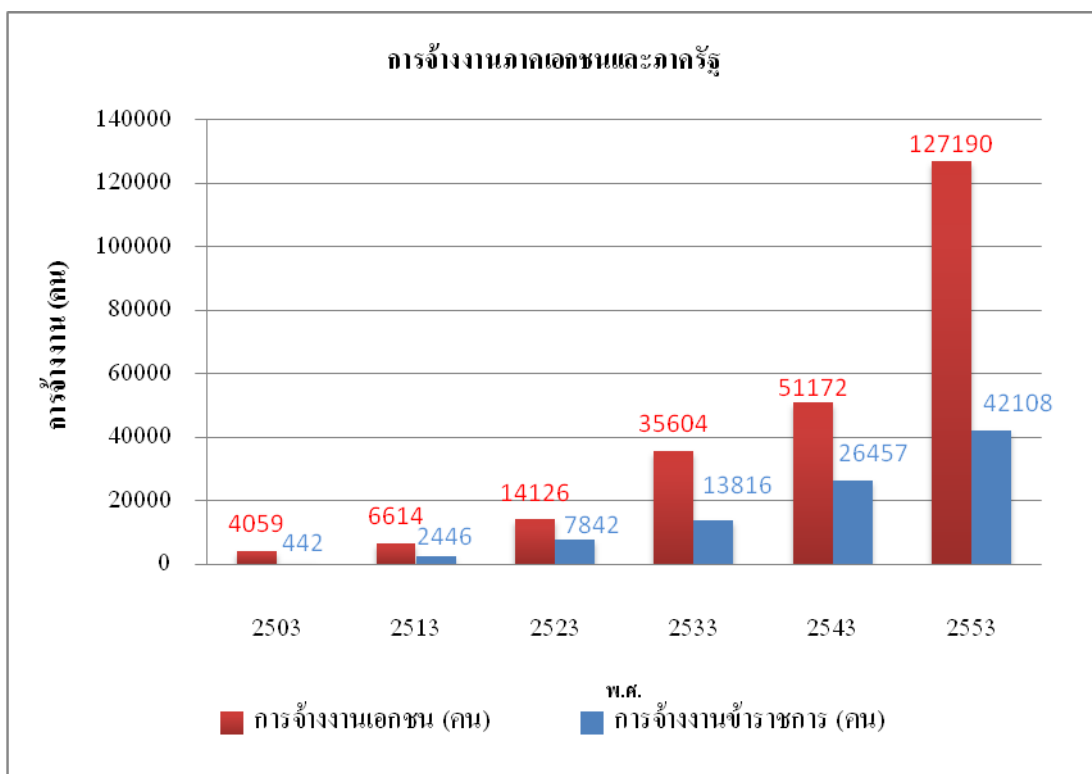
สมมุติฐานในการอธิบายปัจจัยดึงดูดในการย้ายถิ่นเพื่อเข้าทำงานในภาครัฐและเอกชนในพื้นที่เมืองขอนแก่น พิจารณาจาก ข้อมูลตามะโนประชากรและเคหะในแต่ละช่วงเวลา โดยชี้ร้อยละผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองขอนแก่น และสถานภาพการจ้างงานภาคเอกชนเปรียบเทียบกับร้อยละผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองขอนแก่น และสถานภาพการจ้างงานภาครัฐ สถานภาพการจ้างงานที่พบจะถือเป็นปัจจัยดึงดูดหลักให้ประชากรย้ายเข้าสู่พื้นที่เมืองขอนแก่น

จากตารางที่ 5.7 ใน พ.ศ.2523 ผู้ย้ายเข้าสู่เมืองขอนแก่นจำนวน 9,032 คน ในจำนวนนี้แยกย้ายเข้าสู่สถานภาพการจ้างงานเอกชน ร้อยละ 39.19 และย้ายเข้าสู่สถานภาพการจ้างงานภาครัฐร้อยละ 32.55 ซึ่งจะเห็นได้ว่าเมืองดึงดูดการจ้างงานภาครัฐใกล้เคียงกับการจ้างงานเอกชน ต่อมาใน พ.ศ. 2533 จำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองขอนแก่นเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเป็น 11647 คน ในจำนวนนี้แยกเป็น ย้ายเข้าสู่สถานภาพการจ้างงานเอกชน ร้อยละ 44.66 และย้ายเข้าสู่สถานภาพการจ้างงานภาครัฐร้อยละ 31.54 และในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2543-2553 ผู้ย้ายถิ่น ย้ายเข้าสู่สถานภาพการจ้างงานเอกชน สูงกว่าสถานภาพการจ้างงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง ภาพที่ 5.12

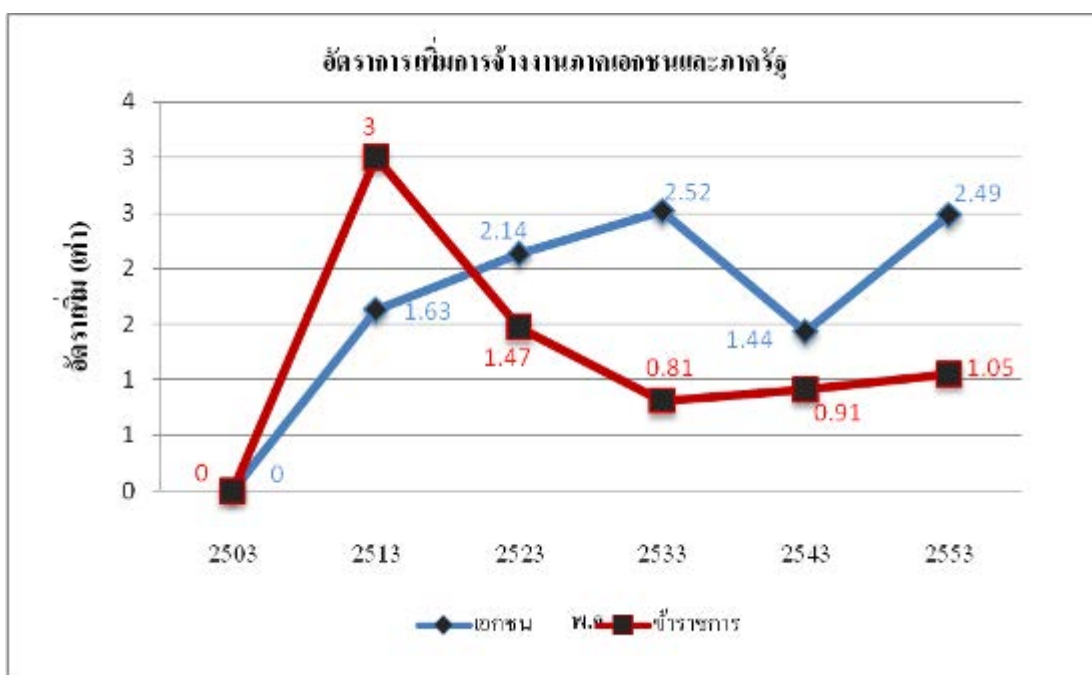
โดยสรุปทำให้สามารถยืนยันได้ว่าเมืองขอนแก่นในช่วงหลังโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ตั้งแต่ พ .ศ. 2523-2533 สามารถดึงดูดการจ้างงานภาคเอกชนให้เติบโตอย่างชัดเจน ซึ่งจะศึกษาในประเด็น การเพิ่มขึ้นของประชากรเมืองขอนแก่นและการเติบโตของการทำงานภาคเอกชนในเมืองขอนแก่นในหัวข้อต่อไป

ภาพที่ 5.12 ร้อยละการย้ายถิ่นเพื่อเข้าทำงานในภาครัฐและเอกชนในเมืองขอนแก่น
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 5.7

ภาพที่ 5.13 การจ้างงานภาคเอกชนและภาครัฐในเมืองขอนแก่น
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 5.8

ภาพที่ 5.14 อัตราการจ้างงานภาคเอกชนและภาครัฐในเมืองขอนแก่น
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 5.8

5.5 การเพิ่มขึ้นของประชากรและการจ้างงานภาคเอกชน

5.5.1 การจ้างงานเอกชนเอกชนในเมืองขอนแก่น

ตารางที่ 5.8 แสดงสาขาการจ้างงาน พ.ศ. 2503 ประชากรที่อาศัยในเมืองขอนแก่นมีเพียง 7,359 คน การจ้างงานรวม 4,500 คน แยกเป็นสถานการจ้างงานภาคเอกชน 4,058 คน คิดเป็นร้อยละ 91.03 การจ้างงานภาครัฐ 442 คนคิดเป็นร้อยละ 9.81 ใน พ.ศ.2513 เมืองประชากร 18,121 คน การจ้างงานรวม 9,061 คน แยกเป็นการจ้างงานภาคเอกชน 6,614 คน หรือ ร้อยละ 73.00 การจ้างงานภาครัฐ 2,446 คน ร้อยละ 27.00 ใน พ.ศ. 2523 เมืองประชากรเพิ่มเป็น 42,831 คน การจ้างงานรวม 21,968 คน แยกเป็นการจ้างงานภาคเอกชน 14,126 คน หรือ ร้อยละ 64.30 การจ้างงานภาครัฐ 7,842 คน ร้อยละ 35.70 ใน พ.ศ. 2533 ประชากรเมืองขอนแก่นเพิ่มเป็น 76,763 คน การจ้างงานรวม 49,420 คน แยกเป็นการจ้างงานภาคเอกชน 35,604 คนหรือร้อยละ 72.04 การจ้างงานภาครัฐ 13,816 คน ร้อยละ 27.96 ช่วงเวลานี้ เป็นช่วงที่มีการขยายตัวของภาคเอกชนรวดเร็วที่สุด (ดูภาพที่ 5.13)

ตารางที่ 5.8 การจ้างงานเปรียบเทียบสถานภาพรัฐและสถานภาพเอกชนในเมืองขอนแก่น

การจ้างงาน/พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553
ประชากรเมืองขอนแก่น(คน)	7359	18122	42831	76763	120679	225042
การจ้างงานรวม(คน)	4500	9061	21968	49420	77628	169298
การจ้างงานเอกชน (คน)	4059	6614	14126	35604	51172	127190
ร้อยละ	90.19	73.00	64.30	72.04	65.92	75.13
อัตราเพิ่ม (เท่าตัว)	na	1.63	2.14	2.52	1.44	2.49
การจ้างงานภาครัฐ (คน)	442	2446	7842	13816	18457	42108
ร้อยละ	9.81	27.00	35.70	27.96	31.84	33.54
อัตราเพิ่ม (เท่าตัว)	0	3.00	1.47	0.81	0.91	1.05

ที่มา: ข้อมูลสืบสำมะโนประชากรและเคหะ ปี 2503-2553 สำนักงานสถิติแห่งชาติ

5.5.2 การเพิ่มขึ้นของประชากรในเมืองขอนแก่น

ภาพที่ 5.14 พบว่าการจ้างงานภาครัฐขยายตัวอย่างรวดเร็วในช่วงแรกและค่อย ๆ ลดลง ขณะที่การจ้างงานเอกชนเริ่มขยายตัวภายหลังแต่มีอัตราการขยายตัวที่ต่อเนื่อง อาจพอสรุปโดยนัยว่า การเพิ่มขึ้นของข้าราชการใน พ.ศ. 2513-2523 เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นของการจ้างงานเอกชน ในช่วง พ.ศ. 2513-2533

5.6 การเติบโตของการลงทุนภาคเอกชน ศึกษาจากมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัด

การวิเคราะห์ส่วนนี้ต้องการชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการลงทุนภาครัฐและการเติบโตของภาคเอกชนได้เพียงไร จึงต้องศึกษาการเติบโตของการลงทุนภาคเอกชนในช่วงเวลา ระหว่าง พ.ศ. 2503-2553 จากตารางที่ 5.9 พบว่าใน พ.ศ. 2503 สาขาที่มีส่วนแบ่งมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงสุด สามสาขาแรก คือ สาขาเกษตรกรรม ร้อยละ 74.97 ลูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล ร้อยละ 9.52 และการขายส่งขายปลีก ร้อยละ 6.33

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2513 หลังจากการลงทุนภาครัฐ สาขาที่มีส่วนแบ่งรายได้สูงสุดยังคงเป็นสาขาเกษตรกรรม ร้อยละ 41.19 ตามด้วยสาขาการบริหารราชการ การศึกษาและสุขภาพ ร้อยละ 15.07 (เพิ่มขึ้น) สาขาการขายส่งการขายปลีก ร้อยละ 14.87 สาขาโรงแรมและภัตตาคาร ส่วนแบ่งร้อยละ 8.84 โดยสาขาที่มีอัตราการเติบโตสูงระหว่าง พ.ศ. 2503-2513 คือ สาขาการบริหารราชการ การศึกษา สุขภาพ เติบโตร้อยละ 84.28 สาขาการก่อสร้าง เติบโตร้อยละ 74.70 สาขาการขายส่งการขายปลีก เติบโตร้อยละ 57.44

ใน พ.ศ. 2523 สาขาที่มีส่วนแบ่งรายได้ สูงสุด สามแรก คือ สาขาเกษตรกรรมส่วนแบ่ง 22.62 สาขาการขายส่งการขายปลีก ร้อยละ 19.34 สาขาการบริหารราชการ ร้อยละ 18.09 ขณะที่สาขาที่มีอัตราการเติบโตสูงระหว่าง พ.ศ. 2513-2523 คือ สาขาอสังหาริมทรัพย์ให้เช่าและกิจกรรมทางการเงิน อัตราเพิ่มร้อยละ 73.61 สาขาการก่อสร้าง อัตราเพิ่มร้อยละ 59.24 สาขาโรงแรมและภัตตาคารเติบโตอัตราเพิ่มร้อยละ 38.91

เมื่อถึง พ.ศ. 2533 สาขาที่มีส่วนแบ่งรายได้สูงสุด คือ สาขาอุตสาหกรรม ร้อยละ 16.38 สาขาการขายส่งการขายปลีก ร้อยละ 16.19 สาขาโรงแรมและภัตตาคาร ร้อยละ 15.82 ขณะที่สาขาที่มีอัตราการเติบโตสูงระหว่าง พ.ศ. 2523-2533 คือ สาขาอุตสาหกรรม อัตราเพิ่มร้อยละ 65.12 สาขาอสังหาริมทรัพย์ให้เช่าและกิจกรรมทางการเงิน อัตราเพิ่มร้อยละ 51.97 และสาขาการไฟฟ้า ก๊าซ และการประปา อัตราเพิ่มร้อยละ 36.49 %

เมื่อถึง พ.ศ. 2543 สาขาที่มีส่วนแบ่งรายได้สูงสุด คือ สาขาอุตสาหกรรม ร้อยละ 24.16 % โรงแรมและภัตตาคาร ร้อยละ 16.56 สาขาการบริหารราชการ ร้อยละ 16.35 โดยแยกย่อยเป็น สาขาการศึกษาร้อยละ 9.30 สาขาการบริหารราชการ ร้อยละ 4.76 และ สาขาสาธารณสุข ร้อยละ 2.29 ประเด็นที่น่าสังเกตคือสาขาที่มีอัตราการเติบโตสูงระหว่าง พ.ศ. 2533-2543 คือ สาขาการศึกษา อัตราเพิ่ม ร้อยละ 47.20 สาขาอุตสาหกรรมอัตราเพิ่มร้อยละ 32.18 และสาขาสุขภาพเติบโตร้อยละ 32.05 และใน พ.ศ. 2551 สาขาที่มีส่วนแบ่งรายได้สูงสุดสาขาอุตสาหกรรม ร้อยละ 37.94 รองลงมา คือ สาขาการบริหารราชการ การศึกษา สุขภาพ (รวมกลุ่ม) ร้อยละ 17.53 แยกย่อยเป็น สาขาการศึกษาร้อยละ 10.71 สาขาการบริหารราชการ ร้อยละ 4.21 สาขาสาธารณสุข ร้อยละ 2.45 สาขา

การขายส่งการขายปลีกร้อยละ 11.23 และเมื่อพิจารณาสาขาที่มีอัตราการเติบโตสูงระหว่าง พ .ศ. 2533-2543 พบว่า สาขาอุตสาหกรรมมีอัตราการเติบโตสูงสุดถึงร้อยละ 36.34 รองลงมาคือสาขา การศึกษาอัตราเพิ่ม 16.29

โดยสรุปพบว่าช่วงแรกระหว่าง พ .ศ. 2503-2523 สาขาการบริหารราชการมีส่วนแบ่งเพิ่ม สูงขึ้นและอัตราการเติบโตรวดเร็ว ขณะที่สาขาการค้าและบริการของภาคเอกชนที่เติบโต เช่น สาขา การขายส่งการขายปลีก สาขาเหมืองแร่และเหมืองหิน สาขาการก่อสร้าง สาขาโ รงแรมและ กัฏตาคาร ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าระหว่าง พ .ศ. 2503-2523 เป็นช่วงที่สาขาการบริหารราชการ เป็น ปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดการขยายตัวในสาขาการค้าเอกชนอื่นๆอันเนื่องมาจากการเติบโตการของ ลงทุนภาครัฐ โครงการศูนย์บริหารราชการภายใต้ โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น น 2505-2509 ต่อมาช่วงระหว่าง พ.ศ. 2523-2543 สาขาอุตสาหกรรมและสาขาการค้าปลีกค้าส่ง และ การบริการภาคเอกชนขยายตัวเพิ่มขึ้น ขณะที่สาขาการบริหารราชการ ลดลง และในช่วงปลาย ระหว่าง พ.ศ. 2543-2553 สาขาอุตสาหกรรม สาขาการค้าปลีกค้าส่งและการบริการภาคเอกชนและ สาขาการศึกษา มีการขยายตัวขยายตัวเติบโตอย่างรวดเร็ว (ดูภาพที่ 5.15)

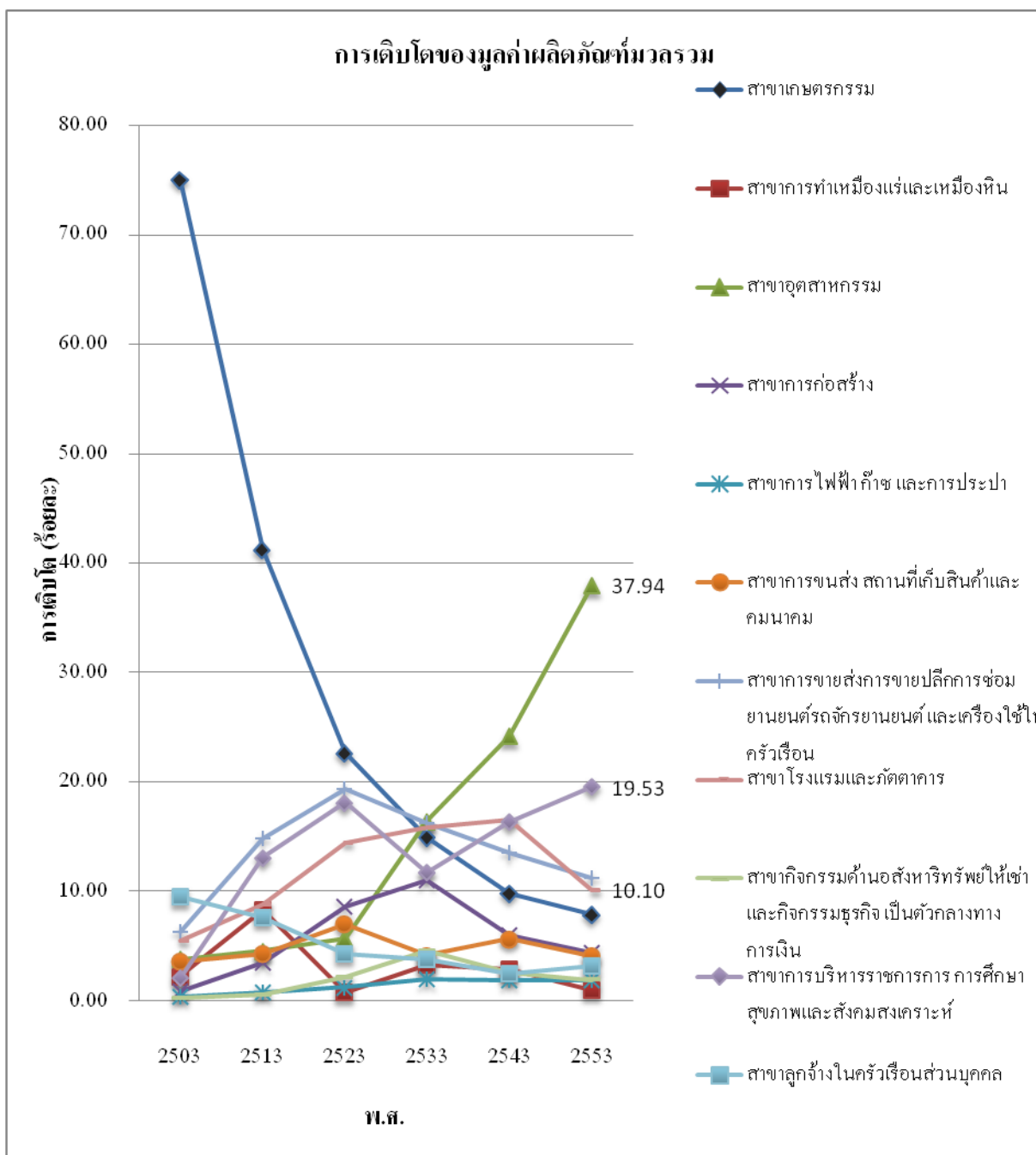
ประเด็นการเติบโตของสาขาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วในช่วง พ .ศ. 2523-2533 เป็นผลมา จาก การกำหนดให้จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมเกษตรและการกำหนดให้พื้นที่ เมืองขอนแก่นเป็นเขตส่งเสริมการลงทุน ภายใต้โครงการเมืองหลักตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมฉบับที่ 5-6 จึงส่งผลให้เกิดการลงทุนในสาขาอุตสาหกรรมเกษตรในพื้นที่อำเภอน้ำพอง อำเภอบุธัน้อยอย่างมาก เกิดกลุ่มโรงงานน้ำตาล โรงงานเยื่อกระดาษและกลุ่มอุตสาหกรรมสุรา เครื่องดื่มที่ขยายตัวต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามก็ค้จะพบว่า มูลค่าการผลิตภาคอุตสาหกรรมจะกระจุกตัวใน กลุ่มโรงงานขนาดใหญ่เพียง 4-5 โรงงานและสร้างผลกระทบต่อเศรษฐกิจในเขตเมืองน้อยกว่า บริเวณชนบทรอบๆ โรงงาน (มนตรี คีมานพ, 2541)

นอกจากนี้ในประเด็นด้านการเติบโตของการลงทุนภาคเอกชนจะพบว่า ตั้งแต่ใน พ.ศ 2553 สาขาการค้าปลีกค้าส่ง และการบริการภาคเอกชนมีการเติบโตในสาขาการค้าและบริการสูงอย่าง ต่อเนื่อง จังหวัดขอนแก่นมีธนาคารพาณิชย์สาขาหลักและสาขาย่อย รวมทั้งสิ้น 100 แห่ง มีโรงแรม 142 แห่ง ห้องพัก 3,856 ห้อง มีศูนย์การค้าขนาดใหญ่ 6 แห่ง และขนาดกลาง 23 แห่ง โรงภาพยนตร์ 16 โรง สถานบริการ 70 แห่ง ปริมาณปริมาณเงินฝาก 68,030.27 ล้านบาท สินเชื่อธนาคารพาณิชย์ 83,143.80 ล้านบาท และปริมาณเงินฝากธนาคารรัฐ 30,468.01 ล้านบาท สินเชื่อธนาคารรัฐ 56,128.38 ล้านบาทจะเห็นได้ว่าจังหวัดขอนแก่นมีสภาพคล่องสูงและมีการเติบโตด้านการลงทุนทั้ง ภาคเอกชนและรัฐ (ธนาคารแห่งประเทศไทย ขอนแก่น , 2554)

ตารางที่ 5.9 ส่วนแบ่งและอัตราการเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดขอนแก่น

สาขา/พ.ศ.	2503	2513	เพิ่ม	2523	อัตราเพิ่ม	2533	เพิ่ม	2543	เพิ่ม	2553	เพิ่ม
ผลิตภัณฑ์มวลรวมของขอนแก่น	1067	2661	59.91	10649	75.02	34378	69.02	72886	52.83	143,806	49.32
รายได้ต่อหัวเทียบต่อค่าเฉลี่ยของภาค	6	4		3		2		1		1	
1.สาขาเกษตรกรรม (รวมสาขาประมง)	74.97	41.19	-81.99	22.62	-82.10	14.92	-51.63	9.81	-52.10	7.87	-24.66
3.สาขาการทำเหมืองแร่เหมืองหิน	2.22	8.35	73.37	0.75	-1011.78	3.26	76.95	2.85	-14.53	1.00	-183.79
4.สาขาอุตสาหกรรม	3.76	4.54	17.23	5.71	20.56	16.38	65.12	24.16	32.18	37.94	36.34
5.สาขาการก่อสร้าง	0.89	3.51	74.70	8.61	59.24	11.03	21.97	6.03	-83.14	4.38	-37.53
6.สาขาการไฟฟ้า ก๊าซ ประปา	0.38	0.76	50.28	1.24	38.37	1.94	36.49	1.85	-5.20	1.85	0.34
7.สาขาการขนส่ง เก็บสินค้าคมนาคม	3.58	4.28	16.21	6.97	38.60	4.13	-68.58	5.64	26.65	4.11	-37.19
8.สาขาการขายส่งขายปลีก	6.33	14.88	57.44	19.35	23.10	16.20	-19.45	13.50	-19.98	11.23	-20.17
9.สาขาโรงแรมและภัตตาคาร	5.48	8.84	37.94	14.46	38.91	15.82	8.60	16.56	4.45	10.10	-63.95
10.สาขาอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจ การเงิน	0.33	0.58	43.26	2.19	73.61	4.56	51.97	2.62	-73.86	1.94	-35.23
11.สาขาบริหารราชการ ศึกษา สุขภาพ	2.05	13.07	84.28	18.10	27.75	11.74	-54.10	16.35	28.18	19.53	16.29
11.1 บริหารราชการ						4.25		4.76	10.71	4.21	-13.06
11.2 การศึกษา						4.91		9.30	47.20	12.80	27.34
11.3 สุขภาพ						1.54		2.29	32.75	2.45	6.53
12.สาขาถูกจ้างในครัวเรือนส่วนบุคคล	9.53	7.62	-24.94	4.32	-76.28	3.77	-14.64	2.49	-51.45	3.20	22.16
	100.00	100.00		100.00		100.00		100.00		100.00	

ที่มา : ข้อมูลระหว่างปี 2503-2533 ข้อมูลในรูปแบบ Excel และปี 2543-2553 จาก www.nstdb.go.th จากกองบัญชีประชาชาติ สศช.

ภาพที่ 5.15 การเติบโตของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมรายสาขาของจังหวัดขอนแก่น
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 5.9

5.7 การเติบโตกิจการการค้าและบริการในเมือง

การขยายหน่วยงานราชการ การเพิ่มขึ้นของแรงงานภาครัฐ แรงงานภาคเอกชน และประชากรที่ย้ายเข้าสู่เมือง ตลอดจนปริมาณการใช้จ่ายภาครัฐ ด้านเงินเดือนค่าจ้าง และค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุ จะถูกใช้จ่ายต่ออีกหลายทอดลงในระบบเศรษฐกิจเมือง ซึ่งจะถูกเปลี่ยนไปเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนข้าราชการในด้านการซื้อสินค้าและบริการในเมือง ซึ่งสร้างผลดีต่อระบบเศรษฐกิจเมือง ตลอดจนจะเป็นตัวเร่งให้เมืองเกิดกำลังกำลังซื้อจะส่งผลต่อความต้องการซื้อสินค้าและบริการในเมือง และจะช่วยเอื้อต่อการเติบโตการจ้างงานภาคเอกชนใหม่ๆ พร้อมๆกับการปรับตัวของพ่อค้า เจ้าของกิจการให้เข้าสู่อาชีพการค้าและบริการมากขึ้น ย่อมจะส่งผลต่อการบริโภคภายในเมืองให้เกิดการขยายตัวเป็นลำดับ

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ข้างต้น จะพิจารณาจากตัวแปรการเพิ่มขึ้นของกิจการการค้าและบริการ ซึ่งวัดจากปริมาณและประเภทการจดทะเบียนการค้า ในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น โดยกิจการการค้าและบริการ คือ สถิติการจดทะเบียนการค้า รวมบุคคลธรรมดาและนิติบุคคล การจัดประเภทมาตรฐานอุตสาหกรรม (TSIC) รวมกลุ่มเป็น 10 หมวดกิจการหลัก (ดูในภาคผนวก ก.1)

จากตารางที่ 5.10 พบว่าใน พ.ศ. 2503 ก่อนการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ มีจำนวนกิจการการค้าและบริการในเมืองมีเพียง 298 ราย แยกเป็นหมวดกิจการด้านการขายส่งขายปลีก 168 ราย หมวดกิจการด้านการบริการ โรงแรมและภัตตาคาร 47 ราย และหมวดกิจการด้านอื่นๆ เช่น การเงิน ก่อสร้าง อุตสาหกรรม เกษตรกรรม 83 ราย แสดงว่าบทบาทเศรษฐกิจการค้าและการใช้จ่ายของเมืองยังเป็นเพียงเมืองศูนย์กลางรับซื้อสินค้าด้านผลิตผลการเกษตรและตลาดขายสินค้าและบริการและบริการอื่นๆ หรือ เมืองชุมทาง เศรษฐกิจอยู่ในกลุ่มพ่อค้าชาวจีน

ต่อมาช่วงหลังมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ใน พ.ศ.2513 หมวดกิจการการค้าและบริการในเมือง เพิ่มขึ้นจาก 298 ราย เป็น 1,785 ราย อัตราเพิ่มร้อยละ 498.99 หมวดกิจการด้านการขายส่งการขายปลีก 1,103 ราย หมวดกิจการโรงแรมและภัตตาคาร จาก 47 ราย เพิ่มขึ้นเป็น 229 ราย หมวดกิจการการก่อสร้าง เพิ่มขึ้นจาก 15 ราย เป็น 89 ราย และหมวดขนส่งเพิ่มขึ้นจาก 6 ราย เป็น 65 ราย ขณะที่หมวดอุตสาหกรรมมีการเติบโตจาก 7 ราย เป็น 35 ราย จะเห็นได้ว่าเมื่อถึงใน พ.ศ.2513 หมวดกิจการการค้าและบริการมีอัตราการเติบโตสูงมาก เป็นช่วงที่มีอัตราเร่งในการขยายเปิดกิจการใหม่ๆ ในเมืองสูงที่สุด

ใน พ.ศ.2523 เพิ่มขึ้นจาก 1,785 ราย เป็น 3,457 ราย อัตราเพิ่มลดลงเหลือ ร้อยละ 93.69 หมวดกิจการการขายส่งการขายปลีก ยังคงขยายตัวสูงมากที่สุด คือ 2272 ราย หมวดกิจการโรงแรมและภัตตาคาร เพิ่มขึ้นจาก 229 รายเป็น 390 ราย โดยเฉพาะหมวดกิจการก่อสร้าง เพิ่มขึ้นจาก 89 ราย เป็น 132 ราย และหมวดกิจการขนส่งเพิ่มขึ้นจาก 65 ราย เป็น 89 ราย และหมวดกิจการอุตสาหกรรมมีการ

เติบโตจาก 35 ราย เป็นราย 153 แสดงความสัมพันธ์ถึงการเติบโตของความหลากหลายสินค้าและบริการ เพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยมีการกระจายไปในหมวดกิจการใหม่ๆ ในท้องถิ่นอย่างชัดเจน

ใน พ.ศ.2533 ปริมาณการจดทะเบียนทั้งหมดเพิ่มจากราย 3457 ราย เป็น 5,977 ราย อัตราเพิ่มลดลงเล็กน้อย เป็น ร้อยละ 72.89 แยกเป็นหมวดกิจการการขายส่งการขายปลีก 3015 ราย กิจการโรงแรมและภัตตาคาร เพิ่มจาก 390 ราย เป็น 937 ราย เป็นสาขาที่มีการเติบโตรวดเร็วมาก หมวดกิจการอุตสาหกรรม เพิ่มจาก 153 ราย เป็น 257 ราย และขนส่ง เพิ่มจาก 89 ราย เป็น 141 ราย จะเห็นได้ว่า กิจการยังคงกระจุกที่หมวดกิจการ การกิจการการขายส่งการขายปลีก หมวดกิจการ โรงแรม ภัตตาคาร การบริการ นอกจากนี้ยังพบว่า มีการกระจายไปในหมวดกิจการกิจการใหม่ๆ ในเมือง เช่น กิจการการเงิน ขนส่ง อสังหาริมทรัพย์

จะเห็นได้ว่าในช่วงหลังจากมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ พ .ศ. 2513 ส่วนแบ่งหมวดกิจการ การค้าส่งปลีกในเมือง เพิ่มขึ้นเล็กน้อย จากร้อยละ 56.38 เป็นร้อยละ 61.79 และเพิ่มขึ้นใน พ.ศ. 2523 เป็นร้อยละ 65.73 และลดลงเหลือร้อยละ 47.83 ใน พ.ศ. 2533 แสดงให้เห็นว่าหลังโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ การเติบโตของหมวดกิจการการค้าส่ง ปัก ขยายตัวอย่างมากและค่อยๆลดลง ใน พ.ศ. 2533 ขณะที่หมวดกิจการด้านการบริการอื่นๆ กลับขยายตัวเพิ่มมากขึ้น เช่น ในสาขา การบริการ โรงแรมและภัตตาคาร การบริการ การบริการส่วนบุคคล ก่อสร้าง อสังหาริมทรัพย์ การขนส่ง สุขภาพ การเงิน มีส่วนแบ่งถึงร้อยละ 52.17

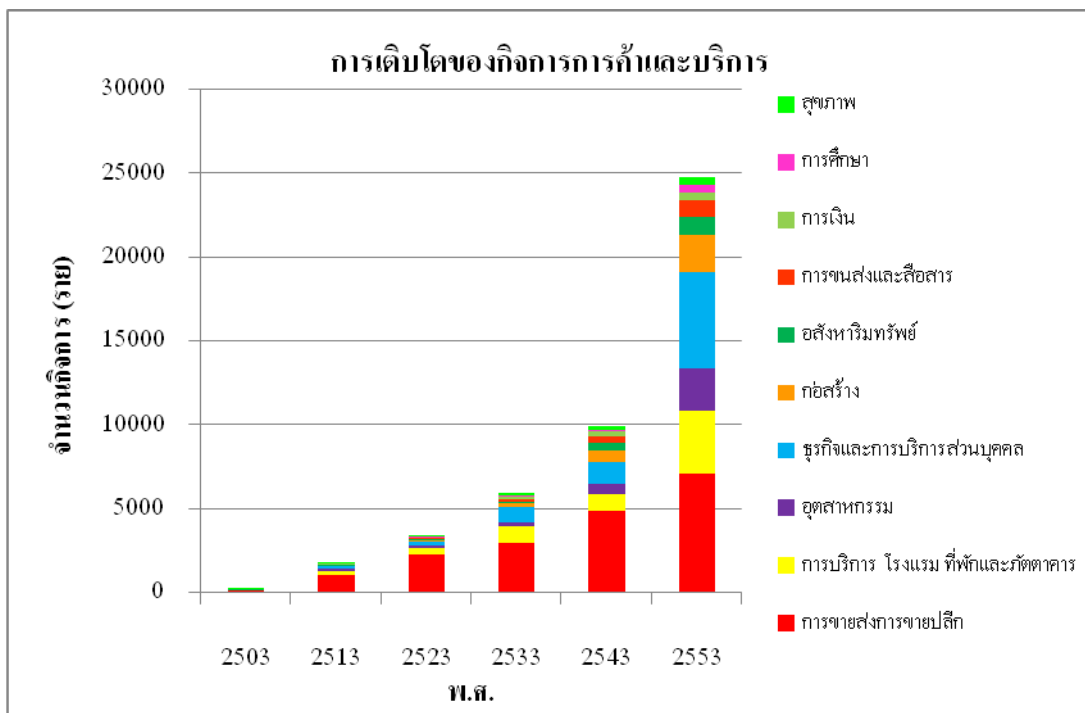
ประเด็นการ ศึกษาความหลากหลาย จากจำนวนประเภทกิจการย่อยที่เติบโตในหมวดกิจการหลัก จากตารางที่ 6.7 ในพ.ศ. 2503 ประเภทกิจการย่อยประเภทเท่ากับ 15 ประเภทไม่พบความหลากหลาย พ.ศ. 2513 มีจำนวนประเภทกิจการย่อยเพิ่มขึ้น เป็น 21 ประเภท พ.ศ. 2523 มีประเภทกิจการย่อยเท่ากับ 26 ประเภท เมื่อถึง พ.ศ. 2533 มีประเภทกิจการย่อยเพิ่มเป็น 31 ประเภท และเมื่อถึง พ.ศ. 2543 ประเภทกิจการย่อยใหม่ๆเพิ่มขึ้นเป็น 43 ประเภทและในช่วงท้าย พ.ศ. 2553 ประเภท กิจการย่อย เพิ่มเป็น 68 ประเภทกิจการ โดยระหว่าง พ.ศ. 2503-2523 ค่าเฉลี่ยจำนวนประเภทกิจการย่อยเท่ากับ 26.03 ประเภทและ พ.ศ. 2543-2553 ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็น 44.3 ประเภท ซึ่งให้เห็นว่าประเภทกิจการ ในช่วง พ.ศ. 2503-2523 มีความหลากหลายน้อยกว่าในช่วง พ.ศ. 2543-2553 หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการเติบโตในเชิงปริมาณแต่ขาดความหลากหลายเชิงประเภทกิจการ

ตารางที่ 5.10 ปริมาณการเติบโตของกิจการการค้าและบริการตามหมวดหลัก

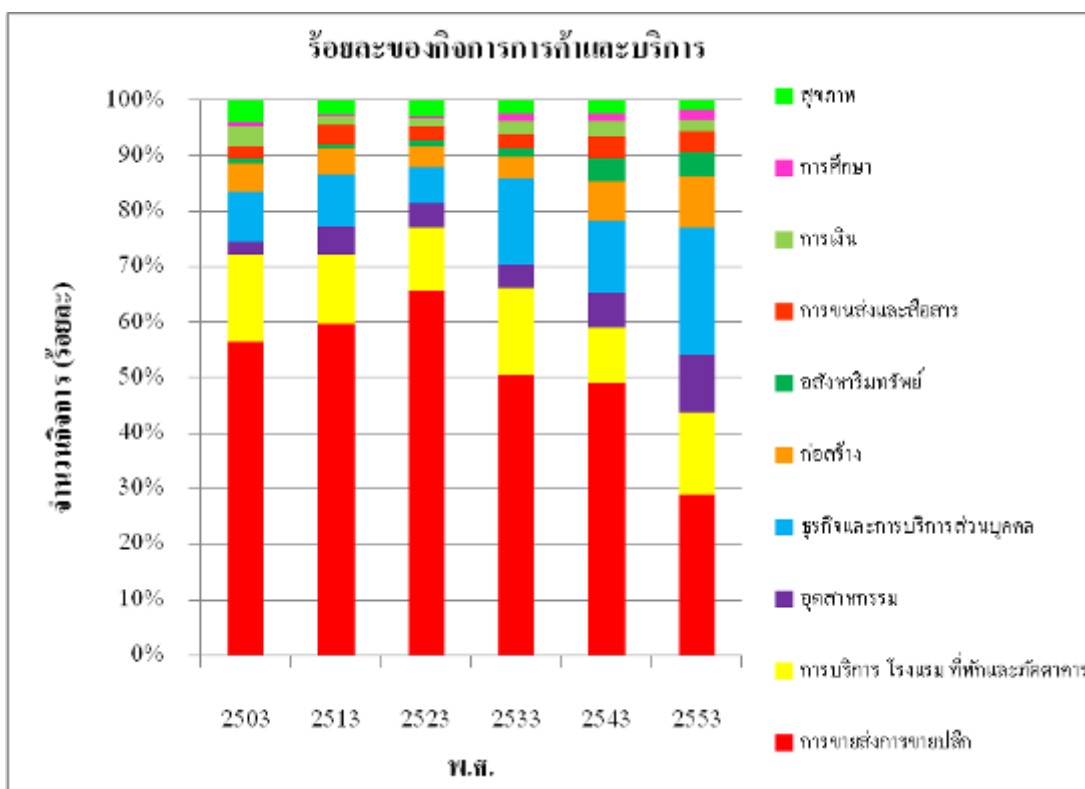
หมวดกิจการ	2503		2513			2523			2533			2543			2553		
	ส่วนแบ่ง	ราย	ส่วนแบ่ง	ราย	%เพิ่ม	ส่วนแบ่ง	ราย	%เพิ่ม	ส่วนแบ่ง	ราย	%เพิ่ม	ส่วนแบ่ง	ราย	%เพิ่ม	ส่วนแบ่ง	ราย	%เพิ่ม
การขายส่งการขายปลีก	56.38	168	61.79	1103	556.55	65.73	2272	106.02	47.83	3015	32.69	43.39	4898	62.44	28.85	7145	45.89
การบริการ โรงแรม ที่พักและ ภัตตาคาร	15.77	47	12.83	229	387.23	11.28	390	70.31	16.51	937	140.33	11.15	1002	6.89	15.00	3715	270.85
อุตสาหกรรม	2.35	7	5.15	35	400.00	4.43	153	337.60	4.53	257	67.95	6.86	616	139.48	10.24	2535	311.53
ธุรกิจและการบริการส่วนบุคคล	9.06	27	9.47	169	525.93	6.51	225	33.14	16.25	923	310.08	14.45	1298	40.72	23.05	5708	339.65
ก่อสร้าง	5.03	15	4.99	89	493.33	3.82	132	48.31	4.26	242	83.13	7.88	708	192.84	9.09	2252	218.14
อสังหาริมทรัพย์	1.01	3	0.73	13	333.33	1.03	36	174.68	1.69	96	169.18	4.62	415	331.91	4.40	1090	162.49
การขนส่งและสื่อสาร	2.01	6	3.64	65	983.33	2.57	89	36.92	2.48	141	58.46	4.58	411	191.48	3.84	952	131.52
การเงิน	3.69	11	1.62	29	163.64	1.27	44	51.74	2.57	146	231.55	3.00	270	84.99	2.04	505	87.17
การศึกษา	0.67	2	0.39	7	250.00	0.61	21	200.00	1.48	84	300.00	1.51	136	61.90	1.83	453	233.09
สุขภาพ	4.03	12	2.49	46	283.33	2.75	95	106.52	2.40	136	43.16	2.56	230	69.12	1.66	410	78.28
รวม	100.00	298	100.00	1785	498.99	100.00	3457	93.69	100.00	5977	72.89	100.00	9984	67.04	100.00	24766	148.05

ที่มา: เอกสารการจดทะเบียนการค้าจังหวัดขอนแก่นพ.ศ.2497-พ.ศ.2553 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดขอนแก่นและองค์การบริหารส่วนจังหวัดและการแบ่งจากการจัดประเภทมาตรฐาน

อุตสาหกรรม TSIC (ดูภาคผนวก ก.1)

ภาพที่ 5.16 การเติบโตปริมาณกิจการการค้าและบริการ ในเมืองขอนแก่น
ที่มา: การวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 5.9

ภาพที่ 5.17 ร้อยละของกิจการการค้าและบริการในเมืองขอนแก่น
ที่มา: การวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 5.9

5.8 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเมือง

จากการศึกษาการใช้ที่ดินจากภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ. 2497 พ.ศ. 2511 พ.ศ. 2519 พ.ศ. 2531 พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2550 พื้นที่เมืองขอนแก่น ใช้หน่วยวัดเชิงพื้นที่ คือเขตเทศบาลเมืองขอนแก่นมีพื้นที่เท่ากับ 47.83 ตารางกิโลเมตรเท่ากับ 100 % ถือเป็นขอบเขตการวัด ตลอดช่วงการศึกษา แม้ว่าพื้นที่เขตเมืองจะมีการขยายเขตจาก 4.03 เป็น 47.83 ตารางกิโลเมตรในปี พ.ศ.2514

จากตารางที่ 5.11 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเมืองขอนแก่นระหว่าง พ.ศ.2497 ถึง พ.ศ.2550 พบว่า พ.ศ. 2497 ในช่วงก่อนการมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ พื้นที่เกษตรกรรมที่ว่าง และแหล่งน้ำในเขต เมืองมีมากถึงร้อยละ 84.01 การใช้ที่ดินพักอาศัยเป็นลำดับที่ 2 ร้อยละ 13.70 พื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและพักอาศัยหนาแน่นมากมีเพียงร้อยละ 1.79 พื้นที่ราชการ สถาบันการปกครองบริหาร การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภค รวมถึงโครงข่ายคมนาคม มีเพียงร้อยละ 0.47

ต่อมาใน พ.ศ. 2511 ภายหลังจากผังเมืองได้วางแผนจัดทำผังเมือง 2525 แล้วเสร็จตั้งแต่ปี 2505 เมืองขอนแก่นได้มีการเติบโต ประชากร การใช้ที่ดิน สิ่งปลูกสร้างภาครัฐและเอกชนเพิ่มขึ้นมากหลังมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ในภาพรวมการใช้ที่ดินมีการเติบโตไปในหลายกิจกรรมพร้อมๆกับการขยายตัวของพื้นที่เมือง พบว่าพื้นที่เกษตรกรรม ที่ว่างและแหล่งน้ำในเขตเมืองลดลงจากร้อยละ 84.01 เหลือร้อยละ 51.24 ที่พักอาศัยเพิ่มจากร้อยละ 13.70 เป็นร้อยละ 16.95 พื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและพักอาศัยหนาแน่นมากเพิ่มจากร้อยละ 1.47 เป็นร้อยละ 4.50 ขณะที่สถาบันการปกครองบริหาร การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภคเพิ่มขึ้นอย่างมาก จากร้อยละ 0.47 เป็นร้อยละ 26.97 ซึ่งใน พ.ศ. 2513 นี้ถือว่าเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้ที่ดินและโครงสร้างทางพื้นที่ในเมืองให้กลายเป็นพื้นที่เมืองราชการอย่างชัดเจน ส่วนแบ่ง พื้นที่สถาบันราชการต่างๆ มีมากกว่าพื้นที่พักอาศัยรวมกับพื้นที่พาณิชยกรรม

ต่อมาในปี พ.ศ.2514 เมืองขอนแก่นได้ขยายเขตเมืองจากเดิม 4.03 ตรกม เป็น 47.83 ตร.กม ส่งผลต่อการเติบโตการใช้ที่ดิน-สิ่งปลูกสร้างทั้งภาครัฐและการเติบโตการใช้ที่ดินด้านพาณิชยกรรมและพักอาศัย ตลอดจนการขยายตัวของสิ่งปลูกสร้างเอกชนอย่างชัดเจน จากการแปล ข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ พ.ศ.2519 พบว่าพื้นที่เกษตรกรรม ที่ว่าง และแหล่งน้ำลดลงจากร้อยละ 51.24 เหลือเพียงร้อยละ 42.90 ที่พักอาศัยเพิ่มจากร้อยละ 16.95 เป็นร้อยละ 21.70 สถาบันการปกครองบริหาร การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภคมีการขยายพื้นที่น้อยมากเพียง 2% โดยเพิ่มจากร้อยละ 26.97 เป็นร้อยละ 27.99 ในส่วนพื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและพักอาศัยหนาแน่นมากเพิ่มจากร้อยละ 4.50 เป็นร้อยละ 6.65

พ.ศ.2531 ที่พักอาศัยเพิ่มจากร้อยละ 21.70 เป็นร้อยละ 26.22 พื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและพักอาศัยหนาแน่นมากเพิ่มจากร้อยละ 6.65 เป็นร้อยละ 10.09 โดยในปี 2538 เมืองขอนแก่นได้ยกฐานะเป็นเมืองและสภาพการใช้ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่ขยายตัวออกนอกพื้นที่เขตเมืองไปในตำบลรอบนอก ตำบลบ้านเป็ดศิลา เมืองเก่าและพระลับ และในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2541-2550 พื้นที่กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงสูง ได้แก่ พื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและพักอาศัยหนาแน่นมาก และพื้นที่พักอาศัย ซึ่งแปลผันกับพื้นที่เกษตรกรรม ที่ว่างและแหล่งน้ำ กล่าวคือพื้นที่ย่านธุรกิจการค้า และพักอาศัยหนาแน่นใน พ.ศ. 2541 เท่ากับร้อยละ 19.72 และเพิ่มอย่างรวดเร็วเป็นร้อยละ 37.13 ใน พ.ศ. 2551 หรืออัตราเพิ่มเท่ากับร้อยละ 46.88

ในปี 2550 พื้นที่เมืองขอนแก่นมีสภาพการใช้ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างที่ขยายตัวออกนอกเขตเทศบาลนคร ไปยังพื้นที่ชานเมือง คือ เทศบาลตำบลรอบนอก ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านเป็ด เทศบาลตำบลศิลา เทศบาลตำบลเมืองเก่าและเทศบาลตำบลพระลับ ช่วงเวลานี้การใช้ที่ดินประเภทการค้าและบริการมีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นในเขตเมือง และเกิดปรากฏการณ์การกระจายเขตพักอาศัยไปยังพื้นที่ชานเมืองใหม่

จะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินระหว่าง พ.ศ.2497 ถึง พ.ศ.2519 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตเมือง ประเภทที่มีมากที่สุดคือการใช้ที่ดินประเภทสถาบัน การปกครอง บริหาร การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภค แต่อย่างไรก็ดีจะพบว่าในช่วงเวลาต่อมาระหว่าง พ.ศ.2519 ถึง พ.ศ.2551 พื้นที่ดังกล่าวมีอัตราการเติบโตและเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ขณะที่การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินกลุ่มที่มีความต่อเนื่อง แบ่งเป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่ม พื้นที่พื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและพักอาศัยหนาแน่นมาก จะเติบโตอย่างต่อเนื่องแบบค่อยเป็นค่อยไปในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2497-2519 และจะขยายตัวอย่างรวดเร็วระหว่าง พ.ศ. 2531-2551 (ดูภาพที่ 5.18 ถึง ภาพที่ 5.23) แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในเขต เมืองระหว่าง พ.ศ. 2497 ถึง พ.ศ. 2551

โดยสรุป การลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญได้ส่งผลกระทบต่อที่สำคัญของพื้นที่เมืองขอนแก่นอย่างมาก โดยเฉพาะในช่วง ระหว่าง พ.ศ. 2513-2513 ซึ่งโครงการภาครัฐที่มีผลกระทบมากที่สุดสามโครงการคือ 1) โครงการวางผังเมืองขอนแก่น พ.ศ.2525 ได้เริ่มดำเนินการใน พ.ศ. 2505 ถึง พ.ศ. 2511 (กระทรวงมหาดไทย) เป็นการวางโครงสร้างทางพื้นที่ เมืองขอนแก่นใหม่ การกำหนดโครงข่ายคมนาคมใหม่และก่อสร้างถนนอีกหลายสายในเขตเมือง เช่น ถนนมิตรภาพ ถนนประชาสโมสร ถนน มะลิวัลย์ และเวนคืนพื้นที่เอกชนในเมือง ปริมาณมากเพื่อก่อสร้างสถานที่ราชการหลายแห่ง 2)โครงการการวางผังศูนย์ราชการ บริเวณใจกลางเมืองพื้นที่ราว 3 ตารางกิโลเมตร ตลอดจนการสร้างพื้นที่ศูนย์ราชการสุข สาธารณูปโภคด้านทิศตะวันออกเมือง

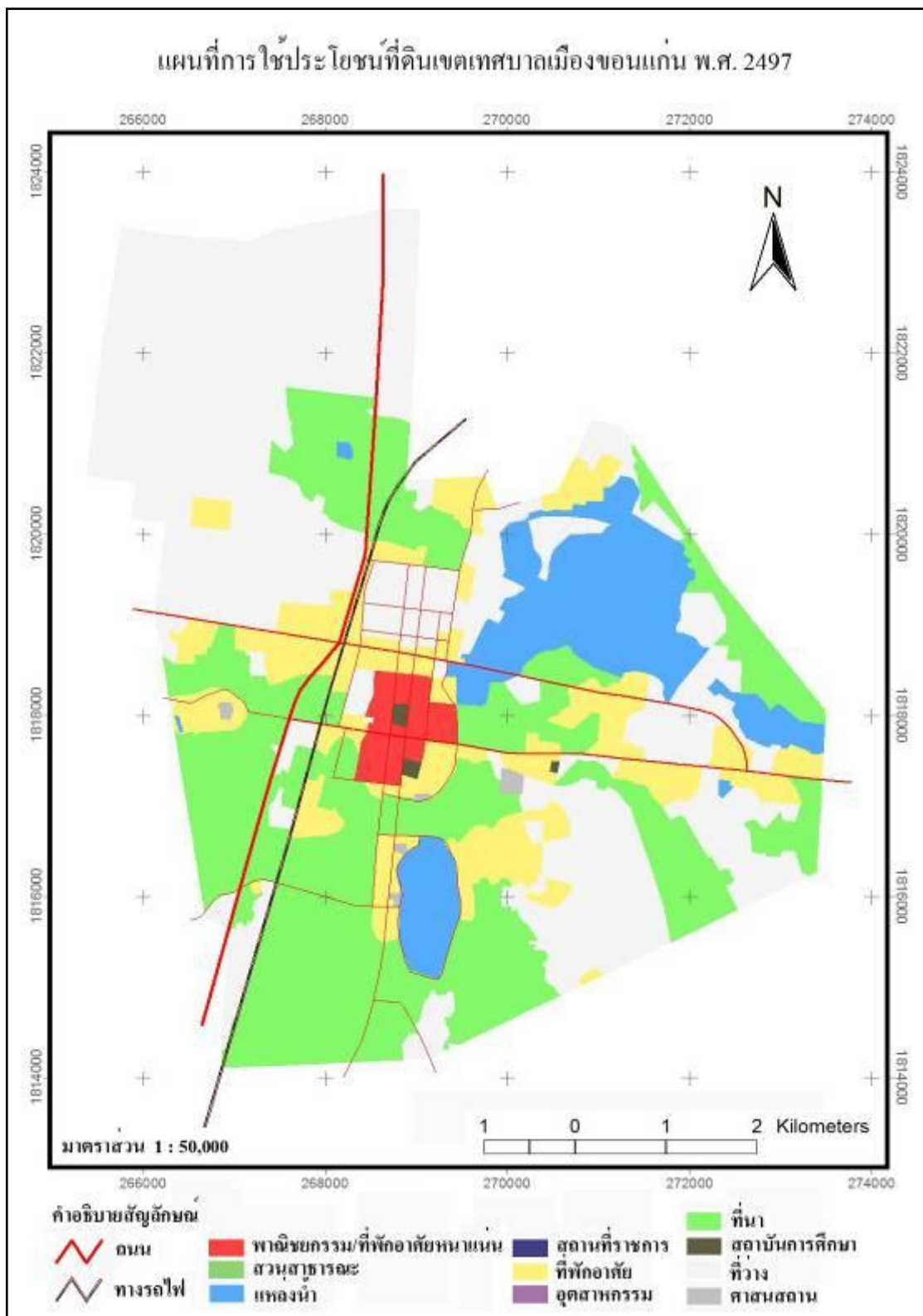
อีกราว 3 ตารางกิโลเมตร 3) โครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่น บริเวณพื้นที่ทิศเหนือเมืองสร้าง มหาวิทยาลัยขอนแก่น ราว 9.4 ตารางกิโลเมตร ปรากฏการณ์ดังกล่าว ถือเป็นการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการใช้ที่ดินและโครงสร้างเมืองขอนแก่นอย่างสิ้นเชิง เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและดำเนินการ ก่อสร้างอย่างต่อเนื่องเบ็ดเสร็จโดยใช้เวลาดังกล่าวเพียง 10 ปี โครงการพัฒนาดังกล่าว (พ.ศ. 2513-2513) ทำให้ขอนแก่นมีภาพลักษณ์ของการเป็นเมืองใหม่ เป็นเมืองที่มีพื้นที่ศูนย์ราชการขนาดใหญ่ เกิดใหม่หลายแห่ง และมีพื้นที่อาคารราชการ ถนน กว้างขวาง สาธารณูปโภคที่ทันสมัย เกิดความ พร้อมด้านการเป็นศูนย์รวมบริหารราชการ ศูนย์กลางการบริการสาธารณะ ศูนย์กลางการศึกษา สาธารณสุข ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในการลงทุนกิจการในท้องถิ่นอย่างมาก เกิดการขยายตัวลงทุน ก่อสร้างอาคารที่พักอาศัย อาคารพาณิชย์ ศูนย์กลางค้า โรงแรม ภัตตาคาร โรงภาพยนตร์ ตลาดสด ในเมืองในเวลาต่อมา (ชำนาญ พงณา, สัมภาษณ์)

อาจสรุปได้ว่าการลงทุนภาครัฐในโครงการวางผังเมืองขอนแก่น โครงการก่อสร้าง ศูนย์ราชการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในช่วง พ .ศ. 2513-2523 มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างทางพื้นที่เมืองและพื้นที่เศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

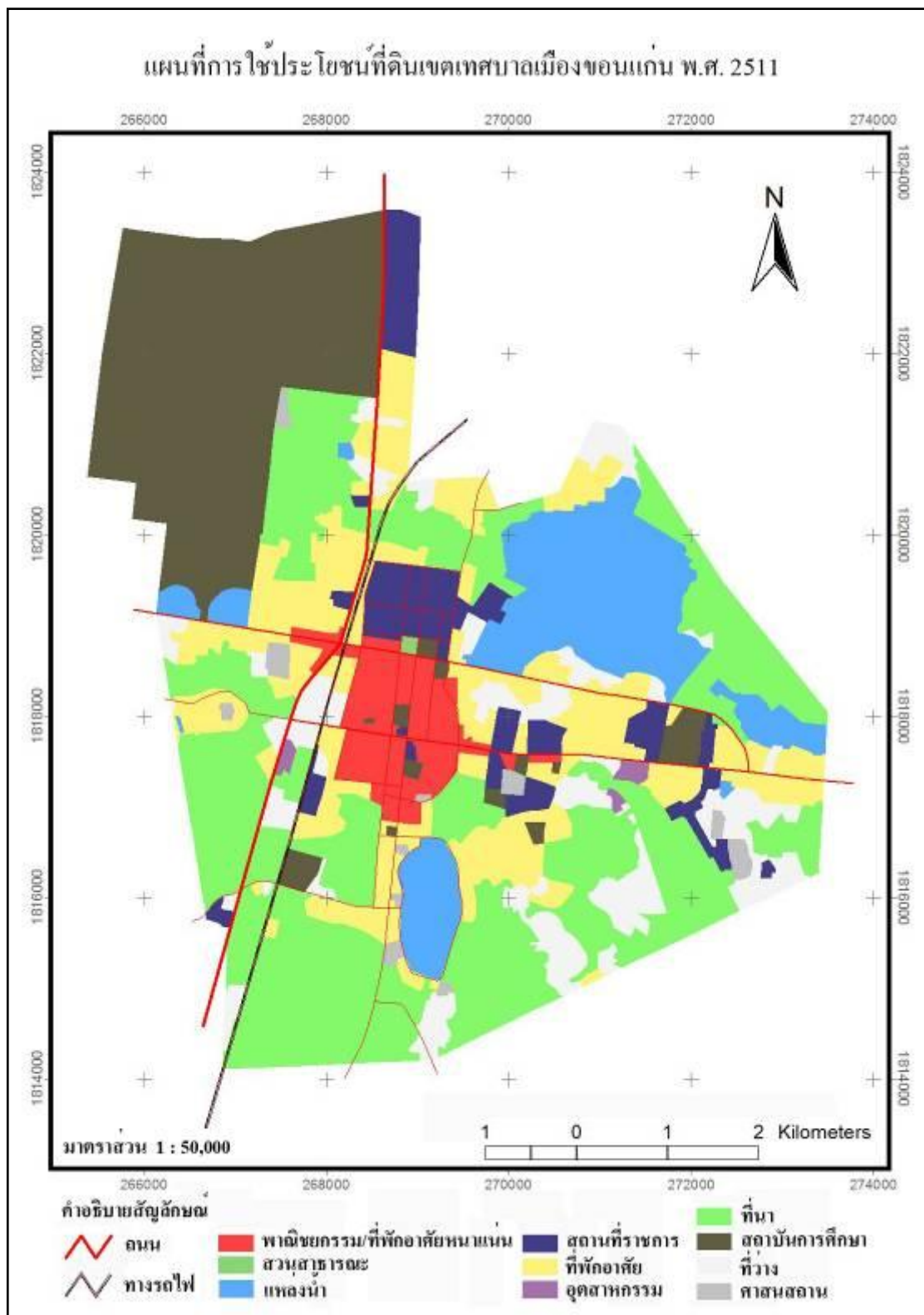
ตารางที่ 5.11 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในเมือง

ช่วงเวลาในการศึกษาเปรียบเทียบ	2503		2513		2523		2533		2543		2553	
	2497	2497	2511	2511	2519	2519	2531	2531	2541	2541	2550	2550
	ตรกม	%	ตรกม	%	ตรกม	%	ตรกม	%	ตรกม	%	ตรกม	%
พื้นที่ย่านธุรกิจการค้าและพักอาศัยหนาแน่นมาก	0.86	1.80	2.15	4.50	3.18	6.65	4.83	10.09	9.43	19.72	17.76	37.13
ที่อยู่อาศัย	6.56	13.71	8.11	16.95	10.38	21.70	12.54	26.22	12.41	25.94	4.53	9.48
อุตสาหกรรม	0.00	0.00	0.16	0.34	0.36	0.75	0.56	1.16	0.68	1.43	0.76	1.58
สถาบันการศึกษา	0.09	0.19	9.49	19.83	9.59	20.05	9.68	20.24	9.82	20.53	9.82	20.53
สวนสาธารณะ	0.00	0.00	0.04	0.07	0.14	0.28	0.12	0.26	0.44	0.91	0.44	0.91
สถานที่ราชการ	0.00	0.00	2.88	6.02	3.17	6.62	3.44	7.19	3.44	7.19	3.44	7.19
เกษตรกรรม	15.37	32.14	15.03	31.43	11.24	23.50	4.21	8.80	2.70	5.64	3.13	6.55
ที่ว่าง	19.83	41.46	4.15	8.67	5.57	11.64	8.56	17.89	5.02	10.49	4.05	8.48
วัด	0.14	0.29	0.50	1.04	0.50	1.04	0.51	1.08	0.51	1.08	0.51	1.08
แหล่งน้ำ	4.98	10.42	5.32	11.13	3.71	7.77	3.38	7.06	3.38	7.06	3.38	7.06
รวม	47.83	99.99	47.83	99.99	47.83	99.99	47.83	99.99	47.83	99.99	47.83	99.99
รวมเฉพาะสถานที่ราชการ สถาบันการศึกษา	0.23	0.47	12.90	26.97	13.39	27.99	13.76	28.77	14.21	29.71	14.21	29.71
รวมเกษตรกรรม ที่ว่าง แหล่งน้ำ	40.18	84.01	24.50	51.23	20.52	42.90	16.14	33.75	11.09	23.19	10.56	22.09

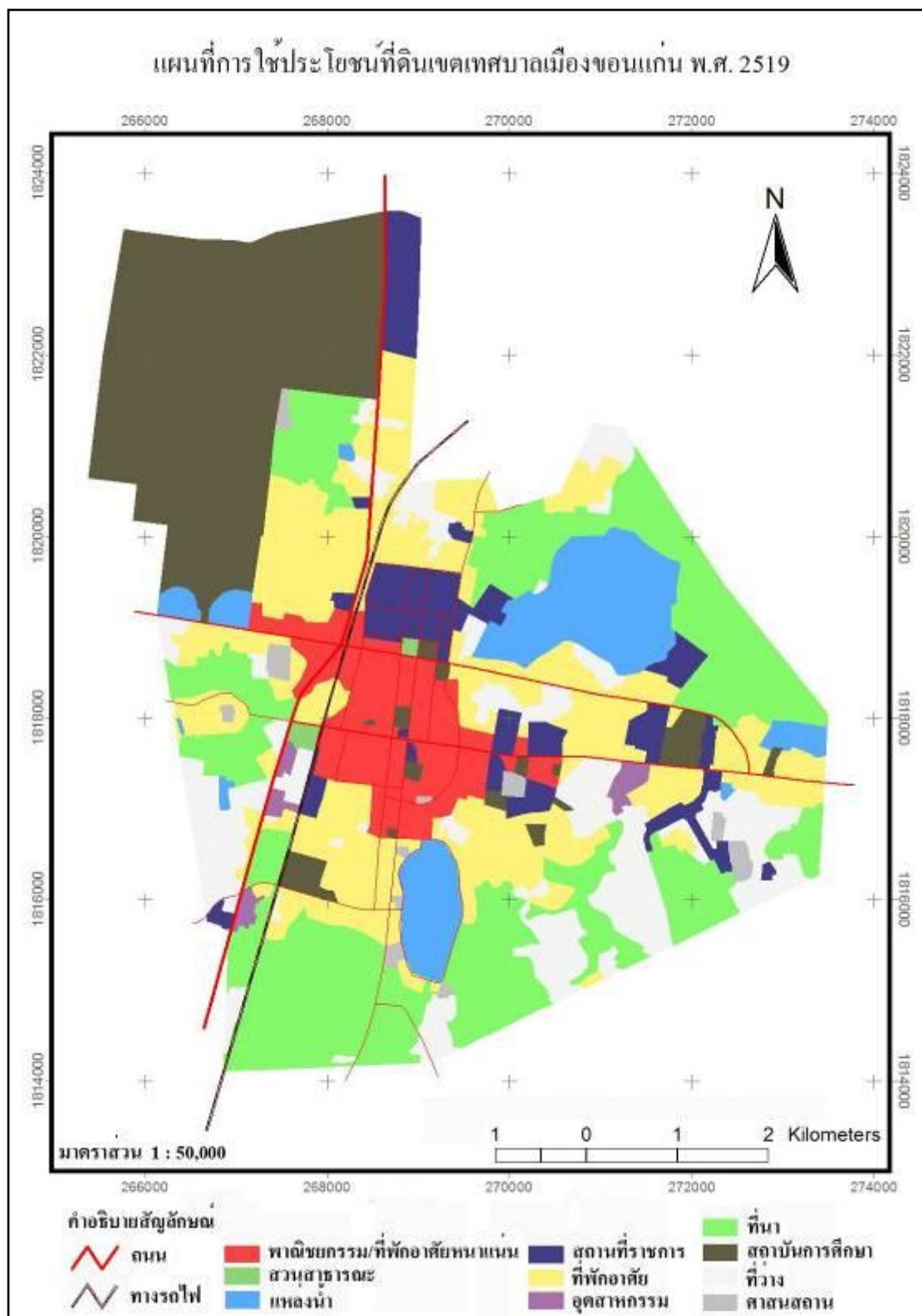
ที่มา: การแปลภาพถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร

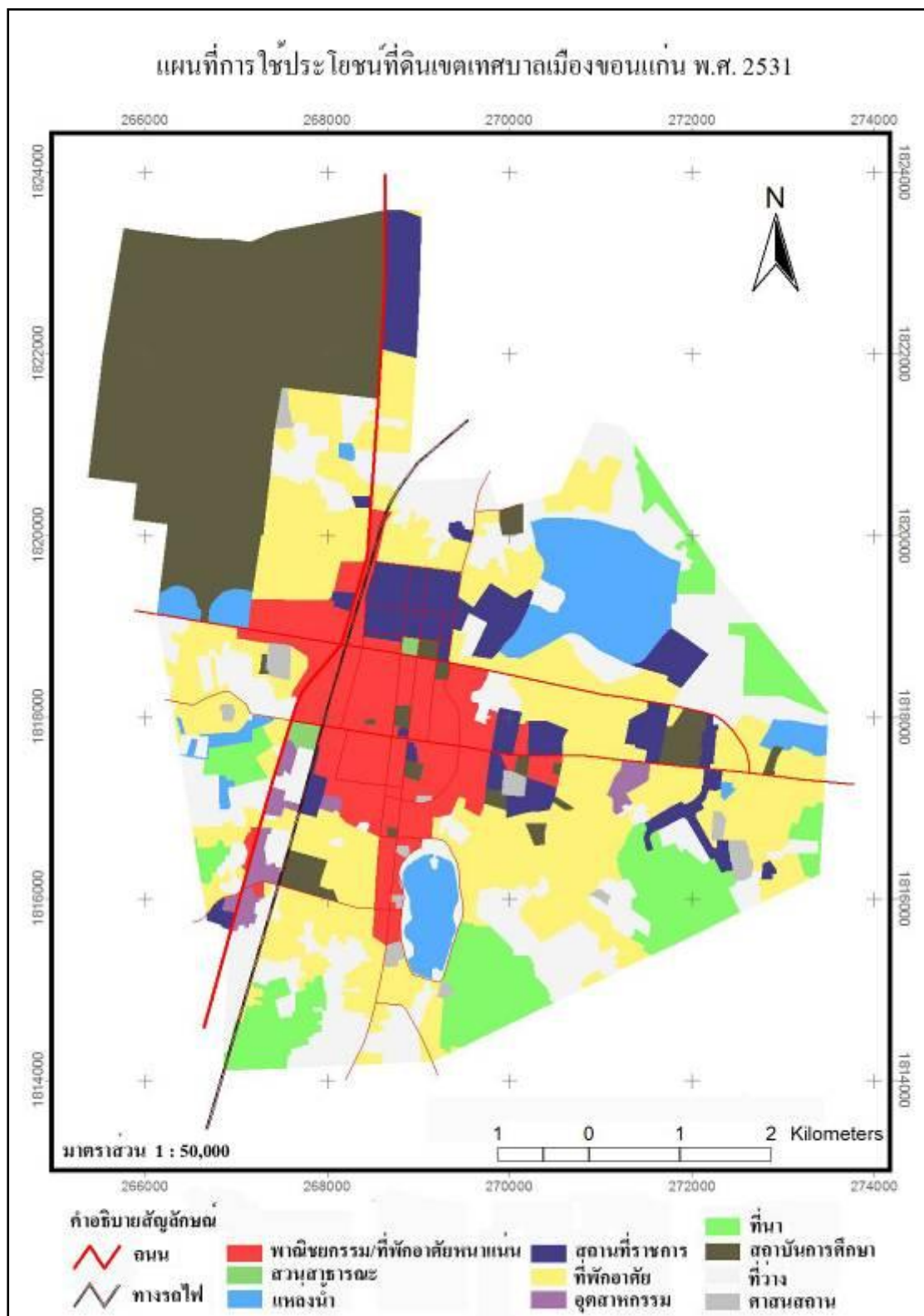
ภาพที่ 5.18 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2497
 ที่มา: การแปลข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร ปี 2497
 หมายเหตุ: ในปี พ.ศ.2497 เทศบาลเมืองขอนแก่นมีเขตเมืองเพียง 4.03 ตร.กม

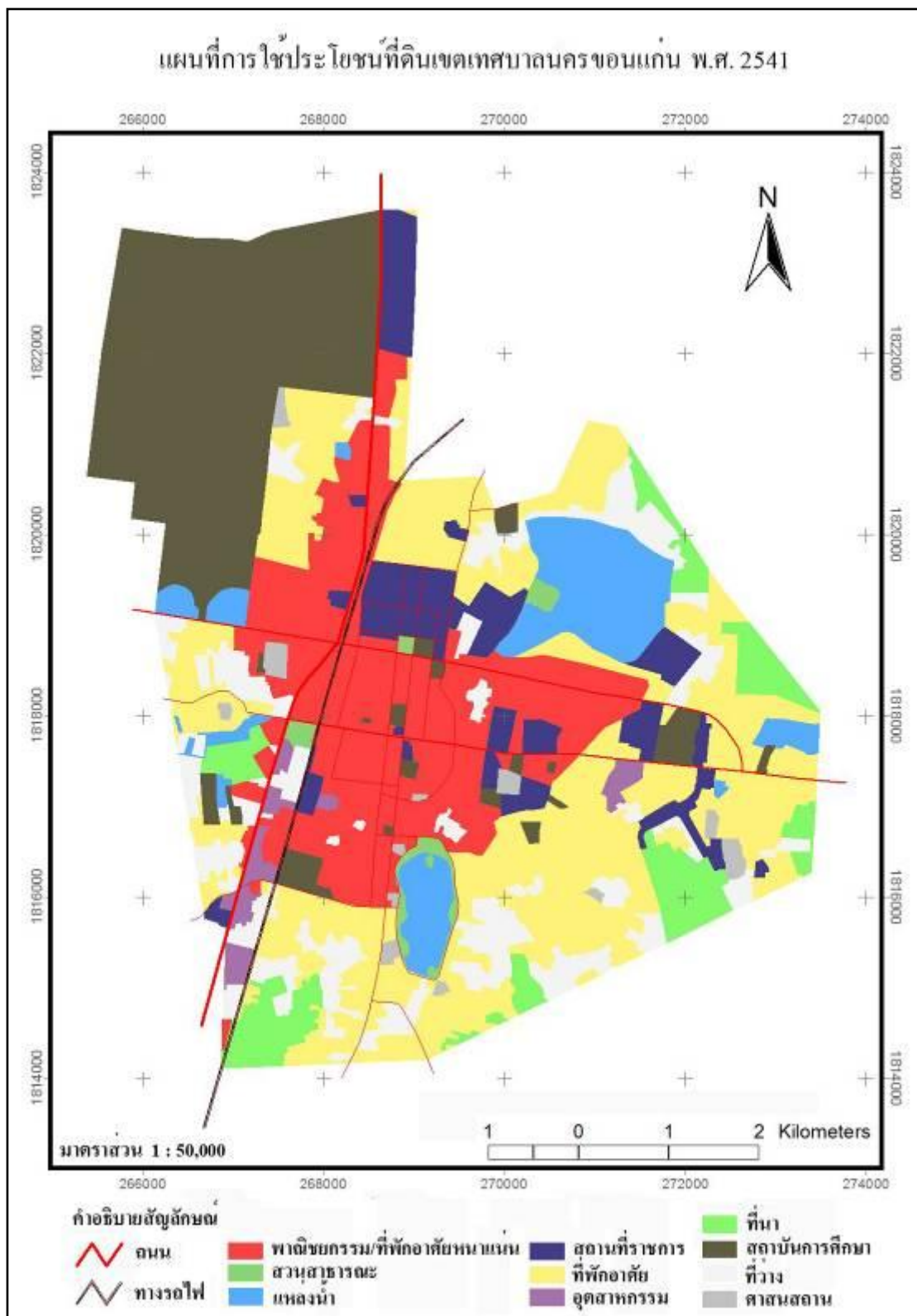
ภาพที่ 5.19 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2511
ที่มา: การแปลข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร ปี 2511

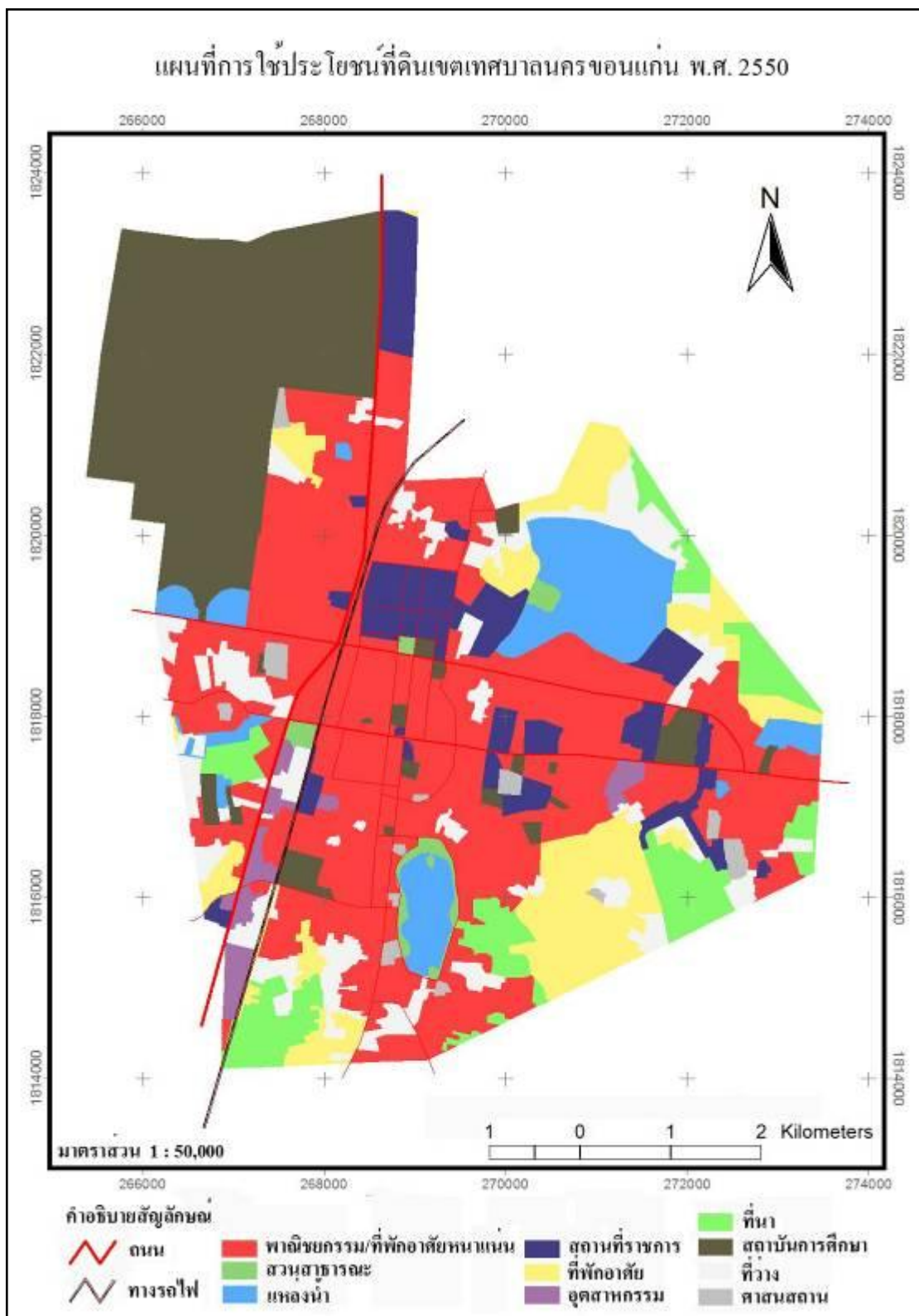
ภาพที่ 5.20 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2519
ที่มา: การแปลข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร ปี 2519

ภาพที่ 5.21 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2531
ที่มา: การแปลข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร ปี 2531

ภาพที่ 5.22 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2511
ที่มา: การแปลข้อมูลภาพถ่ายทางอากาศ กรมแผนที่ทหาร ปี 2511

ภาพที่ 5.23 แผนที่แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2550
ที่มา: การแปลภาพถ่ายดาวเทียม Point Asia จาก www.pointasia.com

5.9 สรุป

การวิเคราะห์ผลกระทบการลงทุนภาครัฐ กรณี สาขาบริหารราชการ โดยโครงการศูนย์ราชการขอนแก่นต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นในช่วงที่ 1 ระหว่าง พ.ศ.2513-2533 สรุปได้ดังนี้

1. การเติบโตของ การใช้จ่ายเงินภาครัฐในจังหวัดขอนแก่นโดยเฉพาะในส่วนของ กระทรวงมหาดไทย ในโครงการศูนย์บริหารราชการ

เมื่อศึกษาทั้งเชิงปริมาณและอัตราเพิ่มของการใช้จ่ายภาครัฐในขอนแก่น พบว่า ในช่วง พ.ศ. 2513-2513 เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการขยายตัวและการเติบโตอัตราเพิ่มสูง คือใน พ.ศ. 2503 เป็นช่วงก่อนการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ การใช้จ่ายภาครัฐมีจำนวน 46.07 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 7.84 จากภาค อยู่ในอันดับที่ 5 ของภาค รองจากนครราชสีมา อุบลราชธานี อุตรธานี และสุรินทร์ เมื่อ ถึง พ.ศ. 2513 การใช้จ่ายภาครัฐเพิ่มจาก 46.07 ล้านเป็น เท่ากับ 629 ล้านบาท โดยการใช้จ่ายคิดเป็นร้อยละ 17.31 จากภาคเป็นช่วงที่มีอัตราเพิ่มถึง 13.67 เท่าตัว (ตารางที่ 5.1) ปรับจากลำดับที่ 5 ขึ้นเป็นลำดับที่ 2 ของภาค รองจาก นครราชสีมา และมีการใช้จ่ายเงินของกระทรวงมหาดไทยสูงสุด พ.ศ. 2503 ร้อยละ 59.8 พ.ศ. 2513 ร้อยละ 61.3 พ.ศ. 2523 ร้อยละ 44.5 และ พ.ศ. 2533 ร้อยละ 36.0 (ตารางที่ 5.2)

2. มีการดึงดูดให้หน่วยงานราชการมากระจุกตัว เกิดการขยายตัวของหน่วยงานราชการ การจ้างงานข้าราชการเติบโต

จากปรากฏการณ์การเติบโตของการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่น จะสอดคล้องกับ ทั้งปริมาณจำนวนหน่วยงานราชการที่เพิ่มขึ้นและ ปริมาณการขยายตัวของการทำงานรัฐในเขตเมือง กล่าวคือ ในด้านการดึงดูดหน่วยงานราชการมากระจุกตัวอย่างมาก กล่าวคือ ใน พ .ศ. 2503 มีหน่วยงานราชการเพียง 45 หน่วยงานราชการ เมื่อถึง พ.ศ. 2513 หลังการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ หน่วยงานราชการเกิดใหม่ 63 หน่วยงาน รวมเป็น 107 หน่วยงาน ต่อมาใน พ.ศ. 2523 หน่วยงานราชการที่เกิดใหม่ทั้งสิ้น 95 หน่วยงาน หน่วยงานราชการสะสมเท่ากับ 157 หน่วยงาน (ตารางที่ 5.3) เมืองสามารถดึงดูดหน่วยงานราชการใหม่มาตั้งและกระจุกตัวอย่างชัดเจน เมืองขอนแก่นในช่วงเวลานั้น ประกอบด้วย ศูนย์บริหารราชการระดับภูมิภาค ศูนย์การสาธารณสุข ศูนย์การเกษตร ศูนย์สื่อสารและประชาสัมพันธ์ ศูนย์กลางการเงิน และศูนย์การศึกษา

เมื่อ หน่วยงานราชการ มากระจุกตัวในพื้นที่ เมือง ขอนแก่นในขณะนั้น สิ่งที่เป็นผลสืบเนื่องตามมาก็คือการเพิ่มขึ้นของการจ้างงานข้าราชการในเขตเมือง ใน พ.ศ. 2503 มีข้าราชการทั้งสิ้น 442 คน ร้อยละ 9.81 ของการจ้างงานใน เมือง พ.ศ. 2513 ข้าราชการในเมืองเพิ่มเป็น เป็น 2,446 คน ร้อยละ 29.44 มีอัตราเพิ่ม 3.00 เท่าตัว พ.ศ. 2523 ข้าราชการ เป็น 7,842 ร้อยละ 43.38 และ

ใน พ.ศ.2533 การจ้างงานข้าราชการเป็น 13,816 คน จากตัวเลขแสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าว เมืองขอนแก่นมีความราชการสูงมาก ซึ่งสามารถสรุปได้โดยนัยว่าระหว่าง พ.ศ. 2513-2533 เมืองขอนแก่นอยู่ภายใต้ปรากฏการณ์กระบวนการทำให้ ป็นเมืองศูนย์กลางราชการของรัฐบาลกลางอย่างชัดเจน

3. จังหวัดขอนแก่นมีค่าการย้ายถิ่นสุทธิดีขึ้นเป็นลำดับและดึงดูดประชากรย้ายจากในภาคย้ายเข้าสู่เมืองเป็นส่วนใหญ่

พ.ศ. 2503 ก่อนการกำหนดโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ จังหวัดขอนแก่น มีระดับการย้ายถิ่นสุทธิ เป็นค่าติดลบถึง -31.24 อยู่ลำดับที่ 13 เป็นลำดับท้าย ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต่อมาช่วงหลังมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ใน พ.ศ.2513 ค่าการย้ายถิ่นสุทธิดีขึ้นเป็นลำดับ ปรับลำดับขึ้นจาก 13 เป็นลำดับที่ 11 และลำดับที่ 6 ใน พ.ศ. 2523 เป็นการปรับลำดับแบบก้าวกระโดด โดยมีค่าเท่ากับ 5.84 แสดงถึงการย้ายเข้ามามากกว่าการย้ายออก โดยหลังมีโครงการ ใน พ.ศ.2513-2533 กลุ่มผู้ย้ายเข้าสู่จังหวัดขอนแก่น ที่มีภูมิลำเนาอยู่นอกภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้เพิ่มปริมาณสูงขึ้นอย่างชัดเจน (ดูตารางที่ 5.6)

4. การย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองมากขึ้นและเกิดการจ้างงานเอกชนเติบโต

การเพิ่มขึ้นของประชากรเมือง จากข้อมูล คิบสำมะโนประชากรและเคหะ ประชากรที่ย้ายเข้าสู่พื้นที่เมือง(เทศบาล)ใน พ.ศ. 2503 มีทั้งสิ้น 1,015 คน เมื่อถึง พ.ศ. 2513 เพิ่มขึ้นเป็น 4,264 คน เพิ่มขึ้นเป็น 9,032 คนใน พ.ศ. 2523 และ 11,647 คนใน พ.ศ. 2533 (ตารางที่ 5.6) ในช่วงท้ายช่วงที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2513-2533 การจ้างงานภาคเอกชนขยายตัวเพิ่มขึ้น ค่าเฉลี่ยสัดส่วนการจ้างงานเอกชนและรัฐ ในช่วง พ.ศ. 2513-2523 เท่ากับ 68 ต่อ 32 และใน พ.ศ. 2533 เท่ากับ 73 ต่อ 27 การเพิ่มขึ้นของประชากรในเขตเมือง ทั้งการจ้างงานภาคเอกชนและการจ้างงานภาครัฐ ล้วนมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการลงทุนภาครัฐภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ประชากรที่ย้ายเข้าจะเป็นตัวเร่งให้เมืองเกิดกำลังกำลังซื้อจะส่งผลต่อความต้องการซื้อสินค้าและบริการในเมือง และจะช่วยเอื้อต่อการเติบโตการจ้างงานภาคเอกชนใหม่ๆ หรือการปรับตัวของพ่อค้า เจ้าของกิจการให้เข้าสู่อาชีพการค้าและบริการมากขึ้น ส่งผลต่อการบริโภคภายในเมืองให้เกิดการขยายตัวเป็นลำดับ และเกิดการเติบโตของกิจการการค้าและบริการในเมืองตามมา

5. กิจการการค้าและบริการในเมืองขยายตัวมีความสัมพันธ์กับการลงทุนภาครัฐภายใต้โครงการศูนย์บริหารราชการ

ใน พ.ศ. 2503 มีจำนวนกิจการการค้าและบริการในเมืองเพียง 298 และเพิ่มเป็น 1785 รายใน พ.ศ.2513 อัตราเพิ่มร้อยละ 498.98 และใน พ.ศ. 2523 เท่ากับ 3,457 ราย อัตราเพิ่ม ร้อยละ 93.69 เมื่อถึงใน พ.ศ.2533 เพิ่ม เป็น 5,977 ราย อัตราเพิ่ม ร้อยละ 72.89 จะเห็นได้ว่าแสดงความสัมพันธ์ถึงการเติบโตของกิจการการค้าและบริการอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในช่วงหลังจากมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ ในช่วง พ .ศ.2513 โดยมีการกระจายไปในสาขากิจการใหม่ ๆ ในท้องถิ่นอย่างชัดเจน องค์กรที่ดีส่วนแบ่งกิจการยังคงกระจุกตัวที่ สาขาการค้าปลีกและค้าส่งเป็นหลัก แสดงว่าในช่วงที่ 1 ระหว่าง พ.ศ.2513-2533 กิจการการค้าและบริการเติบโตในเชิงปริมาณ แต่ยังไม่ความหลากหลาย (ดูตารางที่ 5.10)

การเติบโตของภาคเอกชนและการขยายกิจการสาขาการค้าปลีก ค้าส่ง กิจการ การให้บริการอื่น ๆ ที่เกิดในช่วงนี้ ส่วนใหญ่เป็นการเติบโตในเชิงปริมาณ ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับ ปริมาณการกระตุ้นจาก การใช้จ่ายเงินภาครัฐ การใช้จ่ายเงินของหน่วยงานราชการ ข้าราชการและ เพื่อซื้อสินค้าและการบริโภค การขยาย การบริโภคในเมืองในสินค้าและบริการพื้น ๆ กิจการการค้า และบริการส่วนใหญ่ ซึ่งสัมพันธ์ โดยตรงกับปริมาณการกระตุ้นจาก การใช้จ่ายเงินภาครัฐปริมาณ การเพิ่มขึ้นของประชากรเมือง

6. พื้นที่เมืองเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เป็นเมืองราชการ

ก่อนพ.ศ. 2503 กรณีพื้นที่ราชการ ได้แก่สถาบันการปกครองบริหาร การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภค รวมถึงโครงข่ายคมนาคม มีเพียงร้อยละ 0.47 โดยสัดส่วนพื้นที่เอกชน ต่อพื้นที่ราชการสูงถึง 97 ต่อ 3 เมื่อถึง พ.ศ.2513 พื้นที่สถาบันการปกครองบริหาร การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภค เพิ่มขึ้นอย่างมาก จากร้อยละ 0.47 เป็นร้อยละ 26.97 โดยมีสัดส่วนพื้นที่ ปลุกสร้างเอกชนในเมืองและพื้นที่ราชการ สัดส่วน 4.4 ต่อ 5.6 (ตารางที่ 5.11 และภาพที่ 5.18 ถึง ภาพที่ 5.23) จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาดังกล่าว โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ มีอิทธิพลต่อการ เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเมืองอย่างมาก โดยเฉพาะ โครงการวางผังเมืองขอนแก่น พ .ศ.2525 ได้ การเวนคืนพื้นที่ในเมืองปริมาณมาก เพื่อสร้างสถานที่ราชการ การวางผังศูนย์ราชการ การสร้าง พื้นที่ศูนย์สาธารณสุข สาธารณูปโภค สร้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น และตัดถนนเพิ่มอีกหลายสาย ปราบปรามการตั้งกล่าว ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินและ โครงสร้างเมืองขอนแก่น อย่างรวดเร็ว

บทที่ 6

ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น กรณี สาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นช่วงที่ 2 พ.ศ. 2534-2553

ในบทที่ 6 นี้ มีประเด็นการศึกษาเพื่อมุ่งตอบคำถามวิจัยว่า ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐกรณีสาขาการศึกษา โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นอย่างไร ในช่วงพ.ศ. 2534-2553 และเพียงไรในปีพ.ศ 2553 โดยแบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วนดังนี้

6.1 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ สาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นระหว่าง พ .ศ. 2534-2553 โดยมีกลุ่มตัวแปรการศึกษา คือการใช้จ่ายภาครัฐ หน่วยงานราชการ การจ้างงานและประชากร การจ้างงานเอกชน การย้ายถิ่น มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม และความหลากหลายของกิจการการค้าและบริการในเมือง

6.2 บทบาทมหาวิทยาลัยขอนแก่นในปัจจุบัน (พ.ศ.2553) โดยมีกลุ่มตัวแปรการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่นในฐานะตัวนำการเป็นศูนย์กลางการศึกษา ขนาดทางเศรษฐกิจของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในปัจจุบัน และบทบาทของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในการพัฒนาเมืองขอนแก่น

6.3 ผลกระทบของการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อรายได้เมืองในปัจจุบัน มีกลุ่มตัวแปรการศึกษา คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่นในฐานะปัจจัยกระตุ้นการเพิ่มกำลังซื้อกำลังการบริโภคภายในเมือง ความเชื่อมโยงด้านรายได้จากแผนการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อสาขาเศรษฐกิจในเมือง การก่อรายได้เมือง และการศึกษามูลค่าตัวทวีมหาวิทยาลัยขอนแก่น

6.1 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ กรณี มหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2534-2553

6.1.1 การใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่น

เมื่อพิจารณาส่วนแบ่งการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นจากการใช้จ่ายภาครัฐรวมทั้งจังหวัดจากตารางที่ 6.1 พบว่าหลังจากมหาวิทยาลัยขอนแก่นก่อตั้งใน พ.ศ. 2507 และเปิดดำเนินการในเมืองเมื่อ พ.ศ.2509 จนถึง พ.ศ.2553 พบว่าการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการเติบโตมาเป็นลำดับดังในตารางที่ 6.1

ตารางที่ 6.1 การใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่น เทียบกับการใช้จ่ายจังหวัดและกระทรวงศึกษา

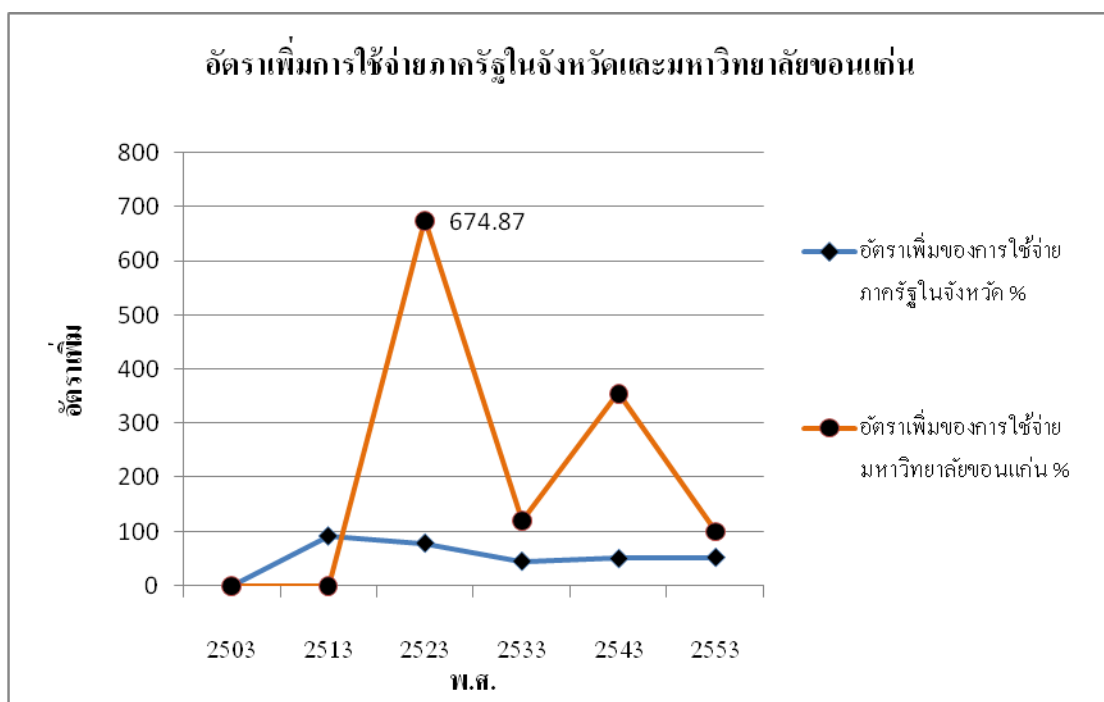
การใช้จ่าย/พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553
รวมจังหวัด (ล้านบาท)	46.07	629.77	3084.98	574.90	11746.34	25180.43
มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ล้านบาท)	0.00	64.18	497.31	1097.21	4997.40	10048.16
ส่วนแบ่งร้อยละ ม.ข. จากการใช้จ่ายจังหวัด	0.00	10.19	16.12	19.87	42.54	40.02
ส่วนแบ่งร้อยละ ม.ข. จากกระทรวงศึกษา	0.00	11.63	36.23	46.41	69.37	78.39
อัตราเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐทั้งหมด	0.00	92.68	79.59	46.21	51.18	53.35
อัตราเพิ่มการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่น	0.00	0.00	674.87	120.63	355.46	101.07

ที่มา: 1) เอกสขเบิกจ่ายคลังจังหวัดขอนแก่นระหว่างพ.ศ. 2523-2553 2) เอกสารรายงานประจำปี พ.ศ. 2503-2513 กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง 3) เอกสาร หอจดหมายเหตุและกองแผนงาน มหาวิทยาลัยขอนแก่นพ.ศ.2543-2553

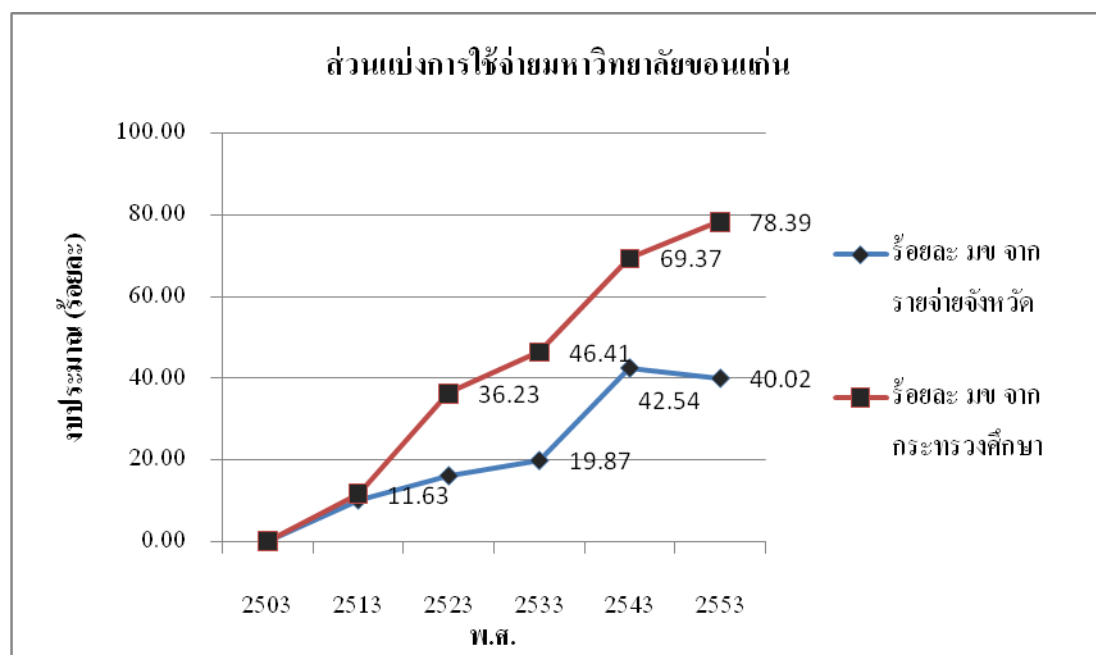
หมายเหตุ : ข้อมูลการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่น(รายปี)ข้างต้น ไม่ได้มีคิดลดมูลค่าของเงินตามเวลา (Time value of money) ที่อาจทำให้เงินจำนวนเดียวกันมีมูลค่าต่างกัน เมื่อเกิดขึ้นต่างเวลา ซึ่งอาจมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น การเปลี่ยนแปลงของอัตราเงินเฟ้อ หรือ อัตราดอกเบี้ย

พ.ศ. 2513 มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการใช้จ่ายเท่ากับ 64.18 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 10.19 จากการใช้จ่ายภาครัฐรวมทั้งจังหวัด เมื่อถึง พ.ศ. 2523 การใช้จ่ายเพิ่มเป็น 497.31 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 16.12 โดยมีอัตราเพิ่มเท่ากับร้อยละ 674.87 ซึ่งเป็นช่วงที่มีอัตราเพิ่มมากที่สุดและใน พ.ศ. 2533 การใช้จ่ายเพิ่มเป็น 1097.21 ล้านบาท หรือร้อยละ 19.87 จากการใช้จ่ายภาครัฐรวมทั้งจังหวัด ดังภาพที่ 6.1

พ.ศ. 2543 มหาวิทยาลัยขอนแก่นดำเนินกิจกรรมไปได้ 36 ปี มหาวิทยาลัยมีการใช้จ่าย 4,997 ล้านบาท มีส่วนแบ่งจากการใช้จ่ายภาครัฐรวมทั้งจังหวัดเพิ่มขึ้นสูงมากเป็นร้อยละ 42.54 เป็นช่วงที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นเกิดการเติบโตด้านการใช้จ่ายมากที่สุด มีส่วนแบ่งเพิ่มสูงที่สุดและยังพบว่า มีอัตราเพิ่มสูงขึ้นอีกรอบ คือเท่ากับร้อยละ 355.46 ต่อมา เมื่อถึง พ.ศ. 2553 มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ดำเนินกิจกรรมไปได้ 47 ปี มีการใช้จ่ายเท่ากับ 10,048 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 40.02 จากการใช้จ่ายภาครัฐรวมทั้งจังหวัด ซึ่งจะเห็นได้ว่ายังคงเป็นปริมาณส่วนแบ่งที่สูงมากต่อเนื่องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2543 (ดังปรากฏใน ภาพที่ 6.2) จะเห็นได้ว่าระหว่าง พ.ศ. 2543-2553 การใช้จ่ายเงินภาครัฐของจังหวัดขอนแก่น 100 บาท เป็นการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยถึง 40 บาท และเมื่อพิจารณาจากตารางที่ 6.2 พบว่าการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นส่วนใหญ่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองขอนแก่น และมากกว่าร้อยละ 50 อยู่ในหมวดเงินด้านค่าจ้างเงินเดือน

ภาพที่ 6.1 อัตราเพิ่มของการใช้จ่ายภาครัฐในจังหวัดขอนแก่นและมหาวิทยาลัยขอนแก่น
ที่มา: จากตารางที่ 6.1

ภาพที่ 6.2 ส่วนแบ่งการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่น
จากการใช้จ่ายจังหวัดขอนแก่นและกระทรวงศึกษา
ที่มา: จากตารางที่ 6.1

เมื่อพิจารณาส่วนแบ่งการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่าย ภาครัฐ กระทรวงศึกษาธิการในจังหวัดจะเห็นได้ว่า ประเด็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือส่วนแบ่งการใช้จ่ายของ มหาวิทยาลัยขอนแก่นจากการใช้จ่าย ภาครัฐกระทรวงศึกษาธิการในจังหวัด กล่าวคือจากตารางที่ 6.1 ส่วนแบ่งการใช้จ่ายเงินมหาวิทยาลัยขอนแก่นและการใช้จ่ายเงินกระทรวงศึกษาธิการ พบว่า พ.ศ. 2513 สูงถึงร้อยละ 11.63 ต่อมา พ.ศ. 2523 ส่วนแบ่งเพิ่มเป็นร้อยละ 36.23 เมื่อถึง พ.ศ. 2533 ส่วนแบ่งเพิ่มเป็นร้อยละ 46.41 และ เมื่อถึง พ.ศ.2543 ซึ่งเป็นช่วงการเติบโตของ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่วนแบ่งเพิ่มสูงถึงร้อยละ 69.37 และใน พ.ศ. 2553 ส่วนแบ่งการใช้จ่ายเงิน มหาวิทยาลัยขอนแก่นเทียบต่อการใช้จ่ายเงินกระทรวงศึกษาธิการมีค่าเท่ากับร้อยละ 78.39 จะเห็นได้ว่าใน พ .ศ.2553 การใช้จ่ายด้านการศึกษาของจังหวัดขอนแก่น จะเห็นได้ว่าแม้ว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นหน่วยงานราชการเพียงหน่วยงานเดียวแต่กลับมีการใช้จ่ายสูงถึงร้อยละ 78.39 ของการใช้จ่ายด้านการศึกษาของทั้งจังหวัด จึงเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่าการลงทุนภาครัฐในสาขา การศึกษาของจังหวัดขอนแก่นมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีส่วนแบ่งสูงมาก ถึง 4 ใน 5 ส่วน

เมื่อพิจารณาหมวดการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตลอดช่วงระยะเวลาการศึกษา ในตาราง ที่ 6.2 ซึ่งให้เห็นว่าการใช้จ่ายเงินของมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ถูกใช้จ่ายลงในเมืองขอนแก่นนั้นตก ไปอยู่ในระบบเศรษฐกิจด้านใดบ้าง จะพบค่าเฉลี่ยการใช้จ่ายตลอด 5 ช่วงเวลา คือ หมวดเงินเดือน ค่าจ้าง ร้อยละ 53.20 หมวด ค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ ร้อยละ 24.58 และหมวดค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้างร้อยละ 22.31 เมื่อแยกรายปีพบว่าใน พ.ศ.2513 หมวดเงินเดือนและค่าจ้างเท่ากับร้อยละ 49.86 หมวด ค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเท่ากับร้อยละ 22.19 หมวด ครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง เท่ากับร้อยละ 27.95

ต่อมาพ.ศ.2523หมวดเงินเดือนค่าจ้างเพิ่มเป็นร้อยละ 50.34 ค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเท่ากับ ร้อยละ 13.88 หมวดครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้างเพิ่มสูงขึ้นมากเท่ากับ ร้อยละ 35.78 และใน พ.ศ. 2533 หมวดเงินเดือนค่าจ้าง เป็นร้อยละ 51.95 ค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเท่ากับ เพิ่มเป็น ร้อยละ 29.56 หมวด ครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ลดลงเท่ากับ ร้อยละ 18.49

พ.ศ. 2543หมวดเงินเดือนค่าจ้างเพิ่มเป็นร้อยละ 55.34 ค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเท่ากับร้อยละ 26.78 หมวดครุภัณฑ์ ที่ดินและสิ่งก่อสร้างเท่ากับ ร้อยละ 17.88 และในปี พ.ศ. 2553 หมวด เงินเดือนค่าจ้างเพิ่มขึ้นสูงมากเป็นร้อยละ 58.51 ค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุเท่ากับเพิ่มเป็น ร้อยละ 30.49 หมวดครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้างลดลงเท่ากับ ร้อยละ 11.45

โดยสรุปจะเห็นว่า การใช้จ่ายเงินของมหาวิทยาลัยขอนแก่นส่วนใหญ่ เป็นหมวดเงินเดือน และค่าจ้าง รองลงมาเป็นหมวดค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุ และ หมวดครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ตามลำดับ

โดยมีข้อสังเกตว่าในช่วง พ.ศ.2523-2533 มีการใช้จ่ายด้านหมวดที่ดินและสิ่งก่อสร้างสูงถึงร้อยละ 35.78 และ 18.49 ตามลำดับ ซึ่งเวลาดังกล่าวเป็นช่วงในการลงทุนด้านการก่อสร้าง สาธารณูปโภคและอาคาร สถานที่ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในกลุ่มโรงพยาบาลศรีนครินทร์และกลุ่มคณะ ในสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ อย่างไรก็ตามก็ควรจะพบว่าระหว่าง พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2553 มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้พัฒนาศักยภาพด้านการหารายได้เป็นของตนเองมากขึ้นและงบประมาณส่วนหนึ่งจะถูกใช้ในหมวดคงบุคลการและการดำเนินงานของโรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์

ตารางที่ 6.2 การใช้จ่ายภาครัฐตามหมวดเงินมหาวิทยาลัยขอนแก่น

การใช้จ่าย/พ.ศ.	2513	2523	2533	2543	2553	ค่าเฉลี่ย
ร้อยละเงินเดือนและค่าจ้าง	49.86	50.34	51.95	55.34	58.51	53.20
ร้อยละค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ	22.19	13.88	29.56	26.78	30.49	24.58
ร้อยละค่าครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	27.95	35.78	18.49	17.88	11.45	22.31
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา: กองแผนงานมหาวิทยาลัยขอนแก่น และเอกสารรายงานด้านการเงินประจำ พ.ศ. 2513, 2523, 2533 จากเอกสารใน หอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

6.1.2 หน่วยงานของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการในเมือง

จากตารางที่ 6.3 พบว่า พ.ศ. 2513 มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีหน่วยงานภายในเพียง 37 หน่วยงานหรือร้อยละ 4.6 ของหน่วยงานราชการในเมือง ต่อมา 2523 มหาวิทยาลัยขอนแก่นขยายสาขาวิชาไปยังด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีหน่วยงานที่เกิดขึ้นใหม่ 81 หน่วยงาน รวมหน่วยงานในมหาวิทยาลัยสะสมเท่ากับ 118 หน่วยงาน ขณะที่หน่วยงานราชการสะสมในเมืองมี 157 หน่วยงาน นับเป็นช่วงที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นขยายตัวด้านหน่วยงานสูงสุด มีการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต คณะแพทยศาสตร์และโรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทย ศาสตร์ ระหว่าง พ.ศ.2513 ถึง พ.ศ.2523 มหาวิทยาลัยขอนแก่นอัตราเพิ่มหน่วยงานสะสม เท่ากับ 3.19 เท่าตัว

พ.ศ.2533 มหาวิทยาลัยขอนแก่นจัดตั้งคณะวิชาได้ครบทุกสาขา มีหน่วยงานเกิดขึ้นใหม่รวม 94 หน่วยงานขณะที่หน่วยงานสะสมมีเท่ากับ 175 หน่วยงาน หรือคิดเป็นร้อยละ 92.10 เป็นช่วงที่จำนวนหน่วยงานราชการในเมืองและมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีปริมาณใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 6.3 การเติบโตของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

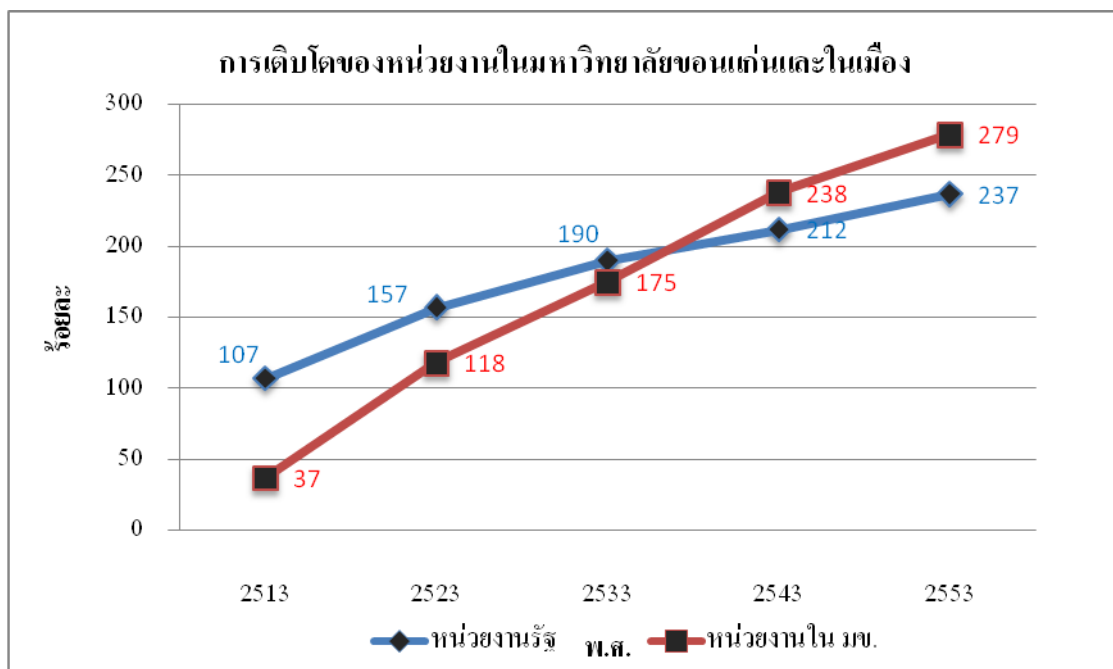
หน่วยงาน/พ.ศ.	2513		2523		2533		2543		2553	
	สะสม	ใหม่	สะสม	ใหม่	สะสม	ใหม่	สะสม	ใหม่	สะสม	
หน่วยงานราชการในเมือง	107	95	157	95	190	117	212	120	237	
หน่วยงานใน มข. ที่ตั้งใหม่	37	81	118	94	175	144	238	135	279	
ส่วนแบ่งหน่วยงานราชการ	34.6	85.3	75.2	98.9	92.1	123.1	112.3	112.5	117.7	
อัตราเพิ่มหน่วยงานสะสม มข. (เท่าตัว)			3.19	1.16	1.48	1.53	1.36	0.94	1.17	

ที่มา: รายงานประจำปี รายงาน 10 ปี 20 ปี 30 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น

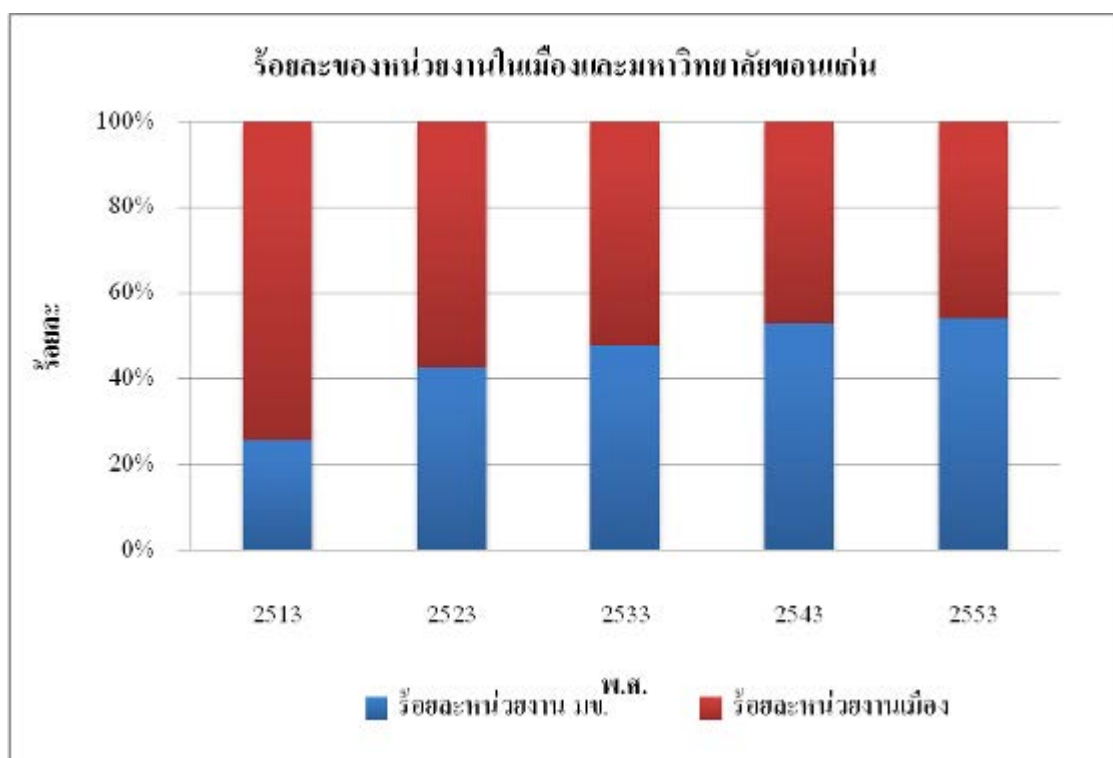
ต่อมาพ.ศ. 2543 การเติบโตของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีหน่วยงานเกิดใหม่เพิ่มถึง 144 หน่วยงานและรวมหน่วยงานสะสมเท่ากับ 238 หน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ 123.1 ของหน่วยงานราชการทั้งหมดในเมือง และ พ.ศ. 2553 การเติบโตของหน่วยงานใหม่อีก 135 หน่วยงาน รวมสะสมเป็น 279 หน่วยงาน คิดเป็นร้อยละ 112.5 ของหน่วยงานราชการในเมือง ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าใน พ.ศ. 2543 เป็นจุดเปลี่ยนที่หน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่มีจำนวนมากกว่าหน่วยงานราชการในเมือง (ดูภาพที่ 6.3)

ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเติบโตของหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่นในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2543-2553 มีผลมาจากความอิสระในการขยายตัวขององค์กรและศักยภาพในการแสวงหารายได้ของมหาวิทยาลัย จึงส่งผลให้เกิดการขยายตัวของหน่วยงานภายในขึ้นอย่างมาก เกิดศูนย์วิจัยเฉพาะทาง หน่วยงานอิสระด้าน วิชาการ บริการวิชาการ ในรูปแบบองค์กรในกำกับต่างๆ ซึ่งดำเนินงานภายใต้เงินงบประมาณรายได้ เป็นการเติบโตจากภายในองค์กรของมหาวิทยาลัยเอง ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นการพึ่งพาตนเองได้อย่างสมบูรณ์ แตกต่างจากหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ที่การเติบโตต้องพึ่งพาจากรัฐบาลส่วนกลาง ประกอบกับเมื่อจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ มีบทบาทหน้าที่เฉพาะเจาะจง ไม่สามารถสร้างรายได้ด้วยเอง ต่างจากหน่วยงานลักษณะสถาบันการศึกษาที่มีฐานทรัพยากรนักศึกษาที่แน่นหนา มีบทบาทการผลิตบัณฑิต การบริการวิชาการ มีความสามารถในการสร้างรายได้ และอิสระในการบริหารการเติบโตภายในองค์กรได้

โดยสรุปเมื่อพิจารณาจากแบบแผนการเติบโตของหน่วยงานมหาวิทยาลัยขอนแก่นแล้วเป็นที่แน่ชัดว่าในช่วง พ.ศ. 2543-2553 เป็นช่วงที่มหาวิทยาลัย มีการเติบโตด้านแหล่งงานในเมืองสูง ซึ่งจะเป็นปัจจัยขับเคลื่อนให้เกิดการจ้างแรงงานของเมืองดังจะกล่าวในส่วนต่อไป

ภาพที่ 6.3 เปรียบเทียบปริมาณการเติบโตของหน่วยงานมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานในเมือง
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.3

ภาพที่ 6.4 เปรียบเทียบส่วนแบ่งหน่วยงานมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานในเมือง
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.3

6.1.3 การจ้างงานและประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผลสืบเนื่องประการสำคัญจากการขยายตัวของหน่วยงานและรายได้ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือการเพิ่มขึ้นของการจ้างงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น จากตารางที่ 6.4 การจ้างงานและประชากรมหาวิทยาลัย ขอนแก่น มีพัฒนาการดังนี้ ใน พ.ศ. 2513 การจ้างงานเท่ากับ 222 คนคิดเป็นร้อยละ 10.57 ของการจ้างงานภาครัฐในเมือง โดยแยกเป็นอาจารย์ 35 คน บุคลากร 186 คนและมีนักศึกษา 609 คน รวมประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่นเท่ากับ 830 คน หรือร้อยละ 4.58 ของประชากรเมือง

ในพ.ศ. 2523 การจ้างงานรวมเท่ากับ 1,688 คน คิดเป็นร้อยละ 17.91 ของการจ้างงานภาครัฐในเมือง แยกเป็นอาจารย์ 147 คน บุคลากร 1,541 คน มีนักศึกษา 1,274 คน รวมประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น 2,962 คน จะเห็นได้ว่าใน พ.ศ. 2523 เมื่อเทียบกับประชากรในเขต เมือง มีเพียงร้อยละ 6.92 ซึ่งระหว่างช่วง พ.ศ. 2513 ถึงพ.ศ. 2523 การจ้างงานมหาวิทยาลัยมีอัตราเพิ่มสูงมากคือ เท่ากับร้อยละ 662.08 แสดงถึงอัตราเร่งในการดึงดูดแรงงานเข้าสู่เมืองของแก่น โดยเฉพาะการย้ายถิ่นเข้ามาวิทยาลัยขอนแก่นของนักศึกษาและข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อมาใน พ .ศ. 2533 มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการจ้างงานรวม 3,460 คน คิดเป็นร้อยละ 22.54 ของการจ้างงานภาครัฐในเมือง แยกเป็นอาจารย์เพิ่มจาก 147 คนเป็น 679 คน ขณะที่บุคลากรเพิ่มจาก 1,541 คน เป็น 2,781 และ มีนักศึกษาเพิ่มจาก 1,274 คน เป็น 5,239 คน และเมื่อรวมประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่นเท่ากับ 8,702 คน อัตราเพิ่มเท่ากับร้อยละ 105.01 ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนว่าการเพิ่มขึ้นของจ้างงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ. 2533 มีทิศทางเติบโตตรงข้ามกับการจ้างงานข้าราชการในเมืองที่ลดลง (กล่าวคือการจ้างงานภาครัฐในเมืองมีอัตราเพิ่มเพียงร้อยละ 43.24)

ในพ.ศ. 2543 มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการจ้างงานเท่ากับ 6,256 หรือร้อยละ 27.29 ของการจ้างงานข้าราชการ ในเมือง แต่กลับมีนักศึกษาขยายตัวเพิ่มจากร 39 คน เป็น 12,964 คน รวมประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่นเท่ากับ 19,220 คนหรือร้อยละ 15.93 ของประชากรเมือง และ พ.ศ. 2553 การจ้างงานข้าราชการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพิ่มขึ้นเป็น 14,679 คนหรือร้อยละ 36.24 ของการจ้างงานข้าราชการในเมือง มีนักศึกษาทั้งสิ้น 40,455 คน เมื่อรวมประชากรมหาวิทยาลัยจะเท่ากับ 55,134 คน คิดเป็นร้อยละ 24.50 ของประชากรในเขต เมือง ซึ่งเป็นช่วงที่มหาวิทยาลัยเติบโต ด้านประชากรสูงสุด

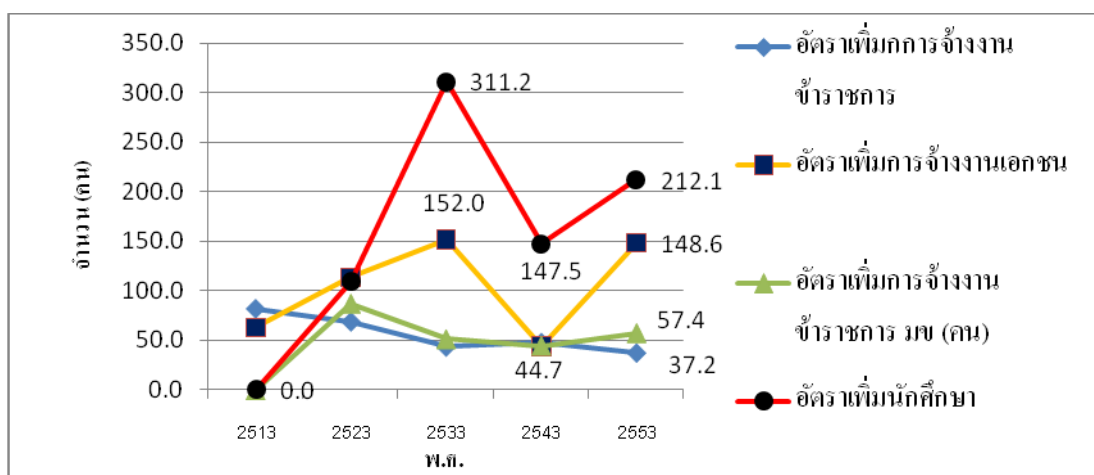
6.1.4 อัตราการเพิ่มประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่นและการจ้างงานเอกชน

จากตารางที่ 6.4 อัตราการเพิ่มของประชากรมหาวิทยาลัยมีการเติบโตต่อเนื่องมาโดยตลอด ค่าเฉลี่ยอัตราเพิ่มใน 5 จุดช่วงเวลาเท่ากับร้อยละ 64.45 พบว่าอัตราเพิ่มที่รวดเร็วแบ่งเป็นสองช่วง คือ ระหว่าง พ.ศ. 2513-2533 และในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2553 เมื่อเปรียบเทียบอัตราการเติบโตกลุ่มประชากรเมืองและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ระหว่าง 2543-2553 พบว่าพบว่าการเพิ่มประชากรนักศึกษาามมหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นกลุ่มที่มีอัตราเร่งในการเติบโตสูงสุด จากร้อยละ 147.45 เป็นร้อยละ 212.06 ตามด้วยการจ้างงานมหาวิทยาลัยขอนแก่น จากร้อยละ 80.80 เป็นร้อยละ 118.64 และการจ้างงานเอกชนมีอัตราเพิ่มจากร้อยละ 43.73 เป็นร้อยละ 148.55 ขณะที่กลุ่มอัตราเพิ่มลดลง คือการจ้างงานภาครัฐ จากร้อยละ 47.78 เป็น 37.13 จึงพอสรุปได้ว่า ประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีแบบแผนการเติบโตต่อเนื่อง โดยเฉพาะฐานประชากรนักศึกษาจะมีอัตราเพิ่มที่รวดเร็วที่สุด และเป็นแรงขับเคลื่อนประชากรของเมืองขอนแก่นที่สำคัญ (ดูภาพที่ 6.5)

ตารางที่ 6.4 การจ้างงานและประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ประชากร/พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553
ประชากรในเมืองขอนแก่น (คน)	7359	18122	42831	76763	120679	225042
การจ้างงานเอกชน (คน)	4059	6614	14126	35604	51172	127190
การจ้างงานข้าราชการในเมือง (คน)	442	2446	7842	13816	26457	42108
การจ้างงานข้าราชการ มข (คน)		222	1688	3461	6257	14679
นักศึกษา (คน)		609	1274	5239	12964	40455
รวมประชากร มข (นักศึกษาและข้าราชการ)		831	2962	8700	19221	55134
ร้อยละการจ้างงานข้าราชการ มข ต่อ เมือง		10.57	17.91	22.54	27.29	36.24
ร้อยละส่วนแบ่งประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่นจากประชากรในเมือง		4.58	6.92	11.33	15.93	24.50
อัตราเพิ่มการจ้างงานข้าราชการ (%)		81.95	68.80	43.24	47.78	37.17
อัตราเพิ่มการจ้างงานข้าราชการ มข (%)		0.00	662.08	105.01	80.80	118.64
อัตราเพิ่มนักศึกษา (%)		0.00	109.20	311.22	147.45	212.06
อัตราเพิ่มประชากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น (%)			71.96	65.95	54.74	65.14

ที่มา: ข้อมูลสืบสำมะโนประชากรและเคหะ สถิติแห่งชาติ และรายงานเล่มประจำปีรายงาน 10 ปี 20 ปี 30 ปี มหาวิทยาลัยขอนแก่น และสถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น 2553

ภาพที่ 6.5 เปรียบเทียบอัตราเพิ่มประชากรและการจ้างงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อประชากรในเมืองขอนแก่น
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.4

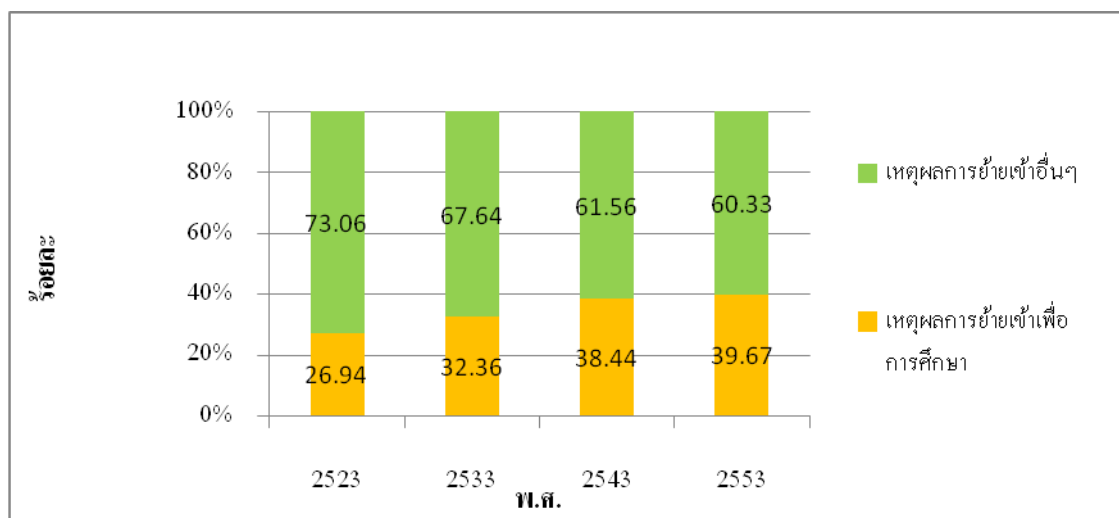
6.1.5 เติบโตของประชากรมหาวิทยาลัยขอนแก่นและการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา

ปรากฏการณ์การเติบโตของประชากรของมหาวิทยาลัยขอนแก่นเกิดจากการย้ายถิ่นเข้าของประชากร โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาซึ่งย้ายเข้าสู่เมืองขอนแก่นเพื่อการศึกษาเป็นหลัก จากข้อมูลเหตุผลการย้ายถิ่นในตารางที่ 6.5 ปริมาณส่วนแบ่งกลุ่มที่ให้เหตุผลของการย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองขอนแก่น เพื่อการศึกษาพบว่าใน พ.ศ. 2523 ร้อยละ 26.94 ใน พ.ศ. 2533 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 32.39 ต่อมา พ.ศ. 2543 เพิ่มขึ้นร้อยละ 38.44 และในช่วงท้าย พ.ศ. 2554 ผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองขอนแก่นที่ตอบว่าย้ายเพื่อการศึกษาสูงถึงร้อยละ 39.67 ซึ่งให้เห็นว่าเหตุผลของการย้ายเข้าสู่เมืองขอนแก่นเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แสดงถึงความสามารถของเมืองขอนแก่นในการดึงดูดประชากรเข้าสู่ตลาดการศึกษา ซึ่งปลายทางการย้ายเข้าเพื่อการศึกษาในเมืองขอนแก่น คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ตารางที่ 6.5 การย้ายเข้าสู่เมืองขอนแก่นเพื่อการศึกษา

การย้ายเข้า/พ.ศ.	2503	2513	2523	2533	2543	2553
รวมย้ายเข้าขอนแก่น	31,708	66,687	59,522	58,747	44,249	75,632.
เหตุผลการย้ายเข้าเพื่อการศึกษา	na	na	26.94	32.36	38.44	39.67

ที่มา: ข้อมูลสืบถามะโนประชากรและเคหะ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ภาพที่ 6.6 เหตุผลการย้ายเข้าสู่เมืองขอนแก่นเพื่อการศึกษา
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.5

การเติบโตเชิงประชากรของมหาวิทยาลัยขอนแก่นย่อมส่งผลโดยตรงต่อระบบเศรษฐกิจของเมือง โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษาที่ย้ายเข้ามายังเมืองขอนแก่นจะต้องใช้เวลาศึกษาไม่น้อยกว่า 4 ปี นอกจากนี้ประเด็นที่น่าสนใจคือการขยายตัวเชิงปริมาณด้านประชากรของมหาวิทยาลัยขอนแก่นจะมีความแตกต่างจากการขยายตัวด้านประชากรของหน่วยงานราชการทั่วไปหรือหน่วยงานภาคเอกชน เนื่องจากมหาวิทยาลัย ถือเป็นหน่วยผลิตบัณฑิตที่มีฐานทรัพยากรไหลเข้าอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ สามารถคาดการณ์ กำหนดทิศทางการขยายเชิงปริมาณได้ด้วยตัวเอง

6.1.6 การเติบโตผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาการศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

จากตารางที่ 6.6 การเติบโตของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในสาขาการศึกษามีการขยายตัวอย่างเด่นชัดในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2533-2543 กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2533 มีส่วนแบ่งร้อยละ 4.91 จากจังหวัด ต่อมาใน พ.ศ. 2543 ส่วนแบ่งเพิ่มเป็นร้อยละ 9.30 และ ใน พ.ศ. 2553 ส่วนแบ่งสาขาการศึกษาเพิ่มเป็นร้อยละ 12.80 จากมูลค่าผลิตภัณฑ์ทั้งจังหวัด ซึ่งเป็นส่วนแบ่งที่สูงมากและเป็นอัตราการเติบโตแบบก้าวกระโดด เมื่อตรวจสอบถึงอันดับอัตราเพิ่มและส่วนแบ่งมูลค่าผลิตภัณฑ์สาขาการศึกษาจะพบว่า ใน พ.ศ. 2533 อยู่ในลำดับที่ 7 จาก 14 สาขาการผลิตของจังหวัดขอนแก่น ต่อมาเมื่อถึง พ.ศ. 2543 สาขาการศึกษาปรับลำดับขึ้นเป็นลำดับที่ 4 จาก 14 สาขา รองจากสาขาอุตสาหกรรม สาขาการขายส่งการขายปลีก สาขาโรงแรมและภัตตาคาร ซึ่งเป็นช่วงที่มีอัตราเพิ่มสูงถึงร้อยละ 47.20 และในช่วง พ.ศ. 2553 มูลค่าผลิตภัณฑ์สาขาการศึกษาปรับสูงขึ้นเป็นอันดับที่ 2 ของจังหวัดรองจากสาขาอุตสาหกรรมเพียงสาขาเดียว โดยมีอัตราเพิ่มร้อยละ 27.34

จากตารางที่ 5.9 ส่วนแบ่งและอัตราค่าเพิ่มของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดขอนแก่นพบว่าในช่วงระหว่าง พ.ศ.2533 ถึง พ.ศ.2543 สาขาการศึกษาเป็นสาขาที่มีอัตราเพิ่มรวดเร็วที่สุด คือ ร้อยละ 47.20 ขณะที่สาขาอุตสาหกรรมมีอัตราเพิ่มเพียงร้อยละ 32.18 (ดูตารางที่ 5.9) และพบว่า พ.ศ. 2553 สาขาการศึกษาได้ขยายตัวและเติบโตขึ้นอย่างมากจนมีมูลค่าเป็นอันดับที่สองรองเพียงสาขาอุตสาหกรรมนำหน้าในสาขาการบริการอื่น ๆ เช่น สาขาการขายส่งการขายปลีก สาขาโรงแรมและภัตตาคาร

โดยสรุปจากข้อมูลระหว่าง พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ. 2553 จะพบความสัมพันธ์ในเชิงเวลา ระหว่างการเติบโตของมูลค่าผลิตภัณฑ์สาขาการศึกษาและการเติบโตของมหาวิทยาลัยขอนแก่น หากตั้งข้อสมมุติว่ามูลค่าผลิตภัณฑ์สาขาการศึกษาของขอนแก่น คือการใช้จ่ายของกระทรวงศึกษาธิการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีส่วนแบ่งในกระทรวงศึกษาธิการสูงถึงร้อยละ 78.39 หรือ 4 ใน 5 ส่วนดังนั้นอาจจะสรุปโดยนัยว่าในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2533 ถึง พ.ศ. 2553 การเติบโตของมูลค่าผลิตภัณฑ์ในสาขาการศึกษามีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับการเติบโตของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น

ตารางที่ 6.6 ส่วนแบ่งอัตราเพิ่มและการเลื่อนลำดับของผลิตภัณฑ์สาขาการศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

ประเภท/พ.ศ.	2533	2543	2553
ร้อยละมูลค่าส่วนแบ่งจากจังหวัด	4.91	9.3	12.8
ร้อยละอัตราเพิ่ม		47.20	27.34
ลำดับของผลิตภัณฑ์สาขาการศึกษา	7	4	2

ที่มา: มูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ปี 2503-2553

6.1.7 การเติบโตของกิจการการค้าและบริการภาคเอกชน ในช่วงระหว่างพ.ศ. 2533-2553

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อการเติบโตและความหลากหลายของกิจการการค้าและบริการของภาคเอกชนในเมือง ระหว่าง พ.ศ.2533-2553 แบ่งเป็นสองกรณี คือ 1) ตรวจสอบการเติบโตของกิจการการค้าและบริการ ในเชิงปริมาณการจดทะเบียนการค้าเป็นราย 2) ตรวจสอบระดับการกระจายตัวหรือค่าหลากหลายของประเภทของกิจการ โดยวัดจากจำนวนประเภทของกิจการย่อยตามหมวด

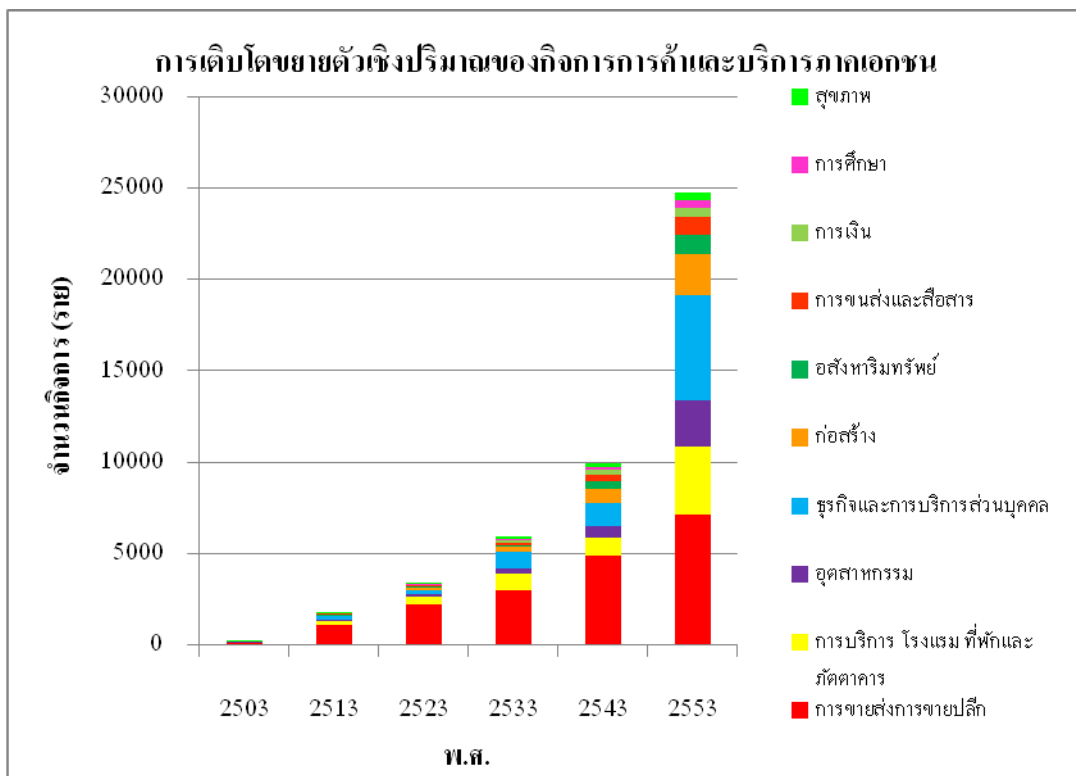
6.1.7.1 การเติบโตขยายตัวเชิงปริมาณของกิจการการค้าและบริการภาคเอกชน

จากตารางที่ 5.9 และ ภาพที่ 6.7 ใน พ.ศ. 2533 เมืองมีกิจการการค้าและบริการทั้งสิ้น 5,977 ราย และ พ.ศ.2543 เพิ่มขึ้นเป็น 9,984 ราย อัตราเพิ่มร้อยละ 67.04 และใน พ.ศ.2553 มีกิจการรวมทั้งสิ้น 24,765 ราย โดยมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 148.05 ซึ่งจะเห็นได้ว่าใน พ.ศ. 2553 เป็นช่วงเวลาที่มียุทธการขออนุญาตจดทะเบียนการค้าในเมืองเพิ่มสูงมาก

หมวดกิจการการค้าและบริการพบว่า พ.ศ. 2533 จะกระจุกตัวที่หมวดกิจการการขายส่งขายปลีก โดยมีส่วนแบ่งร้อยละ 47.83 รองลงมาคือหมวดกิจการ ธุรกิจและการบริการส่วนบุคคลร้อยละ 16.50 และหมวดกิจการบริการ โรงแรม ที่พักและภัตตาคารร้อยละ 16.25 โดยเมื่อรวมหมวดกิจการทั้งสามหมวดเข้าด้วยมีส่วนแบ่งมากถึงร้อยละ 80.59 ของกิจการทั้งหมด ซึ่งอีกร้อยละ 19.41 กระจายไปยังกิจการหมวด การก่อสร้าง การขนส่ง การอุตสาหกรรม ในครัวเรือน อสังหาริมทรัพย์ การเงินและธุรกิจ และอื่น ๆ

พ.ศ. 2543 หมวดกิจการการขายส่งขายปลีก มีส่วนแบ่งลดลงเป็นร้อยละ 43.3 หมวดกิจการธุรกิจและการบริการส่วนบุคคลที่ส่วนแบ่งลดลงเป็นร้อยละ 14.45 หมวดกิจการบริการ โรงแรม ที่พักและภัตตาคาร ลด ลงเป็น 11.15 รวมสามหมวดกิจการลดลงเป็นจากร้อยละ 80.59 ลดลงเป็นร้อยละ 68.99 ขณะที่หมวดกิจการอื่น ๆ เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 19.41 เป็น 31.01 เรียงลำดับดังนี้ หมวดกิจการก่อสร้าง หมวดกิจการการอุตสาหกรรมในครัวเรือน หมวดอสังหาริมทรัพย์ หมวดการขนส่งและสื่อสาร หมวดการเงิน

และใน พ.ศ. 2553 หมวดกิจการการขายปลีก -ส่ง ลดลงเป็นร้อยละ 28.85 หมวดกิจการธุรกิจและการบริการส่วนบุคคลกลับเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 23.05 หมวดกิจการบริการ โรงแรม ที่พักและภัตตาคารเพิ่มเป็นร้อยละ 15.00 ขณะที่หมวดกิจการอื่น ๆ เพิ่มขึ้นในทุกหมวดกิจการ เรียงลำดับดังนี้ หมวด กิจการอุตสาหกรรมในครัวเรือน หมวดกิจการก่อสร้าง อสังหาริมทรัพย์ การขนส่งและสื่อสาร การเงิน การศึกษาเอกชน ดังภาพที่ 6.7 จากข้อมูลจะเห็นว่าใน พ.ศ. 2553 มีการจดทะเบียนการค้าเพิ่มขึ้นอย่างมาก และยังพบว่าแต่ละหมวดของกิจการมีประเภทกิจการย่อยเพิ่มขึ้นมาก ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามีความหลากหลายของกิจการมากขึ้น

ภาพที่ 6.7 การเติบโตขยายตัวเชิงปริมาณของกิจการการค้าและบริการภาคเอกชน ในเมืองขอนแก่น
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 5.10

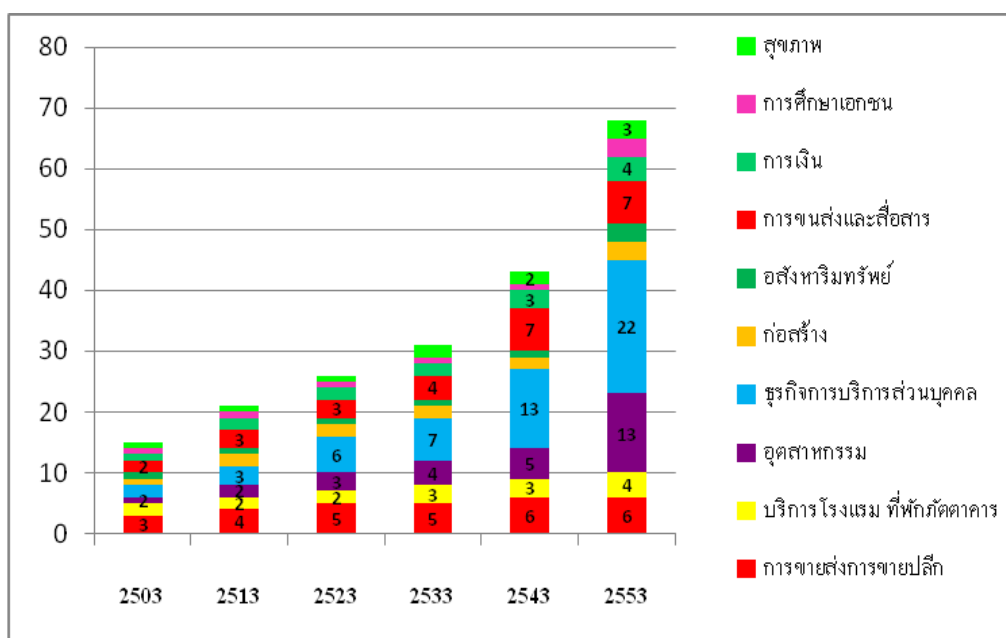
6.1.7.2 ประเภทกิจการย่อยในรายหมวดกิจการหลัก

การจำแนกหมวดกิจการแบบรวมกลุ่มตามเกณฑ์ การจัดประเภทมาตรฐานอุตสาหกรรม (TSIC) การศึกษานี้ในแต่ละหมวดกิจการ 10 หมวดจะมีประเภทกิจการย่อยในแต่ละหมวด ดังตารางที่ 6.7 พบว่าในช่วง พ.ศ.2503 มีจำนวนประเภทกิจการย่อยเท่ากับ 15 ประเภท ต่อมา พ.ศ.2513 มีจำนวนประเภทกิจการเพิ่มขึ้นเป็น 21 ประเภท พ.ศ.2523 มีจำนวนประเภทกิจการเพิ่มขึ้นเป็น 26 ประเภทและเมื่อถึง พ.ศ. 2533 มีจำนวนประเภทกิจการเพิ่มขึ้นเป็น 31 ประเภท ต่อมาใน พ.ศ. 2543 จำนวนประเภทกิจการใหม่ๆเพิ่มขึ้นเป็น 43 ประเภทและใน พ.ศ.2553 จำนวนปริมาณประเภทกิจการเท่ากับ 68 ประเภทกิจการ โดยระหว่าง พ.ศ. 2503-2523 ค่าเฉลี่ยจำนวนประเภทกิจการเท่ากับ 26.03 ประเภทกิจการย่อย และในช่วงระหว่าง พ.ศ.2533-2553 ค่าเฉลี่ยจำนวนประเภทกิจการเท่ากับ 47.33 ประเภทกิจการย่อย ซึ่งให้เห็นว่าจำนวนประเภทกิจการในช่วงระหว่าง พ.ศ.2533 เป็นต้นมา กิจการการค้าและบริการในเมืองมีความหลากหลายมากขึ้น(ดังตารางที่ 6.7 และภาพที่ 6.8)

ตารางที่ 6.7 เปรียบเทียบความหลากหลายของกิจการย่อยรายหมวด

ความถี่จำนวนประเภทกิจการตามหมวด	2503	2513	2523	2533	2543	2553
การขายส่งการขายปลีก (จำนวนประเภทย่อย)	3	4	5	5	6	6
บริการ โรงแรม ที่พักภัตตาคาร (จำนวนประเภทย่อย)	2	2	2	3	3	4
อุตสาหกรรม (จำนวนประเภทย่อย)	1	2	3	4	5	13
ธุรกิจบริการส่วนบุคคล (จำนวนประเภทย่อย)	2	3	6	7	13	22
ก่อสร้าง (จำนวนประเภทย่อย)	1	2	2	2	2	3
อสังหาริมทรัพย์ (จำนวนประเภทย่อย)	1	1	1	1	1	3
การขนส่งและสื่อสาร (จำนวนประเภทย่อย)	2	3	3	4	7	7
การเงิน (จำนวนประเภทย่อย)	1	2	2	2	3	4
การศึกษาเอกชน (จำนวนประเภทย่อย)	1	1	1	1	1	3
สุขภาพ (จำนวนประเภทย่อย)	1	1	1	2	2	3
รวม (จำนวนประเภทย่อย)	15	21	26	31	43	68

ที่มา: เอกสารการจดทะเบียนการค้าจังหวัดขอนแก่นพ.ศ.2497-พ.ศ.2553 สำนักงานพาณิชย์จังหวัดขอนแก่นและองค์การบริหารส่วนจังหวัด (การแบ่งหมวดกิจการ68 ประเภทย่อย คูในภาคผนวก .ก)

ภาพที่ 6.8 จำนวนประเภทกิจการย่อยตามหมวดหลัก

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.7 (ดูการแบ่งประเภทย่อยในภาคผนวก ก)

6.2 บทบาทมหาวิทยาลัยขอนแก่นในปัจจุบัน พ.ศ.2553

6.2.1 มหาวิทยาลัยขอนแก่นในฐานะตัวนำการเป็นศูนย์กลางการศึกษาของเมืองขอนแก่น

นอกจากการเติบโตของมหาวิทยาลัยขอนแก่นจะเป็นปัจจัยการกระตุ้นและการขับเคลื่อนให้เกิดการเติบโตของการบริโภคสินค้าและบริการภาคเอกชนอย่างต่อเนื่องแล้ว มหาวิทยาลัยขอนแก่นยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างการเติบโตของกิจการการศึกษาเอกชนและการขยายตัวของการศึกษาภาครัฐอื่นๆ ตลอดจนธุรกิจการศึกษาที่เกี่ยวข้องในเมืองขอนแก่นล้วนมีความเชื่อมโยงกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นทั้งในด้านหน้า (Forward) คือ การดึงดูดให้การศึกษาเอกชนมากระจุกตัวรวมอยู่เพื่อพึ่งพาตลาดการศึกษาที่มีขนาดใหญ่ของเมืองขอนแก่น และความเชื่อมโยงด้านหลัง (Backward) คือ การเชื่อมโยงพึ่งพาเกี่ยวคู่ ทรัพยากร บุคลากร นวัตกรรม อาคารสถานที่จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น

จากตารางที่ 6.8 แสดงการเติบโตของสถาบันอุดมศึกษาในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น พบว่าใน ระหว่างช่วง พ.ศ. 2513-2533 มีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเพียงแห่งเดียว คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2534-2543 มีสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นใหม่อีก 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหงวิทยาเขตขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัยวิทยาเขตอีสาน และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น และมีสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน 1 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสถาบันอาชีววะ 4 แห่ง โรงเรียนกวดวิชาเอกชนเพียง 29 โรงเรียน แต่เมื่อถึงช่วงระหว่าง พ.ศ. 2544-2553 สถาบันอุดมศึกษาของรัฐเพิ่มใหม่อีก 5 แห่ง คือ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธรจังหวัดขอนแก่น วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนขอนแก่น มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานวิทยาเขตขอนแก่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยศูนย์ขอนแก่น และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีขอนแก่น ขณะที่สถาบันอุดมศึกษาของเอกชน เพิ่มขึ้นใหม่อีก 4 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยอีสาน วิทยาลัยบัณฑิตเอเชียวิทยาลัย วิทยาลัยขอนแก่นเทคโนโลยีพาณิชยการ และ สถาบันการบินพลเรือน ขณะที่โรงเรียนกวดวิชาเอกชนเพิ่มใหม่อีก 66 โรงเรียน

จะเห็นได้ว่า พ.ศ. 2553 เมืองขอนแก่นมีสถาบันอุดมศึกษาทั้งสิ้น 14 แห่ง โดยแยกเป็นของรัฐ 9 แห่ง มหาวิทยาลัยเอกชน 5 แห่ง โดยมีจำนวนนักศึกษารวมเท่ากับ 73,715 คน แยกเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น 40,545 คน มหาวิทยาลัยของรัฐอื่น 3,452 คนและนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเอกชน 30,147 คน และใน พ.ศ. 2553 มีโรงเรียนกวดวิชาเท่ากับ 95 โรงเรียนที่ขึ้นทะเบียน และจากข้อมูลสำนักงานเขตการศึกษาที่ 11 ประมาณการณจำนวนนักเรียนในรอบนอกที่เข้ามาเรียนกวดวิชาช่วงปิดเทอมและสุดสัปดาห์ราว 5,000 ถึง 10,000 คน เมื่อรวมนักเรียน นักศึกษาในเขตอำเภอเมืองขอนแก่นจะมีมากถึง 165,993 คน (จากการประมาณการณ) (ดูตารางที่ 6.9 และภาคผนวก ฉ.1 ตารางแสดงพัฒนาการสถาบันอุดมศึกษาในเมืองขอนแก่น)

นอกจากนั้น ประเด็นการเป็นศูนย์สอบบรรจุราชการและเอกชน ตลอดจนการเป็นแหล่งประชุมวิชาการ การวิจัยขั้นสูงต่างๆ เกิดการดึงดูดประชากรย้ายถิ่นเข้ามาชั่วคราวเพื่อเรียน กวดวิชา ประชุมสัมมนาวิชาการ หรือจัดสอบ ประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น คือ ปრაกฏการณ์ความเป็นเมืองการศึกษาของขอนแก่นที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงทั้งทางตรงและทางอ้อมกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นอย่างชัดเจน

ตารางที่ 6.8 ปริมาณสถานศึกษาในเขตเมืองขอนแก่น

ประเภทหน่วยงาน/พ.ศ.		2513	2523	2533	2543	2553	รวม
ของรัฐ	อุดมศึกษา	1	na	na	3	5	9
	อาชีวะ	na	1	1	1	1	4
	มัธยม	4	3	1	1	3	12
เอกชน	อุดมศึกษา	na	na	1	2	2	5
	อาชีวะ	na	na	1	1	2	4
	มัธยมเอกชน	na	2	1	1	2	6
	โรงเรียนกวดวิชา	na	4	12	13	66	95

ที่มา: สำนักงานการศึกษาเขต 11 จากการสำรวจภาคสนาม ในเดือนธันวาคม 2553 คูภาคผนวก จ

ตารางที่ 6.9 สภาพปัจจุบันด้านศึกษาเขตอำเภอเมืองขอนแก่น

ประเภทสถานศึกษา	แห่ง	นักเรียน (คน)
สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา	14	73715
อาชีวะ	8	8435
มัธยมเอกชน	18	25989
ประถม	87	20604
โรงเรียนกวดวิชา	95	10000
รวม	117	165993

ที่มา: สำนักงานการศึกษาเขต 11 ขอนแก่น และจากการสำรวจภาคสนาม ในเดือน ธันวาคม 2553

6.2.2 ขนาดทางเศรษฐกิจของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในปัจจุบัน

ใน พ.ศ. 2553 มหาวิทยาลัยขอนแก่นก้าวสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยชั้นนำของประเทศไทย กำลังการผลิตหลักสูตรระดับปริญญาตรีสูงถึง 102 สาขาวิชา ระดับปริญญาโท 132 สาขาวิชาและระดับปริญญาเอก 68 สาขาวิชา ระดับประกาศนียบัตร 22 สาขาวิชา รวมผลิตหลักสูตรการเรียนการสอนสูงถึง 324 สาขาวิชา มีวิทยาลัยและองค์กรในกำกับ 53 แห่ง มีศูนย์วิจัยเฉพาะทางใหม่ๆ 24 แห่ง โรงเรียนมัธยม 2 แห่ง โรงเรียนแพทย์และโรงพยาบาล 3,000 เตียง มีอาจารย์ 2,120 คน แยกเป็นระดับปริญญาเอก 1,120 คน ปริญญาโท 1,002 คน ปริญญาตรี 75 คน บุคลากรทางการแพทย์ 2,854 คน จำนวนนักศึกษา 40,455 คน ข้าราชการ 9,457 คน

พื้นที่มหาวิทยาลัยรวมทั้งสิ้น 5,500 ไร่หรือ 8.8 ตารางกิโลเมตรประกอบด้วย กลุ่มพื้นที่การเรียนการสอน การบริการสาธารณะและที่พักอาศัย แปลงทดลองเกษตรและพื้นที่ทำประโยชน์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีที่พักอาศัยทั้งสิ้น 2,971 หน่วย ประกอบด้วยบ้านพัก 1,572 หน่วย แพลตหน่วย 1,399 หน่วย ห้องพักนักศึกษา 4,798 หน่วย (ข้อมูลจากสถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2552 งานสารสนเทศ กองแผนงาน) จากการคาดการณ์ มหาวิทยาลัยต้องการที่อยู่อาศัยสำหรับนักศึกษาอีก ราว 10,370 หน่วย จึงส่งผลกระทบต่อความต้องการที่พักและเกิดการก่อสร้างที่พักเอกชนเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะในบริเวณรอบๆมหาวิทยาลัย (สถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553)

เมื่อรวมประชากรในมหาวิทยาลัยทั้งสิ้นราว 55,134 คน แต่เมื่อนับรวมนักเรียนระดับมัธยมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ 2 โรงเรียน อีกราว 2,500 คน รวมกับผู้ป่วยและญาติที่มาใช้บริการโรงพยาบาลศรีนครินทร์อีกวันละไม่ต่ำกว่า 10,000 คน ผู้ประกอบการในมหาวิทยาลัยอีกราว 2,000 คนและครัวเรือนข้าราชการอีกราว 15,000 คน เท่ากับในมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีประชากรหมุนเวียนทั้งสิ้นราว 90,000 ถึง 100,000 คน (ที่มา: ประมาณการประชากรหมุนเวียนในมหาวิทยาลัยขอนแก่น อ้างอิงจากฐานปริมาณประชากร มหาวิทยาลัย โรงเรียนสาธิตและสถิติการเข้ารับบริการของโรงพยาบาลศรีนครินทร์) จะเห็นได้ว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหน่วยเศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่มีพลวัตที่มีศักยภาพและมีพลังอำนาจในการซื้อสินค้าและบริการ เป็นหน่วยบริโภคหลักของเมืองที่กระตุ้นให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นตัวนำความทันสมัยมาสู่เมืองขอนแก่นอย่างต่อเนื่อง

6.2.3 บทบาทของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในการพัฒนาเมืองขอนแก่น

จากคำสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ รังสรรค์ เนียมสนิท รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2553 ซึ่งประเด็นว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่นมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ควบคู่กับเมืองขอนแก่นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะกำลังซื้อของนักศึกษาและอาจารย์ กล่าวว่าใน

อดีตราวปี 2519 การจับจ่ายใช้สอยสินค้าและบริการจะต้องเดินทางเข้าไปในเมือง ทำให้เมืองเกิดความตึงเครียดด้านธุรกิจมาก และยังระบุว่าในช่วงเวลาดังกล่าวมหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ปัจจัยขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเมืองในเวลานั้นจะเห็นและได้อย่างชัดเจนว่าเมืองขอนแก่นขาดความคึกคักลงทันที ในช่วงหยุดปิดเทอม รองศาสตราจารย์ รังสรรค์ เนียมสนิท ยังระบุว่า การเติบโตของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในปัจจุบันยังคงเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมือง แต่จะไม่โดดเด่นอย่างเช่นในอดีต เนื่องจากเมืองขอนแก่นเกิดความหลากหลายในกิจกรรมทางเศรษฐกิจขึ้นอย่างมาก และกลไกใหม่ๆ ของธุรกิจภาคเอกชนในเมืองจะมีส่วนช่วยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองควบคู่ไปกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันมหาวิทยาลัยขอนแก่นยังคงเป็นหัวใจในการนำพาความทันสมัยและการพัฒนาด้านต่างๆ ของเมือง และมหาวิทยาลัยขอนแก่นนอกจากจะมีหน้าที่ในการผลิตบัณฑิตแล้วยังมีส่วนในการบริการชุมชนท้องถิ่นและประเทศต่างๆ ในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงอีกหลายด้าน เช่น โรงพยาบาลศรีนครินทร์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลขนาดใหญ่ที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและการมีอาคารที่ประชุมสัมมนาขนาดใหญ่ ที่ทันสมัย รองรับการจัดกิจกรรมในทางธุรกิจเอกชนและภาครัฐในระดับนานาชาติได้ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์นายพีระพล พัฒนพีระเดช นายกเทศมนตรีเมืองขอนแก่น ในช่วง พ.ศ 2543-2554 (พีระพล,สัมภาษณ์) เรื่องบทบาทของมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง ขอนแก่น นายพีระพล พัฒนพีระเดช นายกเทศมนตรี เมืองขอนแก่น กล่าวว่าในช่วงเวลาระหว่าง 2543-2553 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นมีการเติบโตที่รวดเร็วอย่างมาก เมืองขอนแก่นเกิดความหลากหลายทางเศรษฐกิจใหม่ๆ หลายด้าน สิ่งที่เป็นความชัดเจน คือ เมืองขอนแก่นได้ดึงดูดผู้ประกอบการ นักธุรกิจหน้าใหม่ๆ ตลอดจนกลุ่มทุนต่างถิ่น จากอำเภอรอบนอก และจังหวัดใกล้เคียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและกรุงเทพฯ ๑ ให้ย้ายเข้ามาเปิดกิจการ โดยเฉพาะในด้านการบริการกิจการ การค้าขนาดใหญ่ การขายส่งและขายปลีก โรงแรม อพาร์ทเมนท์ ร้านอาหาร สถานบริการ อสังหาริมทรัพย์ ส่งผลให้เมืองมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งปัจจัยประการสำคัญด้านหนึ่ง คือ การขยายตัวอย่างรวดเร็วของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทั้งที่เป็นเสมือนตลาดการขายสินค้าและบริการขนาดใหญ่ในทางตรงและทางอ้อมของผู้ประกอบการในเมือง มหาวิทยาลัยขอนแก่นยังเป็นแหล่งรวบรวมความทันสมัยที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนว่าจะสามารถดำเนินธุรกิจของตนให้ประสบความสำเร็จเมืองขอนแก่นได้ในระยะยาว

6.3 ผลกระทบของการใช้จ่ายต่อด้านรายได้เมืองในปัจจุบัน

เพื่อยืนยันถึงข้อสรุปข้างต้นจึงมีความจำเป็นที่ต้องตรวจสอบถึงผลกระทบของมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อเศรษฐกิจเมืองโดยเฉพาะในด้านรายได้ที่เป็น การใช้จ่าย เงิน ว่าเมืองขอนแก่นได้รับรายได้จากมหาวิทยาลัยขอนแก่นเท่าไรในปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) ซึ่งเป็นคำถามในการวิจัยข้อสุดท้าย โดยการศึกษาและเก็บข้อมูลในภาคสนามและใช้เครื่องมือวิเคราะห์โดยแบบจำลองตัวทวีเพื่อ วัดผลกระทบความเชื่อมโยงด้านการใช้จ่ายภาครัฐ กรณีมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อด้านรายได้ของเมือง

6.3.1 มหาวิทยาลัยขอนแก่นในฐานะตัวกระตุ้นการเพิ่มกำลังซื้อ-กำลังการบริโภคในเมือง

การตรวจสอบระดับผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อการดำเนินการธุรกิจของภาคเอกชนในเมือง ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม (คู่มือการศึกษาและวิเคราะห์ และแบบสอบถามในบทที่ 3 และภาคผนวก ค.) โดยผลการศึกษา จากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 360 ตัวอย่างที่เป็นร้านค้า ผู้ประกอบการในเมืองกระจายในส่วนต่างๆ ของเมือง โดยสอบถามถึงทัศนคติถึงระดับความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยขอนแก่น และการค้าของผู้ประกอบการค้าและบริการจากตารางที่ 6.10 ในคำถาม 2 ข้อ คือ คำถามที่ 1 ถามว่า ปัจจัยอะไรดึงดูดให้เปิดกิจการครั้งแรกของกิจการของท่าน โดยจะมีข้อตอบเชิงให้ค่าคะแนนระหว่าง ปัจจัยที่หนึ่งภาคราชการโดยมหาวิทยาลัยขอนแก่นและศูนย์ราชการ หรือปัจจัยที่สอง เศรษฐกิจเมืองขอนแก่น โดยภาคเอกชน ผลพบว่าผู้ตอบถึง ร้อยละ 2.88 ของผู้ตอบเลือก ปัจจัยภาคราชการ โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น และศูนย์ราชการดึงดูดให้เปิดกิจการ ขณะที่อีกร้อยละ 47.12 ระบุว่าปัจจัยเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น โดยภาคเอกชน และเมื่อแยกในละเอียดในกลุ่มปัจจัยที่หนึ่งภาคราชการ โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่นและศูนย์ราชการพบว่า ร้อยละ 32.60 ตอบว่ามหาวิทยาลัยมีอิทธิพลขณะที่ร้อยละ 20.32 ตอบว่าหน่วยงานราชการอื่นๆ มีอิทธิพลดึงดูดให้มาเปิดกิจการครั้งแรกที่เมืองขอนแก่น

ตารางที่ 6.10 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดึงดูดให้เปิดกิจการของภาคเอกชน

ปัจจัย	ร้อยละ
ปัจจัยด้านภาคเอกชนและประชาชนทั่วไป การดึงดูดให้เปิดกิจการ	47.1
ปัจจัยด้านภาคราชการ การดึงดูดให้เปิดกิจการ	52.9
ปัจจัยด้านภาคราชการ กรณี หน่วยงานราชการทั่วไป	20.3
ปัจจัยด้านภาคราชการ กรณี มหาวิทยาลัยขอนแก่น	32.6

ที่มา จากการสำรวจภาคสนาม

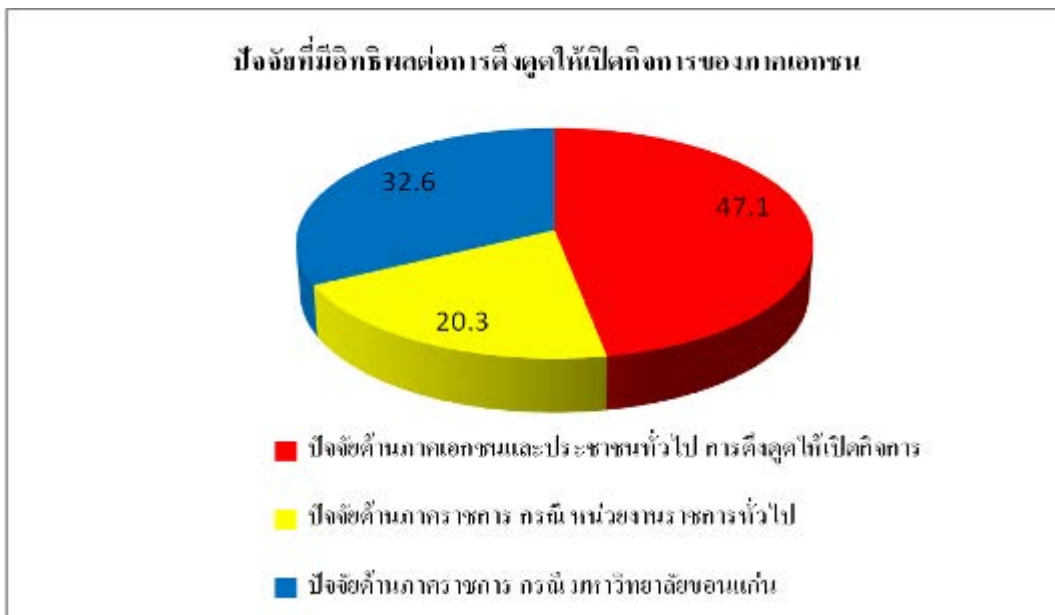
ตารางที่ 6.11 ส่วนแบ่งลูกค้ำหลักของผู้ประกอบการในเมือง

ประเภทลูกค้ำ	ร้อยละ
เอกชน ครัวเรือนประชาชนทั่วไป	37.68
นักเรียนนักศึกษาทั่วไป	8.65
หน่วยงานราชการทั่วไป	7.87
ข้าราชการทั่วไป	14.11
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	8.96
อาจารย์และข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น	12.7
นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น	10.03

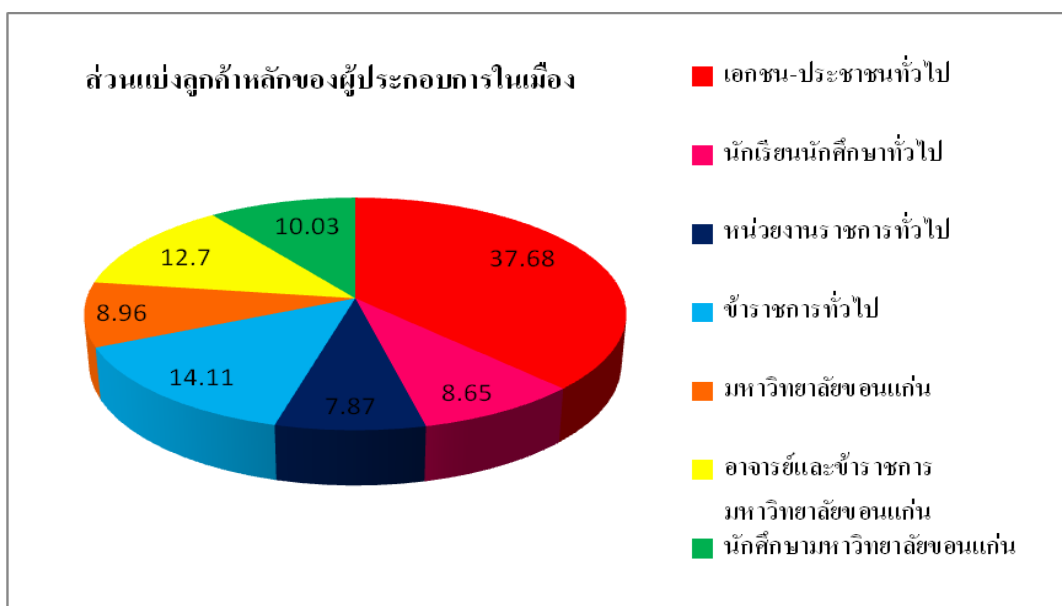
ที่มา จากการสำรวจภาคสนาม

จากตารางที่ 6.11 ข้อคำถามที่ 2 ถามว่า “ใครคือลูกค้ำที่สำคัญ” โดยจะมีข้อคำตอบเชิงให้ค่าคะแนนระหว่าง ภาคเอกชน และประชาชน ทั่วไป หน่วยงานราชการ ครัวเรือนข้าราชการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ครัวเรือนอาจารย์และข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น และนักศึกษาทั่วไป

ผลการศึกษาพบว่า ลูกค้ำสำคัญลำดับหนึ่งของผู้ตอบเป็นดังนี้ ภาคเอกชนและ ครัวเรือนประชาชนทั่วไปร้อยละ 37.68 ครัวเรือนข้าราชการทั่วไป ร้อยละ 14.11 ครัวเรือน ข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น 12.54 นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ร้อยละ 10.03 นักเรียน นักศึกษาทั่วไป ร้อยละ 8.65 หน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่นร้อยละ 8.96 หน่วยงานราชการ ทั่วไปร้อยละ 7.87 อย่างไรก็ตาม เมื่อรวมกลุ่ม มหาวิทยาลัยขอนแก่น (รวมหน่วยงานใน มหาวิทยาลัยขอนแก่นครัวเรือนข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่นและนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น) จะพบว่ามีค่าความเป็นลูกค้ำของมหาวิทยาลัยขอนแก่นสูงถึงร้อยละ 31.53 ขณะที่กลุ่มภาคราชการ (รวมหน่วยงานราชการทั่วไป ครัวเรือนข้าราชการทั่วไป) เท่ากับร้อยละ 20.41 กลุ่มประชาชน (นักเรียนนักศึกษา ทั่วไป ประชาชนทั่วไป) ร้อยละ 46.33 และ เมื่อรวมภาคราชการทั้งหมด (รวมกลุ่มมหาวิทยาลัยขอนแก่นและกลุ่มหน่วยงานราชการอื่นๆ) เท่ากับร้อยละ 53.67 (ดูภาพที่ 6.9 และ ภาพที่ 6.10) จึงอาจจะสรุปโดยเบื้องต้นว่า “ความเป็นเมืองราชการและความเป็น มหาวิทยาลัยขอนแก่น” คือ ลูกค้ำสำคัญของธุรกิจการค้าในเมืองและเป็นส่วนในการเพิ่มกำลังซื้อ กำลังการบริโภคภายในเมืองและส่งผลกระทบต่อรายได้ของทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นไว้

ภาพที่ 6.9 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดึงดูดให้เปิดกิจการของภาคเอกชน
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.10

ภาพที่ 6.10 ส่วนแบ่งลูกค้าหลักของผู้ประกอบการในเมือง
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.11

6.3.2 ความเชื่อมโยงด้านรายได้จากแผนการใช้จ่ายหน่วยงานรัฐ

เพื่อยืนยันถึงข้อสรุปในหัวข้อข้างต้นจึงมีความจำเป็นต้องตรวจสอบถึงผลกระทบด้านเศรษฐกิจจากการใช้จ่ายภาครัฐต่อเมืองในปีปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) ด้วยการศึกษาและเก็บข้อมูลในรายละเอียดภาคสนาม โดยใช้เครื่องมือแบบจำลองตัวทวีเพื่อวัดผลกระทบความเชื่อมโยงด้านการใช้จ่ายภาครัฐ กรณี มหาวิทยาลัยขอนแก่น และหน่วยงานราชการ ต่อรายได้ของเมือง การเลือกวิธี วิธีการศึกษา ประกอบด้วยสองส่วน คือ จากแบบสอบถามและการคำนวณโดยใช้แบบจำลองผลกระทบทางเศรษฐกิจ การคำนวณตัวทวี แบบจำลองตัวทวีหน่วยงานราชการ (Government multiplier) แบบจำลองตัวทวีของเคนส์ (Keynesian multiplier approach) ปรับปรุงจากแบบจำลองตัวทวี (Regional income multiplier) ของ Sadler (1973) ปรับปรุงจาก Ladavalya and Siripool (1988) เพื่อเป็นเครื่องมือในการตรวจวัดการก่อให้เกิดรายได้ และการทำงานของตัวทวีจากสาขาส่งออก ซึ่ง คือสาขาการศึกษาและการบริหารราชการ (คู่มือการศึกษาในบทที่ 3)

6.3.2.1 แบบแผนการใช้จ่ายเงินของวิทยาลัยและหน่วยงานราชการ

ผลจากการศึกษาสามารถแบ่งแบบแผนการใช้จ่ายของหน่วยงานได้เป็นสามกลุ่มดังนี้

1) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการกระจายเงินลงไปยังระบบเศรษฐกิจเมือง มากกว่าหน่วยงานราชการทั่วไป 2) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจของเมืองที่ หน่วยงานราชการทั่วไปมีการกระจายเงินลงไปยังระบบเศรษฐกิจเมืองมากกว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่น และกลุ่มที่3) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจที่ทั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการกระจายเงินลงไปยังระบบเศรษฐกิจเมืองเท่ากัน 1) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการกระจายเงินลงไปมากกว่าหน่วยงานราชการทั่วไป ได้แก่สาขา ค่าจ้างเงินเดือน ค่าวัสดุทางการแพทย์ ค่าจ้างเหมาบริการ ค่าวัสดุตำรา 2) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจของเมืองที่หน่วยงานราชการทั่วไปมีการกระจายเงินลงไปมากกว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่ ค่าครุภัณฑ์ ค่าใช้จ่ายสำนักงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าวัสดุสำนักงาน ค่าเชื้อเพลิง ค่าวัสดุโฆษณา ค่าเช่า 3) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจที่ทั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการกระจายเงินลงไปใกล้เคียงกัน ได้แก่ ค่าที่ดินสิ่งก่อสร้าง รายละเอียด ดังปรากฏในตารางที่ 6.12

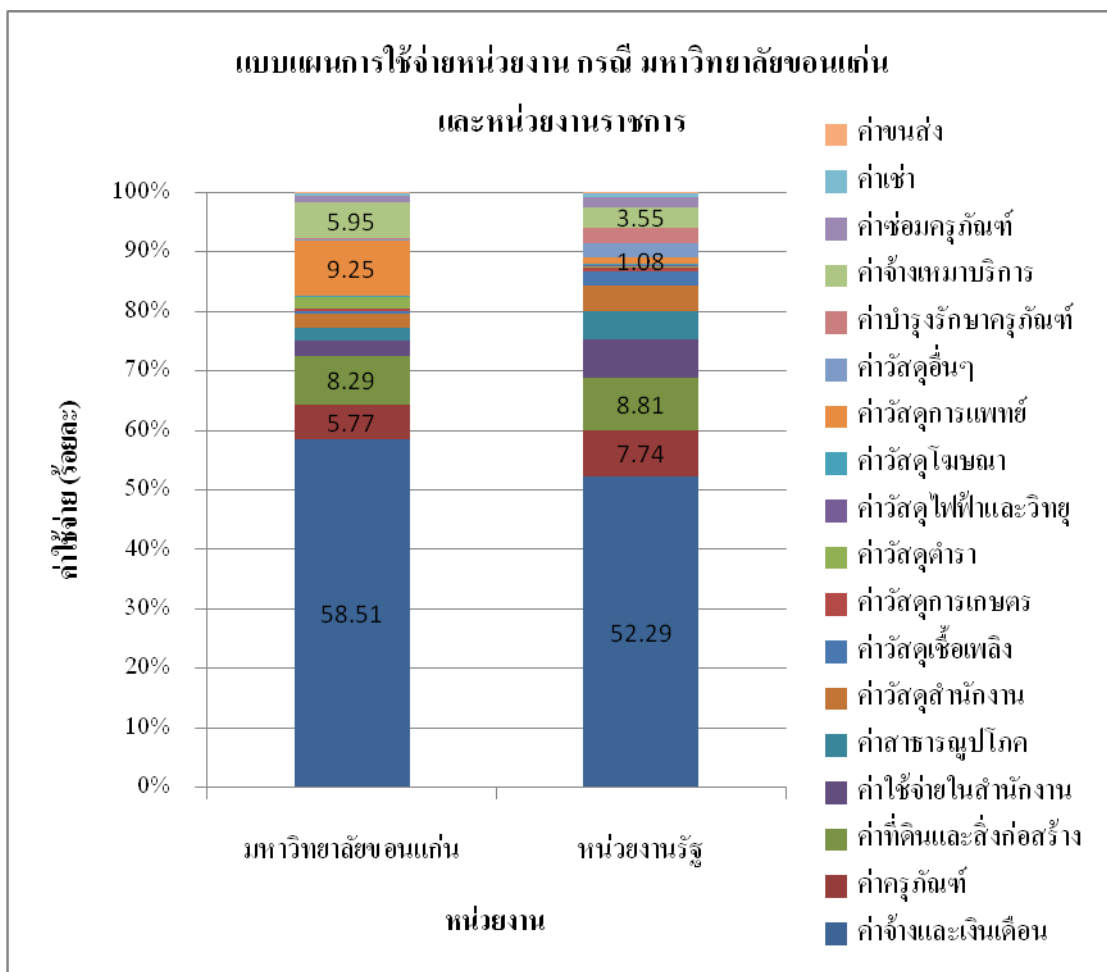
จากตารางที่ 6.12 ข้อมูลชี้ว่าประเด็นการใช้จ่ายด้านเงินเดือน ค่าตอบแทน ค่าจ้างบุคคล ที่จ่ายโดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีส่วนแบ่งถึงร้อยละ 58.51 สาขา ค่าจ้างเหมาบริการ ร้อยละ 5.95 ซึ่งมีผลต่อการเกิดรายได้ของชาวเมืองทันที ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่าการใช้จ่ายด้านเงินเดือน ค่าตอบแทนค่าจ้างบุคคล เป็นการสร้างรายได้แก่เมืองทางตรง นอกจากนั้นส่วนแบ่งการใช้จ่ายเงินของมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่กระจายไปยังสาขา ค่าวัสดุทางการแพทย์ ค่าวัสดุตำรา

เอกสารการพิมพ์และโฆษณา มีค่อนข้างสูงเช่นกัน ซึ่งสาขาคั่งกล่าวเป็นสาขาที่สร้างมูลค่าเพิ่มในเมืองได้อย่างมาก ในทางกลับกัน กลุ่มการใช้จ่ายจิปาถะ เช่น ค่าใช้จ่ายสำนักงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าวัสดุสำนักงาน ค่าเชื้อเพลิง ค่าวัสดุโฆษณา ค่าเช่า ที่จ่ายโดยหน่วยงานราชการอื่นๆมากกว่า และในหมวดค่าที่ดิน สิ่งก่อสร้าง หน่วยงานราชการทั่วไปมีสัดส่วนใกล้เคียงกับมหาวิทยาลัยขอนแก่น (ดูภาพที่ 6.11)

ตารางที่ 6.12 แบบแผนการใช้จ่ายเปรียบเทียบมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการอื่น ๆ

แบบแผนการใช้จ่าย	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	หน่วยงานราชการทั่วไป
ค่าจ้างและเงินเดือน	58.51	52.29
ค่าครุภัณฑ์	5.77	7.74
ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	8.29	8.81
ค่าใช้จ่ายในสำนักงาน	2.58	6.49
ค่าสาธารณูปโภค	2.05	4.72
ค่าวัสดุสำนักงาน	2.52	4.25
ค่าวัสดุเชื้อเพลิง	0.35	2.49
ค่าวัสดุการเกษตร	0.48	0.56
ค่าวัสดุตำรา	1.88	0.18
ค่าวัสดุไฟฟ้าและวิทยุ	0.20	0.25
ค่าวัสดุโฆษณา	0.10	0.28
ค่าวัสดุการแพทย์	9.25	1.08
ค่าจ้างเหมาบริการ	5.95	3.55
ค่าซ่อมครุภัณฑ์	1.21	1.53
ค่าเช่า	0.29	0.76
ค่าขนส่ง	0.27	0.21
ค่าอื่นๆ	0.10	2.38

ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม

ภาพที่ 6.11 แบบแผนการใช้จ่ายเปรียบเทียบมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการอื่นๆ
ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.12

6.3.2.3 แบบแผนการใช้จ่ายครัวเรือน ข้าราชการ ม.ข. และข้าราชการทั่วไป

สามารถแบ่งแบบแผนการใช้จ่ายครัวเรือนประชากรได้เป็นสามกลุ่ม ดังนี้

- 1) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจที่ครัวเรือนข้าราชการ มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการกระจายเงินลงไปยังระบบเศรษฐกิจเมืองมากกว่าครัวเรือนข้าราชการทั่วไป
 - 2) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจของเมืองที่ครัวเรือนข้าราชการทั่วไปมีการกระจายเงินลงไปยังระบบเศรษฐกิจเมืองมากกว่าครัวเรือนข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น
 - 3) กลุ่มสาขาครัวเรือนข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และครัวเรือนข้าราชการกระจายการใช้จ่ายเงินลงไปยังระบบเศรษฐกิจเมืองเท่ากัน
- จากตารางที่ 6.13 และภาพที่ 6.13 พบว่า

1) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจที่ครัวเรือนข้าราชการ มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการกระจายเงินลงไปยังระบบเศรษฐกิจเมืองมากกว่าครัวเรือนข้าราชการทั่วไป ได้แก่ สาขาค่าการออมและชำระหนี้สาขาอสังหาริมทรัพย์และสิ่งหาริมทรัพย์ สาขาค่าอาหาร สาขาค่าเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม สาขาค่าที่พัก สาขาค่าพักผ่อนและสาขาการใช้จ่ายเพื่อรับบริการส่วนบุคคล ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการใช้จ่ายหมวดที่มีระดับผลกระทบต่อเศรษฐกิจเมืองสูง และเป็นสินค้าราคาแพง

2) กลุ่มสาขาเศรษฐกิจของเมืองที่ครัวเรือนข้าราชการทั่วไปมีการกระจายการใช้จ่ายเงินลงไปยังระบบเศรษฐกิจเมืองมากกว่าครัวเรือนข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้แก่ สาขาค่าการใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด สาขาค่าสาธารณูปโภค ซึ่งเป็นหมวดที่มีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเมืองไม่มาก เป็นสินค้าพื้นฐานในการอุปโภคและบริโภคพื้นฐาน

3) กลุ่มสาขาที่ทั้งครัวเรือนข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และครัวเรือนข้าราชการกระจายเงินลงไปยังระบบเศรษฐกิจเมืองเท่ากัน ได้แก่ สาขาสุขภาพ

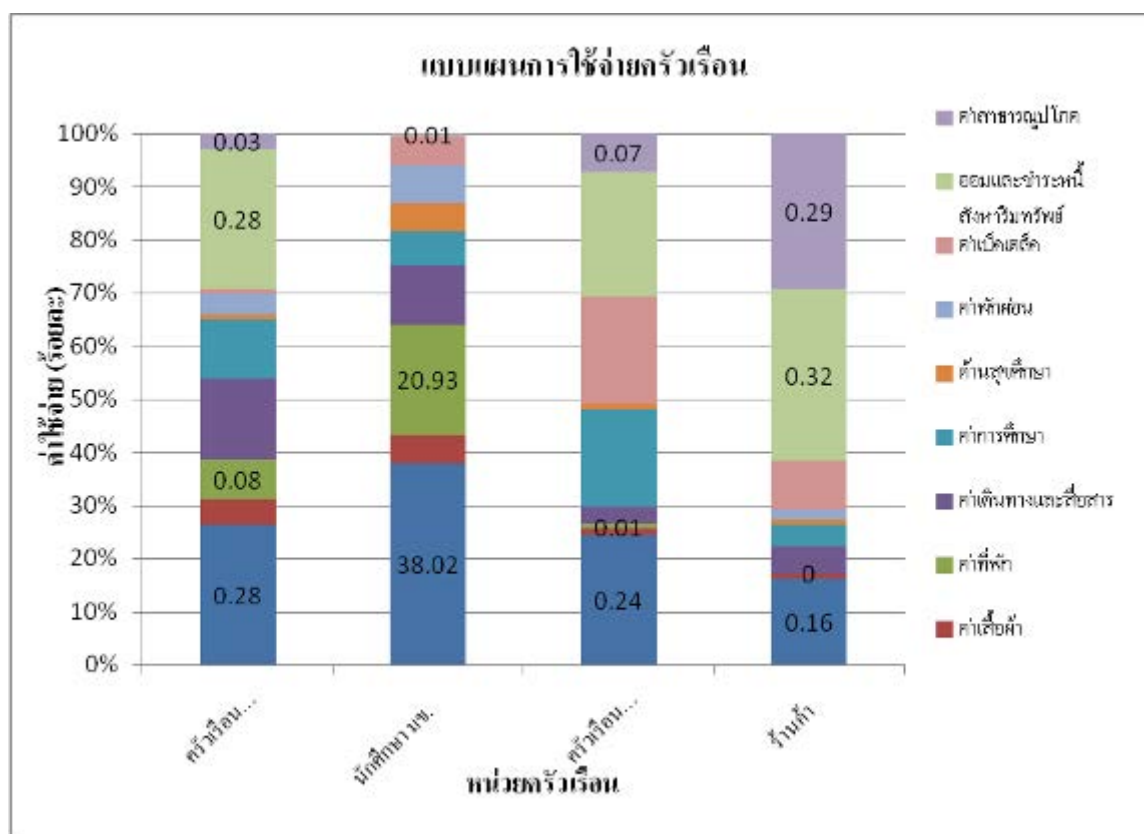
ตารางที่ 6.13 แบบแผนการใช้จ่ายของ ครัวเรือนข้าราชการ นักศึกษาวิทยาลัยขอนแก่น ครัวเรือนชาวเมืองและร้านค้า

ค่าใช้จ่าย	ครัวเรือน ข้าราชการ มข.	นักศึกษา มข.	ครัวเรือน ข้าราชการ ทั่วไป	ร้านค้า
ค่าอาหาร	0.28	38.02	0.24	0.16
ค่าเสื้อผ้า	0.05	5.16	0.01	0.01
ค่าที่พัก	0.08	20.93	0.01	0
ค่าเดินทางและสื่อสาร	0.16	10.94	0.03	0.05
ค่าการศึกษา	0.12	6.6	0.18	0.04
ด้านสุขศึกษา	0.01	5.23	0.01	0.01
ค่าพักผ่อน	0.04	7.03	0	0.02
ค่าเบ็ดเตล็ด	0.01	5.93	0.2	0.09
ออมและชำระหนี้สิ่งหาริมทรัพย์	0.28	0.01	0.23	0.32
ค่าสาธารณูปโภค	0.03	0.15	0.07	0.29

ที่มา: จากการสำรวจภาคสนาม

6.3.2.4 แบบแผนการใช้จ่ายของนักศึกษาและครัวเรือนชาวเมืองร้านค้า

จากตารางที่ 6.13 แบบแผนการใช้จ่ายของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่าหมวดค่าใช้จ่ายสูงคือ สาขาค่าอาหาร สาขาค่าที่พัก (เช่าที่พัก) สาขาค่าเดินทางและการสื่อสาร สาขาการพักผ่อนหย่อนใจ สาขาค่าการศึกษา สาขาค่าของใช้ส่วนตัว สาขาค่าสุขภาพ สาขาค่าเสื้อผ้า จะเห็นได้ว่ารูปแบบการใช้จ่ายของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นมีลักษณะที่แตกต่างจากกลุ่มประชากรทำงาน กล่าวคือมีค่าใช้จ่ายสูงในค่าที่พัก ค่าอาหาร เครื่องดื่ม พักผ่อนหย่อนใจ และสินค้ากลุ่มกีฬาและใช้จ่ายในสินค้าฟุ่มเฟือยอื่นๆ ซึ่งเป็นการใช้จ่ายที่ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้ประกอบการ สาขาบริการเป็นหลัก ขณะที่แบบแผนการใช้จ่ายของครัวเรือนชาวเมืองร้านค้า พบว่าหมวดการใช้จ่ายที่สูงคือทั้งสามกลุ่มคือ สาขาการออมและการชำระหนี้ สหกรณ์ทรัพย์ ค่าสาธารณูปโภค ซึ่งทั้งสองหมวดข้างต้นเป็นหมวดที่มีระดับผลกระทบเชื่อมโยงสร้างมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจเมืองสูงมาก (ดูตารางที่ 6.13 และภาพที่ 6.12)

ภาพที่ 6.12 แบบแผนการใช้จ่ายครัวเรือน

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.13

หลังจากที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการใช้จ่ายเงินลงไปในเมือง ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือ เมืองได้รายได้ทันที ดังนั้นการคำนวณการก่อให้เกิดรายได้ คือ การคูณค่าสัดส่วนการใช้จ่ายตามหมวดต่างๆดังในหัวข้อที่ผ่าน มากับค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่ม โดยค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มของหมวดต่างๆ (Value added ratio) หาได้โดยการคำนวณจากตารางปัจจัยเข้าและปัจจัยออก (Input-output table of Thailand year 2005 58 สาขา) ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ใน พ.ศ.2548 เป็นค่าที่จะชี้ให้เห็นว่าสาขาเศรษฐกิจหนึ่งๆ สร้างผลกระทบต่อสาขาเศรษฐกิจรวมเพียงไร (โปรดดู ภาคผนวก ข .1 ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิต และการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มของหมวดต่างๆและการคำนวณการก่อให้เกิดรายได้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น) รายได้เมืองจะเกิดจากการใช้จ่ายของหน่วยงานราชการ โดยแบ่งเป็น รายได้เมืองทางตรง รายได้เมืองทางอ้อมและรายได้เมืองทางการชักนำ ตามที่ Ladavalya and Siripool (1988) ดังนี้

1. รายได้เมืองทางตรงจากการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยที่จ่ายในเมือง แบ่งเป็น
 - 1.1 รายได้ทางตรงจากการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัย ในส่วนที่เป็นค่าจ้างเงินเดือนเรียก (d1)
 - 1.2 รายได้ทางตรงจากการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัย ในส่วนที่ไม่ได้เป็นค่าจ้างเงินเดือน เรียก(d2)
 2. รายได้เมืองทางอ้อมจากการใช้จ่ายครัวเรือนข้าราชการมหาวิทยาลัย เรียก (d4)
 3. รายได้เมืองจากการชักนำ จากการใช้จ่าย ร้านค้า ประชากรเมือง เรียก (d3)
- (โดยการคำนวณการก่อให้เกิดรายได้ดูในภาคผนวก ง.2 ถึง ง.9)

6.3.3.1 ค่าการก่อให้เกิดรายได้ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และหน่วยงานราชการทั่วไป
 จากตารางที่ 6.16 รายได้เมืองทางตรง (d1) และ (d2) เมื่อเปรียบเทียบพบว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่นสร้างผลกระทบทางตรงต่อรายได้เมือง มากกว่าหน่วยงานราชการทั่วไป ทั้งการใช้จ่ายส่วนที่เป็นเงินเดือน ค่าจ้าง ค่าตอบแทน (d1) และในส่วนที่ไม่ได้เป็นค่าจ้างเงินเดือน(d2) ตารางที่ 6.14 ขณะที่รายได้เมืองทางอ้อม ที่เกิดจากครัวเรือนข้าราชการมหาวิทยาลัยและครัวเรือนข้าราชการหน่วยงานราชการทั่วไป สร้างผล กระทบทางอ้อมต่อรายได้เมืองมีค่าใกล้เคียงกัน (d4) ตารางที่ 6.15 และรายได้เมืองจากการชักนำ (d3) คือ ค่าการก่อให้เกิดรายได้เมืองที่มาจากร้านค้า และประชาชนที่ได้รายได้จากการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยและหน่วยงานราชการทั่วไปข้างต้นนั้น มีปริมาณสูงกว่ารายได้เมืองทางตรง และทางอ้อมของกลุ่มหน่วยงานราชการทั้งสอง (ดูตารางที่ 6.15 ภาพที่ 6.13 และ ตารางที่ 6.16 ตารางสรุปค่าการก่อให้เกิดรายได้)

ตารางที่ 6.14 การก่อให้เกิดรายได้เปรียบเทียบ มหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการทั่วไป

ประเภทค่าใช้จ่าย	สัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่ม	สัดส่วนรายจ่ายคิดเป็น 1.00		สัดส่วนการใช้จ่ายมูลค่าสัมประสิทธิ์	
		หน่วยงานภาครัฐ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	หน่วยงานภาครัฐ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ค่าจ้างและเงินเดือน	1.000000	0.522927	0.585088	0.522927	0.585088
ค่าครุภัณฑ์	0.289531	0.077409	0.057686	0.022412	0.016702
ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	0.563917	0.088060	0.082889	0.049659	0.046743
ค่าใช้จ่ายในสำนักงาน	0.228662	0.064870	0.025812	0.014833	0.005902
ค่าสาธารณูปโภค	0.557671	0.047201	0.020527	0.026323	0.011447
ค่าวัสดุสำนักงาน	0.228662	0.042516	0.025196	0.009722	0.005761
ค่าวัสดุการเกษตร	0.427482	0.005609	0.004813	0.002398	0.002058
ค่าวัสดุตำรา	0.230383	0.001793	0.018817	0.000413	0.004335
ค่าวัสดุไฟฟ้าและวิทยุ	0.308306	0.002478	0.002000	0.000764	0.000617
ค่าวัสดุโฆษณา	0.308306	0.002765	0.001000	0.000852	0.000308
ค่าวัสดุการแพทย์	0.496503	0.010814	0.092477	0.005369	0.045915
ค่าวัสดุอื่นๆ	0.345200	0.023763	0.001000	0.008203	0.000345
ค่าบำรุงรักษาครุภัณฑ์	0.258342	0.025342	0.002911	0.006547	0.000752
ค่าจ้างเหมาบริการ	0.790279	0.035456	0.059536	0.028020	0.047050
ค่าซ่อมครุภัณฑ์	0.258342	0.015299	0.012104	0.003952	0.003127
ค่าเช่า	0.438597	0.007618	0.002908	0.003341	0.001275
ค่าขนส่ง	0.427482	0.002050	0.002698	0.000876	0.001154
การก่อให้เกิดรายได้ใน เนื่องจากการใช้จ่ายค่าจ้าง เงินเดือน = d1			0.562927	0.585088	
การก่อให้เกิดรายได้ใน เนื่องจากการใช้จ่ายการ ลงทุนอื่นๆ = d2			0.191076	0.194516	

ที่มา: จากการสำรวจภาคสนามและการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ (ดูภาคผนวก ข และ ง)

ตารางที่ 6.15 การก่อให้เกิดรายได้จากชาวเมือง เปรียบเทียบ ครีวเรือนหน่วยงานรัฐ ครีวเรือนมหาวิทยาลัยขอนแก่นและร้านค้า

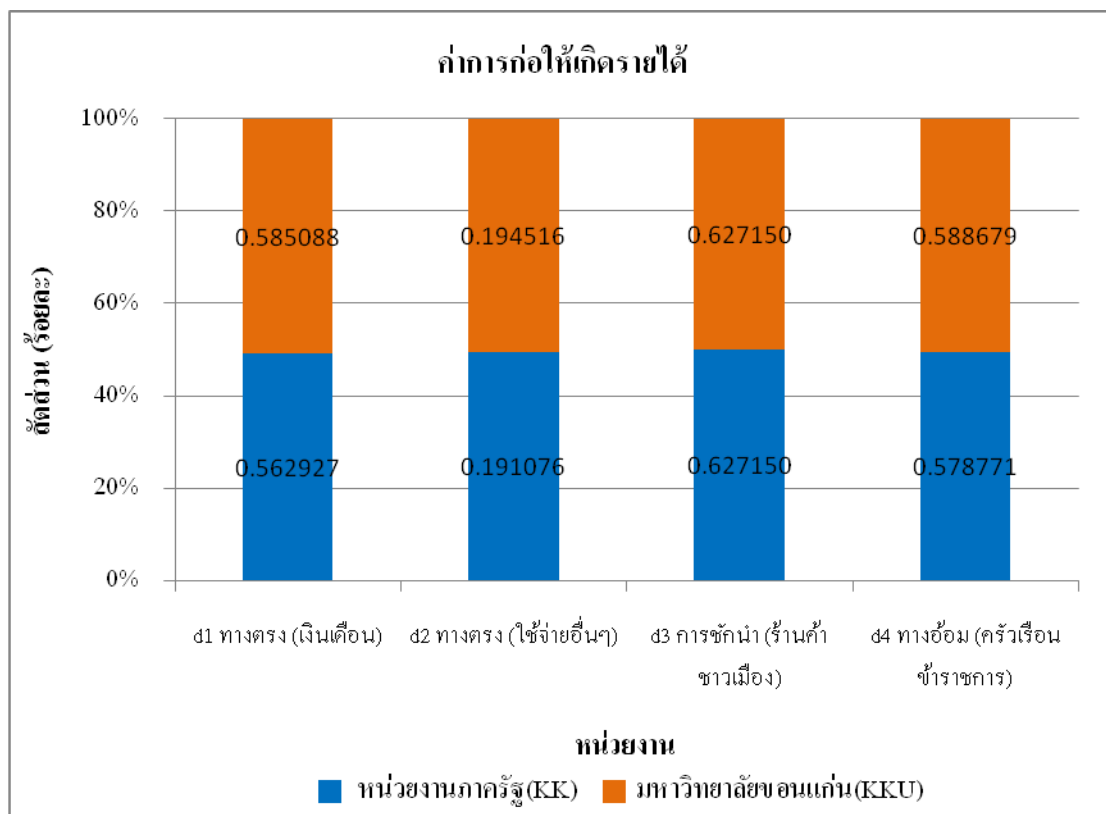
สาขาเศรษฐกิจ	สัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่ม	สัดส่วนรายจ่ายคิดเป็น 1.00			สัดส่วนการใช้จ่ายมูลค่าสัมประสิทธิ์		
		ครีวเรือนหน่วยงานภาครัฐ	ครีวเรือนมหาวิทยาลัยขอนแก่น	ร้านค้า	ครีวเรือนหน่วยงานภาครัฐ	ครีวเรือนมหาวิทยาลัยขอนแก่น	ร้านค้า
ค่าอาหาร	0.446420	0.244314	0.277803	0.160388	0.109067	0.124017	0.076412
ค่าเสื้อผ้า	0.326229	0.014599	0.048109	0.013067	0.004762	0.015695	0.004263
ค่าที่พัก	0.366326	0.010752	0.083936	0.002683	0.003939	0.030748	0.001788
ค่าเดินทางและสื่อสาร	0.399785	0.031803	0.159741	0.047877	0.012714	0.063862	0.023928
ค่าการศึกษา	0.752050	0.177612	0.115825	0.039369	0.133573	0.087106	0.033544
ด้านสุขภาพ	0.537900	0.013907	0.012047	0.009981	0.007481	0.006480	0.005369
ค่าพักผ่อน	0.554485	0.001122	0.037410	0.017196	0.000622	0.020743	0.010051
ค่าของใช้ประจำวัน	0.424626	0.203413	0.010559	0.094869	0.086375	0.044837	0.055463
ออมและอื่นๆ	0.784249	0.227536	0.277244	0.324361	0.178445	0.217429	0.254380
ค่าสาธารณูปโภค	0.557671	0.074942	0.032486	0.290411	0.041793	0.018117	0.161954
การก่อให้เกิดรายได้ในเมืองจากการใช้จ่ายครีวเรือนราชการ = d 4					0.578771	0.588679	
การก่อให้เกิดรายได้ในเมืองจากการใช้จ่ายร้านค้า = d 3							0.627150

ที่มา: จากการสำรวจภาคสนามและการคำนวณ (ดูภาคผนวก ข และ ง)

ตารางที่ 6.16 เปรียบเทียบค่าการก่อให้เกิดรายได้

ประเภท	หน่วยงานภาครัฐ(KK)	มหาวิทยาลัยขอนแก่น(KKU)
d1 ทางตรง (เงินเดือน)	0.562927	0.585088
d2 ทางตรง (ใช้จ่ายอื่นๆ)	0.191076	0.194516
d3 การชักนำ (ร้านค้าชาวเมือง)	0.627150	0.627150
d4 ทางอ้อม (ครัวเรือนข้าราชการ)	0.578771	0.588679

ที่มา: จากการสำรวจภาคสนามและการคำนวณ (ภาคผนวก ข และ ง)

ภาพที่ 6.13 เปรียบเทียบค่าการก่อให้เกิดรายได้

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.16

6.3.4 การคำนวณตัวทวี ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการ

วิธีการแบบจำลองตัวทวีของภาค Regional multiplier model ปรับปรุงจาก Sadler, Archer, and Owen (1973 cited in Ladavalya and Siripool, 1988) การคำนวณค่าตัวทวีดำเนินการในสองกรณี โดยมีสูตรการคำนวณตัวทวี ดังนี้

กรณีที่ 1 มูลค่าตัวทวีที่เกิดขึ้นจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น (Khon Kaen university multiplier)

$$\text{ในรอบที่ 1 } M_1 (KKU) = d_1 + d_2 / 1 - d_3$$

$$\text{ในรอบที่ 2 } M_2 (KKU) = d_4 / 1 - d_3$$

กรณีที่ 2 มูลค่าตัวทวีที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานราชการ (Government multiplier)

$$\text{ในรอบที่ 1 } M_1 (GOV) = d_1 + d_1 / 1 - d_3$$

$$\text{ในรอบที่ 2 } M_2 (GOV) = d_4 / 1 - d_3$$

ดู ตาราง 6.17 ตัวทวีคูณจากการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการ และตารางที่ตารางที่ 6.18 แสดงผลการคำนวณ

6.3.4.1 ผลการคำนวณตัวทวีของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ตัวทวีที่เกิดขึ้นจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น (Khon-Kaen university multiplier)

การคำนวณรอบที่ 1

$$\text{สูตร } M_1 (KKU) = d_1 + d_2 / 1 - d_3$$

$$\text{โดยที่ } d_1 (kku) = 0.585388 \quad d_2 (kku) = 0.194516 \quad d_3 (kku) = 0.627150 \quad d_4 (kku) = 0.588679$$

แทนค่าในสูตร

$$M_1 (KKU) = d_1 + d_2 / 1 - d_3 \quad M_1 (KKU) = 0.585388 + 0.194516 / 1 - 0.627150 = 2.091739$$

ดังนั้น ค่า ตัวทวี มหาวิทยาลัยขอนแก่น รอบที่ 1 เท่ากับ 2.091739 จึงสามารถสรุปได้ว่าเมื่อรัฐจ่ายเงินไป 1 บาทในรอบที่ 1 ก่อให้เกิดรายได้อัตราในระบบเศรษฐกิจเมือง เท่ากับ 2.091 บาท

การคำนวณรอบที่ 2

$$\text{สูตร } M_2 (KKU) = d_4 / 1 - d_3$$

$$\text{โดยที่ } d_1 (kku) = 0.585388 \quad d_2 (kku) = 0.194516 \quad d_3 (kku) = 0.627150 \quad d_4 (kku) = 0.588679$$

แทนค่าในสูตร

$$M_2 (KKU) = d_4 / 1 - d_3$$

$$M_2 (KKU) = 0.588679 / 1 - 0.627150 = 1.578864$$

ดังนั้น ค่า ตัวทวี มหาวิทยาลัยขอนแก่น รอบที่ 2 เท่ากับ 1.578864 จึงสามารถสรุปได้ว่าเมื่อรัฐจ่ายเงินไป 1 บาทในรอบที่ 2 ก่อให้เกิดรายได้อัตราในระบบเศรษฐกิจเมือง เท่ากับ 1.578 บาท

6.3.4.2 ผลการคำนวณตัวทวีหน่วยงานราชการ

ตัวทวีที่เกิดขึ้นจากหน่วยงานราชการ (Government multiplier)

การคำนวณในรอบที่ 1

$$\text{สูตร } M_1(\text{GOV}) = d_1 + d_1 / 1 - d_3$$

$$\text{โดยที่ } d_1(\text{gov}) = 0.522927 \quad d_2(\text{gov}) = 0.191076 \quad d_3(\text{gov}) = 0.627150 \quad d_4(\text{gov}) = 0.578771$$

แทนค่าในสูตร

$$M_1(\text{GOV}) = d_1 + d_2 / 1 - d_3$$

$$M_1(\text{GOV}) = 0.522927 + 0.194516 / 1 - 0.627150 = 1.914990$$

ดังนั้น ค่า ตัวทวีของหน่วยงานราชการทั่วไป รอบที่ 1 เท่ากับ 1.9149

จึงสามารถสรุปได้ว่าเมื่อ รัฐบาลจ่ายเงินไป 1 บาทในรอบที่ 1 ก่อให้เกิดรายได้ต่อระบบเศรษฐกิจเมือง เท่ากับ 1.914 บาท

การคำนวณในรอบที่ 2

$$\text{สูตร } M_2(\text{GOV}) = d_4 / 1 - d_3$$

$$\text{โดยที่ } d_1(\text{gov}) = 0.522927 \quad d_2(\text{gov}) = 0.191076 \quad d_3(\text{gov}) = 0.627150 \quad d_4(\text{gov}) = 0.578771$$

แทนค่าในสูตร

$$M_2(\text{GOV}) = d_4 / 1 - d_3$$

$$M_2(\text{GOV}) = 0.578771 / 1 - 0.627150 = 1.555228$$

ดังนั้น ค่า ตัวทวี มหาวิทยาลัยขอนแก่น รอบที่ 2 เท่ากับ 1.555228

จึงสามารถสรุปได้ว่าเมื่อ รัฐบาลจ่ายเงินไป 1 บาทในรอบที่ 2 ก่อให้เกิดรายได้ต่อระบบเศรษฐกิจเมือง เท่ากับ 1.552 บาท

6.3.4.3 เปรียบเทียบตัวทวี หน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ตารางที่ 6.18 แสดงให้เห็นว่าตัวทวีของมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีค่าสูงกว่าของภาครัฐในเมืองทั้งสองรอบ กล่าวคือในรอบที่ 1 หน่วยงานราชการ เท่ากับ 1.914 บาท ขณะที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นเท่ากับ 2.090 บาท ในรอบแรกมหาวิทยาลัยขอนแก่นสูงกว่า หน่วยงานราชการ 0.176 บาท และเมื่อเปรียบเทียบในรอบที่สอง หน่วยงานราชการเท่ากับ 1.552 มหาวิทยาลัยขอนแก่นเท่ากับ 1.579 ในรอบสองพบว่าทั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการเกิดตัวทวีใกล้เคียงกัน เมื่อรวมทั้งสองรอบแล้ว ตัวทวีหน่วยงานราชการในใช้จ่าย 1 บาทจะเกิดรายได้ต่อกที่ระบบเศรษฐกิจเมืองถึง 3.467 บาท ขณะที่ตัวทวีมหาวิทยาลัยขอนแก่นในใช้จ่าย 1 บาทจะเกิดรายได้ต่อกที่ระบบเศรษฐกิจเมืองถึง 3.669 บาท

ตารางที่ 6.17 ตัวทวีคูณจากการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการ

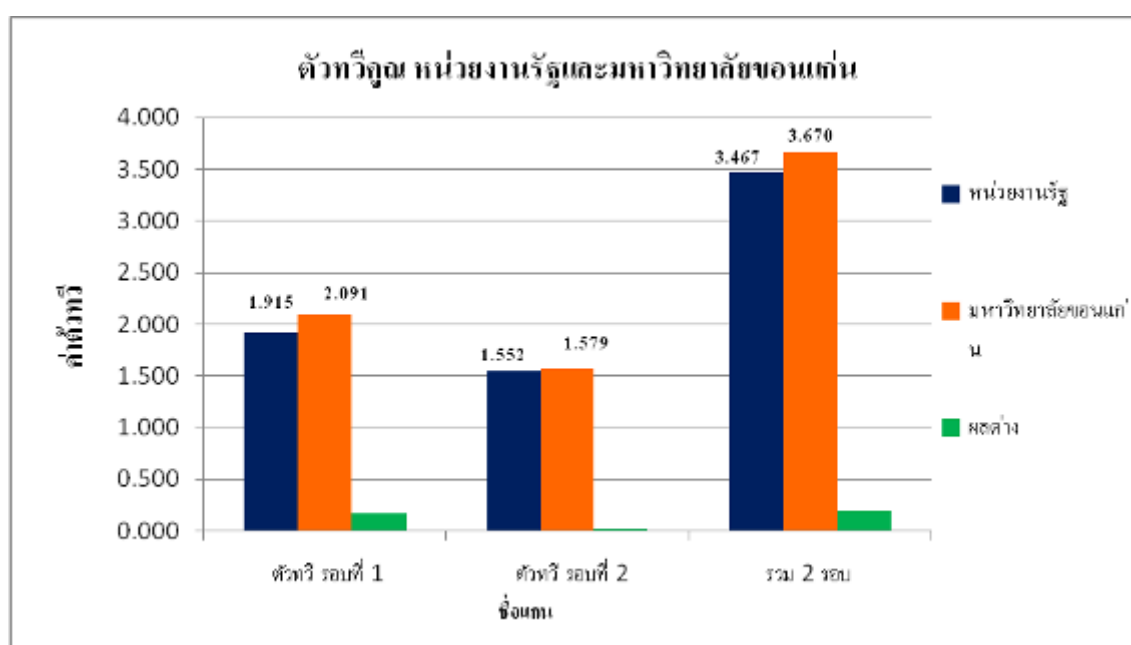
ตัวทวี	สูตร	การก่อให้เกิดรายได้	หน่วยงานราชการ(KK)			มหาวิทยาลัยขอนแก่น(KKU)		
ตัวทวีรอบที่ 1(M1)	$(d1+d2)/(1-d3)$	d1	0.522927	$(d1+d2)/(1-d3) =$	1.914990	0.585388	$(d1+d2)/(1-d3) =$	2.09174
(บาท)		d2	0.191076			0.194516		
ตัวทวีรอบที่ 2(M2)	$d4/(1-d3)$	d3	0.627150	$d4/(1-d3) =$	1.552289	0.627150	$d4/(1-d3) =$	1.578864
(บาท)		d4	0.578771			0.588679		
รวม ตัวทวีสองรอบ					3.467			3.67060

ที่มา: จากการสำรวจภาคสนามและการคำนวณ

ตารางที่ 6.18 เปรียบเทียบตัวทวิคูณ หน่วยงานรัฐและมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ตัวทวิ	หน่วยงานรัฐ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ผลต่าง
ตัวทวิ รอบที่ 1	1.915	2.091	0.176
ตัวทวิ รอบที่ 2	1.552	1.579	0.027
รวม 2 รอบ	3.467	3.669	0.203

ที่มา: จากการสำรวจภาคสนามและการคำนวณ

ภาพที่ 6.14 เปรียบเทียบตัวทวิคูณ หน่วยงานรัฐและมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ที่มา: จากการวิเคราะห์ข้อมูลตารางที่ 6.18

มูลค่าตัวทวิของมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีค่าสูงกว่าของมูลค่าตัวทวิหน่วยงานราชการในเมืองทั้งสองรอบ กล่าวคือ อในรอบที่ 1 เงิน 1 บาทของมหาวิทยาลัยขอนแก่นสร้างรายได้แก่เมืองเท่ากับ 2.090 บาท และในรอบที่สอง 1.579 บาท รวมสองรอบ เงิน 1 บาทของมหาวิทยาลัยสร้างรายได้แก่เมืองสูงถึง 3.669 บาท ขณะที่ เงิน 1 บาทของหน่วยงานราชการสร้างรายได้แก่เมืองเท่ากับ 1.552 บาท และในรอบที่สอง 1.552 บาท รวมสองรอบ เงิน 1 บาทของหน่วยงานราชการสร้างรายได้แก่เมืองสูงถึง 3.467 บาท รวมผลกระทบของสองรอบมหาวิทยาลัยมากกว่าหน่วยงานราชการเล็กน้อย คือ 0.124 บาท (ดูภาพที่ 6.14)

แต่เมื่อนำมาคำนวณเป็นมูลค่าเงินรวม จะพบว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่นสร้างรายได้แก่เมือง ถึงปีละ 37,175.96 ล้านบาท และเมื่อรวมกับหน่วยงานราชการทั้งหมด การใช้จ่ายเงินภาครัฐในเมืองขอนแก่นจะสร้างรายได้เป็นเงินตกสู่ระบบเศรษฐกิจเมืองเท่ากับ 129,405.09 ล้านบาท

6.4 สรุป

ในคำถามที่ว่าผลกระทบของการลงทุนภาครัฐกรณีสาขาการศึกษาโดยมหาวิทยาลัยขอนแก่นต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นอย่างไรและเพียงไรในปัจจุบัน

1.มหาวิทยาลัยมี พัฒนาการด้าน การใช้จ่ายเงินที่เติบโตคู่ขนานกับการใช้จ่ายเงินภาครัฐในจังหวัดขอนแก่น

จากพัฒนาการของใช้จ่ายการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยขอนแก่นตั้งแต่ พ.ศ. 2513 ถึง พ.ศ. 2553 พบว่ารูปแบบการเติบโตสอดคล้องสัมพันธ์กับการใช้จ่ายเงินภาครัฐของจังหวัดขอนแก่นมาโดยตลอด จากภาพที่ 6.2 รูปแบบการเติบโตแบ่งเป็นสองช่วง ในเริ่มก่อตั้งระหว่าง ช่วง พ.ศ. 2513-2523 มีอัตราเพิ่มที่รวดเร็ว คือขยายตัวถึง ร้อยละ 674.87 และค่อยๆ ลดในช่วง พ.ศ. 2523-2533 และหลังจาก พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา อัตราเพิ่มกลับคิดตัวเพิ่มขึ้นอีกรอบ ขยายตัวถึง ร้อยละ 355.46 โดยจะเห็นได้ว่าช่วง พ.ศ. 2543-2553 ปริมาณเงินสูงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นทศวรรษของการเติบโตในการลงทุนของมหาวิทยาลัยขอนแก่นอย่างมาก นอกจากนี้เมื่อพิจารณาอัตราเร่งของการลงทุนจะพบว่าเกิดขึ้นมากกว่าการลงทุนภาครัฐในจังหวัดในทุกช่วงเวลา ช่อมชี้ให้เห็นว่ามหาวิทยาลัยขอนแก่นได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณที่ต่อเนื่องและยาวนานกว่าการลงทุนภาครัฐอื่นในจังหวัด (ดูตารางที่ 6.1)

2.มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นกลุ่มหน่วยงานราชการขนาดใหญ่ในเมือง

การเติบโตหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ยังคงเป็นการเติบโตจากภายในองค์กร เมื่อเริ่มก่อตั้งใน พ.ศ.2507 หน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่นเทียบเท่ากับร้อยละ 34.6 ของหน่วยงานราชการในเมือง คำดังกล่าวมีนัยสำคัญเชิงสถิติต่อการเติบโตของหน่วยงานรัฐในเมือง พ.ศ. 2514-2523 เป็นช่วงที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นเปลี่ยนแปลงขยายตัวสูงสุดมีการจัดตั้งโรงเรียนสาธิต คณะแพทยศาสตร์และโรงพยาบาลศรีนครินทร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เมื่อถึง พ.ศ.2533 มหาวิทยาลัยขอนแก่นจัดตั้งคณะวิชาได้ครบและเพิ่มความชำนาญในสาขา ระดับหลักสูตร และภาค วิชาใหม่ ๆ พ.ศ.2543 ถือเป็นจุดเปลี่ยนการขยายตัวหน่วยงาน มหาวิทยาลัยขอนแก่นและขึ้นนำสาขาหน่วยงานราชการจนถึงพ .ศ. 2553 มีหน่วยงานสะสมเป็น 279 หน่วยงาน หรือ 1.17 เท่าของหน่วยงานสะสมในเมือง (ดูตารางที่ 6.3)

3.มหาวิทยาลัยขอนแก่น สามารถเป็นแหล่งงานสำคัญและดึงดูดการย้ายเข้าของประชากรเมือง

พ.ศ. 2553 การจ้างงานของมหาวิทยาลัยขอนแก่นคิดเป็น 36.24 ของการจ้างงานในเมืองขอนแก่น (ดูตารางที่ 6.4) ประเด็นการดึงดูดการย้ายถิ่นพบว่า พ.ศ. 2553 ร้อยละ 39.67 ของผู้ย้ายเข้าเมืองขอนแก่นระบุเหตุผลเพื่อการศึกษา (ดูตารางที่ 6.5) ประเด็นนี้ทำให้สามารถ อธิบายภาพ ได้ชัดเจนขึ้นว่าเมือง ขอนแก่น มีบทบาททางการศึกษาเป็นหลักและการศึกษาเป็นตัวการดึงดูดให้ประชากรย้ายเข้าสู่เมืองอย่างมีนัยสำคัญ

4.มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีส่วนในการสร้างแหล่งงานและเพิ่มปริมาณการจ้างงานและประชากรเมือง

มหาวิทยาลัยขอนแก่น มี การเติบโตของการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง สวนทางการลดลงของการจ้างงานข้าราชการในเมือง เป็นปรากฏการณ์ต่อเนื่องมาจาก พ .ศ.2533 ใน พ.ศ.2553 มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีข้าราชการรวมเท่ากับ 14,679 คน ส่วนแบ่งจากข้าราชการในเมืองขอนแก่นเท่ากับร้อยละ 36.24 กำลังการจ้างงานคุณภาพอาจารย์เพิ่มจาก 2,092 คน ขณะที่บุคลากรสายสนับสนุน 12,587 คน และใน พ.ศ.2553 มีนักศึกษา 40,455 คน รวมมีประชากรเท่ากับ 55,134 หรือร้อยละ 24.50 กล่าวคือประชากร 10 คนในเมือง มีความเกี่ยวข้องกับประชากรในมหาวิทยาลัยขอนแก่น 2.4 คน (ดูตารางที่ 6.4)

5.มหาวิทยาลัยขอนแก่น คือ ตัวนำในการใช้จ่ายเงินในสาขาการศึกษาของขอนแก่น

เมื่อพิจารณาส่วนแบ่งเงินของมหา วิทยาลัยขอนแก่นและกระทรวงศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2543 สูงถึงร้อยละ 69.37 ต่อมาในพ.ศ. 2553 มีส่วนแบ่งร้อยละจากกระทรวงศึกษาในจังหวัดขอนแก่น รวร้อยละ 78.39 (ดูตารางที่ 6.1) การใช้จ่ายเงินของมหาวิทยาลัยขอนแก่น จึงมีความสัมพันธ์กับ การใช้จ่ายเงินใน สาขาการศึกษา ของจังหวัดขอนแก่นและมีผลต่อ การเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาการศึกษาในจังหวัดขอนแก่นอย่างมีนัยสำคัญ

6.การใช้จ่ายของ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีส่วนในการผลักดันการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาการศึกษา

การใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีอิทธิพลต่อการขับเคลื่อน ผลักดันการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาการศึกษา เมื่อพิจารณาจากผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาการศึกษา และค่า LQ สาขาการศึกษา โดยใน พ.ศ. 2543 ผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาการศึกษา ของจังหวัดเติบโตขึ้นถึงร้อยละ 8.30 สอดคล้องกับระดับฐานการส่งออก ที่ค่า LQ สาขาการศึกษาเพิ่มเป็น 5.79 และใน พ.ศ. 2553 การใช้จ่ายมหาวิทยาลัยต่อการใช้จ่ายภาครัฐรวมทั้งจังหวัดเพิ่มสูงถึงร้อยละ 37.78 ส่วนแบ่ง

ผลิตภัณฑ์มวลรวมในสาขาการศึกษาเติบโตเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 9.78 สัมพันธ์กับระดับฐานการส่งออกของสาขาการศึกษามี ค่า LQ เท่ากับ เท่ากับ 6.56 (ดูตารางที่ 4.2)

7.มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีส่วนในการสร้างความหลากหลายกิจกรรมทางเศรษฐกิจเมือง

ช่วง พ .ศ. 2543-2553 พบความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของมหาวิทยาลัยขอนแก่น และการขยายตัว ด้านความหลากหลาย ของกิจการการค้าและบริการ ภาคเอกชนในเมือง การดึงดูด ประชากรเข้าสู่ตลาดการศึกษา ทั้งนักศึกษา บุคลากรการศึกษา ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในช่วง ดังกล่าว จะเกิดผลกระทบต่อกันอย่างชัดเจนต่อปริมาณการเพิ่มกำลังซื้อ -กำลังการบริโภคภายใน เมือง เกิดการเติบโตของกิจการค้าและบริการต่างๆ และสร้างความหลากหลายทางเศรษฐกิจมากขึ้น (ดูตารางที่ 6.4 ตารางที่ 6.5 และตารางที่ 6.7)

8.มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นตัวกระตุ้นให้ตลาดการศึกษาของเมืองขอนแก่นเติบโต

การเติบโตทางกิจการการศึกษาเอกชนและภาครัฐอื่น ๆ ในเมืองขอนแก่นล้วนมีความ เชื่อมโยง มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในทางด้านหน้า (forward) คือ การดึงดูดให้การศึกษาเอกชนมาก ระบุตัวรวมอยู่เพื่อพึ่งพาตลาดการศึกษาที่มีขนาดใหญ่ของเมืองขอนแก่นขณะที่ความเชื่อมโยง ด้านหลัง (Backward) คือการเชื่อมโยงพึ่งพาเกี่ยวคู่ ทรัพยากร บุคลากร นวัตกรรม อาคารสถานที่ จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น การศึกษาพบว่า ในระหว่าง พ .ศ. 2543-2553 มีมหาวิทยาลัยเกิดใหม่ใน เมืองขึ้น ถึง 13 แห่ง แยกเป็นมหาวิทยาลัยรัฐ 7 แห่ง มหาวิทยาลัยเอกชน อีก 6 แห่ง วิทยาลัยอาชีวะ 10 แห่ง โรงเรียนระดับมัธยม ระดับประถมอีกราว 31 แห่ง กิจการโรงเรียนเอกชนกวดวิชาเตรียม อุดมศึกษา ขึ้นถึง 95 แห่ง (ดูตารางที่ 6.8และภาคผนวกที่ 1) และการเป็นศูนย์สอบบรรจุราชการ และเอกชน การเป็นแหล่งประชุมด้านการศึกษา วิจัยขั้นสูงทำให้ขอนแก่นเป็นแม่เหล็กในการดึงดูด ประชากรย้ายเข้ามาชั่วคราวเพื่อประชุมสัมมนาวิชาการ หรือจัดสอบต่าง อย่างต่อเนื่องเดือนละ หลายครั้ง (รังสรรค์ เนียมสนิท,สัมภาษณ์)

9.มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นฐานการผลิตสาขาการศึกษา เป็นสินค้าส่งออกของเมืองขอนแก่น

การศึกษาพบว่าฐานการผลิตบัณฑิต (จำนวนนักศึกษา) ของมหาวิทยาลัยเติบโตขึ้น อย่างต่อเนื่อง พร้อมๆ กับการเพิ่มกำลังการผลิต การขยายหน่วยงาน รับบุคคล ากร เปิดหลักสูตรใหม่ ๆ สินค้าด้านการศึกษาเป็นสินค้าส่งออกที่สร้างรายได้ให้แก่เมืองที่ยั่งยืน พิจารณาจากกำลังการผลิต หลักสูตรระดับปริญญาตรีสูงถึง 102 สาขาวิชา ระดับปริญญาโท 132 สาขาวิชาและระดับปริญญา เอก 68 สาขาวิชา ระดับประกาศนียบัตร 22 สาขาวิชา รวมผลิตหลักสูตร 324 สาขาวิชา มีวิทยาลัย และองค์กรในกำกับ 53 แห่ง มีศูนย์วิจัยเฉพาะทาง 24 แห่ง โรงเรียนมัธยม 2 แห่ง โรงเรียนแพทย์ และโรงพยาบาล 3,000 เตียง (สถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2552)

10.มหาวิทยาลัยขอนแก่นในฐานะตัวกระตุ้นการเพิ่มกำลังซื้อ-กำลังการบริโภคภายในเมือง

ใน พ.ศ. 2553 ปริมาณการใช้จ่ายเงินของมหาวิทยาลัยเฉพาะส่วนที่เป็นค่าจ้างเงินเดือน ที่หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นราว 500 ล้านบาทต่อเดือน (ค่าประมาณการจากการใช้จ่ายมหาวิทยาลัยในรอบปี พ.ศ.2553 เท่ากับ 10048.16 ล้านบาท สัดส่วนที่เป็นค่าจ้างเงินเดือน 58.51 เท่ากับปีละ 5822.04 ล้านบาทที่เป็นเงินถูกใช้จ่ายในระบบเศรษฐกิจเมืองหรือเท่ากับ 485.17 ล้านบาทต่อเดือน) ขนาดเศรษฐกิจของมหาวิทยาลัยขอนแก่นดังกล่าวมีนัยยะสำคัญทางสถิติอย่างยิ่งต่อการกระตุ้นกำลังซื้อกำลังการบริโภคภายในเมืองขอนแก่น สอดคล้องกับการสำรวจภาคสนาม กิจกรรมภาคเอกชนที่พบว่าร้อยละ 2.60 ระบุว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีส่วนในการดึงดูดให้เปิดกิจการเอกชน (ดูตารางที่ 6.10) ในประเด็นส่วนแบ่งลูกค้าหลักของผู้ประกอบการในเมืองภาคเอกชนพบว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่นรวมหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่นพร้อมทั้งเรือ่นข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นมีค่าความเป็นลูกค้าของมหาวิทยาลัยขอนแก่นสูงถึงร้อยละ 5.53 (ดูตารางที่ 6.11) จึงอาจจะสรุปโดยเบื้องต้นว่าความเป็นมหาวิทยาลัยขอนแก่น” เป็นลูกค้าที่สำคัญอันดับต้นๆของธุรกิจการค้าในเมืองและเป็นหน่วยเศรษฐกิจสำคัญควบคู่กับภาคเอกชนในการขับเคลื่อนการเติบโตของทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่น

11.มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นตัวการทำให้เกิดปรากฏการณ์ “เมืองการศึกษา”

การเติบโตของมหาวิทยาลัยเป็นการเติบโตในลักษณะคู่ขนานกับการเติบโตของเมืองขอนแก่นมาตั้งแต่ในช่วง พ .ศ. 2507 จุดเปลี่ยนที่สำคัญเกิดขึ้นในช่วง พ .ศ. 2533-2553 อันเนื่องมาจากบทบาทการปรับตัวในการขยายกำลังการผลิตบัณฑิต สร้างความหลากหลายในบทบาทของหน่วยงาน ประชากรแรงงาน จนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสร้างรายได้ในการพัฒนาองค์กร ก่อให้เกิดการขยายขนาดทั้งด้านกายภาพ แหล่งงาน และการใช้จ่าย เงินลงทุนในเมือง ส่งผลให้ระดับความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างมหาวิทยาลัยและเมืองเกิดการเกี่ยวเนื่องพึ่งพากัน มหาวิทยาลัยพึ่งพาเมืองและเมืองพึ่งพามหาวิทยาลัย ในเวลาเดียวกัน

12.ตัวทวีของมหาวิทยาลัยขอนแก่นมากกว่าหน่วยงานราชการทั่วไป

ตัวทวีของมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีค่าสูงกว่าของรัฐในเมืองทั้งสองรอบ กล่าวคือในรอบที่หน่วยงานราชการเท่ากับ 1.914 บาท ขณะที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นเท่ากับ 0.90 บาท และเมื่อเปรียบเทียบในรอบที่สอง หน่วยงานราชการเท่ากับ 1.552 มหาวิทยาลัยขอนแก่นเท่ากับ 1.579 ในรอบที่สอง มหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการตัวทวีใกล้เคียงกัน และ เมื่อรวมทั้งสองรอบแล้ว ตัวทวีหน่วยงานราชการในใช้จ่ายบาท เมืองจะเกิดรายได้ 467 บาทขณะที่ ตัวทวีมหาวิทยาลัยขอนแก่นในใช้จ่าย 1 บาท เมืองจะเกิดรายได้ 369 บาท (ดูตารางที่ 6.17)

ข้อค้นพบ

ในการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจเมืองนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการลงทุนในรูปแบบจัดตั้งองค์กรขนาดใหญ่ อาทิ ศูนย์ราชการ ศูนย์การบริการ และบริหารต่างๆ จะเกิดผลกระทบ ต่อเศรษฐกิจเมือง ในด้านการก่อสร้าง การจ้างงานและเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ในสินค้าและบริการในเมือง แต่กลุ่มองค์กรเหล่านั้น ยังมีข้อจำกัด ในการเติบโตด้วยตนเอง ยังคงต้องพึ่งพาปัจจัยการเติบโตจากภายนอก แตกต่างจาก การลงทุนในรูปแบบสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ในเมือง เช่นกรณีมหาวิทยาลัยขอนแก่นซึ่งส่งผลต่อการเติบโตต่อเนื่อง มีความสามารถในการขยายตัวได้ด้วยตัวเอง มีฐานกำลังการผลิตที่สามารถเติบโตได้ ต่อเนื่อง เป็นการขยายตัวจากภายในมหาวิทยาลัย ผลกระทบ ต่อเศรษฐกิจเมือง ด้านการก่อสร้าง การจ้างงาน การเพิ่มขึ้นของอุปสงค์ใน สินค้าและบริการในเมือง ยังพบว่าสาขา การศึกษา เป็นเสมือน ฐานการส่งออกหลักนำเข้ารายได้แก่เมืองนำไปสู่การสร้างควมหลากหลายทางเศรษฐกิจในเมือง ดังนั้นมหาวิทาลัยขนาดใหญ่จึงเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพและถือเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีพลวัต มีศักยภาพและสามารถเติบโตได้ด้วยตัวเองอย่างยั่งยืน

อนึ่งโดยสภาพความเป็นจริงแล้ว แม้ว่าผลการศึกษาจะพบว่า เศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนของภาครัฐ โดยแบ่งเป็นสองช่วง ในช่วงแรก พ.ศ. 2504-2533 สาขาบริหารราชการ โดย ศูนย์บริหารราชการขอนแก่น เป็น ปัจจัยขับเคลื่อน การเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นและในช่วงที่สอง พ.ศ. 2534-2553 สาขาการศึกษา โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น แต่จะพบว่าในตลอดช่วงเวลาดังกล่าวข้างต้น การลงทุนภาคเอกชน ในเมือง สาขาการค้าและบริการได้มีพัฒนาการ ขึ้นเป็นลำดับ และได้รับการกระตุ้นและให้เติบโตขยายตัว คู่ขนานกับ การเติบโต การลงทุนภาครัฐอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตั้งแต่ช่วงเวลา พ.ศ. 2534-2553 เป็นต้นมา การลงทุนภาคเอกชน ในสาขาการค้าและบริการนอกจากจะมีการขยายตัวเติบโตและยังพบว่า มีความหลากหลายมากขึ้น ซึ่งถือเป็นกลไกสำคัญในขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น อีกทั้งยังมีแนวโน้มจะ พัฒนาขึ้นเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น เป็นฐานการส่งออกหลัก ร่วมกับสาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่นในช่วงระยะเวลาต่อไป

บทที่ 7

ข้อค้นพบและข้อเสนอแนะ

บทที่ 7 แบ่งเนื้อหาเป็น 5 ส่วนคือ 1) ข้อค้นพบ 2) การวิเคราะห์นโยบายและโครงการพัฒนา 3) การวิพากษ์ทฤษฎีและแนวคิด 4) การทดสอบสมมติฐานและข้อค้นพบเชิงทฤษฎี 5) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

7.1 ข้อค้นพบ

ข้อค้นพบจะดำเนินการตามคำถามการวิจัยในบทที่ 1 คือ เมืองขอนแก่นเติบโตอย่างไร เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากอะไร เศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนของภาครัฐใช่หรือไม่ การลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อน และเกิดผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างไรและเพียงไรในปัจจุบัน

7.1.1 เมืองขอนแก่นเติบโตอย่างไร

เมืองขอนแก่นเติบโตโดยอำนาจรัฐจากศูนย์กลาง

เมืองขอนแก่นระหว่าง พ.ศ. 2333-2503 หรือ 170 ปีแรก มีสถานะไม่ต่างจากหมู่บ้านขนาดใหญ่ เป็นเมืองเล็กในกำกับและอยู่ภายใต้อิทธิพลของเมืองที่ใหญ่กว่า เช่น เมือง นครราชสีมา เมืองชลบท (ปัจจุบันเป็นอำเภอชนบท ในจังหวัดขอนแก่น) การศึกษาพบว่าเมืองขอนแก่นถูกจัดตั้งโดยอำนาจรัฐจากส่วนกลางตั้งแต่แรกเริ่ม และตลอดช่วงพัฒนาการเมือง ได้พบอุปสรรคหลากหลาย เช่น เปลี่ยนสถานที่ตั้งเมืองถึง 8 ครั้ง ทุกครั้งล้วนถูกแทรกแซงจากรัฐบาลกลางอย่างต่อเนื่อง ผู้คนไหลเวียนเข้าออกอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามก็ตีประสบการณ์ของเมืองดังกล่าวทำให้พบว่าคุณลักษณะพื้นฐานของเมืองขอนแก่น คือ เป็นเมืองใหม่ที่ยึดหยุ่น ผสมผสานประโยชน์ และสามารถปรับตัวกับยุคสมัยมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

นโยบายด้านความมั่นคงทางการทหารและการเติบโตของเมืองขอนแก่นในยุคพัฒนา

รัฐบาลภายใต้การนำของ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ที่มีเป้าหมายความมั่นคงทางการทหารในการป้องกันภัยคุกคามของลัทธิ คอมมิวนิสต์ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ครอบคลุมคำแนะนำของ ธนาคารโลก ที่เสนอแนะให้รัฐบาลจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ เพื่อ การพัฒนา ปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย และแก้ ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันภูมิภาค รัฐบาลจึงจัดทำแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ. 2505-2509 ซึ่งเป็นที่มาของ โครงการการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าจุดเริ่มต้นของการ เติบโตของเมืองขอนแก่น มีรากฐานมาจากนโยบายด้านความมั่นคงทางการทหารในการป้องกันภัยคุกคามของลัทธิ คอมมิวนิสต์ ซึ่งนำไปสู่โครงการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้ป็นศูนย์กลางความเจริญของภูมิภาค

7.1.2 เศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเติบโตจากอะไร

แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือและโครงการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

ในพ.ศ. 2504 นโยบายแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ. 2504-2509 ถือเป็น “ตัวเชื่อมหลัก” ระหว่างนโยบายระดับประเทศ คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1พ.ศ. 2504-2509 สู่การพัฒนาพื้นที่เมืองขอนแก่น และ แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ. 2505-2509 ยังเป็น “ตัวการ” หรือ “นโยบายแม่” ที่ส่งผลให้เกิด “โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ .ศ.2505-2509” ตามมา ซึ่งสร้างผลกระทบบึงเกิดการปรับเปลี่ยนสถานะ บทบาท โครงสร้างทางเศรษฐกิจ โครงสร้างทางกายภาพของเมืองและมีอิทธิพลต่อการเติบโตของเมืองอย่างชัดเจน “กลุ่มโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ .ศ.2505-2509” ได้แก่ คือ โครงการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ได้แก่ โครงการวางผังเมือง (พ.ศ.2505) โครงการจัดตั้งศูนย์ราชการบริหารราชการและบริการสาธารณะ (พ.ศ.2507) และโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ.2507) และกลุ่มโครงการที่เน้นการพัฒนาในระดับจังหวัดและภูมิภาค ได้แก่การสร้างถนนมิตรภาพ (พ.ศ.2509) การสร้างเขื่อนอุบลรัตน์ (พ.ศ.2509) และการสร้างระบบชลประทานหนองหวาย (พ.ศ.2509) ซึ่งทั้งสองกลุ่มโครงการข้างต้น สร้างผลกระทบต่อการเติบโตของเมืองในระดับที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะโครงการจัดตั้งศูนย์ราชการบริหารราชการและบริการสาธารณะ (พ.ศ.2507) และโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น (พ.ศ.2507) ก่อให้เกิดการลงทุนภาครัฐและเกิดผลกระทบเชื่อมโยงต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองสืบเนื่องต่อมาจนถึงปัจจุบันและสร้างผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นอย่างชัดเจน

ข้อค้นพบอีกประการคือ แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ .ศ. 2505-2509 ถือเป็นนโยบายแห่งรัฐที่สำคัญ ที่มีกฎหมายรับรองโดยออกเป็นมติคณะรัฐมนตรี และยังเป็นแผนพัฒนาภาคเชิงพื้นที่ฉบับแรกของประเทศไทย ที่ดำเนินการคู่ขนานกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509 ถือเป็น “ปฐมบทการพัฒนาเมืองขอนแก่น ” ที่มีการแปลงแผนลงสู่การพัฒนาเมืองขอนแก่นอย่างเป็นทางการมากที่สุด โดยมีโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น พ .ศ. 2505-2509 เป็นเสมือนเป้าหมายหลักที่เชื่อมโยงสู่ชุดโครงการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองขอนแก่นอื่น ๆ อย่างเป็นระบบ

ประเด็นที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ โครงการผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการผังเมืองสมัยใหม่ของประเทศไทย เป็นผังเมืองแรกของประเทศไทยแรกที่จัดทำในเมืองภูมิภาคแบบสมบูรณ์รูป (comprehensive plan) สอดคล้องกับโครงการวางผัง ศูนย์ราชการบริหารราชการขอนแก่นถือเป็นต้นแบบของงานวางผังศูนย์ราชการแห่งแรกของประเทศไทย (เฉลิมแก้วกั้วาน, สัมภาษณ์)

7.1.3 เศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นเติบโตจากการลงทุนของภาครัฐใช้หรือไม่ ถ้าใช้การลงทุนภาครัฐอะไรที่เป็นปัจจัยขับเคลื่อน

เศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นเติบโตจากฐานการลงทุนของภาครัฐ โดยเฉพาะในสาขาการบริหารราชการ และสาขาการศึกษา เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ผลจากการศึกษาโดยใช้อัตราส่วนที่ตั้ง (LQ) เป็นตัวบ่งชี้ สาขาส่งออก ระหว่าง พ .ศ. 2503-2553 พบว่าสาขาการบริหารราชการและสาขาการศึกษา เป็นสาขาเศรษฐกิจมีค่าความชำนาญ สูงกว่าสาขาเศรษฐกิจอื่น ๆ มาตลอด 50 ปี โดยในพ.ศ. 2513-2523 สาขาการบริหารราชการมีค่าสูงสุดคือ เท่ากับ 1.94 และ 4.91 ตามลำดับ เมื่อถึง พ.ศ. 2533-2553 สาขาการศึกษามีค่าสูงสุดเท่ากับ 5.30, 5.79 และ 6.56 (ดูตารางที่ 4.2) โครงการ การสร้างศูนย์บริหารราชการ และโครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่นถือเป็นการลงทุนภาครัฐที่มีความสำคัญ มีการเติบโตต่อเนื่อง สร้างผลกระทบด้านการใช้จ่ายในพื้นที่เมืองขอนแก่นในปริมาณมากและต่อเนื่อง อีกทั้งยังสร้างผลสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อโครงการลงทุนของรัฐอื่น ๆ ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ดี โครงการลงทุนของภาคเอกชนสาขาการบริการและการค้า การอุตสาหกรรมมีส่วนในการสร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองมาอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษาสรุปได้ว่า การลงทุนภาครัฐ กรณีสาขาการบริหารราชการ โดยโครงการศูนย์ราชการขอนแก่น คือ ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในช่วงเวลาที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2504-2533 และการลงทุนภาครัฐ กรณีสาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็น ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในช่วงเวลาที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2533-2553 โดยสาขาการศึกษาและก่อให้เกิดการเติบโตในระดับที่สูงกว่าสาขาการบริหารราชการ ดังรายละเอียดในภาพที่ 7.1 แสดงพัฒนาการผลกระทบจากการลงทุนภาครัฐต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นใน 2 ช่วง อย่างไรก็ดี การเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเกิดจากการลงทุนของภาคเอกชนร่วมด้วย และเกิดการขยายตัวในด้านการลงทุนภาคเอกชนตามมาทั้งสองช่วงเวลา

7.1.4 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ กรณี สาขาการบริหารราชการ โดย ศูนย์บริหารราชการขอนแก่นต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นช่วงที่ 1 พ.ศ. 2504-2533

ในช่วง พ.ศ.2504-2523 ปรากฏการณ์การเติบโตของศูนย์ราชการขนาดใหญ่ ศูนย์บริหารราชการ ศูนย์การศึกษา ศูนย์การสาธารณสุข ศูนย์การเกษตร ศูนย์สื่อสารและประชาสัมพันธ์ ศูนย์กลาง

การเงิน ส่งผลให้เกิดการใช้จ่ายเงินภาครัฐในเมืองขอนแก่นปริมาณมากพร้อม ๆ กับการดึงดูดให้เกิดการกระจุกตัวของหน่วยงานใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง ทำให้เมืองขอนแก่นกลายเป็นศูนย์กลางราชการ การจ้างงานภาครัฐ และดึงดูดประชากรให้ย้ายเข้าสู่เมืองขอนแก่นมากขึ้น เป็นเกิดการเติบโตของการจ้างงานเอกชนและประชากรเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยในกระตุ้นและการเพิ่มการบริโภคในเมืองและกิจการการค้าและบริการในเมืองขยายตัวเติบโต และส่งผลให้เมืองขอนแก่นเติบโตกลายเป็นเมืองราชการและเมืองการค้า ในช่วงระหว่าง พ.ศ.2513-2533 (ดูรายละเอียดในสรุปบทที่ 5)

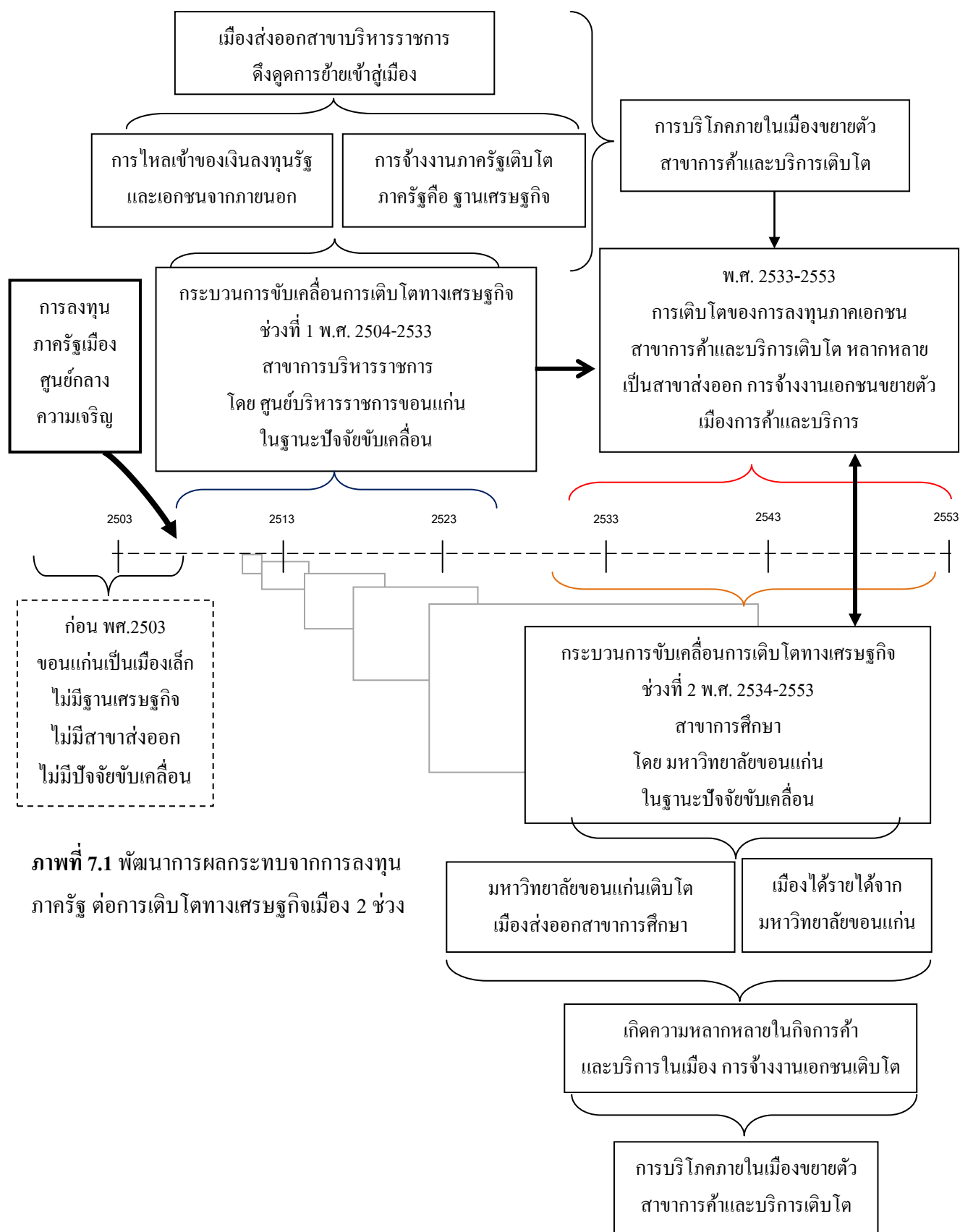
7.1.5 ผลกระทบของการลงทุนภาครัฐ กรณี สาขาการศึกษา โดย มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นช่วงที่ 2 พ.ศ. 2534-2553

ในช่วง พ.ศ.2543-2553 มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีการเติบโตแบบก้าวกระโดด สูงกว่าศูนย์ราชการ ทั้งในด้านการใช้จ่ายเงิน การขยายหน่วยงาน การจ้างงานภาครัฐ และการเพิ่มประชากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น ทำให้มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นแหล่งงานสำคัญในเมือง ที่ดึงดูดการย้ายเข้าของประชากรสู่เมือง มหาวิทยาลัยขอนแก่นยังทำหน้าที่เป็นฐานการส่งออกสาขาการศึกษาของจังหวัด ที่สร้างรายได้สำคัญ เป็นตัวนำให้เกิดการเติบโตในตลาดการศึกษาของเมืองขอนแก่น ใน พ.ศ.2553 ขนาดเศรษฐกิจของมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านประชากรและการใช้จ่ายเงิน ซึ่งมีผลต่อการกระตุ้นกำลังซื้อกำลังการบริโภคภายในเมืองขอนแก่นอย่างมาก เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายทางกิจการ เศรษฐกิจของภาคเอกชนในเมือง และเกิดปรากฏการณ์ “ความเป็นเมืองการศึกษา” ขึ้นในเมือง (ดูรายละเอียดในสรุปบทที่ 6)

โดยสรุป มหาวิทยาลัยขอนแก่นถือเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการลงทุนภาครัฐที่สำคัญควบคู่กับการลงทุนภาคเอกชน ในการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองในปัจจุบันและอนาคต

7.1.6 การลงทุนภาครัฐและการลงทุนภาคเอกชน กลไกในการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น

แม้ว่าข้อค้นพบที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะสรุปได้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองมีรากฐานมาจาก การลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญตั้งแต่ พ .ศ.2505 โดยโครงการศูนย์ราชการและโครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่น และส่งผลกระทบทำให้เมืองขอนแก่นเป็น “เมืองราชการและเมืองการศึกษา” อย่างไรก็ตาม การเติบโตและการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น มิได้จำกัดอยู่เพียงที่การลงทุนภาครัฐเท่านั้น แต่การเติบโตด้าน ประชากรในเมืองและการเติบโตของการลงทุนภาคเอกชน รวมถึงการเป็น “เมืองการค้าและบริการ ” ของเมืองขอนแก่นที่เติบโตและขยายตัวต่อเนื่องมาตั้งแต่ในช่วง พ.ศ.2533 ถึง พ.ศ.2553 ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนและขับเคลื่อนการเติบโตและสร้างหลากหลายทางเศรษฐกิจของเมืองในอนาคต

ภาพที่ 7.1 พัฒนาการผลกระทบจากการลงทุน
ภาครัฐ ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง 2 ช่วง

7.2 วิพากษ์นโยบายและโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509)

7.2.1 เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509) และแนวคิดการพัฒนาจากบนลงล่างเป็นการแทรกแซงจากรัฐบาลกลาง (Top Down and Intervention)

การเกิดขึ้นของโครงการเป็นการกำหนดนโยบายจากบนลงล่าง (Top down policy) และเป็นการแทรกแซงจากรัฐบาลกลาง (Government intervention) (North, 1953) กล่าวคือเป็นการวางแผนจากรัฐบาลกลางในการเลือกพื้นที่เมืองที่ล้าหลังเพื่อการ พัฒนาและกำหนดรูปแบบการพัฒนาเป็นชุดโครงการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ เพื่อสร้างเมืองใหม่ ซึ่งถือเป็นนโยบายก่อนการพัฒนาเมือง (Pre-urban policies) อีกทั้งยังมีมติคณะรัฐมนตรีเป็นกฎหมายที่มีผลบังคับให้หน่วยงานระดับกระทรวง ทบวงกรม ใช้เป็นแนวทางของการลงทุนภาครัฐอื่น ๆ ให้มากระจุกตัวในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามในสภาพความเป็นจริงบริบททางสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จึงเป็นไปได้ยากมากที่จะทำให้เกิดปรากฏการณ์การพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ ดังเช่นเมืองขอนแก่น

7.2.2 เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น และการจัดงานไปหาคนและจัดคนไปหางาน

โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น เมื่อแรกเริ่มเกิดจากความคาดหวังที่จะสร้างรูปแบบการพัฒนาภาคโดย “การจัดงานไปหาคน” (Taking jobs to people) (Higgins, 1998) กล่าวคือ โครงการศูนย์ราชการขนาดใหญ่ การสร้างมหาวิทยาลัย ขในภูมิภาค เป็น การสร้างงานปริมาณมากมากระจุกตัวในพื้นที่เมืองขอนแก่นเมืองเดียวในภูมิภาค ต่อมาเมื่อ โครงการศูนย์ราชการขนาดใหญ่ การสร้างมหาวิทยาลัย เกิดการขยายตัวเติบโต ทำให้เกิดความต้องการ แรงงานในท้องถิ่นมากส่งผลให้เกิดการอพยพแรงงานที่ยังว่างงานอยู่ในภูมิภาค เข้ามาทำงานในเมืองขอนแก่น และประกอบกับการขยายการบริการที่หลากหลายขึ้นของทั้ง โครงการศูนย์ราชการขนาดใหญ่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดึงดูดในประชาชนและผู้ประกอบการในภูมิภาค ย้ายถิ่นเข้ามาใช้บริการและดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในเมือง ย่อมเกิดผลตามแนวความคิดการพัฒนาภูมิภาคแบบ “การจัดคนไปหางาน” (Taking people to jobs) ในระยะหลัง จึงพอสรุปเป็นได้ว่าโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ก่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาภูมิภาคทั้งแบบ “การจัดงานไปหาคน” และ “การจัดคนไปหางาน” (Taking (both) jobs and people to people) ซึ่งทั้งสองกรณี จะเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกันแต่ปัจจัยด้านเวลาเป็นตัวกำหนดปรากฏการณ์ดังกล่าว ซึ่งต้องใช้ระยะเวลายาวนานในการติดตาม

7.2.3 เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509) และกระจายการกระจุกตัว

(Concentrated decentralizations)

โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญเติบโต ขอนแก่นเป็นเสมือน “ตัวกลางและตัวเชื่อม” ระหว่างแนวคิดการรวมศูนย์ (Concentration) และการกระจายออกจากศูนย์กลาง (Dispersal) โดยนัยสำคัญคือ กระจายการพัฒนาที่เดิมกระจุกตัวอยู่ ณ เมืองหลวงที่เป็นศูนย์กลางของประเทศ ให้ออกไปสู่เมืองหนึ่ง ๆ ในภูมิภาค หรือเป็นการกระจายความกระจุกตัว (Decentralizations concentration) (Moseley, 1974) ซึ่งจะเห็นได้ว่าแนวทางการกระจายความเจริญออกไปยังภูมิภาค ซึ่งกรณี เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ถือเป็นโครงการแรกที่เป็นไปตามแนวทางดังกล่าว คือ ได้ การกระจายกลุ่มการลงทุนด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ (Set of project) เช่น ศูนย์ราชการขนาดใหญ่ มหาวิทยาลัย โดย สนับสนุนให้เกิดการกระจุกตัวและมีศักยภาพในการสร้างเศรษฐกิจใหม่ ๆ ในพื้นที่ขอนแก่น

อนึ่งจะพบว่าแนวทาง “กระจายความกระจุกตัว” ถูกนักวางแผนปรับใช้มาอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้จาก โครงการพัฒนาเมืองหลัก 5 เมืองหลักเร่งรัดรอบที่ 1 และ รอบที่ 2 ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 และ 6 และโครงการพัฒนาเมืองรอง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 และ 7 แต่ละพบอุปสรรคของโครงการเมืองหลักและเมืองรองอยู่หลายประการ กล่าวคือ โครงการเมืองหลักเป็น เพียงการกระจายการลงทุนด้านสาธารณูปโภคแบบรายโครงการ (Project based) ซึ่งไม่ปรากฏการลงทุนที่ สนับสนุนให้เกิดการกระจุกตัวด้านสาธารณูปการที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการสร้างหน่วยเศรษฐกิจใหม่ ๆ ที่เข้มแข็งได้จริงในพื้นที่ จึงส่งผลให้มีการปรับนโยบายการพัฒนาเป็นการพัฒนา กลุ่มพื้นที่และกลุ่มจังหวัดในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ 8-9 ตลอดจนแนวคิดระเบียงเศรษฐกิจตะวันออกตะวันตก (East West economic corridor) พร้อม ๆ กับการถ่ายโอนภารกิจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเวลาต่อมา

7.2.4 เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509) และลงทุนภาครัฐขนาดใหญ่

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการขนาดใหญ่แบบครบวงจร

โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509) เป็นการลงทุนภาครัฐขนาดใหญ่ ภายใต้งบโครงการพัฒนาเมือง ประกอบด้วย โครงการการวางผังเมือง พ.ศ. 2525 โครงการสร้างข่ายทางหลวงระดับภูมิภาค โครงการเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า โครงการชลประทาน พร้อม ๆ กับ โครงการสาธารณูปการขนาดใหญ่ในเมือง คือ โครงการศูนย์การบริหารราชการและบริการสาธารณะระดับภาค เช่น ศูนย์สาธารณสุข ศูนย์การเงิน ศูนย์การสื่อสาร ศูนย์

การเกษตร และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ย่อมส่งผลให้เกิดการประสานประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม และครบวงจร และสามารถพึ่งพาและเชื่อมโยงกันได้เกิดการประหยัดจากการรวมกลุ่ม ถือว่าเป็น ตัวอย่างที่ประสบผลสำเร็จในการแปลงแผนงาน โครงการสู่การปฏิบัติ ซึ่งในสภาพการณ์ความเป็นจริงในปัจจุบันแล้วจะเกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ยากมาก

7.2.5 เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509) และลงทุนภาครัฐขนาดใหญ่

การเติบโตของลงทุนภาครัฐและผลกระทบ แบ่งเป็นสี่กลุ่ม

กลุ่มแรกโครงการก่อสร้างสาธารณูปโภค (Construction project base) เป็นการลงทุนเพื่อการก่อสร้างต่าง ๆ เช่น ถนน เขื่อน อาคารซึ่งเมืองสร้างเสร็จและเปิดดำเนินการจะถือว่าแล้วเสร็จและจบโครงการ เช่น โครงการวางผังเมือง พ.ศ. 2525 และการก่อสร้างโครงข่ายถนนระบบระบายน้ำฝนในเมือง สร้างผลกระทบโดยตรงต่อพื้นที่เมืองเป็นรูปธรรม

กลุ่มที่สอง โครงการดำเนินงานด้านสาธารณูปโภค (Operation project base) เป็นกิจกรรมการดำเนินต่อเนื่องหลังจากก่อสร้างแล้วเสร็จ งานชลประทาน ถนน ไฟฟ้า ประปา จะเกิดการลงทุนภาครัฐต่อเนื่องในขั้นตอนดำเนินการ ซ่อมบำรุงรักษา บริหารจัดการ เป็นกลุ่มโครงการที่สร้างผลกระทบสั้น ๆ ในขณะที่ก่อสร้างและการดำเนินการ โครงการดังกล่าวส่วนใหญ่จะ คงที่ไม่ขยายตัวแต่จะสร้างผลกระทบทางสังคม และเศรษฐกิจแก่พื้นที่ ในระดับจังหวัดมากกว่าเขตเมือง เนื่องจากมีทำเลที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอรอบนอก อย่างไรก็ตามก็จะมีบางโครงการที่สามารถขยายตัวและเติบโตต่อเนื่องได้ เช่นกัน เช่น โครงการเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า จะสามารถเติบโตต่อเนื่องได้จากการแปรรูปเป็นรัฐวิสาหกิจที่เป็นองค์กรแสวงหารายได้และมีกำไร

กลุ่มสาม โครงการสาธารณูปการที่เติบโตแบบพึ่งพา (Government office propulsive unit) ได้แก่ โครงการสำนักงานในศูนย์ราชการต่างๆ ภายหลังจากการเปิดศูนย์ราชการส่งผลให้หน่วยงานราชการระดับกระทรวง กรมต่าง ๆ ทอยมาก่อสร้างและเปิดดำเนินการในเมือง (ซึ่งบางส่วนตั้งอยู่ในพื้นที่ศูนย์ราชการและบางส่วนแยกออกไปรวมตัวตั้งในโซนต่าง ๆ ของเมือง) จะมีรูปแบบการเติบโต ที่ต่อเนื่องและ มักถูกกระตุ้นให้ขยายตัวรวดเร็ว โดยช่วงระยะแรกถูกเร่งรัดตามแผนงานโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญ แต่เมื่อเวลาผ่านไปหน่วยงานราชการต่าง ๆ เริ่มทยอยเข้ามาตั้งอยู่ในเมืองจนครบแล้ว การเติบโตจะลดลงอย่างเห็นได้ชัด และรูปแบบการเติบโตจะปรับเข้าสู่การเติบโตแบบตามธรรมชาติ คือ ขยายตัวตามการสั่งการหน่วยงานต้นสังกัด

กลุ่มสี่ โครงการสาธารณูปการที่มีพลวัตสูงสามารถเติบโตเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพด้วยตัวเอง (Dynamic propulsive unit) ได้แก่ สาธารณูปการที่มีรูปแบบการให้บริการประชาชนด้านการศึกษา สาธารณสุข และบริการสาธารณะอื่น ๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่ง

เป็น กลุ่ม การลงทุนภาครัฐ ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับ โครงการศูนย์ราชการ โดยช่วง แรก มหาวิทยาลัยขอนแก่น ถูกกำหนดบทบาทเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะทางการเกษตรและวิศวกรรม จะมีรูปแบบการเติบโตค่อยเป็นค่อยไป เรียก ว่าระยะบ่มเพาะ (Incubation) รูปแบบจะ คล้าย กับกลุ่มหน่วยงานราชการอื่น เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งการเติบโตยังคงมีความ ต่อเนื่องและเจริญเติบโตขยายตัวเรียก ระยะเปลี่ยนผ่าน (Transition) กล่าว คือเป็นช่วงที่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เริ่มปรับบทบาทจากมหาวิทยาลัยเฉพาะทางเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบเปิดสอนในสาขา มนุษย์ศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการแพทย์ ส่งผลให้ฐานกำลังการผลิตบัณฑิตขยายตัวยิ่งขึ้น ไประยะหนึ่ง และเมื่อถึงระยะ ขยายตัว (Take off) เป็นระยะที่มหาวิทยาลัยขยายตัว เจริญเติบโตมากขึ้น มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารจัดการให้มีความอิสระ ทั้งใน ด้านงบประมาณ บุคลากร และหน่วยงาน โดยเฉพาะการสร้างและบริหาร จัดการเงินรายได้ได้ด้วยตัวเอง ส่งผลให้เกิดการเติบโตอย่างรวดเร็ว

โดยสรุปในกลุ่มการลงทุนภาครัฐในเมืองในกรณีที่สามและกรณีที่สี่ จะสร้างผลกระทบผลกระทบทางเศรษฐกิจต่อเมืองได้มากกว่าในสองรูปแบบแรก

7.2.6 ข้อจำกัดของโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509)

จากการศึกษาพบว่า โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509) เป็นโครงการแรกที่ประยุกต์ฐานแนวความคิดการพัฒนาภาคและเมืองจากตะวันตก มาปรับใช้ในประเทศ จึงขาดประสบการณ์และหลักฐานเชิงวิชาการในการยืนยันถึงที่มาของโครงการ อีกทั้งยังเป็นนโยบายที่มี โครงการประกอบจำนวนมาก แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดที่สอดคล้องและเชื่อมโยงระหว่างโครงการ แต่ละโครงการ ส่งผลให้กรอบความคาดหวังขาดความชัดเจนและหลากหลาย รวมถึง ไม่มีการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมทั้งในระดับแผนงานใหญ่และรายโครงการ จึงเป็นการยากในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ภายหลังจากโครงการได้นำมา ผู้ปฏิบัติ แต่ขาดกลไกในการติดตามตรวจสอบในระดับ ท้องถิ่นและไม่ปรากฏความเชื่อมโยง การสร้างความพร้อมแก่ท้องถิ่นในการบริหารจัดการ ปัญหาประการสำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล ภายหลังจากดำเนินโครงการแล้วเสร็จ อย่างไรก็ตามเมื่อโครงการภายใต้ โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509) เช่น การวางผังเมือง การก่อสร้างถนน การสร้างศูนย์บริหารราชการ การจัดตั้งและสร้างมหาวิทยาลัยขอนแก่น การสร้างเขื่อนผลิตกระแสไฟฟ้า การสร้างระบบชลประทานได้ดำเนินการแล้ว เสร็จเป็นรูปธรรม เปิดดำเนิน กิจการและ สร้างกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยตัวโครงการเองได้อย่างต่อเนื่อง

7.2.7 ข้อสังเกตผลกระทบของมหาวิทยาลัยต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง

กรณีมหาวิทยาลัยขอนแก่น ถือเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มโครงการ เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น (2505-2509) ที่ประกอบด้วย ชุดโครงการพัฒนาเมือง ต่างๆเช่น โครงการการวางผังเมือง โครงการศูนย์การบริหารราชการและบริการสาธารณะระดับภาค ศูนย์สาธารณสุข ศูนย์การเงิน ศูนย์การสื่อสาร ศูนย์การเกษตร โครงการสร้างข่ายทางหลวงระดับภูมิภาค โครงการเชื่อมผลิตภัณฑ์ไฟฟ้า เป็นการสร้างความพร้อมด้าน สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ของเมืองล้วนเป็น ปัจจัยพื้นฐาน ที่สำคัญต่อ การเติบโตของมหา วิทยาลัยขอนแก่น ให้สามารถขยายตัว อย่างรวดเร็วและมีพลวัตสูง จนสามารถเติบโตเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพด้วยตัวเอง และสามารถสร้างผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ได้สูงในเวลาต่อมา

จากข้อค้นพบ ดังกล่าว เมื่อเปรียบเทียบกับ กรณี การลงทุนภาครัฐ เพียงการสร้างมหาวิทยาลัยอย่างเดียวในเมืองหนึ่งๆ ที่ไม่มีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญและไม่มีรูปแบบชุดโครงการพัฒนาเมือง ด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ อย่างเป็นระบบแบบเมืองขอนแก่นย่อมมีรูปแบบ และกระบวนการ ของการเติบโต ที่มีพลวัตน้อยกว่า และผลกระทบการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองจะมีระดับที่น้อยลง

7.3 วิพากษ์เชิงทฤษฎีและแนวคิด

7.3.1 การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นและทฤษฎีขั้วความเจริญเติบโต

(Growth- Pole)

ในหัวข้อนี้เป็นการวิพากษ์ความสอดคล้องระหว่าง นโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น กับ ฐานแนวคิดขั้วความเจริญเติบโตว่ามีความสอดคล้องในเชิงเนื้อหาและองค์ประกอบเพียงไรในเชิงแนวคิดขั้วความเจริญเติบโต (Growth pole) Perroux (1955) ระบุองค์ประกอบสำคัญสามประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ประเด็น หน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ (Propulsive Unit)

Perroux (1955) ระบุว่า หน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพหนึ่ง ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเติบโตขึ้นก็จะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตในหน่วยเศรษฐกิจอื่น ๆ ตามมา หน่วยที่มีศักยภาพนี้อาจจะเป็นบริษัทใดบริษัทหนึ่ง หรืออุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่ง โดยในระบบเศรษฐกิจที่กำลังเติบโตจะมีหน่วยที่มีศักยภาพเหล่านี้อยู่ด้วย เมื่อเวลาผ่านไป หน่วยที่มีศักยภาพนี้อาจจะผันแปร และขยายตัวได้

กรณีเมืองขอนแก่น จากการศึกษาสามารถสรุปว่า โครงการศูนย์บริหารราชการและโครงการมหาวิทยาลัยขอนแก่นเข้าข่าย หน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ (Perroux, 1955) โดยตลอดช่วงเวลา 50 ปี พบว่าทั้ง ศูนย์บริหารราชการราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ขยายตัวและเติบโตผันแปร ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตในหน่วยเศรษฐกิจอื่น ๆ ตามมา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีศักยภาพในการเติบโตอย่างต่อเนื่องจึงเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพตามแนวคิด

ประการที่สอง พื้นที่ทางเศรษฐกิจหนึ่ง ๆ (Economic space)

ความเจริญเติบโตไม่ได้เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่งและไม่ได้เกิดขึ้นในทันทีทันใดแต่จะเกิดขึ้นในจุดหรือในช่วงการพัฒนาและจะมีอัตราความเจริญเติบโตแตกต่างกันไปความเจริญเติบโตและจะกระจาย ออกไปโดยผ่านช่องทางต่าง ๆ และจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจส่วนรวมแตกต่างกันไปด้วย

กรณีเมืองขอนแก่น เกิดขึ้นภายใต้โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญได้พิจารณาเลือกเมืองขอนแก่นเป็นเมืองเดียวใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และกำหนดให้ศูนย์บริหารราชการและมหาวิทยาลัย รวมกันอยู่ในเขตกลางเมือง ดังนั้นในพื้นที่เมืองขอนแก่นจึงมีความเป็นช่วงการพัฒนาหรือช่วงความ การเจริญเติบโตในรอบ 50 ปีทั้งศูนย์ราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจเมืองส่วนรวมมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้สร้างความเจริญเติบโต กระจายออกความรู้และนวัตกรรมไปโดยผ่านช่องทางต่าง ๆ ในพื้นที่ของภูมิภาคมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นไปตามแนวคิด

ประการที่สาม การประหยัดทางเศรษฐกิจ (External economies of scale)

การขยายตัวของหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ อาจจะเป็น อุตสาหกรรม บริษัทใหญ่ ดังกล่าวจะก่อให้เกิดการประหยัดจากภายนอกและส่งผลกระทบต่อหน่วยเศรษฐกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น อุตสาหกรรมการผลิตมากขึ้น ปัจจัยการผลิตก็จะขยายตัวตาม อุตสาหกรรมที่ตั้งขึ้นใหม่ จะกระตุ้นหรือชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือเลียนแบบขึ้น ในระบบเศรษฐกิจ การขยายตัวของสาขาการผลิตใดสาขาการผลิตหนึ่งจะก่อให้เกิดความเจริญเติบโตในสาขาการผลิตอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน และการลงทุนในอุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่งจะก่อให้เกิดผลของตัวทวีและผลของตัวเร่งขึ้นในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ระบบเศรษฐกิจยิ่งขยายตัวมากขึ้น ตามผลการวิเคราะห์ตัวทวีของเคนส์

กรณีเมืองขอนแก่นจากการวิเคราะห์สรุปได้ว่า ทั้งศูนย์บริหารราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่งอิทธิพลในการกระตุ้นหรือชักนำให้การขยายตัวของหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มหาวิทยาลัยขอนแก่น ส่งอิทธิพลต่อกิจกรรมการศึกษาและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในเมือง และการใช้จ่ายเงินของทั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่นและหน่วยงานราชการจะก่อให้เกิดผลของตัวทวีและเป็นตัวเร่งสำคัญในระบบเศรษฐกิจ ทำให้ระบบเศรษฐกิจยิ่งขยายตัวมากขึ้น

โดยสรุปพบว่า องค์ประกอบของโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นและการเติบโต ทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น มีความสอดคล้องตามกรอบแนวคิดชี้ความเจริญเติบโต กล่าวคือโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น ดำเนินโครงการแบบสมบูรณ์รัฐในการลงทุนภาครัฐ ที่เกิดขึ้นระหว่าง พ.ศ. 2504-2509 และยังคงส่งผลสืบเนื่องต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองมาอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ (Propulsive unit) กรณีเมืองขอนแก่น อาจกล่าวได้ว่าศูนย์ราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ถือเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพในตัวมันเองที่สามารถขยายตัวต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีอิทธิพลเหนือหน่วยเศรษฐกิจอื่นในเมือง แสดงถึง “ผลการครอบงำ” (Domination effects) โดยเฉพาะกรณี มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่เป็นมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่แบบครบวงจร มีลักษณะที่มีพลวัตของการเติบโต เป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพ และขยายตัวได้ดีกว่า กรณีศูนย์บริหารราชการ เมื่อพิจารณาในมิติห้วงเวลา พบว่าการลงทุนของรัฐบาลในโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นเริ่มขึ้นในช่วง พ.ศ. 2505-2509 ในช่วงแรกรัฐบาลมุ่งเน้นการลงทุนในการจัดตั้งศูนย์ราชการ โดยจากการกระตุ้นเป็นหลัก ขณะที่มหาวิทยาลัยกลับขยายตัวเติบโตอย่างต่อเนื่อง เกิดการ ประหยัดจากภายนอก และส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าศูนย์บริหารราชการ ในช่วงหลัง ปรากฏการณ์ดังกล่าวย่อมชี้ได้ชัดเจนว่ากระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจแบ่งเป็นสองช่วง ซึ่งในแนวคิดชี้ความ เจริญได้ระบุอย่างกว้าง ๆ ไว้ในประเด็น หน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพว่า หน่วยที่มีศักยภาพเหล่านี้ เมื่อเวลาผ่านไป หน่วยที่มีศักยภาพนี้อาจจะผันแปรและขยายตัว แต่มิได้ระบุถึงกระบวนการในรายละเอียดว่าเกิดรูปแบบอย่างไร

วิพากษ์แนวคิดชี้ความเจริญเติบโต และโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น

การศึกษานี้เป็น การตีความและสร้างแนวนโยบายใหม่มีขอบเขตที่ขยายสาขาไปจากแนวคิดดั้งเดิมของ Perroux ที่วิเคราะห์ว่าหน่วยเศรษฐกิจที่กำลังเจริญเติบโต (Propulsive unit) ซึ่งอาจจะเป็นบริษัทใดบริษัทหนึ่ง หรืออุตสาหกรรมใดอุตสาหกรรมหนึ่ง เท่า นั้นนอกจากนั้นคำว่าพื้นที่ทางเศรษฐกิจ (Economic space) ถูกขยายความออกไปครอบคลุมอาณาบริเวณพื้นที่ เมืองหรือภาคที่กำลังเติบโต (A growing spatial unit) ซึ่งภายหลังจะเห็นได้ว่านักวางแผนได้ให้คำจำกัดความ

ชี้ความเจริญเติบโตไว้อย่างหลากหลาย เช่น เรียกว่า เมืองศูนย์กลางความเจริญ (Growth center) จุดรวมความเจริญเติบโต (Growth foci) จุดความเจริญเติบโต (Growth point) จุดศูนย์กลางความเจริญเติบโต (Growth nuclei) บริเวณความเจริญเติบโต (Growth area) ภูมิภาคหลัก (Core region) จะเห็นได้ว่าเมื่อขอบเขต คำจำกัดความได้ขยายไปอย่างกว้างขวางผันแปรไปตามการตีความของนักวางแผน เมื่อนโยบายได้ถูกใช้ไปในห้วงเวลาหนึ่งระหว่าง พ.ศ. 2510-2530 จะประสบปัญหาในการตรวจวัดความสัมฤทธิ์ผล กล่าวคือ การขาดกรอบวิธีการตรวจวัดผลกระทบ โดยเฉพาะในมิติการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง การกระจายความเจริญ กระบวนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง ซึ่งเป็นกรอบวัตถุประสงค์หลักของแนวนโยบาย

ต่อมาภายหลังนักทฤษฎีหลายคนได้แสวงหาวิธีการตรวจวัดหรือลงมือทดสอบผลที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏผลน้อยกว่าที่ระบุตามแนวคิด ส่งผลให้นักทฤษฎีและนักวางแผนจำนวนหนึ่งปฏิเสธแนวความคิดดังกล่าวไป อย่างไรก็ตาม ไรก็ดีจะเห็นได้ว่า รากฐานตามแนวคิดชี้ความเจริญเติบโต มิได้ระบุห้วงเวลาของความสัมฤทธิ์ผลไว้ ครอบคลุมกับห้วงเวลาของผลสัมฤทธิ์ของการนำนโยบายไปปฏิบัติในแต่ละสภาพแวดล้อมย่อมมีความแตกต่างกัน จึงไม่สามารถสรุปได้ว่า แนวคิดชี้ความเจริญเติบโต จะมีความถูกต้อง และคลาดเคลื่อนเพียงไร หรือแสดงผลในเวลาเท่าใด

โดยสรุปจะพบว่าแนวคิดชี้ความเจริญเติบโตเป็นกรอบแนวความคิดการพัฒนาที่สร้างสรรค์และมีความทันสมัยในช่วงเวลาหนึ่ง เป็นกรอบแนวความคิดที่กว้าง ๆ และนิยมใช้ในการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งถูกพัฒนาต่อเติมอย่างความหลากหลาย โดยเฉพาะเมื่อถูกแปลงเป็นแนวนโยบายเมืองศูนย์กลางความเจริญ (Growth center policy) จึงทำให้เป็นแนวคิดที่ประสบปัญหา ทั้งในด้านการขาดการอธิบายในรายละเอียด ตลอดจนการตรวจวัดผลสัมฤทธิ์

7.3.2 การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นและทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองในทัศนะแบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค (Urban economic growth: stages-of-growth approach) Jacobs (1969)

จะเห็นได้ว่า แนวคิดของ Jacobs (1969) และ Thompson (1965) แบ่งพัฒนาการ การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองเป็นขั้นตอนต่าง ๆ สามารถเทียบเคียงกับกรณีศึกษาแบบแผนการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นได้ในภาพกว้าง กล่าวคือ ขั้นตอนแรกของการพัฒนา (Jump start stages) ตามทฤษฎี ระบุว่าเมืองเริ่มส่งออกสาขาเศรษฐกิจหนึ่งหรือสองสามสาขา การส่งออกในตอนแรกเริ่มนี้กลายเป็นพื้นฐานสำหรับกิจกรรมที่จะเพิ่มตามเข้ามา จะเห็นได้ว่าเมื่อเทียบกับใน

กรณีศึกษาเมืองขอนแก่นนั้น พบว่า ในขั้นเริ่มต้นเมืองเติบโตจากการลงทุนภาครัฐ จนสามารถส่งออกสาขาบริหารราชการได้เช่นกัน

ขั้นตอนกลางในทฤษฎีระบุว่า การพัฒนาระบบเศรษฐกิจในเมืองจะสลับซับซ้อนมากขึ้น สินค้าส่งออกแตกตัวหลากหลายขึ้นและสินค้าที่เคยต้องนำเข้ามาจากภายนอกอาจผลิตภายในท้องถิ่น (ทดแทนการนำเข้า) และเมืองจะมีการเพิ่มงานใหม่ให้งานเก่า เกิดการพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ โดยในกรณีเมืองขอนแก่นจะพบว่าสาขาที่แตกตัวเป็นสาขาส่งออกสำหรับเมืองขอนแก่นคือ สาขาการศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่เกิดการขยายตัวในช่วงหลังและเป็นการเพิ่มงานใหม่ ๆ มากขึ้นในเมือง และดึงดูดให้เกิดภาคเศรษฐกิจบริการต่อเนื่องต่างๆในเมือง

ในขั้นตอนปลาย Jacobs ระบุว่า ระบบเศรษฐกิจในเมืองจะเกิดความหลากหลายและมีอุปทานที่คงที่ จะช่วยให้มีการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องและเติบโตอย่างยั่งยืน กรณีเมืองขอนแก่น พบว่า ภาวการณ์เติบโตของเมืองในปัจจุบัน โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่เติบโตหลากหลายและขยายกำลังการผลิตบัณฑิตอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นเสมือนอุปทานตลาดการจ้างงานในเมืองและตลาดการศึกษาที่คงที่มีศักยภาพในการเติบโต ต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ดีในทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจของ Jacobs (1969) นี้มีพื้นฐานมาจากการศึกษาทางประวัติศาสตร์และเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ อาศัยการพรรณนาแบบกว้าง ๆ ในกระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองจากการสังเกต ปรัชญาการณ จึงมีเพียงประเด็นด้านสินค้าการส่งออกของเมืองที่สามารถตรวจวัดเชิงปริมาณได้ อย่างไรก็ตามได้กระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่น พบกระบวนการตามทฤษฎีหลายประเด็น เช่น สินค้าส่งออก ในกรณีเมืองขอนแก่น คือสาขาการบริหารราชการและการแตกตัวของสินค้าส่งออก คือ สาขาการศึกษา การเพิ่มงานใหม่ให้งานเก่าและอุปทานที่ คงที่ ในกรณีศึกษาเมืองขอนแก่น คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

7.3.3 การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นและทฤษฎีการสะสมหมูนวน

(Cumulative causation) Myrdal (1957)

สมมุติฐานที่ว่า ชุดของการเปลี่ยนแปลงขนาดกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหญ่ในพื้นที่หนึ่ง ในเวลาหนึ่ง จะส่งผลต่อการเกิดผลกระทบที่เรียกว่า ไปด้วยกัน น้ำแข็งบวก กล่าวคือการลงทุนในหน่วยทางเศรษฐกิจหนึ่งเช่น อุตสาหกรรม วิสาหกิจจะส่งผลดีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น เช่นการจ้างงาน การย้ายถิ่น การลงทุนต่อเนื่อง รวมถึงรายได้ และเกิดผลกระทบด้านหลัง คือสามารถดึงดูดเชื่อมโยงให้เกิดอุตสาหกรรม วิสาหกิจ ต่อเนื่องเป็นวงจร เรียกว่าการสะสมหมูนวน และสร้างตัวทวีด้านรายได้แก่ท้องถิ่นในที่สุด (Myrdal, 1957)

จะเห็นได้ว่าทฤษฎีการสะสมหมูนวนของ Gunnar Myrdal เป็นความสนใจในระบบความเชื่อมโยงที่มีต่อกันระหว่างปัจจัยและตัวแปรทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ภายในเมือง รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ การอธิบายรูปแบบการสะสมหมูนวนในระดับภาพรวมกระบวนการสะสมหมูนวนจะเกิดขึ้นเป็นวงจรต่อเนื่องไป (Myrdal, 1957)

กรณีศึกษาเมืองขอนแก่น สามารถอธิบาย ปรัชญาการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นได้ในภาพกว้าง และบางประเด็น เช่น จุดของการเปลี่ยนแปลงขนาดกิจกรรมทางเศรษฐกิจขนาดใหญ่และการแทรกแซงหรือกระตุ้นการลงทุนในระบบจากภายนอก สำหรับเมืองขอนแก่นแล้ว จะหมายถึงการลงทุนโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น เกิดขึ้นตามแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2504-2509 นอกจากนี้ในประเด็นผลกระทบด้านบวกต่อเศรษฐกิจเมือง สำหรับกรณี เมืองขอนแก่นผลกระทบด้านบวกคือการเพิ่มขึ้นของการทำงานการนำไปสู่การดึงดูดการย้ายถิ่น เกิดการลงทุนต่อเนื่อง และการเกิดรายได้เมืองในที่สุด

อย่างไรก็ดีทฤษฎีการสะสมหมูนวนของ Myrdal (1957) มิได้ระบุถึง สาขาการส่งออกของเมืองและกลไกการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังเช่นแนวคิดฐานเศรษฐกิจ ของ Tiebout (1956) อีกทั้งยังขาดมิติพัฒนาการของการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง และยังพบว่าในประเด็นกระบวนการสะสมหมูนวนเป็นวงจรที่ต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ นั้น Myrdal (1957) ได้อธิบายรูปแบบการสะสมหมูนวนเพียงในระดับภาพรวมและอธิบายว่าการสะสมหมูนวน จะเกิดขึ้นเป็นวงจรต่อเนื่องไป แต่มิได้อธิบายว่าวงจรการเติบโตที่ต่อเนื่องในรอบหลัง ๆ นั้น รูปแบบ กลไก หรืออัตราการการเติบโตของการสะสมหมูนวนจะคง อยู่หรือจะแปรเปลี่ยนไปอย่างไร ในสภาพความเป็นจริง พัฒนาการการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองแต่ละเมืองย่อมผันแปรเปลี่ยน ไปตามสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองนั้น ๆ ในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้นการสะสมหมูนวนเป็นวงจร อาจเกิดขึ้นเป็นวงจรรูปแบบใหม่ ๆ ตามเหตุและปัจจัยการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่ผันแปรได้

7.4 การทดสอบสมมุติฐานและข้อค้นพบเชิงทฤษฎี

7.4.1 สมมุติฐานในการวิจัย

การเติบโตเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นเป็นผลมาจากการลงทุนภาครัฐ และ แบ่งช่วงการเติบโตออกเป็นสองช่วง ในช่วงแรกปัจจัยขับเคลื่อนหลักคือการลงทุนภาครัฐจากรัฐบาลกลาง ในด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ส่งผลให้เมืองขยายตัวเติบโตด้านการจ้างงาน เชื่อมโยงให้เกิดการขยายตัวด้านกิจการค้า บริการ ส่งผลให้เศรษฐกิจเมืองเติบโตต่อเนื่องเป็นวงจร เรียกว่าการสะสมหมูนวนรอบที่หนึ่ง และภายหลังการลงทุนภาครัฐ ด้านสาธารณูปการที่มีอยู่เดิม มหาวิทยาลัย

เกิดการขยายตัวที่ต่อเนื่องและกลายเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนที่สร้างความหลากหลายของฐานเศรษฐกิจเมืองมากยิ่งขึ้น และเชื่อมโยงให้เกิดการขยายตัวด้านกิจการค้า บริการ ส่งผลให้เศรษฐกิจเมืองเติบโตต่อเนื่องเป็นวงจร เรียกว่าการสะสมหมุนวนรอบที่สอง

วิทยานิพนธ์นี้ได้ข้อค้นพบว่า กรณีการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น เกิดการสะสมหมุนวนเป็นวงจร ปัจจัยที่สำคัญมาจากการลงทุนภาครัฐในช่วงแรก คือสาขาการบริหารราชการและสร้างผลกระทบทาง เศรษฐกิจสอดคล้องกับตามสมมุติฐาน เมื่อเวลาผ่านไป กระบวนการสะสมหมุนวนในวงจรแรกแตกตัวออกเป็นวงจรที่สอง โดยมี ปัจจัยขับเคลื่อนเป็นสาขาเศรษฐกิจใหม่ที่มีรากฐานมาจากการกระตุ้นในช่วงแรกคือสาขาศึกษาหรือมหาวิทยาลัยขอนแก่นโดยมีรูปแบบการสร้างผลกระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองในระดับที่สูงกว่า สอดคล้องตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และผู้วิจัยได้พัฒนาข้อค้นพบดังกล่าวสร้างเป็นทฤษฎี โดยเรียกว่าทฤษฎี “การสะสมหมุนวนเป็นวงจรที่ละชั้น” (Step-wise cumulative causation)

7.4.2 ทฤษฎี “การสะสมหมุนวนเป็นวงจรที่ละชั้น” (Step-wise cumulative causation)

ผลการศึกษาที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ คือ ทฤษฎีการสะสมหมุนวน ที่ละชั้น (Step-wise cumulative causation) ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้ การสะสมหมุนวนเป็นวงจร [ชั้นที่ หนึ่ง] เรียกว่า: การแทรกแซงจากภายนอกการเติบโตภายในและสะสมหมุนวนเป็นวงจร แบ่งเป็น สามขั้น (ก,ข,ค) ขั้น: ก) การแทรกแซงจากภายนอก คือ การเติบโตเศรษฐกิจเมืองที่เป็นผลมาจากการลงทุนภาครัฐ กลายเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนหลัก คือ สาขาบริหารราชการ ในด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ จนสามารถส่งออกได้ ขั้น: ข) การเติบโตภายใน กล่าวคือ เป็นผลมาจากการส่งออกเมืองเกิดการไหลเข้าของเงิน แรงงาน ประชากรและการลงทุน ส่งผลให้เมืองขยายตัวเติบโตด้านการจ้างงาน เชื่อมโยงให้เกิดการขยายตัวด้านกิจการค้า บริการ ขั้น : ค) การสะสมหมุนวนเป็นวงจร คือ การที่ เศรษฐกิจเมืองเติบโตต่อเนื่องเป็นวงจร ต่อมา การสะสมหมุนวน วงจร [ชั้นที่สอง] เรียกว่า: เติบโตใหม่จากภายในและการสะสมหมุนวนเป็นวงจรมีหนึ่งขั้น (ง) คือ ขั้น: ง) เติบโตใหม่จากภายใน และการสะสมหมุนวนเป็นวงจร กล่าวคือ ภายหลังจากการลงทุนภาครัฐ ด้านสาธารณูปการที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะ มหาวิทยาลัย เกิดการขยายตัวที่ต่อเนื่องและกลายเป็น ปัจจัยขับเคลื่อนหลัก ที่สร้างความหลากหลายของฐานเศรษฐกิจเมืองมากยิ่งขึ้น และ เชื่อมโยงให้เกิดการขยายตัวด้านกิจการค้า บริการ ส่งผลให้เศรษฐกิจเมืองเติบโตต่อเนื่องเป็นวงจร เรียกว่าการสะสมหมุนวนเป็นวงจรชั้นที่สอง” โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 7.1

7.4.3 การประยุกต์ใช้ทฤษฎี “การสะสมหมุนวนเป็นวงจรทีละขั้น ” (Step-wise cumulative causation)

ทฤษฎีการสะสมหมุนวนเป็นวงจรทีละขั้น เป็นการบูรณาการกรอบแนวคิด ทฤษฎีการสะสมหมุนวน ของ Myrdal (1957) ทฤษฎีฐานการส่งออกของ Tiebout (1956) Jacobs (1969) และ Thompson (1965) และทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองในทัศนะแบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค ของ Jacobs (1969) และ Thompson (1965)

ทฤษฎี การสะสมหมุนวนเป็นวงจรทีละขั้น เป็นการอธิบายการเติบโตทางเศรษฐกิจของพื้นที่เมือง ที่เน้นระบบความเชื่อมโยงที่มีต่อกันระหว่างปัจจัยและตัวแปรทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ภายในเมือง รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อเนื่องเป็นวงจร เรียกว่าการสะสมหมุนวน ตามแบบ Myrdal อย่างไรก็ดี Myrdal ได้อธิบายรูปแบบการสะสมหมุนวนเพียงในระดับภาพรวมและ มิได้ อธิบายว่าการสะสมหมุนวนจะเกิดขึ้นเป็นวงจรต่อเนื่องไป ทฤษฎีการสะสมหมุนวนเป็นวงจรทีละขั้น เป็นการ เพิ่มเติม การอธิบาย ในมิติรูปแบบพลวัต เป็นการสะสมหมุนวนเป็นวงจรทีละขั้น ที่สามารถอธิบายรูปแบบ การเติบโตของการสะสมหมุนวนที่แปรเปลี่ยนในเชิงพัฒนาการ ตามทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองใน ทัศนะแบบจำลองเหตุการณ์สำคัญในแต่ละยุค ที่ Jacobs และ Thompson ได้เสนอไว้ นอกจากนี้ ทฤษฎีการสะสมหมุนวนเป็นวงจรทีละขั้น ผสมผสาน กับ ทฤษฎีฐานการส่งออกของ Tiebout (1956) ที่อธิบายการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองโดยพิจารณา ถึง สินค้า ส่งออกของเมืองและ รายได้ที่เกิดขึ้น ในเมือง ในแต่ละช่วงของการสะสม หมุนวน

การประยุกต์ใช้ ทฤษฎี การสะสมหมุนวนเป็นวงจรทีละขั้น จะสามารถช่วยในการ อธิบายปรากฏการณ์การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองที่มีลักษณะและรูปแบบ ที่เกิดจากปัจจัย การเปลี่ยนแปลงจากขนาดกิจกรรมทางเศรษฐกิจใหญ่จากภายนอกและสามารถชี้ ถึงผลกระทบในระยะ ยาวรวมถึงทิศทางกระตุ้นและการส่งเสริมให้เมืองเกิดการพัฒนารฐานการส่งออกใหม่ๆแก่เมือง ซึ่ง สามารถนำไปอธิบาย ปรากฏการณ์การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง โดยเฉพาะเมืองที่มีขนาดเล็ก จนถึงเมืองขนาดกลาง ที่มีช่วงพัฒนาการไม่ยาวนานนั้น อีกทั้งยังสามารถปรับใช้ ช้กับการอธิบาย พัฒนาการและการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองที่มีบทบาททางเศรษฐกิจต่างๆได้

ข้อจำกัดของทฤษฎี การสะสมหมุนวนเป็นวงจรทีละขั้น เป็นการอธิบายการ เติบโต ทางเศรษฐกิจของพื้นที่เมือง ไม่ได้มีการวิเคราะห์แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ อีกทั้งการศึกษาเป็น การยืนยันจากข้อ มูลทางสถิติ ที่มีตัวแปรหลากหลายและอาศัยชุดข้อมูลของตัวแปรในหลาย ช่วงเวลาเพื่อร่วมอภิปรายผล และเป็นการอภิปรายผลเชิงพรรณนา จึงส่งผลให้ทฤษฎีเป็นการศึกษา ปรากฏการณ์การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองเฉพาะกรณี

ตารางที่ 7.1 ทฤษฎี “การสะสมหมุนวนเป็นวงจรที่ละขั้น” (Step-wise cumulative causation)

ลำดับขั้นของทฤษฎี	กระบวนการ
<p>การสะสมหมุนวนเป็นวงจรขั้นที่ หนึ่ง “ การแทรกแซงจากภายนอก เติบโตภายใน”</p> <p>[ขั้น 1 ขั้น : ก] แทรกแซงจากภายนอก ศูนย์ราชการเติบโต</p> <p>นโยบายพัฒนาเมืองเป็นปัจจัยขับเคลื่อนจากภายนอก ที่ส่งผลให้เกิดการใช้ งบประมาณภาครัฐ การจ้างงานรัฐ การย้ายหน่วยงานรัฐ ส่งผลให้สาขาเศรษฐกิจ ด้านการบริหารและบริการราชการในเมืองเติบโตจนกลายเป็นสาขาส่งออก ใหม่ ส่งผลดึงดูดประชากรย้ายถิ่นเข้า เกิดการบริ โภคภายในเมือง งาน เอกชนในท้องถิ่นขยายตัว ผลักดันความร่วมมือ เติบโต กิจกรรมการค้าและ บริการในเมืองเริ่มขยายตัว เรียก ขั้น ศูนย์ราชการเติบโต</p>	<p>การสะสมหมุนวนเป็นวงจรขั้นที่ 1 : การแทรกแซงจากภายนอก เติบโตภายใน</p> <p>ขั้น .1 ก : ศูนย์ราชการเติบโต</p> <p>พ.ศ. 2504-2513</p>
<p>[ขั้นที่ 1 ขั้น : ข] กระบวนการกลายเป็นเมืองราชการ เกิดย่านการค้า</p> <p>ผลจากการส่งออกในสาขาการบริหาร การบริการภาครัฐในขั้น ก เมือง ดึงดูดทรัพยากรต่าง ๆ เข้าสู่เมือง เช่น หน่วยงานภาครัฐ ดึงดูดแรงงานรัฐ เพิ่มขึ้น เงินลงทุนจากภาครัฐเป็นปัจจัยเร่งให้เกิดการใช้งบประมาณ ภาครัฐ ส่งผลให้สาขาเศรษฐกิจด้านการบริหารและบริการราชการในเมือง เติบโตจนกลายเป็นสาขาส่งออกหลัก ส่งผลดึงดูดประชากรจากภายใน ภาค ย้ายถิ่นเข้า การบริ โภคภายในเมืองเริ่มขยายตัว กิจกรรมการค้าและบริการใน เมืองเริ่มขยายตัว แต่ยังคงขาดความหลากหลายโดยเฉพาะสาขาการค้าปลีก งานเอกชนในท้องถิ่นเริ่มขยายตัว ผลักดันความร่วมมือ สาขาบริการเติบโต สาขาการค้าและบริการพัฒนาเป็นสาขาส่งออกใหม่ของเมือง เรียก ขั้นเมือง ราชการและย่านการค้า</p>	<p>การสะสมหมุนวนเป็นวงจรขั้นที่ หนึ่ง : การแทรกแซงจากภายนอก เติบโตภายใน</p> <p>ขั้น .1ข : เกิดเมืองราชการและย่านการค้าใหม่</p> <p>พ.ศ. 2514-2523</p>
<p>[ขั้น 1 ขั้น : ค] เมืองราชการเติบโต การค้าบริการขยายตัว</p> <p>ผลจากขั้น ข ส่งผลให้ทรัพยากรไหล เข้าสู่เมืองหลากหลายขึ้น เมืองดึงดูด แรงงานเอกชน ดึงดูดนโยบายการพัฒนาภาครัฐใหม่ ๆ หน่วยงานภาครัฐ และแรงงานรัฐยังคงขยายตัว แต่มีอัตราที่ลดลง การลงทุนภาครัฐด้าน สาธารณูปการที่มีอยู่เดิม คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เกิดการขยายตัวที่ ต่อเนื่อง และเริ่มพัฒนาเป็นสาขาส่งออกใหม่ ความรู้กับสาขาเศรษฐกิจด้าน การบริหารและบริการราชการ และการค้าและบริการที่ยังคงเป็นสาขา ส่งออกหลัก ที่ต่อเนื่องมาจากขั้น ข การย้ายถิ่น ประชากรจากนอกภาคมาก ขึ้น ส่งผลให้เกิดการบริ โภคภายในเมืองมากขึ้น งานเอกชนในท้องถิ่น ขยายตัวต่อเนื่อง ผลักดันความร่วมมือ ขยายตัวต่อเนื่อง กิจกรรมการค้าและ บริการในเมืองขยายตัวต่อเนื่อง เศรษฐกิจเมืองเติบโตเป็นวงจรต่อเนื่อง เรียกว่าการสะสมหมุนวน ขั้นที่ 1 เรียก ขั้น ค : เมืองราชการ เกิดเมืองการค้า มหาวิทยาลัยขยายตัว</p>	<p>การสะสมหมุนวนเป็นวงจรขั้นที่ 1 : การแทรกแซงจากภายนอก เติบโตภายใน</p> <p>ขั้น .1ค : ฐานเมืองราชการ ผู้เมืองการค้า มหาวิทยาลัยขยายตัว</p> <p>พ.ศ. 2524-2533</p>
<p>การสะสมหมุนวนเป็นวงจร ขั้นที่ สอง “เติบโตใหม่จากภายใน”</p> <p>[ขั้นที่ 2 ขั้น : ง] เมืองมหาวิทยาลัย เมืองการค้าบริการ เมืองราชการ</p> <p>มหาวิทยาลัยเกิดการขยายตัวต่อเนื่องมาตั้งแต่ขั้นที่ 1 ทำให้เกิดการไหลเข้า ของบุคลากรด้านศึกษา นวัตกรรมและการค้าและบริการใหม่ ๆ ผู้เมือง การสะสม ดังกล่าวส่งผลให้มหาวิทยาลัยเติบโตแบบก้าวกระโดดมากกว่า หน่วยงานรัฐอื่น ๆ ทั้งในด้าน หน่วยงาน การจ้างงานและการใช้จ่ายเงิน มหาวิทยาลัย พัฒนาเป็นสาขาส่งออกหลักของเมือง เมืองสามารถดึงดูด นักศึกษา สถาบันการศึกษาเอกชน นวัตกรรม แรงงานเอกชน และ ประชากรในเมืองเพิ่มขึ้น การจ้างงานเอกชนในท้องถิ่นเติบโต การบริ โภคภายในเมืองขยายตัวอย่างมาก กิจกรรมการค้าบริการเติบโตต่อเนื่องและ หลากหลายขึ้น มหาวิทยาลัยเติบโต ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เมืองเกิด ฐานเศรษฐกิจหลักสาขาใหม่และส่งออกความรู้ นวัตกรรม พร้อม ๆ กับ ส่งออกการค้าและบริการ งานบริหาร บริการภาครัฐ เกิดการสะสมหมุนวน เป็นวงจร อีกขั้น เรียกขั้นที่สอง การเติบโตใหม่จากภายใน และในขั้น ึ่ง เรียก เมืองมหาวิทยาลัย เมืองการค้าบริการ เมืองราชการ</p>	<p>2. การสะสมหมุนวน วงจร ขั้นที่ สอง เรียกว่า : เติบโตใหม่จากภายใน</p> <p>ขั้น .ง เมืองมหาวิทยาลัย เมืองการค้าบริการ เมืองราชการ</p> <p>พ.ศ. 2534-2543</p>

7.5 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายภายใต้ประสบการณ์การเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น

7.5.1 โครงการสาธารณูปการที่มีพลวัตสูง ปัจจัยขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง

ประสบการณ์การเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นพบว่าการกระจุกตัวและการเติบโตของการลงทุนภาครัฐในบางลักษณะ คือ การลงทุนโครงการสาธารณูปการที่มีพลวัตสูงสามารถเติบโตเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพด้วยตัวเอง เช่น ศูนย์บริหารราชการระดับภาค หรือศูนย์บริการสาธารณะขนาดใหญ่ มหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ ศูนย์สาธารณสุข เป็นการลงทุนภาครัฐที่สามารถสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองได้ เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นปัจจัยสนับสนุนการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจเมือง ควบคู่กับการลงทุนภาคเอกชน จึงเป็นประเด็นที่ควรส่งเสริม สนับสนุนให้เกิด การลงทุนโครงการ ดังกล่าว ควรมีรูปแบบการบริหารจัดการที่มีความอิสระ สามารถพึ่งตนเอง เป็นโครงการสาธารณูปการที่มีพลวัตสูงสามารถเติบโตเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่มีศักยภาพด้วยตัวเอง จึงเป็นการลงทุนภาครัฐที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาภูมิภาคและเมืองทั้งทางตรงและทางอ้อม

7.5.2 ข้อเสนอสำหรับการเติบโตทางเศรษฐกิจและการบริหารการเติบโตของเมือง

ศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการบริหารการเติบโตของเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นในอนาคต กล่าวคือ จัดตั้งหน่วยงานกลางในลักษณะองค์กรมหาชนเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ ประสานงานหน่วยงานในท้องถิ่นต่าง ๆ ในการพัฒนาเมืองขอนแก่น สร้างกลไกในการบริหารการเติบโตแบบมีส่วนร่วมโดยเฉพาะการประสานความร่วมมือกับหน่วยเศรษฐกิจขนาดใหญ่ คือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กำหนดเขตการบริหารการเติบโตในรูปแบบแขวงพิเศษร่วมกับพื้นที่ชานเมือง องค์การบริหารส่วนตำบลและ เมืองตำบลต่าง ๆ จัดตั้งเป็นสภาพบริหารท้องถิ่นในรูปแบบภูมิภาคเมืองขอนแก่นและปริ มณฑล (Khon Kaen Urban region development) เพื่อรวมกำหนดทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจเมืองสำหรับอนาคต ภายใต้ฐานความสำเร็จ จากโครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญที่เริ่มขึ้นในช่วงต้นทศวรรษ พ .ศ.2505-2554 ทบทวนปัญหาและอุปสรรค เพื่อกำหนดจุดเน้น การดำรงอยู่ของความเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญ เมืองราชการ เมืองมหาวิทยาลัย เมืองการค้าและการลงทุน ตลอดจนทบทวนสาขาการพัฒนาดั้งเดิมและสาขาการพัฒนาด้านใหม่ รวมถึงการต่อยอดฐานการบริการภาครัฐ พัฒนากลุ่มเศรษฐกิจการบริการใหม่ กลุ่มสาขาบริการกลุ่มเศรษฐกิจฐานความรู้ใหม่ เพื่อรองรับการเป็นเมืองสำหรับการย้ายถิ่นและการจ้างงานของอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง

ท้องถิ่นในรูปแบบภูมิภาคเมืองขอนแก่นและปริมณฑล ควรวางทิศทางในเชิงการในการเพิ่มประสิทธิภาพเมือง ด้านสาธารณูปโภค รองรับการเติบโต กำหนดขนาดเมืองขอนแก่นที่เหมาะสม การพัฒนาศูนย์กลางรองใหม่ ๆ พร้อมศูนย์ กลางเดิมในย่านเมืองราชการ เมืองมหาวิทยาลัย กลุ่มเมืองที่พักอาศัย การบริหารพื้นที่ชานเมืองและชนบท พร้อม ๆ กับการระดมทุนเพื่อการบริหารการเติบโตของภูมิภาคเมืองขอนแก่นและปริมณฑล

7.5.3 แนวทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเมืองต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เพื่อรองรับการเป็น ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปี 2558 ระบบเมืองในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรได้รับการวางยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ขนาดเมือง บทบาทเมืองและกลไก บริหารจัดการการเติบโตของเมืองแต่ละเมือง ตลอดจนเพื่อรองรับผู้ย้ายถิ่นใหม่และการไหลเข้าของการลงทุนและการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมอันจะเกิดขึ้น

7.5.4 สร้างสมดุลของระบบเมืองในภาค

จากประสบการณ์โครงการเมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่น วิเคราะห์ร่วมกับข้อค้นพบ ผู้วิจัยเห็นควรเสนอแนะให้จัดตั้งกลุ่มการบริหารพื้นที่ในรูปแบบกลุ่มองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยสร้างโครงข่ายเมืองศูนย์กลางระดับภาค และใช้เมืองศูนย์กลางความเจริญขอนแก่นเป็นแกนในการพัฒนากลุ่มเมือง ตามแนวทางเมืองศูนย์กลางขอนแก่น นโยบายการพัฒนาภาค โดยเร่งสร้างเสริมบทบาทที่พิเศษของเมืองอื่น ๆ แสวงหากลไกและปัจจัยที่จะสร้างเสริมการเติบโตในระบบเศรษฐกิจของเมือง ให้สามารถที่จะเป็นบทบาทพิเศษผลักดันให้เกิดความเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองอื่น ๆ ตามแนวคิดกลุ่มภูมิภาค (Mike Douglass, 1998) เพื่อให้เกิดความหลากหลายทางพื้นที่ศูนย์กลางต่าง ๆ และสร้างการเจริญเติบโตร่วมกัน โดยใช้เมืองขอนแก่นเป็นแกนกลาง จะได้ชุดโครงสร้างพื้นที่กลุ่มเมืองระหว่างขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด

7.6 ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยในครั้งต่อไป

7.6.1 ข้อมูลในการวิเคราะห์ฐานเศรษฐกิจเมือง

ในการศึกษาฐานการส่งออก จากแนวคิดฐานการส่งออก Export base Tiebout (1962) ในแบบจำลองอัตราส่วนที่ตั้ง ซึ่งระดับค่าความชำนาญของท้องถิ่น Location quotient (LQ) ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ตัวแปร เป็นมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใน 6 ช่วงเวลา ซึ่งเป็นการศึกษาที่สามารถมองลักษณะฐานเศรษฐกิจในภาพกว้างถึงสาขาผลผลิตที่เป็นสินค้าออกของท้องถิ่นและเป็นข้อมูลที่สามารถหาได้ง่าย แต่ เป็นข้อมูลรวมระดับจังหวัด ที่อนุโลมนำมาอธิบายการเติบโตของเมือง จากข้อจำกัดดังกล่าว ในการศึกษาวิจัยในอนาคต ในการ

ค้นหาสินค้าออกของพื้นที่ระดับเมืองสามารถใช้ข้อมูลการจ้างงาน จากข้อมูลดิบ สัมมะโนประชากร และเคหะ ซึ่งมีการจัดเก็บทุกรอบ 10 ปีในระดับในเมืองขอนแก่น ที่สนใจ เทียบต่อข้อมูลระดับรวมของทุกเมืองของภูมิภาค จะสามารถอธิบายการเติบโตและสาขาการจ้างงานที่เป็นสินค้าออกได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้น และยังสามารถศึกษาแนวโน้มของการจ้างงานในอนาคต ว่าเมืองจะฐานการผลิตสาขาสินค้าออกไปในสาขาใดบ้างและเพียงไร

7.6.2 การศึกษาผลกระทบของการลงทุนในภาคเอกชนและการลงทุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อการเติบโตของเศรษฐกิจเมือง

จากข้อจำกัดในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ที่เลือกศึกษาเฉพาะผลกระทบจากการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ โดยโครงการศูนย์ราชการและมหาวิทยาลัย ในการวิจัยครั้งต่อไป นักวิจัยสามารถศึกษาและเลือกศึกษาเฉพาะผลกระทบจากการลงทุนภาคเอกชนในเขตเมือง ในสาขาเศรษฐกิจที่สนใจ เช่น การค้าปลีกการค้าส่ง การบริการ หรือ การลงทุนภาครัฐที่เกิดจากปัจจัยภายใน เช่น การลงทุนภาครัฐจากรัฐบาลท้องถิ่น กรณีการลงทุนของ เมือง ต่อการเติบโตของเศรษฐกิจเมือง ด้วยวิธีการเดียวกันพร้อมศึกษาเปรียบเทียบบทบาทที่เป็นกลไกการเติบโตของเมืองต่าง ๆ สัมเคราะห์ร่วมกัน และชี้ถึงความแตกต่างของผลที่เกิดขึ้น

7.6.3 การศึกษาผลกระทบจากการใช้จ่ายของสาขาเศรษฐกิจภาคบริการอื่น ๆ ต่อการเติบโตเชิงรายได้ (Urban service sector multiplier)

การวิจัยในอนาคตสามารถศึกษาในพื้นที่เดียวกันนี้ ถึงผลกระทบผ่านการทำงานของตัวทวีคูณในรอบที่สาม รอบที่สี่ และรอบที่ห้า เพื่อตรวจสอบความเชื่อมโยงจากการใช้จ่ายของสาขาเศรษฐกิจในเมืองที่เลือกอื่น ๆ (Urban service sector multiplier) เช่น การใช้จ่ายของผู้ประกอบการด้านการบริการด้านอาหารและเครื่องดื่ม ได้แก่ ร้านอาหาร ภัตตาคาร โรงแรม และผู้ขายปัจจัยการผลิตสินค้าอาหาร อันจะทราบถึงผลกระทบการไหลเวียนของเงินในระบบเมืองและรอบนอกได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การวิจัยครั้งต่อไป ยังสามารถเจาะจงเฉพาะในแบบแผนการใช้จ่ายของผู้สัญจรเข้าเย็น (Commuter multiplier) ที่เข้ามาทำงานในภาครัฐ และเอกชนในเมือง หรือผู้ที่ย้ายถิ่นเข้ามายังเมือง (Migrant multiplier) ว่าประชากรเหล่านั้นได้ส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการเติบโตและความเชื่อมโยงเชิงรายได้ในระบบพื้นที่อย่างไร

7.6.4 การศึกษา แบบจำลอง ทางคณิตศาสตร์ ของการสะสมหมุนวนเป็นวงจรที่ละชั้น (Step-wise cumulative causation mathematic model)

การอธิบายการเติบโตทางเศรษฐกิจของพื้นที่เมือง โดยการวิเคราะห์แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ เป็นการยืนยันจากการศึกษาข้อมูลทางสถิติ ที่มีตัวแปรหลากหลายและอาศัยชุดข้อมูลของตัวแปรในหลายช่วงเวลา เพื่อรวมอภิปรายผล และเป็นการอภิปรายผลเชิงพรรณนา

7.6.4 การศึกษาปรากฏการณ์การสะสมหมุนวนสามชั้น

การศึกษาปรากฏการณ์ การสะสมหมุนวนสาม ชั้น โดยมีสมมุติฐาน คือ ชั้นที่หนึ่ง ปัจจัยขับเคลื่อนเกิดจากสาขาเศรษฐกิจหนึ่ง คือสาขาการบริหารราชการ การ ชั้นที่สอง โดยมีปัจจัยขับเคลื่อนเป็นสาขาเศรษฐกิจ ใหม่ที่มีรากฐานมาจากการกระตุ้นในช่วงแรกกรณีขอนแก่น คือสาขาศึกษาหรือมหาวิทยาลัยขอนแก่น และในชั้นที่สาม สาขาการค้าและบริการ ที่มีรากฐานมาจากการกระตุ้นจากสองชั้นแรก ประกอบกับแรงขับ จากการเป็นเมืองศูนย์กลางของภูมิภาคและการ เตรียมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ของเมืองขอนแก่นจะเป็นปัจจัยภายนอกที่จะเข้ามา มีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น ส่งผลให้เกิดการสะสมหมุนวนในรอบที่สามต่อไป

7.6.5 การวิจัยเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์ การบริหารและพัฒนาการเติบโตเศรษฐกิจเมือง

การศึกษาผลกระทบของการลงทุนภาครัฐเพื่อการพัฒนาเมืองศูนย์กลางความเจริญ ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมือง กรณีศึกษาเมืองขอนแก่น เป็นการศึกษาดังปรากฏการณ์ ทางเศรษฐกิจของเมืองขอนแก่นที่เกิดขึ้นจากอดีตถึงปัจจุบัน สามารถสรุปว่าสาขาการลงทุนภาครัฐ โดยศูนย์ราชการและมหาวิทยาลัยเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเมืองขอนแก่น ควบคู่กับการลงทุนภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง ผลจากการศึกษาทำให้เกิดคำถามใหม่ หลายประการ เช่น เมืองขอนแก่นจะเติบโตต่อไปอย่างไร ในฐานะเมืองศูนย์กลางความเจริญ ? ภาครัฐจะเป็นปัจจัยขับเคลื่อนต่อไปถึงเมื่อไร ? มหาวิทยาลัยขอนแก่นในฐานะ ปัจจัยขับเคลื่อนหลักจะเติบโตต่อไปอีกเพียงไรและอย่างไรและจะสร้างผลกระทบต่อเมืองอีกหรือไม่ ? สาขาการลงทุนภาคเอกชน อะไรที่จะเป็นตัวนำในการขับเคลื่อนและสร้างการเติบโตเติบโตทางเศรษฐกิจในเมืองในอนาคต การส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองในอนาคตจะมีทิศทางอย่างไร ? การประสานเชื่อมโยงการพัฒนาระหว่างการลงทุนภาครัฐที่เป็นฐานเดิมและการลงทุนของเอกชนสาขาใหม่ๆ ในอนาคตจะเกิดขึ้นอย่างไร การเติบโตทางเศรษฐกิจของเมืองจะ มีความสอดคล้องเหมาะสมกับนโยบายยุทธศาสตร์ภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลง ในอนาคตอย่างไร ? ซึ่งประเด็นเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับนักวิจัย ผู้บริหารเมือง ประชาชนชาวเมือง ผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาเมืองและเศรษฐกิจเมืองขอนแก่นในอนาคตอย่างยิ่ง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

ไกรยุทธ ชีรตยาสินันท์. การประเมินผลโครงการพัฒนาเมืองหลักรอบแรกฉบับสมบูรณ์ รายงานผลการวิจัย, เสนอ สำนักงานงบประมาณ. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

คณะกรรมการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2505-2509. กรุงเทพมหานคร: ส่วนวางแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2505.

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. โครงการพัฒนาของรัฐบาลสำหรับประเทศไทย พ.ศ. 2500. กรุงเทพมหานคร: ส่วนวางแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2500.

คณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504. กรุงเทพมหานคร: ส่วนวางแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2504.

โครงการพัฒนาการของรัฐ สำหรับประเทศไทย คำแปล. รายงานการสำรวจของ คณะสำรวจเศรษฐกิจ ของธนาคารระหว่างประเทศเพื่อการบูรณะและวิวัฒนาการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2523.

คลัง,กระทรวง,เอกสารรายงานประจำปี กรมบัญชีกลาง พ.ศ.2503

คลัง,กระทรวง,เอกสารรายงานประจำปี กรมบัญชีกลาง พ.ศ.2513

ธงชัย ลำดับวงศ์ และพิสิฐ ลี้อาธรรม. รายจ่ายรัฐบาล. เอกสารคำสอนชุดวิชาการคลังและงบประมาณ หน่วยที่ 9-15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2531.

ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ , เงินฝากและสินเชื่อธนาคารพาณิชย์ในจังหวัดขอนแก่น: ขอนแก่น, 2554

เบญจวรรณ อารีสมาน. บทบาทของสถาบันการศึกษาในการพัฒนาภาค ศึกษาเฉพาะกรณีมหาวิทยาลัยขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชา, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

ประมวล พิมพ์เสน. ประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่น. ขอนแก่น: ปรีณัฐบุ๊คสโตร์, 2541.

พาณิชย์จังหวัดขอนแก่น ,เอกสารการจดทะเบียนการค้าจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2497-พ.ศ. 2553

มนตรี ดีมานพ. ผลกระทบจากแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรมต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชา, ภาควิชาวิชาการวางแผนภาคและเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

มหาดไทย, กระทรวง. ผังเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2525. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานผังเมืองชั่วคราว,
2505.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สถิติมหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.

มหาวิทยาลัยขอนแก่น. เอกสารสรุปสถานะการเงินมหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น:

มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2553.

รวี หาญเผชิญ. ศักยภาพที่โล่งว่างสาธารณะประโยชน์ในเมืองขอนแก่น. กรุงเทพมหานคร:

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, 2542.

วรรณศิลป์ พีรพันธ์. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นด้านการวางแผนภาคและเมือง. กรุงเทพมหานคร:

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2554.

วีรวรรณ คีตีสาร. ข้อเสนอแนะในการวางนโยบายและแผนในอนาคตของผังเมืองขอนแก่น.

วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชา, ภาควิชาการออกแบบชุมชนและผังเมือง
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

ศรัญญา ตรีฤทธิทวีสิน. บทบาทเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ :

กรณีศึกษา เมืองนครราชสีมา และ เมืองขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ,
สาขาวิชา, ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2543.

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจ

และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึง 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการกรม

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พ.ศ. 2505-2509. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ, 2505.

สำนักงานจังหวัดขอนแก่น. เอกสารเบิกจ่ายคลังจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2523 พ.ศ. 2533 พ.ศ. 2543

พ.ศ. 2553. ขอนแก่น: คลังจังหวัดขอนแก่น

สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี. ประมวลสุนทรพจน์จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ พ.ศ. 2502-2507.

กรุงเทพมหานคร: สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2507, 31

- สำนักผังเมือง. ผังเมืองจังหวัดขอนแก่น 2525. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย, 2505.
- สำนักผังเมือง. เอกสารการศึกษาความเป็นไปได้ของการพัฒนาเมืองหลักขอนแก่น. ขอนแก่น: กระทรวงมหาดไทย, 2523.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำมะโนประชากรและเคหะ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.2503. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2503.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. สำมะโนประชากรและเคหะ จังหวัดขอนแก่น พ.ศ.2503. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2503.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ข้อมูลดิบ สำมะโนประชากรและเคหะภาคตะวันออกเฉียงเหนือและจังหวัดขอนแก่น พ.ศ.2513 พ.ศ.2523 พ.ศ.2533 พ.ศ.2543 พ.ศ.2553. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ .
- สินีนานู เวชแพทย์. แนวคิดของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชา, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- สุรภัย์ บุณนาค และวันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น มหภาค. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2528.
- สุวิทย์ ชีรสาศวัต. เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอีสานหลังสงครามโลกครั้งที่สองถึงปัจจุบัน 2488-2544. วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 20 (เมษายน-มิถุนายน 2546) : 30-39.
- โสภณ สุทธิระ. นิราศขอนแก่น 2500. เอกสารแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายโสภณ สุทธิระ, 2526.
- อรพินธ์ ต้นชนะสฤษดิ์. พัฒนาการมหาวิทยาลัยขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชา, ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

การสัมภาษณ์

- ชำนาญ พงนา. อดีตนายอำเภอเมืองขอนแก่นช่วง พ.ศ.2509-2513 และผู้ว่าราชการขอนแก่นช่วงพ.ศ. 2523 ถึง 2529. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2553.
- เฉลิม แก้วกั้งวาล. อดีตผู้อำนวยการสำนักผังเมือง กรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2553.

รังสรรค์ เนียมสนิท. รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝายแผนและพัฒนา. สัมภาษณ์,
21 สิงหาคม 2553.

พีระพล พัฒนพีระเดช. นายกเทศมนตรีเมืองขอนแก่น. สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2553.

ภาษาอังกฤษ

Avrom, B. Regional Economic Analysis for Practitioners. Revised Edition. Virginia. Praeger, Publishers, 1974.

Batten, D. Network cities: creative urban agglomerations for the 21st Century. Urban Studies.
322 (1995) : 313-327.

Booth, G.G., and Jarrett, J.E. The identification and estimation of university's economic impacts.
Journal of Higher Education. 485 (1976) :565-576.

Boudeville, J.R. Problems of Regional Economic Planning. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1966.

Branson, W.H. Macroeconomic Theory and Policy. New York: Harper & Row, 1989.

Brown, C.V., and Jackson. P.M. Public Sector Economics. New York: Robertson, 1978.

Brown, K., and Heaney, M. A note on measuring the economic impact of institutions of higher.
New York: Harper and Row, 1997.

Buchanan, J.M. Liberty, Market, and State: Political Economy in the 1980s. New York:
University Press, 1986.

Bunchorntavakul, D. The Impact of the growth Center on Rural Areas: a Case Study in the North of Thailand. Bangkok: Human Settlements Division AIT, 1976.

Caffrey, A., and Isaacs, F. Estimating the impact of a college or university on the local economy.
American Council on Education, 1971.

Comptroller Generals Department. The Comptroller Generals Department CGD 1960-2010.
Khon Kaen: Public Expenditure in Khon Kaen, Ministry of Finance, 2010.

Darwent, D.F. Growth poles and growth centers in regional planning a review. London:
Environment and Planning. Pion, 1969.

Davis, H.C. Regional Impact Analysis and Project Evaluation. Vancouver: UBC Press, 1990.

Development of The Northeast. The northeast development plan 1962-1966, 1961.

Dixon, C. Development, regional disparity and planning: The experience of Northeast Thailand.

- Journal of Southeast Asian Studies. 82 (1977).
- Douglass, M. A regional network strategy for reciprocal rural-urban linkages. Third World Planning Review. 20 (1998).
- Florax, R. The university: a regional booster? Aldersho: Avebury Press, 1992.
- Francois, P. La Coexistence pacifique. Paris: Presses universitaires de France, 1958.
- Friedmann, J. Regional Development Policy: a case study of Venezuela. Cambridge: M.I.T. Press, 1966.
- Friedmann, J., and Alonso, W. Regional Development Planning. Cambridge: MIT Press, 1964.
- Friedmann, J., and Alonso. Regional Policy: Readings In Theory and Applications. Cambridge : MIT Press, 1975.
- Friedmann, J., and Weaver, C. Territory and Function. California: University of California Press, 1979.
- Glassman, S. Chiang Mai and Khon Kaen as Growth Poles: Regional Industrial Development in Thailand and its Implications for Urban Sustainability. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science. 590 (2003) :103-106.
- Goldstein, H.A., Maier, G., and Luger, M.I. The university as an instrument for economic and business development. New York: Pergamon, 1995.
- Gunna, M. Rich Lands and Poor: The Road to World Prosperity. New York: Harper and Row, 1957.
- Gunnar, M. Economic Theory and Underdeveloped Regions. London: Gerald Duckworth, 1957.
- Hanpachern R. Growth Center Development and The Changing of Migration Pattern in Northeast Region Thailand. The Seminar of Asian Mega Cities 14-17 Mach 2003 School of Architecture. Beijing. Tsinghua University, 2003.
- Higgins, B. National Development and Regional Policy UNCRD Regional Development Dialogue. Nagoya: Maruzen, 1981.
- Hirschman, A.O. Exit, Voice, and Loyalty. Cambridge: Harvard University Press, 1970.
- Hirschman, A.O. The Strategy of Economic Development. New Haven. Yale University Press, 1958.
- Jacobs, J. The Economy of Cities. New York: Vintage Books, 1969.
- Jacobs, J. The Economy of Cities: The Death and Life of Great American Cities. New York:

- Random House, 1969.
- Jim, G., and Chri, S. Chiang Mai and Khon Kaen as Growth Poles: Regional Industrial Development in Thailand and its Implications for Urban Sustainability. Chiang Mai: Chiang Mai University, 2003.
- Joanna, K. The application of growth pole theory in the aire metropolitaine Marsellaise. Liverpool, 2002.
- John, M. K. The General Theory of Employment, Interest and Money. London: Macmillan, 1936.
- Kaothien, U. Regional and urbanization policy in Thailand : the tertiary sector as a leading sector in regional development. Urban Studies, SAGE, 1991.
- Kenneth, H., Brown, and Heaney, M.T. A Note on Measuring the Economic Impact of Institutions of Higher Education. Research in Higher Education. 382 (1997) : 135.
- Khon Kaen Commercial office. Private business registration Statistic Accumulate in year 1960-2010. Khon Kaen: Ministry of Commerce, 2010.
- Khon Kaen Feasibility studies. Kingdom of Thailand Ministry of Interior and Unite 3d Nation Development Programs. Thai /80/014 Prepared by Sinclair Knight & Partners Pty Sumet Jumsai: 3 (April), 1983.
- Khon Kaen Provincial Administrative Organization KPAO. Private business registration Statistic Accumulate in year 1950-2010. Khon Kaen: Ministry of Interior, 2010.
- Kimberly, A.N. Content analysis guide book. Thousand Oaks, California: SAGE, 2002.
- Ladavalya, M.L., and Siripool. The Impact of the Regional City Development Project upon Outlying Areas: the Chiang Mai Case. Chiang Mai: Social Research Institute, 1988.
- Ladavlya, M.L., Bhansoon, and Vasant, S. 1988. The Impact of the Regional City Development Project upon Outlying Areas: the Chiang Mai Case. Chiang Mai: Social Research Institute, 1988.
- Larry, S. Migration to and From Khon Kaen Development Centre of Northeast Thailand According to Population Registration Data for 1962 and 1972. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1979.
- Larry, S. The effect of growth center on internal migration in primate city system : migration to and from Khon Kaen. Khon Kaen: Development Center of Northeast Thailand, 1976 .
- Lasuen, J.R. A generalization of the growth pole notion. In Thoman, R. S. ed., Proceedings of the

- Commission on Regional Aspect of Development of the International Geographical Union. Canada: Development of the International Geographical Union, 1974.
- Louis Berger . Northeast Thailand economic development study final report volume 2. prepare by Louis berger system associates. Bangkok: NSEDB, 1972.
- Louis, B. Northeast Thailand economic development study, final report, volume I: Recommended development budget and foreign assistance projects 1972-1976. Bangkok: NEDB, 1972.
- McCrone, G. Regional Policy in Britain. London: George Allen & Unwin, 1973.
- Moseley, M.J. Growth centres in spatial planning by M. J. Moseley. Chicago: The University of Chicago Press, 1974.
- Myrdal, G. Economic Theory and Underdeveloped Regions. London: Methuen, 1957.
- National Economic and Social Development Board NESB. The 1-10th National Economic and Social Development Plan. Khon Kaen: Office of the Prime Minister, 2010.
- National Statistical Office of Thailand NSO. National Statistical Office of Thailand NSO 1960 - 2000. Thailand, Khon Kaen: Population and Housing Census. Khon Kaen: Government of Thailand, 2000.
- National Statistical Office of Thailand NSO. National Statistical Office of Thailand NSO 2010. Khon Kaen: Population and Housing Census, 2010.
- Nichols, V. Growth poles : an evaluation of the propulsive effect. Environment and Planning. (1969) :123.
- North, D.C. Location theory and regional economic growth. Journal of Political Economy. (1955) : 243.
- North, D.C. The Economic Growth of the United States, 1790-1860. New Jersey: Prentice-Hall, (1961).
- Pakasem., P. Thailand's northeast economic development planning: a case study in regional planning :Dissertation, University of Pittsburgh, 1972.
- Parsons, R.G., and Griffiths, D. A Micro Economic Model to Assess the Economic Impact of Universities: A Case Example, New York: Best Bell, 2003.
- Parsons, R.G. A microeconomic model to assess the economic impact of universities: A case example. Association for Institutional Research AIR. 87 (2003) : 24.

- Pellenbarg, P.H. How to calculate the impact of university on the regional economy. A case study of the University of Groningen. The Netherlands Paper presented to the Conference on Knowledge and Regional Economic Development organised by Regional Quantitative Analysis. Netherland: University of Netherland, 2005.
- Perroux, F. Economic Space : Theory and Application. Regional Development and Planning Edited by Friedmann and Alonso. Cambridge: M.I.T. Press, 1958.
- Perroux, F. Economic Space: Theory and Application. Quarterly Journal of Economics, 64, 89-104, reprinted in J. Friedmann and W. Alonso 1964 Regional Development and Planning: a Reader. Cambridge: M.I.T. Press, 1964.
- Perroux, F. Economic Space: Theory and Applications. Regional Development Planning. Edited by Friedmann and Alonso. Cambridge: M.I.T. Press, 1950.
- Perroux, F. Les Investissements multinationaux et l'analyse des poles de developpement d'integration. Revue Tiers-Monde, 239-65. Cited by Grove. 1984 Regions in Question. London and New York: Methue, 1984.
- Perroux, F. Note on the Concept of Growth Poles. Translation by Linda Gates and Anne Marie McDermott. In Regional Economics: Theory and Practice. Edited by David L. McKee, Robert D. Dean and William H. Leahy. New York: The Free Press, 1955.
- Perroux, F. Note sur la notion de pole de croissance, Economie Appliquee, 8, 307-320. or in I. Livingstone 1979 Development Economics and Policy: Selected Readings. London: George Allen & Unwin, 1955.
- Phisit, P. The Role of Local Governments in Regional Development: Thailand Case Study in The Review of Social Science: A Collection of Articles by Thai Scholars. Bangkok: the Social Science Association Press of Thailand, 1977.
- Richardson, H.W. Elements of Regional Economics. New York: Penguin Books, 1970.
- Richardson, H.W. Regional and Urban Economics. Harmondsworth: Penguin, 1978.
- Ruben, G. The impact of the university upon local economy : three methods to estimate demand-side effects. Ruben Garrido-Yserte Maria Teresa Gallo-Rivera. Annual Reg Science. 44 (2010) : 39–67.
- Sadler, P., Archer, B., and Owen, C. Regional Income Multiplier : The Angles Study. UK: University of Wales, 1973.

- Segarrai, B.A. La universitat com a instrument de dinamizacio socioecono mica del territori. Environment Coneixement i Societat. 3 (2003) : 78–101.
- Somrudee. Development planning, politics, and paradox: A study of Khon Kaen, A regional, city in northeast Thailand.: Dissertation, Syracuse University, 1991.
- Sternstein, L. Internal migration and regional development: The Khon Kaen Development Centre of Northeast Thailand. Journal of Southeast Asian Studies. 81 (1977) : 32-53.
- Stohr, W.B., and Taylor, D.R.F. Development from Above or Below? The Dialectics of Regional Planning in Developing Countries. Chicheste. John Wiley. (1981) : 39-72.
- Stokes, K., and Coomes, P. The local economic impact of higher education: an overview of methods and practice. Association for Institutional Research AIR, Professional File. 67 (1998) :16.
- Tiebout, C. Exports and Regional Economic Growth. The Journal of Political Economy. 642 (1956) : 160-164.
- Tiebout, C. The Urban Economic Base Reconsidered. Land Economics, February. 1956, Reprinted in: Ralph Pfouts. The Techniques of Urban Economic Analysis. (1960) : 95-99.
- Tiebout, C.M. The Community Economic Base Study. Committee for Economic Development. New York: Supplementary Paper, 1962.
- Tiebout, C.M., and Hansen, W.L. An Intersectoral Flows Analysis of the California Economy. The Review of Economics and Statistics. (1963) : 409-418.
- Tiebout. C.M. Exports and regional economic growth. Journal of Political Economy. 633 (1962).
- Tongyingsiri, P. A methodology for identification of growth centers with application to northeast Thailand. Dissertation. University of Pittsburgh, 1977.
- Williamson, J.G. Regional Inequality and the Process of National Development: A Description of the Patterns. Economic Development and Cultural Change. 13 (1965).
- Yamane, T. Statistics, An Introductory Analysis. 2nd. New York: Harper and Row, 1967.
- Yin, R.K. Case study research, design and methods. 3rd. New York: SAGE, 2003.
- Yongvanit, S. Y. The National Economic. Khon Kaen: Development Plan is a Driving Force For the Development of Khon Kaen City. Forum for Urban Future in Southeast Asia. Phnom Penh, 2007.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
การจัดกลุ่มหมวดกิจการและประเภทกิจการย่อย

ภาคผนวก ก.1 แสดงตารางการจัดกลุ่มหมวดกิจการและประเภทกิจการย่อย

รหัส	หมวดกิจการหลัก	หมายเลข	กิจการย่อย	รหัส	หมวดกิจการหลัก	หมายเลข	กิจการย่อย	
1	อุตสาหกรรม	1	เหมืองแร่และเหมืองหิน	6	การขนส่งและสื่อสาร	48	การขนส่งทางรถไฟและบริการอื่นๆ	
		2	การผลิตอาหารและเครื่องดื่มและยาสูบ			49	การขนส่งผู้โดยสารทางรถยนต์	
		3	การผลิตสิ่งทอเครื่องแต่งกาย			50	การขนส่งทางอากาศ	
		4	การผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้เครื่องเรือน			51	การขนส่งอื่นๆ(น้ำ)	
		5	กระดาษและการพิมพ์และสำเนาสิ่งบันทึก			52	สถานที่เก็บสินค้าและคลังสินค้า	
		6	การผลิตผลิตภัณฑ์จากยาง, ยาง, สารเคมี			53	ไปรษณีย์โทรเลข โทรทัศน์	
		7	การผลิตแบริโละผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะ			54	การส่งกระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์	
		8	การผลิตแร่โลหะผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะ			55	อินเตอร์เน็ตและโทรศัพท์	
		9	การทำและซ่อมเครื่องจักร			56	รถเช่า ยานพาหนะ	
		10	การทำและซ่อมเครื่องจักรอุปกรณ์ไฟฟ้า เครื่องวัด			7	อสังหาริมทรัพย์	
		11	การประกอบรถยนต์ จักรยานยนต์ จักรยาน			8	การเงิน	
		12	การผลิตผลิตภัณฑ์อื่นๆที่คัดกรรม				59	การประกันภัย
		13	การไฟฟ้า ก๊าซ และการประปา				60	เช่าซื้อสิ่งหาริมทรัพย์
2	ก่อสร้าง	14	การก่อสร้างทั่วไป ซ่อมและต่อเติม	9	การศึกษาเอกชน	61	โรงเรียนเอกชนด้านวิชาชีพ	
		15	รับเหมาก่อสร้าง งานโยธาและวิศวกรรม			62	โรงเรียนเอกชน มหาวิทยาลัย	
3	การขายส่งการขายปลีก	16	การค้าส่งอาหารและเครื่องดื่ม			63	โรงเรียนเอกชน อาชีวะ มัธยม	
		17	การค้าส่งอื่นๆ			64	โรงเรียนเอกชนประถม	
		18	การค้าปลีกอาหารและเครื่องดื่ม			65	โรงเรียนเอกชน อื่นๆ	
		19	การค้าปลีกเครื่องนุ่งห่ม ของใช้ในบ้านยานเครื่องใช้และสินค้าอื่นๆ	10	สุขภาพ	66	สถานพยาบาลเอกชนเล็ก	
		20	การค้ายานยนต์			67	สถานพยาบาลเอกชนใหญ่	
		21	การค้าปลีกน้ำมันรถยนต์					
4	การบริการ โรงแรม ที่พักและภัตตาคาร	22	โรงแรม					
		23	ภัตตาคาร ร้านอาหารและเครื่องดื่ม					
		24	อพาร์ทเมนท์					
		25	ที่พักรายวัน					
		26	การบริการบันเทิงและสันทนาการ					
5	ธุรกิจและการบริการส่วนบุคคล	27	บัญชี					
		28	กิจกรรมด้านธุรกิจอื่นๆ					
		29	การรักษาความสะอาดอาคาร					
		30	กิจกรรมด้านการโฆษณา					
		31	กิจกรรมด้านสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม					
		32	การพิมพ์และเอกสาร					
		33	นายควา					
		34	การบริการทั่วไป					
		35	การบริการความงาม นวด สปา					
		36	การบริการทางการแพทย์แผนไทย					
		37	สถาบันสวัสดิการสังคม และ สงเคราะห์					
		38	การบริการทางกฎหมาย					
		39	องค์กรอิสระ					
		40	องค์กรอื่นๆ					
		41	องค์กรทางศาสนา					
		42	การบริการในเคหะสถาน					
		43	บริการซักรีดและย้อมผ้า					
		44	ร้านตัดผมและเสริมสวย					
		45	ร้านถ่ายรูป					
		46	บริการส่วนบุคคลอื่นๆ					
47	กิจกรรมด้านคอมพิวเตอร์ ฮาร์ดแวร์, ซอฟต์แวร์							

ภาคผนวก ข.
ค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่ม

ภาคผนวก ข.1 ตารางแสดง ค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่ม (คำนวณ)

ตาราง ภาคผนวก ข.1 ค่าสัมประสิทธิ์ มูลค่าเพิ่ม			
ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	ค่าสัมประสิทธิ์	ตัวแปรการใช้จ่ายครัวเรือน	ค่าสัมประสิทธิ์
1. ค่าจ้างและเงินเดือน	1	1. ค่าอาหาร	0.47642
2. ค่าครุภัณฑ์	0.2895314	2. ค่าเสื้อผ้า	0.326229
3. ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	0.5639167	3. ค่าที่พัก	0.666326
4. ค่าใช้จ่ายในสำนักงาน	0.2286618	4. ค่าเดินทางและสื่อสาร	0.499785
5. ค่าสาธารณูปโภค	0.5576708	5. ค่าการศึกษา	0.85205
6. ค่าวัสดุสำนักงาน	0.2286618	6. ด้านสุขภาพ	0.5379
7. ค่าวัสดุเชื้อเพลิง	0.2964864	7. ค่าพักผ่อน	0.584485
8. ค่าวัสดุการเกษตร	0.4274822	8. ค่าของใช้ประจำวัน	0.584626
9. ค่าวัสดุไฟฟ้าและวิทยุ	0.2303825	9. ออมและอื่นๆ	0.784249
10. ค่าวัสดุโฆษณา	0.3083064	10. ค่าสาธารณูปโภค	0.557671
11. ค่าวัสดุตำรา	0.3083064		
12. ค่าวัสดุการแพทย์	0.4965029		
13. ค่าวัสดุอื่นๆ	0.345256		
14. ค่าบำรุงรักษาครุภัณฑ์	0.2583419		
15. ค่าจ้างเหมาบริการ	0.7902795		
16. ค่าซ่อมครุภัณฑ์	0.2583419		
17. ค่าเช่า	0.4385971		
18. ค่าขนส่ง	0.4274822		
ที่มา INPUT - OUTPUT TABLE OF THAILAND 2005 (Final) 58 Sectors http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=97			

ผนวก ข.2 ตารางแสดง ที่มาค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มของ สาขาที่หน่วยงานราชการใช้จ่ายไป

ค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มที่ใช้ในการคำนวณ การใช้จ่ายหน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัยขอนแก่น												
ค่าครุภัณฑ์	มาจาก	สัมประสิทธิ์	ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	มาจาก	สัมประสิทธิ์	ค่าสาธารณูปโภค	มาจาก	สัมประสิทธิ์	ค่าเครื่องใช้สำนักงาน	มาจาก	สัมประสิทธิ์	
	๐78	0.3915858		๐39	0.7389076			135	0.593252891		116	0.2286618
	๐79	0.323638		๐40	0.6501655			136	0.192061328		เฉลี่ย	0.2286618
	๐80	0.5019653		๐41	0.6696403			137	0.732664753	ค่าเชื้อเพลิง	มาจาก	สัมประสิทธิ์
	๐95	0.2258789		๐78	0.3915858			159	0.71270418		๐86	0.3012611
	๐96	0.3056197		๐79	0.323638			เฉลี่ย	0.557670788		๐91	0.4144083
	๐97	0.3648711		๐80	0.5019653	ค่าวัสดุไฟฟ้า	มาจาก	สัมประสิทธิ์			๐93	0.2517564
	๐98	0.2221339		๐87	0.2474412			117	0.228152484		๐94	0.2185199
	100	0.2530479		๐88	0.3462894			118	0.106045389		เฉลี่ย	0.2964864
	109	0.2291545		๐89	0.248982			119	0.188063081	ค่าวัสดุการเกษตร	มาจาก	สัมประสิทธิ์
	110	0.372365		๐90	0.2898517			120	0.380203888		๐24	0.6577473
	111	0.3712221		๐91	0.4144083			121	0.277289301		๐85	0.2887719
	112	0.2130638		๐92	0.3502392			122	0.20254098		113	0.3359275
	113	0.3359275		๐93	0.2517564			เฉลี่ย	0.23038252		เฉลี่ย	0.4274822
	114	0.2404315		๐94	0.2185199	ค่าวัสดุการแพทย์	มาจาก	สัมประสิทธิ์	ค่าวัสดุโฆษณา/วัสดุสารา	มาจาก	สัมประสิทธิ์	
	115	0.2804044		๐95	0.2258789			๐84	0.398186659		๐81	0.4919187
	116	0.2286618		๐96	0.3056197			๐88	0.346289409		๐82	0.1680462
	117	0.2281525		๐97	0.3648711			๐89	0.248981969		๐83	0.26953
	118	0.1060454		๐98	0.2221339			100	0.253047912		173	0.3037306
	119	0.1880631		๐99	0.432667			115	0.280404433		เฉลี่ย	0.3083064
	120	0.3802039		101	0.360406			129	0.252106847	ค่าซ่อม - ป่ารุง	มาจาก	สัมประสิทธิ์
	121	0.2772893		102	0.4932938			เฉลี่ย	0.296502871		177	0.2583419
	122	0.202541		103	0.3774845	ค่าจ้างเหมาบริการ	มาจาก	สัมประสิทธิ์			เฉลี่ย	0.2583419
	123	0.3672946		104	0.3053025			๐๐๐				
	124	0.3220319		105	0.1601744			147	0.412609894			
	125	0.1944473		106	0.3725129			164	0.355523296			
	126	0.2139678		107	0.381779			166	0.720762283			
	127	0.3600074		108	0.3388386			170	0.676822316			
	128	0.1822707		138	0.2290242			171	0.785679575			
	129	0.2521068		139	0.1841332			เฉลี่ย	0.590279473			
	130	0.4830069		144	0.5199916	ค่าขนส่งและสื่อสาร	มาจาก	สัมประสิทธิ์				
	133	0.303194		เฉลี่ย	0.3639167			149	0.551128766			
	134	0.3444123	ค่าจ้าง	มาจาก	สัมประสิทธิ์			150	0.323666462			
	เฉลี่ย	0.2895314		302	1			เฉลี่ย	0.437397614			

ภาคผนวก ข.3 ตารางแสดงที่มาค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มสาขาข้าราชการและประชาชนใช้ง่าย

ค่าสัมประสิทธิ์มูลค่าเพิ่มที่ใช้ในการคำนวณ การใช้จ่ายครัวเรือนข้าราชการและร้านค้า											
ค่าอาหาร	มาจาก	สัมประสิทธิ์	ค่าเสื้อผ้า	มาจาก	สัมประสิทธิ์	ค่าขนส่งและสื่อสาร	มาจาก	สัมประสิทธิ์	ค่าการศึกษา	มาจาก	สัมประสิทธิ์
	๐๐1	0.6955529		๐67	0.2983958		๐86	0.3012611		167	0.8354
	๐๐2	0.6053713		๐72	0.2875811		๐91	0.4144083		168	0.6687
	๐๐3	0.7265926		๐74	0.3166767		๐93	0.2517564		เฉลี่ย	0.75205
	๐๐4	0.6456632		๐77	0.3903873		๐94	0.2185199	ค่าพยาบาล	มาจาก	สัมประสิทธิ์
	๐๐5	0.5711809		131	0.40867		123	0.3672946		169	0.5379
	๐๐6	0.5757197		132	0.2556633		124	0.3220319		เฉลี่ย	0.5379
	๐๐7	0.6434377		เฉลี่ย	0.3262291		125	0.1944473	ค่าการออม	มาจาก	สัมประสิทธิ์
	๐๐8	0.659095	ค่าที่หัก	มาจาก	สัมประสิทธิ์		126	0.2139678		160	0.7617206
	๐๐9	0.6440858		๐39	0.7389076		127	0.3600074		161	0.8037647
	๐๐10	0.8976039		๐40	0.6501655		128	0.1822707		162	0.7872623
	๐17	0.6632098		๐41	0.6696403		149	0.5511288		เฉลี่ย	0.7842492
	๐18	0.8013097		๐78	0.3915858		150	0.3236665			
	๐19	0.2811908		๐79	0.323638		151	0.2074522			
	๐20	0.7126176		๐80	0.5019653		152	0.8310497			
	๐21	0.3811599		๐87	0.2474412		153	0.3654845			
	๐22	0.2865528		๐88	0.3462894		154	0.6077538			
	๐24	0.6577473		๐89	0.248982		155	0.7402945			
	๐28	0.5796013		๐90	0.2898517		156	0.3166537			
	๐29	0.5132409		๐91	0.4144083		157	0.5793867			
	๐38	0.8663097		๐92	0.3502392		158	0.6468545			
	๐42	0.2259808		๐93	0.2517564		เฉลี่ย	0.3997845			
	๐43	0.3182791		๐94	0.2185199	ค่าที่พักผ่อนหย่อนใจ	มาจาก	สัมประสิทธิ์			
	๐44	0.293564		๐95	0.2258789		145	0.7989632			
	๐45	0.2739541		๐96	0.3056197		146	0.8357378			
	๐46	0.1903101		๐97	0.3648711		147	0.4126099			
	๐47	0.2620648		๐98	0.2221339		148	0.4385971			
	๐48	0.135036		๐99	0.432667		172	0.2079548			
	๐49	0.1807309		101	0.360406		173	0.3037306			
	๐50	0.1687942		102	0.4932938		174	0.4994207			
	๐51	0.2862179		103	0.3774845		175	0.7397543			
	๐52	0.2049191		104	0.3053025		176	0.7536003			
	๐53	0.2689117		105	0.1601744		เฉลี่ย	0.5544854			
	๐54	0.2826858		106	0.3725129	ค่าเครื่องใช้เบ็ดเตล็ด	มาจาก	สัมประสิทธิ์			
	๐55	0.4317634		107	0.381779		116	0.2286618			
	๐56	0.272152		108	0.3388386		145	0.7989632			
	๐57	0.4953028		138	0.2290242		146	0.8357378			
	๐58	0.3670211		139	0.1841332		154	0.6077538			
	๐59	0.2999014		144	0.5199916		164	0.3555233			
	๐60	0.4707056		148	0.4385971		177	0.2583419			
	๐61	0.1197957		เฉลี่ย	0.3663258		178	0.6069991			
	๐62	0.3799454	ค่าสาธารณูปโภค	มาจาก	สัมประสิทธิ์		179				
	๐63	0.6367312		135	0.5932529		180	0.1296575			
	๐64	0.3683405		136	0.1920613		เฉลี่ย	0.4246265			
	๐113	0.3359275		137	0.7326648						
	๐147	0.4126099		159	0.7127042						
	เฉลี่ย	0.4464197		เฉลี่ย	0.5576708						

ภาคผนวก ข.4 ตารางแสดงรหัสค่าสัมประสิทธิ์

INPUT-OUTPUT SECTOR CLASSIFICATION	INPUT-OUTPUT SECTOR CLASSIFICATION	INPUT-OUTPUT SECTOR CLASSIFICATION	INPUT-OUTPUT SECTOR CLASSIFICATION
กาทำเหมืองแร่และหินอื่น	081 การลิกการและลิกการ	121 แลคตารีและโรงบ่งบ่งฟัก	161 การบ่งบ่ง
กาบ่งบ่ง	082 การลิกการบ่งบ่งจากกา	122 เครีและบ่งบ่งฟักอื่น ๆ	162 บ่งบ่งบ่งบ่งอื่น ๆ
กาทำน้ำบ่งบ่ง	083 กาทำน้ำ, กาทำน้ำบ่งบ่ง	123 การบ่งบ่งและบ่งบ่ง	163 บ่งบ่งบ่งบ่งบ่ง
กาบ่งบ่งบ่ง และบ่งบ่งบ่ง	084 การลิกการบ่งบ่งบ่ง	124 การลิกการบ่งบ่ง	164 การบ่งบ่งบ่งบ่ง
กาบ่งบ่งบ่ง และบ่งบ่งบ่ง	085 การลิกการ บ่งบ่งบ่ง และบ่งบ่ง	125 การบ่งบ่ง	165 การบ่งบ่ง
กาบ่งบ่งบ่ง การบ่งบ่งบ่ง	086 บ่งบ่งบ่งบ่ง	126 การลิกการบ่งบ่ง บ่งบ่ง และบ่งบ่ง	166 การบ่งบ่งบ่ง
กาบ่งบ่งบ่งบ่ง และบ่งบ่ง	087 การลิกการ บ่งบ่ง	127 การบ่งบ่งบ่งบ่ง	167 การบ่งบ่ง
กาบ่งบ่งบ่งบ่ง และบ่ง	088 การลิกการบ่ง	128 การบ่งบ่ง	168 บ่งบ่ง
บ่งบ่ง และบ่งบ่ง	089 การลิกการบ่งบ่งบ่ง	129 บ่งบ่งบ่งบ่ง	169 การบ่งบ่งบ่ง
บ่งบ่งบ่งบ่ง	090 การลิกการบ่ง	130 การลิกการบ่งบ่ง	170 บ่งบ่งบ่ง
กาบ่งบ่งบ่ง	091 การลิกการ	131 การลิกการ	171 การบ่งบ่ง
บ่งบ่งบ่งบ่ง	092 การลิกการบ่ง	132 การลิกการบ่งบ่ง	172 บ่งบ่งบ่ง
บ่งบ่งบ่งบ่ง	093 บ่งบ่งบ่ง	133 การลิกการบ่งบ่ง	173 บ่งบ่งบ่ง
บ่งบ่งบ่งบ่ง	094 บ่งบ่ง	134 การลิกการบ่ง	174 บ่งบ่ง
บ่งบ่งบ่ง	095 การลิกการ	135 การลิกการ	175 บ่งบ่ง
กาบ่งบ่งบ่ง	096 การลิกการ	136 บ่งบ่ง	176 การบ่งบ่ง
กาบ่งบ่ง	097 การลิกการ	137 การบ่ง	177 การบ่ง
กาบ่งบ่ง	098 การลิกการ	138 การบ่ง	178 การบ่ง
กาบ่งบ่ง	099 การลิกการ	139 การบ่ง	180 การบ่ง
กาบ่งบ่งบ่ง	100 การลิกการ	140 การบ่ง	190 การบ่ง
กาบ่งบ่ง	101 การลิกการ	141 การบ่ง	201 บ่งบ่ง
กาบ่ง	102 การลิกการ	142 การบ่ง	210 บ่งบ่ง
บ่งบ่ง	103 การลิกการ	143 การบ่ง	220 บ่งบ่ง
กาบ่ง	104 การลิกการ	144 การบ่ง	230 บ่งบ่ง
กาบ่ง	105 การลิกการ	145 การบ่ง	239 บ่งบ่ง
กาบ่ง	106 การลิกการ	146 การบ่ง	240 บ่งบ่ง
กาบ่ง	107 บ่งบ่ง	147 บ่งบ่ง	301 การบ่ง
กาบ่ง	108 การลิกการ	148 บ่งบ่ง	302 การบ่ง
กาบ่ง	109 การลิกการ	149 การบ่ง	303 การบ่ง
กาบ่ง	110 การลิกการ	150 การบ่ง	304 บ่งบ่ง
กาบ่ง	111 การลิกการ	151 การบ่ง	305 การบ่ง
กาบ่ง	112 การลิกการ	152 การบ่ง	306 การบ่ง
กาบ่ง	113 การลิกการ	153 การบ่ง	309 บ่งบ่ง
กาบ่ง	114 การลิกการ	154 การบ่ง	310 บ่งบ่ง
กาบ่ง	115 การลิกการ	155 บ่งบ่ง	401 การบ่ง
กาบ่ง	116 บ่งบ่ง	156 การบ่ง	422 การบ่ง
กาบ่ง	117 บ่งบ่ง	157 บ่งบ่ง	431 การบ่ง
กาบ่ง	118 บ่งบ่ง	158 บ่งบ่ง	434 การบ่ง
กาบ่ง	119 บ่งบ่ง	159 บ่งบ่ง	439 การบ่ง
กาบ่ง	120 บ่งบ่ง	160 บ่งบ่ง	501 บ่งบ่ง
บ่ง	509 บ่งบ่ง	600 บ่งบ่ง	700 บ่งบ่ง

ภาคผนวก ค.

ตัวอย่างแบบสอบถามและแบบสอบถาม

ผนวก ค. 1 แสดงตารางตัวอย่างแบบสอบถามและแบบสอบถาม

แบบสอบถาม	ประชากรทั้งหมด	ตัวอย่าง	% ตัวอย่างจาก N
แบบสอบถามชุดที่ 1 แบบสอบถามหน่วยงานราชการ	277	104	37.55
แบบสอบถามชุดที่ 2 แบบสอบถามครัวเรือนข้าราชการ ในหน่วยงาน	45000	360	0.80
แบบสอบถามชุดที่ 3 แบบสอบถามหน่วยงานใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น	25	25	100
แบบสอบถามชุดที่ 4 แบบสอบถามครัวเรือนข้าราชการใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น	13000	360	2.76
แบบสอบถามชุดที่ 5 แบบสอบถามนักศึกษาใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น	45000	360	0.80
แบบสอบถามชุดที่ 6 แบบสอบถามครัวเรือนประชากร ในเมืองขอนแก่น	200000	360	0.18
แบบสอบถามชุดที่ 7 แบบสอบถามร้านค้าในเมืองขอนแก่น	200000	360	0.18
รวม		1,929	

ผนวก ค 2: แบบสอบถามชุดที่ 1 แบบสอบถามหน่วยงานราชการ
ผลกระทบการใช้จ่ายเงินภาครัฐต่อการเติบโต
ของเศรษฐกิจชุมชนเมือง

ข้อมูลหน่วยงาน

1. ชื่อหน่วยงานราชการ
2. ปีที่เริ่มดำเนินการ พ.ศ.
3. จำนวนบุคลากรรวม (ข้าราชการ-ลูกจ้าง-พนักงาน) เมื่อ 5 ปีที่แล้ว หรือปีที่เริ่มดำเนินการ
- คน
4. จำนวนบุคลากรรวม(ข้าราชการ-ลูกจ้าง-พนักงาน) ปัจจุบัน
- คน
5. โปรดระบุจำนวนบุคลากร (ข้าราชการ-ลูกจ้าง-พนักงาน)
 จำแนกตามแหล่งที่พักอาศัย
 - 5.1 จำนวน คน พักอยู่ในหน่วยงาน
 - 5.2 จำนวน คน พักอยู่ในเมืองขอนแก่น
 - 5.3 จำนวน คน อยู่ในอำเภอเมืองขอนแก่น
 - 5.4 จำนวน คน อยู่ที่อื่น.....
6. ประเมินการร้อยละของค่าใช้จ่ายทั้งหมด คิดเป็น 100 %
 แยกเป็น
 - งบประมาณแผ่นดิน%
 - งบประมาณเงินรายได้.....%

ข้อถามความคิดเห็นผู้บริหาร

7. ท่านคิดว่า อะไรคือผลกระทบจากหน่วยงานของท่าน ต่อ การสร้างความเจริญเติบโตของเมืองขอนแก่นและอย่างไร

8. โปรตประมาณการ ร้อยละ ของค่าใช้จ่ายตามลักษณะงาน ประจำปี 2553

(รวมงบแผ่นดินและงบรายได้) ดังต่อไปนี้

ประมาณการสัดส่วนประเภทการใช้จ่าย	ร้อยละ	แยกร้อยละของค่าใช้จ่ายในแหล่งต่อไปนี้	
		% จ.ขอนแก่น	% จังหวัดอื่น (โปรดระบุ)
ค่าใช้จ่ายทั้งหมดรวม	100 %		
% ค่าจ้างและเงินเดือน			
% ค่าครุภัณฑ์			
% ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง			
% ค่าใช้จ่ายในสำนักงาน			
% ค่าสาธารณูปโภค ไฟฟ้า			
% ค่าสาธารณูปโภค ประปา			
% ค่าสาธารณูปโภค โทรศัพท์			
% ค่าวัสดุสำนักงาน			
% ค่าวัสดุเชื้อเพลิง			
% ค่าวัสดุการเกษตร			
% ค่าวัสดุตำรา			
% ค่าวัสดุการแพทย์			
% ค่าวัสดุการเรียนการสอน			
% ค่าบำรุงรักษาครุภัณฑ์			
% ค่าเช่าสถานที่			
% ค่าเช่ายานพาหนะ			
% ค่าซ่อมครุภัณฑ์			
% ค่าขนส่ง			
% ค่าจ้างเหมาบริการการพิมพ์			
% ค่าจ้างเหมารักษาความปลอดภัย			
% ค่าจ้างเหมาบริการทำความสะอาด			
% ค่าดำเนินการอื่น ๆ			

หากมีข้อสงสัยกรุณาติดต่อ 0816616177

**ผนวก ค 3: แบบสอบถามชุดที่ 2 แบบสอบถามครัวเรือนบุคลากรในหน่วยงาน
ผลกระทบการใช้จ่ายภาครัฐต่อการเติบโตของเศรษฐกิจชุมชนเมือง**

แบบสอบถามครัวเรือนบุคลากร

ชื่อหน่วยงาน

1. รายละเอียดของผู้ตอบ

1.1 อายุ ปี เพศ ชาย หญิง

1.2 สถานภาพสมรส

โสด แต่งงานแล้ว หย่าร้าง ม่าย

1.3 สถานภาพการทำงาน

วิชาการ ปฏิบัติการ บริหาร อำนวยการ

1.4 ระดับการศึกษาครั้งสุดท้าย

ป.ตรี ป.โท ป.เอก

1.5 โปรดระบุสถานที่เกิดอำเภอ จังหวัด.....

1.6 ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

พักอาศัยในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ระบุที่พัก.....

อาศัยในหมู่บ้านจัดสรรชื่อ

1.7 มีสังหาริมทรัพย์ในเมืองขอนแก่นแห่ง

2. เริ่มเข้าทำงานในหน่วยงานนี้เมื่อ พ.ศ.

3. มียานพาหนะคัน

4. ร้อยละรายได้เฉลี่ยต่อปี 100% ของท่าน แบ่งเป็น

จากเงินเดือนและค่าตอบแทน ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น.....%

จากรายได้ในวิชาชีพ-รายได้เสริม (นอกมหาวิทยาลัยขอนแก่น).....%

5. สมาชิกในครัวเรือน จำนวน

6. ทายาทที่เกิดที่ขอนแก่นจำนวน

7. สถานภาพทายาท

กำลังศึกษาคน ศึกษาที่ขอนแก่น

แต่งงานแล้วคน และอยู่ขอนแก่น

แต่งงานและไปมีครัวเรือนแล้ว คน และยังอยู่ขอนแก่น

8. สถานภาพอาชีพทายาท

ประกอบอาชีพราชการในขอนแก่น

ประกอบอาชีพในภาคเอกชนในขอนแก่น

10. โปรตระบรู้อยละของการใช้จ่ายเงินของท่านในแต่ละเดือนและแหล่งที่ท่านใช้

ประเภทของการใช้จ่าย	% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด	แยก % จ่ายใน มข	แยก% จ่ายชุมชนรอบ มข	แยก% จ่ายในเมือง	แยก% จ่ายที่อื่น
1. ค่าอาหาร					
2. ค่าเสื้อผ้า					
3. ค่าที่พัก					
4. ค่าเดินทางและสื่อสาร					
5. ค่าการศึกษา					
6. ด้านสุขภาพ					
7. ค่าพักผ่อน					
8. ค่าของใช้ประจำวัน					
9. ค่าผ่อน บ้าน					
10. ค่าเช่าบ้าน ห้องพัก					
11. ค่าผ่อนชำระยานพาหนะ					
12. ค่าการออมและอื่นๆ					
13. ค่าติดต่อสื่อสาร					
14. ค่าสาธารณูปโภค					
15. ค่าจ้างบุคคล					
16. ค่าภาษี					
จำนวนรวม	100 %				

8. โปรดประมาณการ ร้อยละ ของค่าใช้จ่ายตามลักษณะงาน ประจำปี 2553
(รวมงบแผ่นดินและงบรายได้) ดังต่อไปนี้

ประมาณการสัดส่วนประเภทการใช้จ่าย	ร้อยละ	แยกร้อยละของค่าใช้จ่ายในแหล่งต่อไปนี้	
		% จ.ขอนแก่น	% จังหวัดอื่น (ไปรตระบุ)
ค่าใช้จ่ายทั้งหมดรวม	100 %		
% ค่าจ้างและเงินเดือน			
% ค่าครุภัณฑ์			
% ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง			
% ค่าใช้จ่ายในสำนักงาน			
% ค่าสาธารณูปโภค ไฟฟ้า			
% ค่าสาธารณูปโภค ประปา			
% ค่าสาธารณูปโภค โทรศัพท์			
% ค่าวัสดุสำนักงาน			
% ค่าวัสดุเชื้อเพลิง			
% ค่าวัสดุการเกษตร			
% ค่าวัสดุตำรา			
% ค่าวัสดุการแพทย์			
% ค่าวัสดุการเรียนการสอน			
% ค่าบำรุงรักษาครุภัณฑ์			
% ค่าเช่าสถานที่			
% ค่าเช่ายานพาหนะ			
% ค่าซ่อมครุภัณฑ์			
% ค่าขนส่ง			
% ค่าจ้างเหมาบริการการพิมพ์			
% ค่าจ้างเหมารักษาความปลอดภัย			
% ค่าจ้างเหมาบริการทำความสะอาด			
% ค่าดำเนินการอื่น ๆ			
จำนวนรวม	100 %		

หากมีข้อสงสัยกรุณาติดต่อ 0816616177

**ผนวก ค 5: แบบสอบถามชุดที่ 4 แบบสอบถามครัวเรือนบุคลากร
ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผลกระทบการใช้จ่ายเงินภาครัฐต่อการเติบโตของเศรษฐกิจชุมชนเมือง**

ชื่อหน่วยงาน

1. รายละเอียดของผู้ตอบ
 - 1.1 อายุ ปี เพศ ชาย หญิง
 - 1.2 สถานภาพสมรส โสด แต่งงานแล้ว หย่าร้าง ม่า
 - 1.3 สถานภาพการทำงาน วิชาการ ปฏิบัติการ บริหาร อำนวยการ
 - 1.4 ระดับการศึกษาครั้งสุดท้าย ป.ตรี ป.โท ป.เอก
 - 1.5 โปรดระบุสถานที่เกิดอำเภอจังหวัด.....
 - 1.6 ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน
พักอาศัยในมหาวิทยาลัยขอนแก่น ระบุที่พัก.....
อาศัยในหมู่บ้านจัดสรรชื่อ
 - 1.7 มีอสังหาริมทรัพย์ในเมืองขอนแก่นแห่ง
2. เริ่มเข้าทำงานในหน่วยงานนี้เมื่อ พ.ศ.
3. มียานพาหนะคัน
4. ร้อยละรายได้เฉลี่ยต่อปี 100% ของท่าน แบ่งเป็น
จากเงินเดือนและค่าตอบแทน ในมหาวิทยาลัยขอนแก่น.....%
จากรายได้ในวิชาชีพ-รายได้เสริม (นอกมหาวิทยาลัยขอนแก่น).....%
5. สมาชิกในครัวเรือน จำนวนคน
6. ทายาทที่เกิดที่ขอนแก่นจำนวนคน
7. สถานภาพทายาท
 - กำลังศึกษาคน ศึกษาที่ขอนแก่นคน
 - แต่งงานแล้วคน และอยู่ขอนแก่นคน
 - แต่งงานและไปมีครัวเรือนแล้ว คน และยังอยู่ขอนแก่นคน
8. สถานภาพอาชีพทายาท
 - ประกอบอาชีพราชการในขอนแก่นคน
 - ประกอบอาชีพในภาคเอกชนในขอนแก่นคน
 - ประกอบอาชีพส่วนตัวในขอนแก่นคน

หากมีข้อสงสัยกรุณาติดต่อ รศ. รวี หาญเผชิญ โทร 0816616177

หลังจากตอบแบบสอบถามแล้วขอความกรุณา ใส่ซองที่แนบมา ส่งกลับมายังสถาบันวิจัยและพัฒนา

10. โปรตระบรู้อยละของการใช้จ่ายเงินของท่านในแต่ละเดือนและแหล่งที่ท่านใช้

ประเภทของการใช้จ่าย	% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด	แยก % จ่ายใน มข	แยก% จ่ายในเมือง	แยก% จ่ายที่อื่น(ระบุ)
1. ค่าอาหาร				
2. ค่าเสื้อผ้า				
3. ค่าที่พัก				
4. ค่าเดินทางและสื่อสาร				
5. ค่าการศึกษา				
6. ค่านสุขภาพ				
7. ค่าพักผ่อน				
8. ค่าของใช้ประจำวัน				
9. ค่าผ่อน บ้าน				
10. ค่าเช่าบ้าน ห้องพัก				
11. ค่าผ่อนชำระยานพาหนะ				
12. ค่าการออมและอื่นๆ				
13. ค่าติดต่อสื่อสาร				
14. ค่าสาธารณูปโภค				
15. ค่าจ้างบุคคล				
16. ค่าภาษี				
จำนวนรวม	100 %			

ผนวก ก.6: แบบสอบถามชุดที่ 5 แบบสอบถามนักศึกษาในมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ผลกระทบการใช้จ่ายเงินภาครัฐ

ต่อการเติบโตของเศรษฐกิจชุมชนเมือง

นักศึกษา

ชื่อคณะ

1. รายละเอียดของผู้ตอบ
 - 1.1 อายุ ปี
 - 1.2 เพศ ชาย หญิง
 - 1.3 ระดับการศึกษา

 ปตรี ปโท ปเอก อื่นๆ
 - 1.4 สถานภาพนักศึกษา

 หลักสูตรปกติ หลักสูตรพิเศษ
 - 1.5 สถานภาพชั้นปี

 ปี 1 ปี 2 ปี 3 ปี 4 อื่นๆ
 - 1.6 โปรตระบุนสถานที่เกิด อำเภอ จังหวัด
 - 1.7 ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ตำบลจังหวัด
 - 1.8 ที่อยู่อาศัยก่อนย้ายเข้าสู่ที่อยู่ในปัจจุบัน อำเภอ.....
2. การศึกษาในปัจจุบัน
 - 2.1 เริ่มเข้าศึกษาในขณะนี้เมื่อ พ.ศ.
 - 2.2 เหตุที่เลือกเข้าศึกษาในขณะนี้

อยู่ใกล้บ้าน มีชื่อเสียง อาจารย์ สักแวดล้อม

อื่นๆ
3. โปรตระบุนเวลาที่ใช้ในการเดินทางโดยประมาณ..... ชั่วโมง นาที
4. ท่านได้รับเงินเดือน

 รายสัปดาห์ ละ บาท

 รายเดือน เดือนละ บาท

ผนวก ก 7: แบบสอบถามชุดที่ 6 แบบสอบถามครัวเรือนประชากรในเมืองขอนแก่น
ผลกระทบการใช้จ่ายเงินภาครัฐต่อการเติบโต
ของเศรษฐกิจชุมชนเมือง

แบบสอบถามครัวเรือนประชาชนในเมือง

ชื่ออาชีพ

1. รายละเอียดของผู้ตอบ

1.1 อายุ ปี เพศ ชาย หญิง

1.2 สถานภาพสมรส

โสด แต่งงานแล้ว หย่าร้าง ม่าย

1.3 ระดับการศึกษาครั้งสุดท้าย

ปตรี ปโท ปเอก

1.4 โปรดระบุสถานที่เกิดอำเภอจังหวัด.....

1.5 ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

พักอาศัยในเมือง ระบุที่พัก.....

อาศัยในหมู่บ้านจัดสรรชื่อ

1.6 มีอสังหาริมทรัพย์ ในเมืองขอนแก่นแห่ง

2. เริ่มเข้าทำงานในหน่วยงานนี้เมื่อ พ.ศ.

3. มียานพาหนะคัน

4. ร้อยละรายได้เฉลี่ยต่อปี 100% ของท่าน แบ่งเป็น

จากการขายสินค้าและบริการประชากร มข%

จากการขายสินค้าและบริการ คนนอก มข.....%

5. สมาชิกในครัวเรือน จำนวนคน

6. ทายาทที่เกิดที่ขอนแก่นจำนวนคน

7. สถานภาพทายาท

กำลังศึกษาคน ศึกษาที่ขอนแก่นคน

แต่งงานแล้วคน และอยู่ขอนแก่นคน

แต่งงานและไปมีครัวเรือนแล้วคน และยังอยู่ขอนแก่นคน

8. สถานภาพอาชีพทายาท

ประกอบอาชีพราชการในขอนแก่นคน

ประกอบอาชีพในภาคเอกชนในขอนแก่นคน

ประกอบอาชีพส่วนตัวในขอนแก่นคน

10. โปรตระบรู๋อยละของการใช้จ่ายเงินของท่านในแต่ละเดือนและแหล่งที่ท่านใช้

ประเภทของการใช้จ่าย	% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด	แยก% จ่ายในเมือง	แยก% จ่ายที่อื่น(ระบุ)
1. ค่าอาหาร			
2. ค่าเสื้อผ้า			
3. ค่าที่พัก			
4. ค่าเดินทางและสื่อสาร			
5. ค่าการศึกษา			
6. ค่านสุขภาพ			
7. ค่าพักผ่อน			
8. ค่าของใช้ประจำวัน			
9. ค่าผ่อน บ้าน			
10. ค่าเช่าบ้าน ห้องพัก			
11. ค่าผ่อนชำระยานพาหนะ			
12. ค่าการออมและอื่นๆ			
13. ค่าติดต่อสื่อสาร			
14. ค่าสาธารณูปโภค			
15. ค่าจ้างบุคคล			
16. ค่าภาษี			
จำนวนรวม	100 %		

ผนวก ค 8: แบบสอบถามชุดที่ 7.1 แบบสอบถามร้านค้าในเมืองขอนแก่น
ผลกระทบการใช้จ่ายเงินภาครัฐต่อการเติบโต
ของเศรษฐกิจชุมชนเมือง

แบบสอบถามร้านค้าผู้ประกอบการ ประชาชน

ชื่ออาชีพ

1. รายละเอียดของผู้ตอบ

1.1 อายุ ปี เพศ ชาย หญิง

1.2 สถานภาพสมรส

โสด แต่งงานแล้ว หย่าร้าง ม่าย

1.3 ระดับการศึกษาครั้งสุดท้าย

ปตรี ปโท ปเอก

1.4 โปรตระบุนสถานที่เกิดอำเภอจังหวัด.....

1.5 ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

พักอาศัยในเมือง ระบุที่พัก.....

อาศัยในหมู่บ้านจัดสรรชื่อ

1.6 มีอสังหาริมทรัพย์ ในเมืองขอนแก่นแห่ง

2. เริ่มเข้าทำงานในหน่วยงานนี้เมื่อ พ.ศ.

3. มียานพาหนะคัน

4. ร้อยละรายได้เฉลี่ยต่อปี 100% ของท่าน แบ่งเป็น

จากการขายสินค้าและบริการประชากร มข%

จากการขายสินค้าและบริการ คนนอก มข.....%

5. สมาชิกในครัวเรือน จำนวนคน

6. ทายาทที่เกิดที่ขอนแก่นจำนวนคน

7. สถานภาพทายาท

กำลังศึกษาคน ศึกษาที่ขอนแก่นคน

แต่งงานแล้วคน และอยู่ขอนแก่นคน

แต่งงานและไปมีครัวเรือนแล้ว คน และยังอยู่ขอนแก่นคน

8. สถานภาพอาชีพทายาท

ประกอบอาชีพราชการในขอนแก่นคน

ประกอบอาชีพในภาคเอกชนในขอนแก่นคน

ประกอบอาชีพส่วนตัวในขอนแก่นคน

10. โปรตรระบุน้อยละของการใช้จ่ายเงินของท่านในแต่ละเดือนและแหล่งที่ท่านใช้

ประเภทของการใช้จ่าย	% ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด	แยก% จ่ายในเมือง	แยก% จ่ายที่อื่น(ระบุ)
1. ค่าอาหาร			
2. ค่าเสื้อผ้า			
3. ค่าที่พัก			
4. ค่าเดินทางและสื่อสาร			
5. ค่าการศึกษา			
6. ด้านสุขภาพ			
7. ค่าพักผ่อน			
8. ค่าของใช้ประจำวัน			
9. ค่าผ่อน บ้าน			
10. ค่าเช่าบ้าน ห้องพัก			
11. ค่าผ่อนชำระยานพาหนะ			
12. ค่าการออมและอื่นๆ			
13. ค่าติดต่อสื่อสาร			
14. ค่าสาธารณูปโภค			
15. ค่าจ้างบุคคล			
16. ค่าภาษี			
จำนวนรวม	100 %		

ผนวก ค 9: แบบสอบถามชุดที่ 7.2 แบบสอบถามร้านค้าในเมืองขอนแก่น

ผลกระทบการใช้จ่ายเงินภาครัฐต่อการเติบโต

ของเศรษฐกิจชุมชนเมือง

แบบสอบถามธุรกิจ(เจ้าของ)

สาขาธุรกิจ

1. รายละเอียดของผู้ตอบ ถนน.....
2. โปรดระบุสถานที่เกิดของท่านอำเภอ จังหวัด.....
3. ที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน ในเมือง นอกเมือง ระบุ.....
4. มีสาขา ในเมืองขอนแก่นแห่ง
5. เริ่มทำธุรกิจนี้เมื่อ พ.ศ.

ในช่วงแรกของการเปิดกิจการ

6. งานภาครัฐการมีส่วนในตัดสินใจเปิดกิจการของท่านในขอนแก่นในช่วงแรก
 มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด
 ระบุ 1.....2.....3.....
7. จำนวนข้าราชการที่มีมากมีส่วนในตัดสินใจเปิดกิจการของท่านในขอนแก่น
 มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด
 ระบุ 1.....2.....3.....
8. จากข้อ 6 และ 7 อะไรมีผลต่อการตัดสินใจเปิดกิจการมากกว่ากัน
 งานราชการ ข้าราชการ
9. งานมหาวิทยาลัยขอนแก่นมีส่วนในตัดสินใจเปิดกิจการของท่านในขอนแก่น
 มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด
10. จำนวนอาจารย์-ข้าราชการ-นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นที่มีมากมีส่วนใน
 ตัดสินใจเปิดกิจการของท่านในขอนแก่น
 มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด
11. จากข้อ 10 อะไรมีผลต่อการตัดสินใจเปิดกิจการมากกว่ากัน
 อาจารย์ นักศึกษา
12. ปัจจุบัน รายได้เฉลี่ยต่อปี 100% ของท่านมาจาก
 - 12.1 ลูกค้า หน่วยงาน ห้างร้าน ระบุร้อยละ.....%
 - แบ่งเป็น ลูกค้าบริษัทเอกชน ระบุร้อยละ.....%
 - แบ่งเป็น ลูกค้าหน่วยราชการ ระบุร้อยละ.....%
 - แยกเป็นของมหาวิทยาลัยขอนแก่น.....%

12.2 ลูกค้ำสำคัญ บุคคลทั่วไป ระบุร้อยละ.....%

- จากชาวบ้าน ระบุร้อยละ.....%
- จากข้าราชการราชการ ระบุร้อยละ.....%
- แยกเป็นคนของมหาวิทยาลัยขอนแก่น.....
- ถ้ามต่อ อาจารย์.....% นักศึกษา มข%

13. ลูกค้ำสำคัญ

ลูกค้ำสำคัญ ที่มีส่วนในการดำเนินธุรกิจ ของท่านให้อยู่ได้ (กำไร-ขาดทุน-สภาพคล่อง)	มาก ที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อย ที่สุด	100 %
1. งานราชการ (ระบุ)						
2. ข้าราชการทั่วไป(ระบุ)						
3. งานมหาวิทยาลัยขอนแก่น						
4. อาจารย์มหาวิทยาลัยขอนแก่น						
5. นักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น						
6. ประชาชนทั่วไป						

14. โปรตรระบุร้อยละของการใช้จ่ายเงินของธุรกิจในแต่ละเดือนและแหล่ง

หมวด	% ขอนแก่น	% นอกขอนแก่น	% กรุงเทพ
1. ค่าวัตถุดิบ อุปกรณ์ สินค้าจำหน่าย			
2. ค่าจ้าง ค่าแรงบุคลากร			
3. ค่าที่พัก			
4. ค่าเดินทางและสื่อสาร			
5. ค่าของใช้ในสำนักงานธุรกิจ			
6. ค่าผ่อนชำระอาคาร ที่ดิน บ้าน			
7. ค่าผ่อนชำระยานพาหนะ			
8. ชำระหนี้			
9. ค่าสาธารณูปโภค เชื้อเพลิง ไฟฟ้า ประปา			
10. ค่าภาษี			
11. อื่น			
รวม	100%		

ผนวก ค.10 แสดงตารางจำนวนการเก็บตัวอย่างหน่วยงานราชการ รายกระทรวง

	หน่วยงานทั้งหมด	ตัวอย่าง
แบบสอบถามชุดที่ 1 แบบสอบถามหน่วยงานของรัฐ		
1.กระทรวงมหาดไทย	10	7
2.สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	14	4
3.กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	9	2
4.กระทรวงแรงงาน	5	1
5.กระทรวงสาธารณสุข	16	6
6.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	39	8
7.กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	9	6
8.กระทรวงวัฒนธรรม	3	2
9.กระทรวงศึกษาธิการ	45	8
10.กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	3	3
11.สำนักนายกรัฐมนตรี	9	7
12.กระทรวงพาณิชย์	6	2
13.กระทรวงอุตสาหกรรม	3	7
14.กระทรวงคมนาคม	11	6
15.กระทรวงยุติธรรม	8	4
16.ศาลยุติธรรม	6	2
17.สำนักงานอัยการสูงสุด	6	2
18.กระทรวงการคลัง	10	4
19.กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร	6	4
20.กระทรวงพลังงาน	4	4
21.กระทรวงการต่างประเทศ	1	3
22.กระทรวงกลาโหม 11 หน่วยงาน	11	2
23.สถานที่ทำการของรัฐบาลต่างประเทศ	2	2
24.หน่วยงานอิสระ	3	2
25.รัฐวิสาหกิจ	21	6
รวม	260	104

ผนวก ค. 11 แสดงตารางจำนวนการเก็บตัวอย่างหน่วยงานราชการ ใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น

	ตัวอย่าง
แบบสอบถามชุดที่ 3 แบบสอบถามหน่วยงานในมหาวิทยาลัยขอนแก่น	
1 อธิการบดีมหาวิทยาลัยขอนแก่น	1
2 บัณฑิตวิทยาลัย	1
3 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์	1
4 คณะบดีคณะเกษตรศาสตร์	1
5 คณะวิทยาศาสตร์	1
6 คณะวิศวกรรมศาสตร์	1
7 คณะเทคนิคการแพทย์	1
8 คณะสาธารณสุขศาสตร์	1
9 คณะทันตแพทยศาสตร์	1
10 คณะเภสัชศาสตร์	1
11 คณะเทคโนโลยี	1
12 คณะศิลปกรรมศาสตร์	1
13 คณะสัตวแพทยศาสตร์	1
14 คณะพยาบาลศาสตร์	1
15 คณะวิทยาลัยการปกครอง	1
16 คณะวิทยาการจัดการ	1
17 คณะบริหารธุรกิจ	1
18 คณะศึกษาศาสตร์	1
19 คณะพยาบาลศาสตร์	1
20 รพ ศรีนครินทร์	1
21 สำนักวิทยบริการ	1
22 สถาบันวิจัยและพัฒนา	1
23 ศูนย์บริการวิชาการ	1
24 ศูนย์คอมพิวเตอร์	1
25 ศูนย์หัวใจสิริกิติ์	1
	25

ผนวก ก. 12 แสดงตารางจำนวนการเก็บตัวอย่าง ร้านค้า ราย ZONE

(A=บริเวณรอบ มข B = ตะวันตกเฉียงเหนือเมือง C= ตะวันตกเฉียงใต้เมือง D =ตะวันออกเฉียงเหนือเมือง E= ตะวันออกเฉียงใต้เมือง)

แบบสอบถามร้านค้าในเมืองขอนแก่น	Zone A	Zone B	Zone C	Zone D	Zone E	ตัวอย่าง
1 ร้านขายครุภัณฑ์						
2 ร้านรับเหมาก่อสร้างสิ่งก่อสร้าง	2	2	2	2	2	10
3 ร้านขายวัสดุสำนักงาน	2	2	2	2	2	10
4 ร้านขายวัสดุเชื้อเพลิง	2	2	2	2	2	10
5 ร้านขายวัสดุการเกษตร	2	2	2	2	2	10
6 ร้านขายวัสดุตำรา	2	2	2	2	2	10
7 ร้านขายวัสดุการแพทย์	2	2	2	2	2	10
8 ร้านขายวัสดุการเรียนการสอน อื่น ๆ	2	2	2	2	2	10
9 โรงงานขาย ซ่อมบำรุงรักษาครุภัณฑ์ อุปกรณ์	2	2	2	2	2	10
10 โรงแรม ไร่เข้าสถานที่	2	2	2	2	2	10
11 ร้านเช่ายานพาหนะ	2	2	2	2	2	10
12 โรงงานซ่อมครุภัณฑ์	2	2	2	2	2	10
13 ร้านรับให้บริการด้านการขนส่ง	2	2	2	2	2	10
14 ร้านขายและให้บริการการพิมพ์โฆษณา	2	2	2	2	2	10
15 ร้านให้บริการรักษาความปลอดภัย	2	2	2	2	2	10
16 ร้านให้บริการเหมาทำความสะอาด	2	2	2	2	2	10
17 ร้านขายอาหาร	2	2	2	2	2	10
18 ร้านขายเสื้อผ้า	2	2	2	2	2	10
19 โรงแรม ทอพัก อพาร์ทเมนท์ ไร่เช่าที่พัก	2	2	2	2	2	10
20 บ้านจัดสรร	2	2	2	2	2	10
21 รถโดยสารสาธารณะ	2	2	2	2	2	10
22 ผู้เช่ายานพาหนะ	2	2	2	2	2	10
23 ร้านขายเครื่องมือสื่อสาร คอมพิวเตอร์	2	2	2	2	2	10
24 ร้านอินเทอร์เน็ต	2	2	2	2	2	10
25 โรงเรียนเอกชน กวดวิชา	2	2	2	2	2	10
26 ร้านหม้อ	2	2	2	2	2	10
27 ร้านขายยา	2	2	2	2	2	10
28 ร้านทำผม เสริมสวย สปา	2	2	2	2	2	10
29 ร้านซักผ้า	2	2	2	2	2	10
30 โรงหนัง	2	2	2	2	2	10
31 ร้านขายของใช้ประจำวัน	2	2	2	2	2	10
32 ธนาคาร	2	2	2	2	2	10
33 ร้านขายยานพาหนะ	2	2	2	2	2	10
34 สถานบันเทิง อาหารเครื่องดื่ม เปิดเพลง	2	2	2	2	2	10
35 บริการวิชาชีพ ทนาย บัญชี						330

ภาคผนวก ง.

แบบจำลองตัวทวีและการคำนวณค่าการก่อให้เกิดรายได้

ภาคผนวก ง.1 แบบจำลองตัวทวี

แบบจำลองตัวทวีของภาค Regional Multiplier Model ปรับปรุงจาก P.Sadler ,B.Archer,C.Owen Regional Income Multiplier:The Angles Study .(Wales:University of wales press,1973)อ้างอิงโดย Ladavalya and Siripool (1988)

แบ่งเป็น สองขั้นตอน คือ

ก. การคำนวณการก่อให้เกิดรายได้จากรูปแบบการใช้จ่าย

ข. การคำนวณตัวทวีของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อ ในพื้นที่เขต
รอบนอก

ก. การคำนวณการก่อให้เกิดรายได้จากรูปแบบการใช้จ่าย

ในการคำนวณการก่อให้เกิดรายได้ (Income Generation) ที่เกิดจาก

การใช้จ่ายของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัย ในตัวเมือง

การใช้จ่ายของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง

การใช้จ่ายของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตรอบนอก จะหาได้ตามลำดับดังนี้

ก.1 การก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่ายของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ใน
การศึกษาผลกระทบของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นที่มีต่อระบบเศรษฐกิจ จาก
การใช้จ่ายของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยพิจารณาจากรายจ่าย 6 หมวด
ได้แก่ เงินเดือนและค่าจ้าง , ค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ , ค่าครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง ,
เงินอุดหนุน,รายจ่ายอื่น

รูปแบบการใช้จ่ายและการก่อให้เกิดรายได้ ข้อมูลจากแบบสอบถาม ที่ 1 และสามารถสร้าง
เป็นตารางและมีวิธีคำนวณ ดังนี้

สมมติ (1) 1 = เงินเดือนและค่าจ้าง, 2 = ค่าตอบแทนใช้สอยและวัสดุ, 3 = ค่าครุภัณฑ์ที่ดิน
และสิ่งก่อสร้าง, 4 = เงินอุดหนุน, 5= งบกลาง, 6 = รายจ่ายอื่น

สมมติ (2) เป็นสัดส่วน(Proportion) ของค่าใช้จ่าย (S_i) ซึ่งหาได้จาก

$$S_i = S_i / 100$$

$$\text{หรือ } S_i = \% \text{ ค่าใช้จ่ายประเภทที่ } i / 100$$

สคมภ์ (3) สัดส่วน (Proportion) ของค่าใช้จ่ายในพื้นที่ (I_{ij}) ซึ่งหาได้จาก

$$I_{ij} = I_{ij} /$$

หรือ $I_{ij} = \% \text{ ค่าใช้จ่ายประเภทที่ } i \text{ ในพื้นที่ } j / 100$

สคมภ์ (4) เป็นเรโซมุลค่าเพิ่ม (Value Added ratio) ของค่าใช้จ่ายแต่ละประเภท (V_i) ซึ่งหาได้จาก ตาราง Input-Output ของประเทศไทย ปีล่าสุด 2547 (ตาราง 58 สาขา)

สคมภ์ (5) การก่อให้เกิดรายได้ ที่เกิดจากการใช้จ่าย 1 หน่วย ของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น = d ซึ่งหาได้จาก $d_{ij} = S_i * I_{ij} * V_i$

ก.2 การก่อให้เกิดรายได้จากการใช้ของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง (ครัวข้าราชการ)

ก.3 ประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง(ร้านค้า ชาวเมือง)

วิธีการหาการก่อให้เกิดรายได้จาก การใช้จ่ายของคนในเมือง และ การใช้จ่ายของคนในเมือง ใช้วิธีคำนวณอย่างเดียวกัน กล่าวคือ มีประเภทค่าใช้จ่าย 8 ประเภท ได้แก่ อาหาร, เสื้อผ้า ที่พักอาศัย, การเดินทาง, การศึกษา, การรักษาพยาบาล, การพักผ่อนหย่อนใจ และอื่น ๆ

สคมภ์ (1) 1 = ค่าอาหาร, 2 = เสื้อผ้า, 3 = ที่พักอาศัย, 4 = การเดินทาง,
5 = การศึกษา, 6 = การรักษาพยาบาล, 7 = การพักผ่อนหย่อนใจ
8 = อื่น ๆ

สคมภ์ (2) เป็นสัดส่วน(Proportion) ของค่าใช้จ่าย (S_i) ซึ่งหาได้จาก

$$S_i = S_i / 100$$

หรือ $S_i = \% \text{ ค่าใช้จ่ายประเภทที่ } i / 100$

สคมภ์ (3) เป็นสัดส่วน(Proportion) ของค่าใช้จ่าย (S_i) ซึ่งหาได้จาก

$$S_i = S_i / 100$$

หรือ $S_i = \% \text{ ค่าใช้จ่ายประเภทที่ } i / 100$

ดังนั้น สูตรทั่วไปในการหาค่าการก่อให้เกิดรายได้ก็คือ

$$d_{ij} = S_i \times I_{ij} \times j$$

การก่อให้เกิดรายได้จากหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นมี 2 อย่าง คือ

(1) ผลกระทบโดยตรงจากการใช้จ่ายของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นในรูปของค่าจ้างและเงินเดือน เรียก d₁

ข. การคำนวณตัวทวีของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่อในพื้นที่เมือง
(Public Sector Multipliers in Urban Area)

ผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยตรง (Direct Economic Impact) ของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น Y_1 หาได้จากการคูณ การก่อให้เกิดรายได้ที่เกิดจากค่าใช้จ่ายในรูปค่าจ้าง และเงินเดือน , d_1 ด้วยรายจ่ายทั้งหมดของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น X

$$Y_1 = d_1 X$$

ทำนองเดียวกัน ผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยอ้อม (Indirect economic impact) , Y_2 หาได้จากการคูณ การก่อให้เกิดรายได้จากค่าใช้จ่ายของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ในรูปของ ค่าวัตถุดิบ ค่าสินค้าสาธารณูปโภค ค่าใช้จ่ายสำนักงาน ค่าบำรุงรักษา และซ่อม เครื่องจักรอุปกรณ์ และอื่น ๆ , d_2 กับค่าใช้จ่ายของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น

$$Y_2 = d_2 X$$

ดังนั้น ผลกระทบทางเศรษฐกิจทั้งหมด (Total economic impact) ที่เกิดจากหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นตามพื้นที่ต่าง ๆ คือ ผลรวมของผลกระทบโดยตรงกับผลกระทบโดยอ้อม

$$Y_1 + Y_2 = (d_1 + d_2) X$$

หรือ
$$Y_f = (d_1 + d_2) X$$

$Y_f = Y_1 + Y_2$ นี้เกิดในพื้นที่หน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นจ่ายค่าใช้จ่าย ซึ่งทำให้คนในเขตรอบนอกมีรายได้ รายได้ก็จะถูกใช้จ่ายเป็นค่าอาหาร เสื้อผ้า ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย การศึกษาการพักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ ซึ่งจะกลายเป็นรายได้ของคนอื่น ๆ ต่อไป คือ ทำให้เกิด Induced income คือเกิด d_3 ผ่านการใช้จ่ายดังกล่าวข้างบน ไปเป็นรอบ ๆ จนกว่าถึงรอบหลัง ๆ ที่ผลกระทบค่อย ๆ ลดลง และหมดไปในที่สุด ดังนั้น ผลกระทบรวม (total impact) จะเป็น

$$Y_t = Y_f + d_3 Y_f + d_3^2 Y_f \dots + d_3^n Y_f$$

ซึ่ง $0 < d_3 < 1$

เอา d_3 คูณสมการ (9) โดยตลอดจะได้

$$d_3 Y_t = d_3 Y_f + d_3^2 Y_f + d_3^3 Y_f + \dots + d_3^n Y_f$$

$$(1 - d_3) Y_t = Y_f - d_3^n Y_f$$

$$(1 - d_3) Y_t = (1 - d_3^n) Y_f$$

เนื่องจาก $0 < d_3 < 1$ ดังนั้นเมื่อ n มีค่าใกล้ ∞ (infinity) d_3^n จะมีค่าใกล้ศูนย์
ดังนั้น

$$(1 - d_3^n) \text{ จะมีค่าเท่ากับ } (1 - 0) \text{ ซึ่งก็คือเท่ากับ } 1$$

ดังนั้น

$$Y_t = \frac{Y_f}{1 - d_3}$$

แทนค่า $Y_f = (d_1 + d_2) X$

$$Y_t = \frac{(d_1 + d_2)}{1 - d_3}$$

ดังนั้น ตัวทวีของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น (Public Sector multiplier) ต่อพื้นที่ของเขตรอบนอก คือ

ดังนั้น ตัวทวีของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น (Government Sector multiplier) ต่อพื้นที่เขตรอบนอก คือ

$$M_1 = \frac{d_1 + d_2}{1 - d_3}$$

M_1 บอกให้ทราบว่า ค่าใช้จ่ายของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นแต่ละบาทจะก่อให้เกิดรายได้ผ่านขบวนการตัวทวี (Multiplier process) กี่บาท

ผลกระทบทางเศรษฐกิจของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง หาได้ด้วยการคูณการก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่ายของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง , d_4 ด้วยรายจ่ายทั้งหมดของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง ในเมื่อค่าใช้จ่ายบางส่วนของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นตกเป็นของตัวเมือง รายได้ของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองจึงมีที่มา 2 อย่าง คือ รายได้ที่ได้จากการใช้จ่ายของหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่นและรายได้ที่มาจากแหล่งอื่น ๆ อาทิเช่น จากภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น

ดังนั้น

$$Y_u = Y_b + Y_f$$

$$Y_u = \text{รายได้ทั้งหมดของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง}$$

$Y_d = \text{รายได้ของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองจากหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น}$

Y_f = รายได้ของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองจากแหล่งอื่น

สมมุติว่า ประชากรที่อาศัยอยู่ตัวเมืองใช้รายได้ของเขา คือ Y_u ในพื้นที่เขตรอบนอก แล้ว ผลโดยอ้อมต่อรายได้ของเขตรอบนอกที่เกิดจากการใช้จ่ายของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองก็คือ $d_4 Y_u$ ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตรอบนอก จะใช้รายได้ที่ได้จากการใช้จ่ายของประชากรที่อาศัยอยู่ในเมือง ($d_4 Y_u$) เท่ากับ $d_3 (d_4 Y_u)$ และขบวนการก่อให้เกิดรายได้จะดำเนินต่อไปเป็นรอบ ๆ เช่นเดียวกัน ผลกระทบจากหน่วยงานราชการและมหาวิทยาลัยขอนแก่น ดังนั้น ผลกระทบชักจูง (Induced impact) จากการใช้จ่ายของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองใช้จ่ายในเขตรอบนอกจะเป็น

$$Y_T = d_4 Y_u + d_3 d_4 Y_u + d_3^2 d_4 Y_u + \dots + d_3^{n-1} d_4 Y_u$$

เราสามารถหาผลกระทบทางเศรษฐกิจของการใช้จ่ายของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองได้ โดยการเอา $d_3 Y_T = d_3 d_4 Y_u + d_3^2 d_4 Y_u + \dots + d_3^n d_4 Y_u$ สมการ (13) - สมการ (14) ได้

$$(1 - d_3) Y_T = d_4 Y_u + d_3^n d_4 Y_u$$

$$(1 - d_3) Y_T = (1 + d_3^n) d_4 Y_u$$

$$0 < d_3 < 1$$

$$\text{เมื่อ } n = \infty \text{ แล้ว } (1 + d_3^n) = 1$$

ดังนั้น

$$(1 - d_3) Y_T = d_4 Y_u$$

$$Y_T = \frac{1}{(1 - d_3)}$$

จากสมการ (15) ตัวทวีของประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมือง (Urban resident multiplier)

M_2 คือ

$$M_2 = \frac{d_4}{(1 - d_3)}$$

ซึ่งแสดงว่าเงินแต่ละบาทที่ประชากรที่อาศัยอยู่ในตัวเมืองใช้จ่ายไปที่บาท

ที่มา P. Sadler, B. Archer, C. Owen, Regional Income Multipliers : The Angles Study. (Wales : University of Wales Press, 1973).

ภาคผนวก ง. 2 ตารางการก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่ายของหน่วยงานมหาวิทยาลัยขอนแก่น

สาขาที่จ่าย	สัดส่วน (Proportion) ของค่าใช้จ่าย	จ่ายที่	จ่ายที่	value add	Value Added ratio (cal)	ก่อให้เกิด รายได้ผู้	ก่อให้เกิด รายได้ผู้
		ขอนแก่น	จังหวัดอื่น			ขอนแก่น	จังหวัดอื่น
ค่าจ้างและเงินเดือน	0.5950882	0.2707348	0.0143534	1.0000000	0.5950882	0.1611111	0.0085415
ค่าครุภัณฑ์	0.0576857	0.0486918	0.0589939	0.2895314	0.0167018	0.0008132	0.0009853
ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	0.0928894	0.0173172	0.0005721	0.5639167	0.0523819	0.0009071	0.0000300
ค่าใช้จ่ายในสำนักงาน	0.0258123	0.1078123	0.0000000	0.2286618	0.0059023	0.0006363	0.0000000
ค่าสาธารณูปโภค	0.0205270	0.0236440	0.0018831	0.5576708	0.0114473	0.0002707	0.0000216
ค่าวัสดุสำนักงาน	0.0251959	0.1006460	0.0005499	0.2286618	0.0057613	0.0005799	0.0000032
ค่าวัสดุเชื้อเพลิง	0.0034570	0.0034570	0.0000000	0.2964864	0.0010250	0.0000035	0.0000000
ค่าวัสดุการเกษตร	0.0048132	0.0048132	0.0000000	0.4274822	0.0020576	0.0000099	0.0000000
ค่าวัสดุไฟฟ้าและวิทยุ				0.2303825	0.0000000	0.0000000	0.0000000
ค่าวัสดุโฆษณา				0.3083064	0.0000000	0.0000000	0.0000000
ค่าวัสดุตำรา	0.0188169	0.0137177	0.0050992	0.3083064	0.0058014	0.0000796	0.0000296
ค่าวัสดุการแพทย์	0.1124771	0.0824771	0.0000000	0.4965029	0.0558452	0.0046060	0.0000000
ค่าวัสดุอื่นๆ				0.3452000	0.0000000	0.0000000	0.0000000
ค่าบำรุงรักษาครุภัณฑ์	0.0018911	0.0001466	0.0018444	0.2583419	0.0004885	0.0000001	0.0000009
ค่าจ้างเหมาบริการ	0.0245358	0.1363021	0.0882337	0.7902795	0.0193901	0.0026429	0.0017109
ค่าซ่อมครุภัณฑ์	0.0121040	0.0102595	0.0018444	0.2583419	0.0031270	0.0000321	0.0000058
ค่าเช่า	0.0029079	0.0039079	0.0000000	0.4385971	0.0012754	0.0000050	0.0000000
ค่าขนส่ง	0.0026984	0.0026984	0.0000000	0.4274822	0.0011535	0.0000031	0.0000000
	1.0009000				d1 (kku)	0.5950882	0.0085415
					d2 (kku)	0.1823583	0.0027871

ภาคผนวก ง. 3 ตารางการก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่ายของข้าราชการมหาวิทยาลัยขอนแก่น

สาขาที่จ่าย	ขอนแก่น	ที่อื่น	รวม	Value Added ratio	ขอนแก่น	ที่อื่น	รวม
ค่าอาหาร	0.273877	0.003136	0.177013	0.476420	0.130480	0.001494	0.084332
ค่าเสื้อผ้า	0.064183	0.002330	0.066512	0.326229	0.020938	0.000760	0.021698
ค่าที่พัก	0.100009	0.000300	0.100310	0.666326	0.066639	0.000200	0.066839
ค่าเดินทางและสื่อสาร	0.175815	0.007504	0.183319	0.499785	0.087869	0.003750	0.09162
ค่าการศึกษา	0.031899	0.010638	0.042536	0.852050	0.027179	0.009064	0.036243
ด้านสุขภาพ	0.028121	0.002361	0.030482	0.537900	0.015126	0.001270	0.016396
ค่าพักผ่อน	0.035348	0.003968	0.039316	0.584485	0.020661	0.002319	0.02298
ค่าเบ็ดเตล็ด	0.026633	0.054165	0.080798	0.584626	0.015570	0.031666	0.047237
ออมและอื่นๆ	0.124332	0.003953	0.228285	0.784249	0.097507	0.003100	0.179032
ค่าสาธารณูปโภค	0.048560	0.002869	0.051429	0.557671	0.027080	0.001600	0.02868
	0.908777	0.091223	1.000000	d 4 (kku)	0.541057	0.055224	0.595058

ภาคผนวก ง. 4 ตารางการก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่ายของชาวเมือง

สาขาที่จ่าย	ขอนแก่น	ที่อื่น	รวม	Value Added ratio	รวม	ขอนแก่น	ที่อื่น
ค่าอาหาร	0.133996	13.399638	0.1339964	0.4764197	0.0638385	0.0631075	0.000730991
ค่าเสื้อผ้า	0.048179	4.817877	0.0481788	0.3262291	0.0157173	0.0151468	0.000570494
ค่าที่พัก	0.390933	39.093258	0.3909326	0.6663258	0.2671517	0.2663496	0.000802125
ค่าเดินทางและสื่อสาร	0.052374	5.237406	0.0523741	0.4997845	0.0261757	0.0250585	0.001117221
ค่าการศึกษา	0.128125	12.812452	0.1281245	0.8520500	0.1091685	0.0727630	0.036405524
ด้านสุขภาพ	0.025704	2.570395	0.0257040	0.5379000	0.0138262	0.0126653	0.001160845
ค่าพักผ่อน	0.020021	2.002067	0.0200207	0.5844854	0.0117018	0.0103883	0.001313456
ค่าของใช้ประจำวัน	0.077499	7.749935	0.0774994	0.5846265	0.0453082	0.0453082	0.0000000
ออมและอื่นๆ	0.073495	7.349522	0.0734952	0.7842492	0.0576386	0.0558061	0.001832477
ค่าสาธารณูปโภค	0.049675	4.967450	0.0496745	0.5576708	0.0277020	0.0260653	0.001636723
				d3 (kku)	0.6271503	0.5926586	0.045569856

ภาคผนวก ง. 5 ตารางการก่อให้เกิดรายได้เนื่องจากการใช้จ่ายหน่วยงานราชการ

สาขาที่จ่าย	สัดส่วน (Proportion) ของค่าใช้จ่าย (ร้อยละ)	จ่ายที่		จ่ายที่	จ่ายที่	จ่ายที่	จ่ายที่
		ขอนแก่น	อำเภอเมือง	อำเภอน้ำพอง	อำเภอบ้านฝาง	อำเภอกระนวน	อำเภอเขาสมันทวง
ค่าจ้างและเงินเดือน	0.532927	1.000000	0.991078	0.002036	0.001239	0.000937	0.000000
ค่าครุภัณฑ์	0.028740	0.982311	0.961579	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
ค่าที่ดินและสิ่งก่อสร้าง	0.088060	0.945562	0.915793	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
ค่าใช้จ่ายในสำนักงาน	0.054870	0.972457	0.947257	0.003938	0.003574	0.002431	0.011905
ค่าสาธารณูปโภค	0.047201	1.000000	0.977659	0.001765	0.001449	0.001531	0.006494
ค่าวัสดุสำนักงาน	0.022515	1.000000	0.975628	0.001610	0.001271	0.000903	0.007353
ค่าวัสดุเชื้อเพลิง	0.024929	0.998461	0.974330	0.002617	0.001746	0.002266	0.004615
ค่าวัสดุการเกษตร	0.005609	1.000000	0.959452	0.016364	0.000846	0.005480	0.010714
ค่าวัสดุไฟฟ้าและวิทยุ	0.002478	1.000000	0.987179	0.000000	0.000000	0.000000	0.012821
ค่าวัสดุโฆษณา	0.002764	1.000000	0.960272	0.003549	0.002855	0.004245	0.010638
ค่าวัสดุตำรา	0.001793	1.000000	1.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
ค่าวัสดุการแพทย์	0.010813	0.993158	0.993158	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
ค่าวัสดุอื่นๆ	0.023762	0.982456	0.970325	0.004965	0.002282	0.004884	0.000000
ค่าบำรุงรักษาครุภัณฑ์	0.005342	1.000000	0.964019	0.000000	0.000000	0.000000	0.016129
ค่าจ้างเหมาบริการ	0.045455	1.000000	0.977207	0.000934	0.001564	0.001018	0.008197
ค่าซ่อมครุภัณฑ์	0.015298	0.983693	0.973490	0.000000	0.000000	0.000000	0.010204
ค่าเช่า	0.006618	1.000000	0.957150	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
ค่าขนส่ง	0.002050	1.000000	0.952495	0.000000	0.007832	0.000000	0.000000

ภาคผนวก ง. 6 ตารางการก่อให้เกิดรายได้เนื่องจากการใช้จ่ายหน่วยงานราชการ (ต่อ)

สาขาที่จ่าย	จ่ายที่	จ่ายที่	จ่ายที่	จ่ายที่	จ่ายที่			ก่อให้เกิด รายได้ผู้	ก่อให้เกิด รายได้ผู้
	กิ่ง อ. บ้าน แฮด	อำเภออื่น ของ ขอนแก่น	จ.กาฬสินธุ์	จังหวัดอื่น ในภาค	กรุงเทพฯ	value add	รวม	อำเภอเมือง	อำเภอน้ำ พอง
ค่าจ้างและเงินเดือน	0.000000	0.004711	0.000000	0.000000	0.000000	1.000000	0.532927	0.528172	0.001085
ค่าครุภัณฑ์	0.000000	0.020733	0.000000	0.000000	0.017688	0.289531	0.008321	0.008002	0.000000
ค่าที่ดินและ สิ่งก่อสร้าง	0.000000	0.029769	0.000000	0.051000	0.003438	0.563916	0.049659	0.045477	0.000000
ค่าใช้จ่ายใน สำนักงาน	0.000000	0.003352	0.000000	0.027543	0.000000	0.228661	0.012547	0.011885	0.000049
ค่าสาธารณูปโภค	0.000000	0.011102	0.000000	0.000000	0.000000	0.557670	0.026323	0.025735	0.000046
ค่าวัสดุสำนักงาน	0.000000	0.013235	0.000000	0.000000	0.000000	0.228661	0.005149	0.005023	0.000008
ค่าวัสดุเชื้อเพลิง	0.001538	0.011348	0.001538	0.000000	0.000000	0.296486	0.007391	0.007202	0.000019
ค่าวัสดุการเกษตร	0.007143	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.427482	0.002398	0.002301	0.000039
ค่าวัสดุไฟฟ้าและ วิทยุ	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.230382	0.000571	0.000564	0.000000
ค่าวัสดุโฆษณา	0.000000	0.018440	0.000000	0.000000	0.000000	0.308306	0.000852	0.000819	0.000003
ค่าวัสดุตำรา	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.308306	0.000553	0.000553	0.000000
ค่าวัสดุการแพทย์	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.006842	0.496502	0.005369	0.005332	0.000000
ค่าวัสดุอื่นๆ	0.000000	0.000000	0.000000	0.008772	0.008772	0.345200	0.008203	0.007959	0.000041
ค่าบำรุงรักษา ครุภัณฑ์	0.000000	0.019852	0.000000	0.000000	0.000000	0.258341	0.001380	0.001330	0.000000
ค่าจ้างเหมาบริการ	0.000000	0.011080	0.000000	0.000000	0.000000	0.790279	0.035923	0.035104	0.000034
ค่าซ่อมครุภัณฑ์	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.016306	0.258341	0.003952	0.003848	0.000000
ค่าเช่า	0.000000	0.042850	0.000000	0.000000	0.000000	0.438597	0.002903	0.002778	0.000000
ค่าขนส่ง	0.000000	0.039673	0.000000	0.000000	0.000000	0.427482	0.000876	0.000835	0.000000

ภาคผนวก ง. 7 ตารางการก่อให้เกิดรายได้เนื่องจากการใช้จ่ายหน่วยงานของรัฐ (ต่อ)

ก่อให้เกิดรายได้	ก่อให้เกิดรายได้	ก่อให้เกิดรายได้	ก่อให้เกิดรายได้	ก่อให้เกิดรายได้	ก่อให้เกิดรายได้	ก่อให้เกิดรายได้	ก่อให้เกิดรายได้
อำเภอบ้านฝาง	อำเภอกระนวน	อำเภอเขาสมรขวาง	กิ่ง อ. บ้านแสด	อำเภออื่นของขอนแก่น	จ.กาฬสินธุ์	จังหวัดอื่นในภาค	กรุงเทพฯ
0.000661	0.000499	0.000000	0.000000	0.002510	0.000000	0.000000	0.000000
0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000173	0.000000	0.000000	0.000147
0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.001478	0.000000	0.002533	0.000171
0.000045	0.000031	0.000149	0.000000	0.000042	0.000000	0.000346	0.000000
0.000038	0.000040	0.000171	0.000000	0.000292	0.000000	0.000000	0.000000
0.000007	0.000005	0.000038	0.000000	0.000068	0.000000	0.000000	0.000000
0.000013	0.000017	0.000034	0.000011	0.000084	0.000011	0.000000	0.000000
0.000002	0.000013	0.000026	0.000017	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
0.000000	0.000000	0.000007	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
0.000002	0.000004	0.000009	0.000000	0.000016	0.000000	0.000000	0.000000
0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000037
0.000019	0.000040	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000072	0.000072
0.000000	0.000000	0.000022	0.000000	0.000027	0.000000	0.000000	0.000000
0.000056	0.000037	0.000294	0.000000	0.000398	0.000000	0.000000	0.000000
0.000000	0.000000	0.000040	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000064
0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000124	0.000000	0.000000	0.000000
0.000007	0.000000	0.000000	0.000000	0.000035	0.000000	0.000000	0.000000
0.000661	0.000499	0.000000	0.000000	0.002510	0.000000	0.000000	0.000000
0.000189	0.000186	0.000791	0.000028	0.002737	0.000011	0.002950	0.000491
						d1(gov)	0.532927
						d2(gov)	0.172369

ภาคผนวก ง. 8 ตารางการก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่ายของข้าราชการ

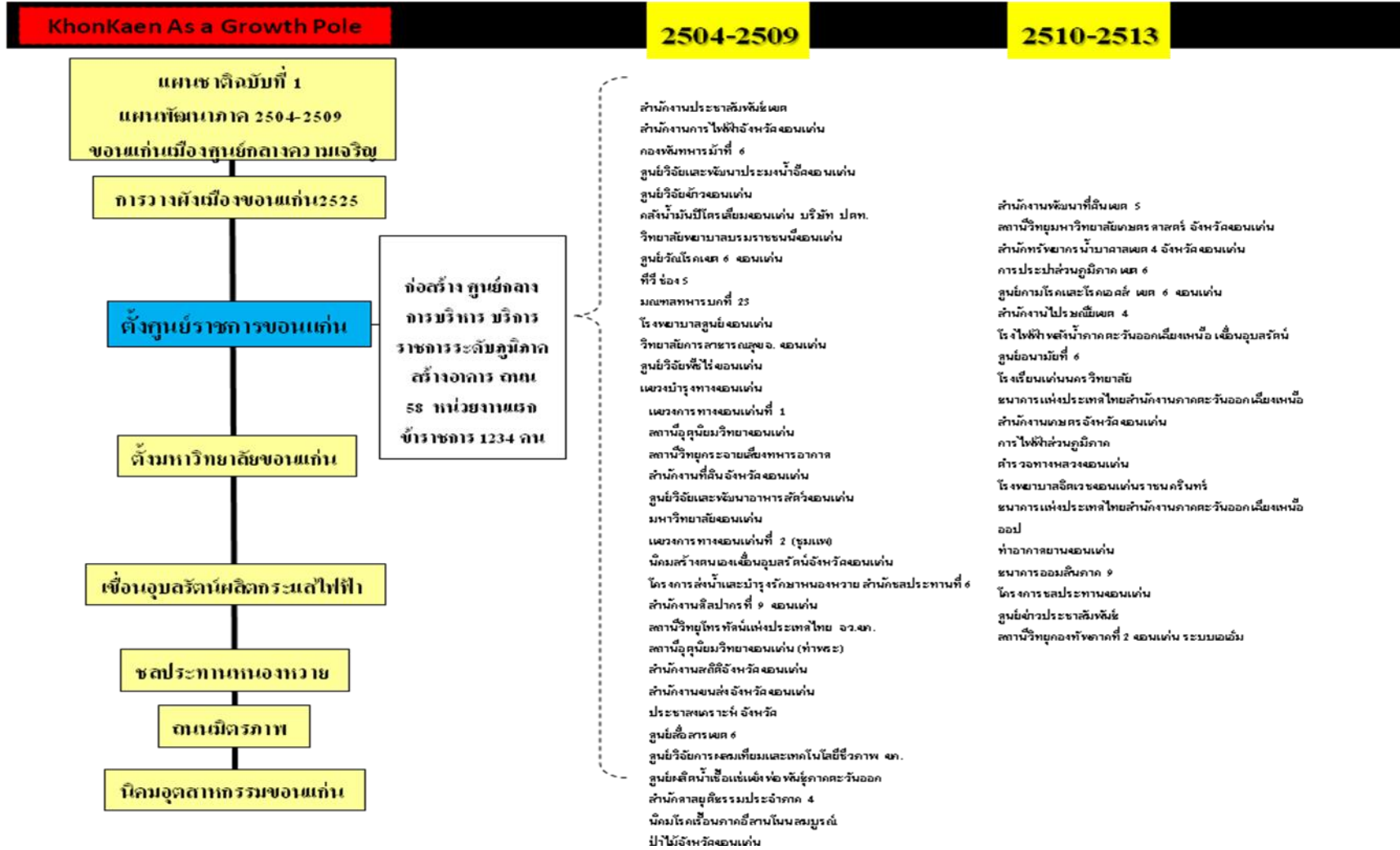
สาขาที่จ่าย	ขอนแก่น	ที่อื่น	รวม	Value Added ratio	ขอนแก่น	ที่อื่น	
ค่าอาหาร	0.293915	0.003136	0.177013	0.476420	0.140027	0.001494	0.084332
ค่าเสื้อผ้า	0.015920	0.002330	0.066512	0.326229	0.005193	0.000760	0.021698
ค่าที่พัก	0.035586	0.000300	0.10031	0.666326	0.023712	0.000200	0.066839
ค่าเดินทางและสื่อสาร	0.102908	0.007504	0.183319	0.499785	0.051432	0.003750	0.09162
ค่าการศึกษา	0.076523	0.010638	0.042536	0.852050	0.065202	0.009064	0.036243
ด้านสุขภาพ	0.012771	0.002361	0.030482	0.537900	0.006869	0.001270	0.016396
ค่าพักผ่อน	0.023809	0.003968	0.039316	0.584485	0.013916	0.002319	0.02298
ค่าเบ็ดเตล็ด	0.096643	0.054165	0.080798	0.584626	0.056500	0.031666	0.047237
ออมและอื่นๆ	0.209951	0.003953	0.228285	0.784249	0.164654	0.003100	0.179032
ค่าสาธารณูปโภค	0.040751	0.002869	0.051429	0.557671	0.022726	0.001600	0.02868
	0.908777	0.091223	1.000000	d3(gov)	0.550231	0.055224	0.595058

ภาคผนวก ง. 9 การก่อให้เกิดรายได้จากการใช้จ่ายของชาวเมือง

(กลุ่มเดียวกับ การคำนวณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

สาขาที่จ่าย	ขอนแก่น	ที่อื่น	รวม	Value Added ratio	ขอนแก่น	ที่อื่น	
ค่าอาหาร	0.133996	13.399638	0.1339964	0.4764197	0.0638385	0.0631075	
ค่าเสื้อผ้า	0.048179	4.817877	0.0481788	0.3262291	0.0157173	0.0151468	
ค่าที่พัก	0.390933	39.093258	0.3909326	0.6663258	0.2671517	0.2663496	
ค่าเดินทางและสื่อสาร	0.052374	5.237406	0.0523741	0.4997845	0.0261757	0.0250585	
ค่าการศึกษา	0.128125	12.812452	0.1281245	0.8520500	0.1091685	0.0727630	
ด้านสุขภาพ	0.025704	2.570395	0.0257040	0.5379000	0.0138262	0.0126653	
ค่าพักผ่อน	0.020021	2.002067	0.0200207	0.5844854	0.0117018	0.0103883	
ค่าของใช้ประจำวัน	0.077499	7.749935	0.0774994	0.5846265	0.0453082	0.0453082	
ออมและอื่นๆ	0.073495	7.349522	0.0734952	0.7842492	0.0576386	0.0558061	
ค่าสาธารณูปโภค	0.049675	4.967450	0.0496745	0.5576708	0.0277020	0.0260653	
				d3 (kku)	0.6271503	0.5926586	

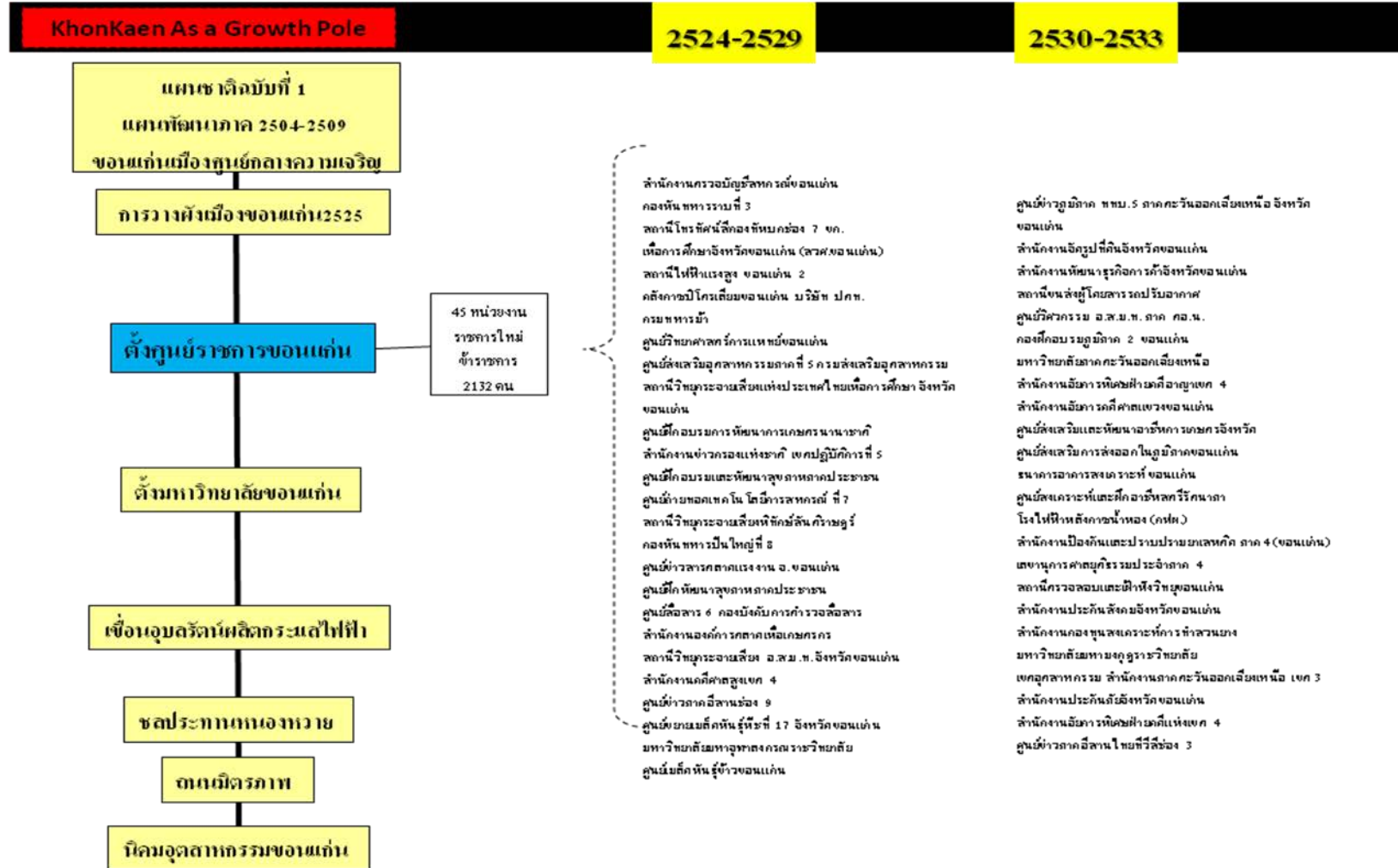
ภาคผนวก จ . 4 การเติบโตของศูนย์ราชการ ผลสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อลงทุนภาครัฐ การเกิดหน่วยงาน ช่วง 2504-2513

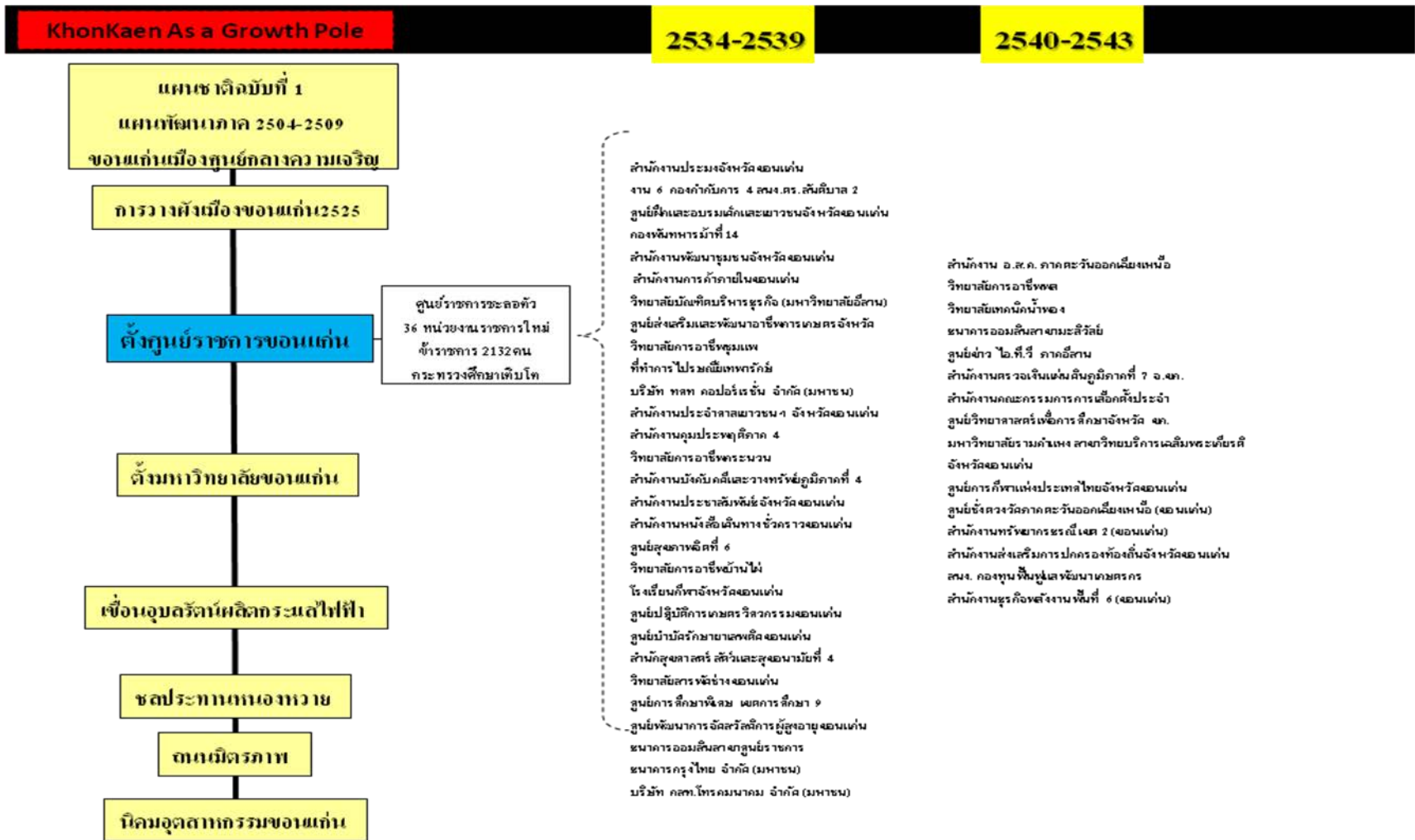
ภาคผนวก จ. 5 การเติบโตของศูนย์ราชการ ผลสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อลงทุนภาครัฐ การเกิดหน่วยงาน ช่วง 2514-2523

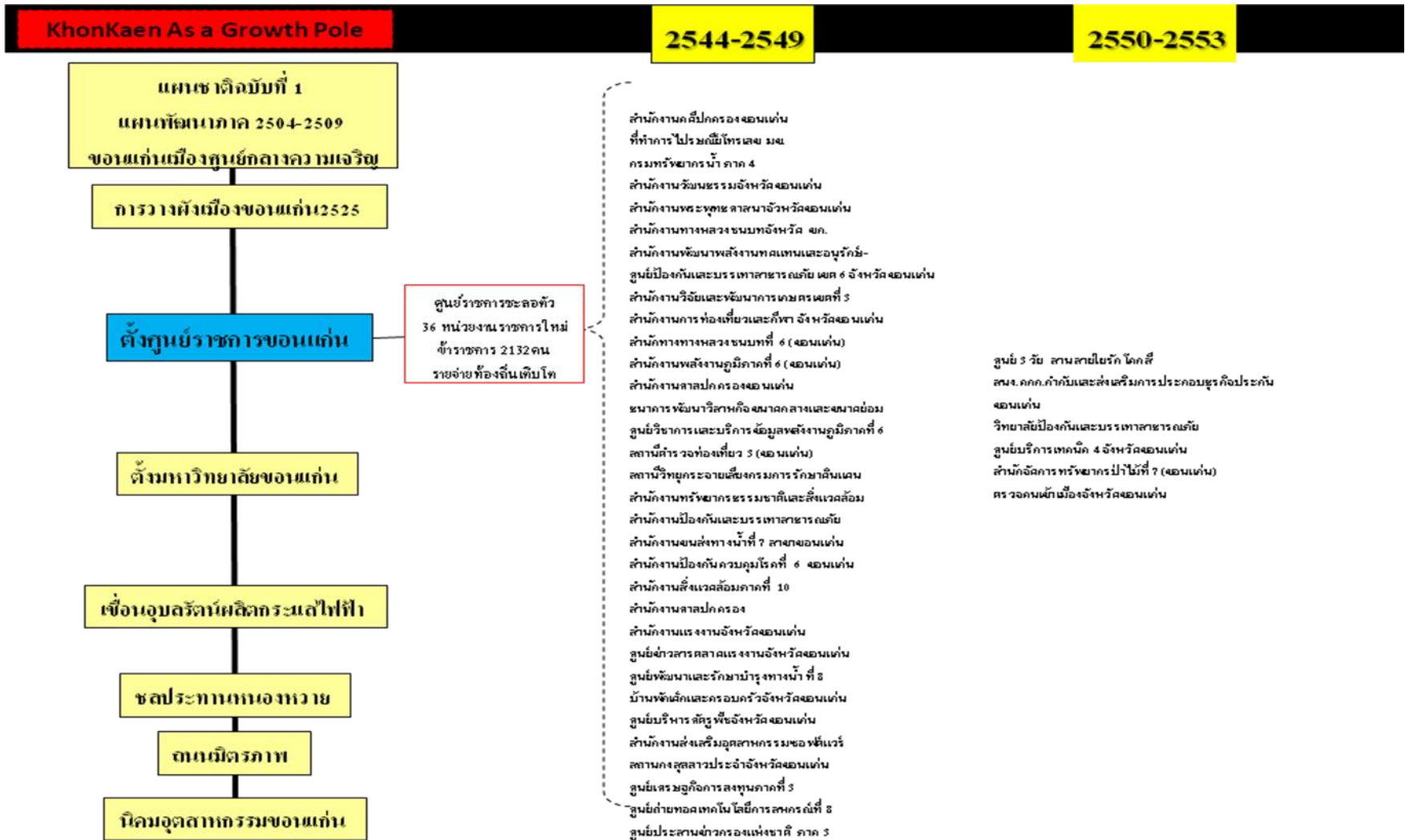
ภาคผนวก จ.6 การเติบโตของศูนย์ราชการ ผลสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อลงทุนภาครัฐ การเกิดหน่วยงาน ช่วง 2524-2533

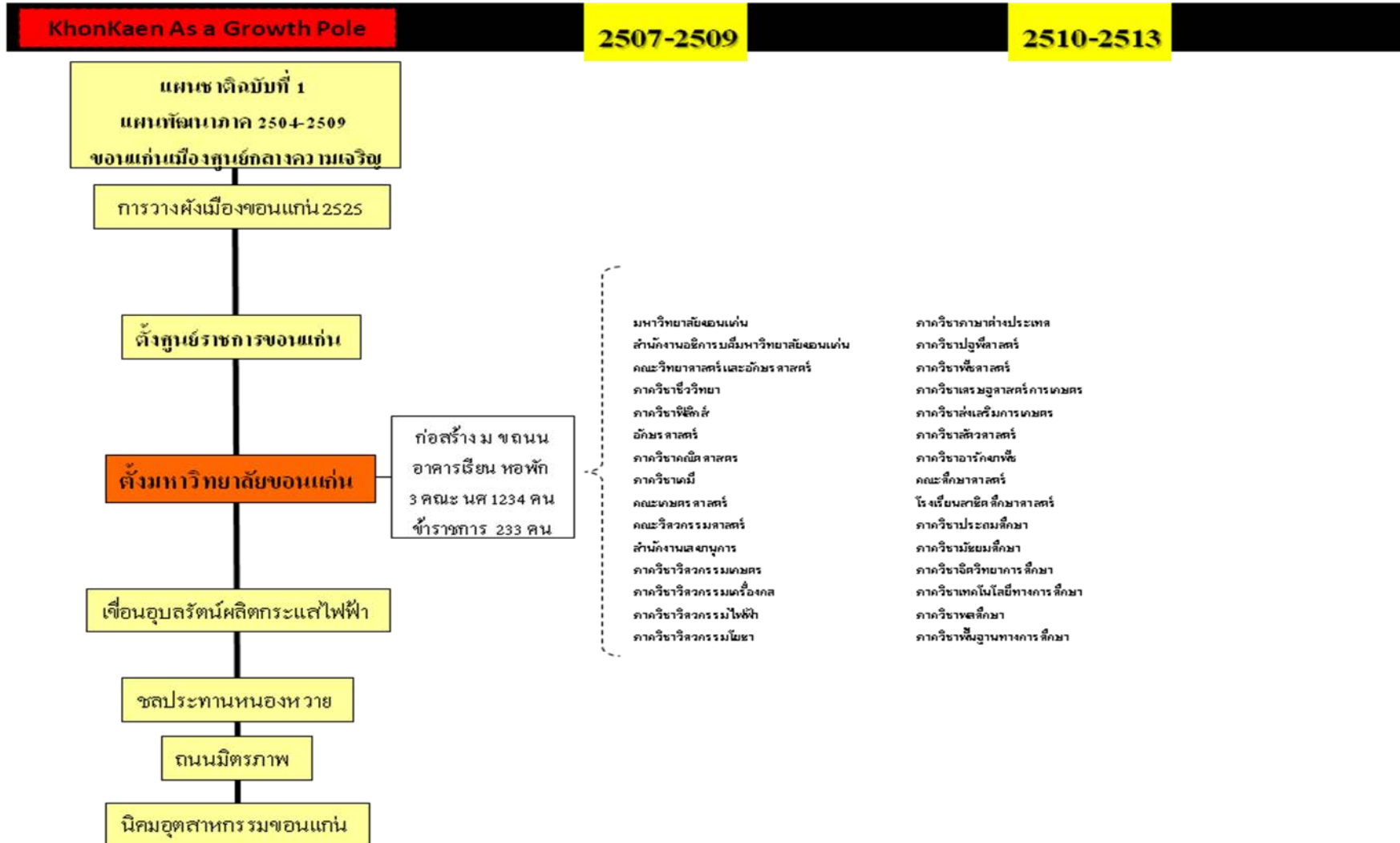
ภาคผนวก จ . 7 การเติบโตของศูนย์ราชการ ผลสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อลงทุนภาครัฐ การเกิดหน่วยงาน ช่วง 2534-2543

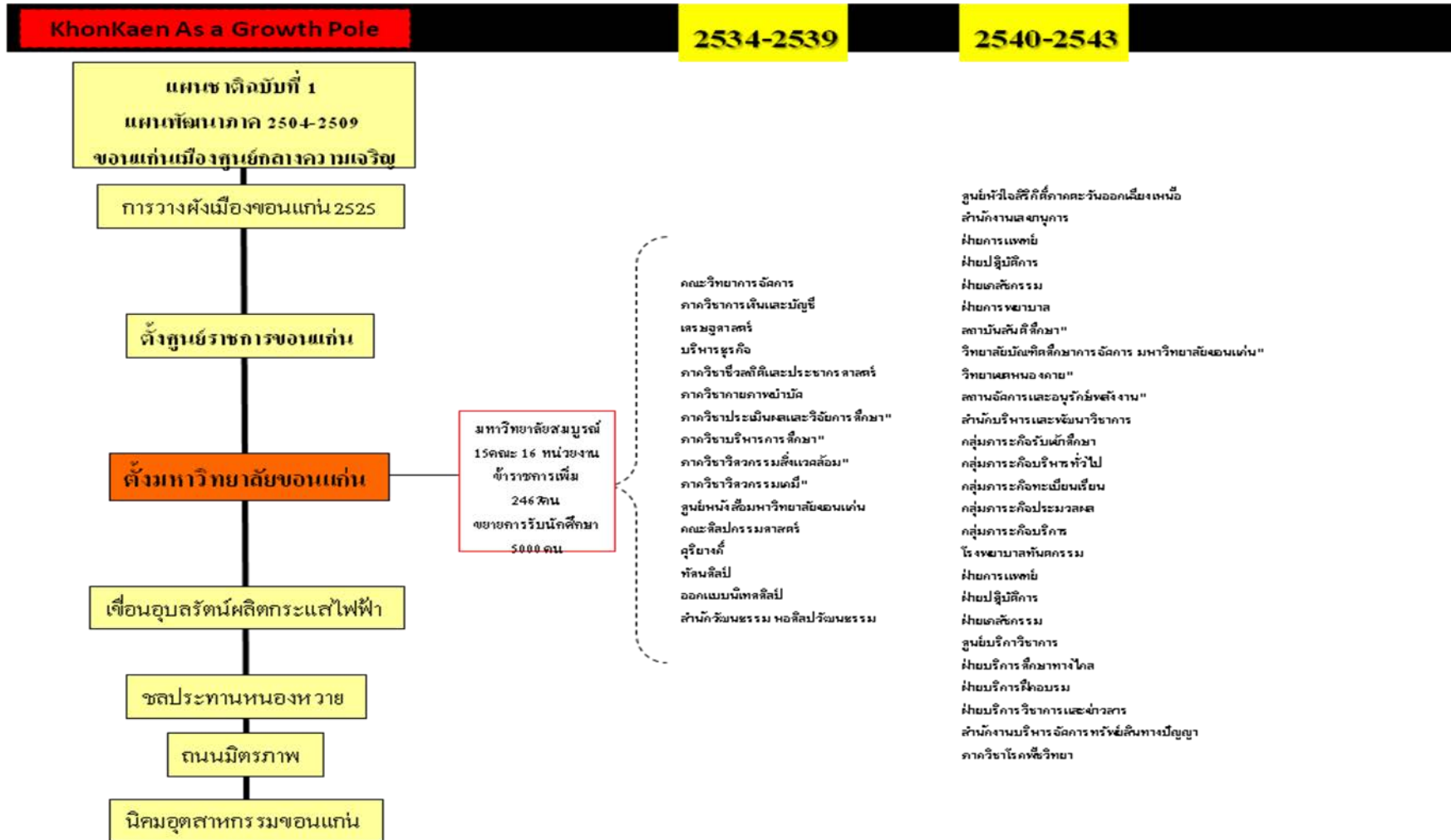
ภาคผนวก จ . 8 การเติบโตของศูนย์ราชการ ผลสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อลงทุนภาครัฐ การเกิดหน่วยงาน ช่วง 2544-2553

ภาคผนวก จ .9 การเติบโตของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อลงทุนภาครัฐ การเกิดหน่วยงาน มข ช่วง 2504-2513

ภาคผนวก จ .12 การเติบโตของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ผลสืบเนื่องเชื่อมโยงต่อลงทุนภาครัฐ การเกิดหน่วยงาน มข 2534-2543

ภาคผนวก ฉ.1 พัฒนาการสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในเมืองขอนแก่น

ภาคผนวก ฉ ตาราง ฉ.1 รายชื่อและพัฒนการสถาบันอุดมศึกษาในเมืองขอนแก่น						
ประเภทมหาวิทยาลัย / พ.ศ.	2503-2533	2514-2523	2524-2533	2534-2543	2544-2553	รวม
มหาวิทยาลัยของรัฐ						9
มหาวิทยาลัยขอนแก่น (เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2507)				มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน (ก่อตั้ง 2533 เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2540)	วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดขอนแก่น (ก่อตั้ง 2507 เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2537)	
				มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น (ก่อตั้ง 2529 เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2540)	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ขอนแก่น (ก่อตั้ง 2505 เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2537)	
				มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดขอนแก่น (เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2541)	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตขอนแก่น (ก่อตั้ง 2509 ยกฐานะเป็นวิทยาลัย 2518 เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2548)	
					วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีขอนแก่น (ก่อตั้ง 2522 ยกฐานะเป็นวิทยาลัย 2531 เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2550)	
					มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยขอนแก่น (เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2547)	
มหาวิทยาลัยเอกชน				มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ก่อตั้ง 2522 ยกฐานะเป็นวิทยาลัย 2531 เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2542)		5
					วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย (ก่อตั้ง 2522 ยกฐานะเป็นวิทยาลัย 2531 เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2544)	
					วิทยาลัยขอนแก่นเทคโนโลยีพัฒนาการ (เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2549)	
					มหาวิทยาลัยอีสาน (เปิดรับน.ศ.ปริญญาตรี 2545 ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัย 2552)	
					สถาบันการบิณฑลเรือน (ศูนย์จัดการบิณฑล 21 ปี รับน.ศ.ปริญญาตรี 2550)	
รวม						14
ที่มา : จากการศึกษาภาคสนาม						

ภาคผนวก ช.
ภาพประกอบ

ผนวก ช.1 รูป เมืองขอนแก่นสมัยรัชการที่ 5 ถึง รัชการที่ 8 ภาพเปิดสถานีรถไฟ จวนผู้ว่า
ที่มา ประมวล พิมพ์เสน, 2541

ผนวก ช.2 รูป เมืองขอนแก่นในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2480 ถึง 2505 ภาพซ้าย จวนจอมพล
ที่มา ภาพถ่ายของครอบครัว นายชล หาญเผชิญ

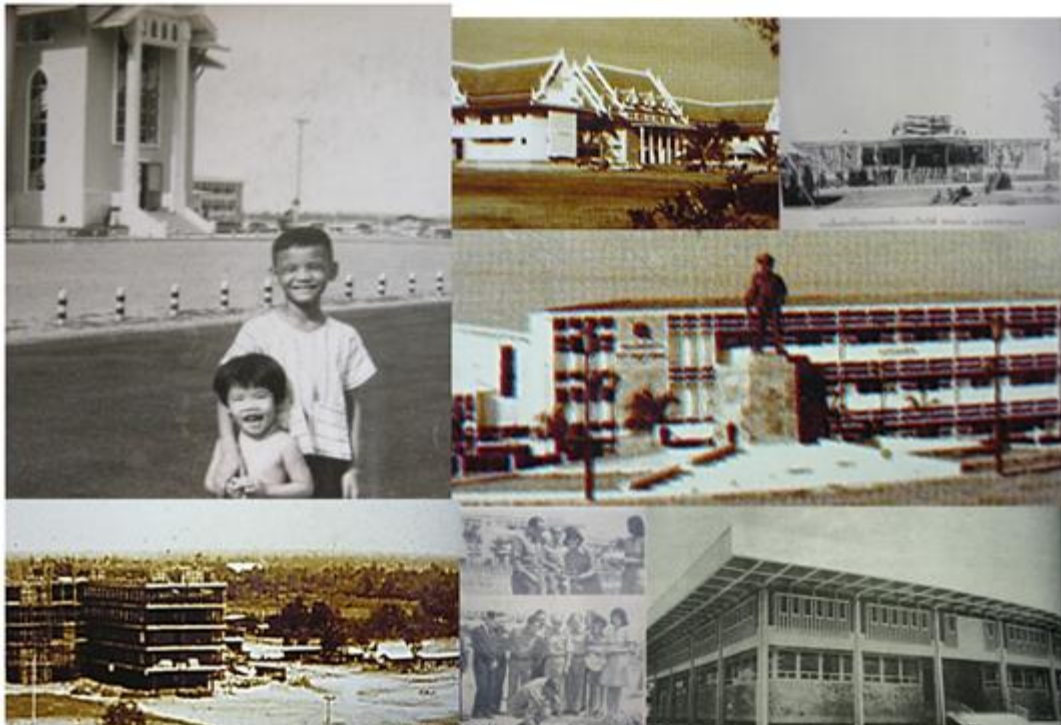
การแทรกแซง โดยการลงทุนของรัฐ
แผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 1
(พ.ศ. 2504-2509)

ผนวก ช.3 รูปการวางแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เมืองขอนแก่น 2504

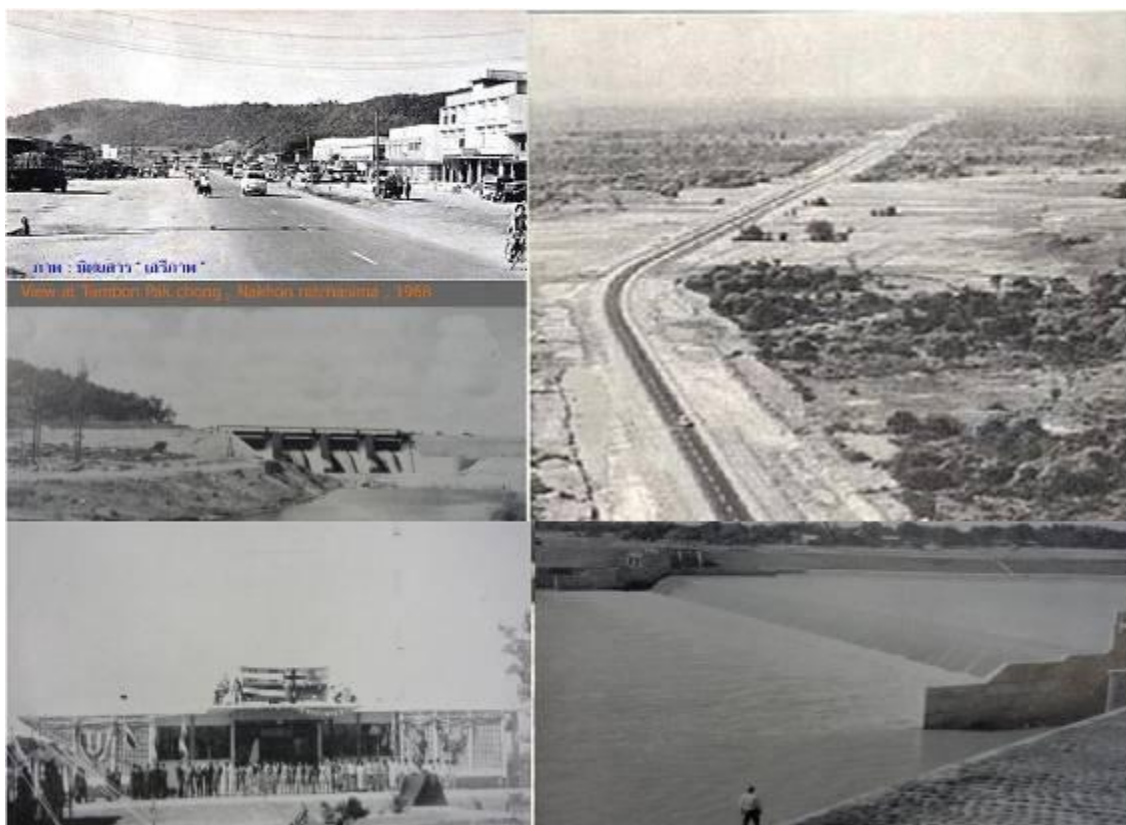
ผนวก ช.4 รูปกลุ่มข้าราชการที่ย้ายเข้ามาทำงานที่เมืองขอนแก่นรุ่นแรก 2506

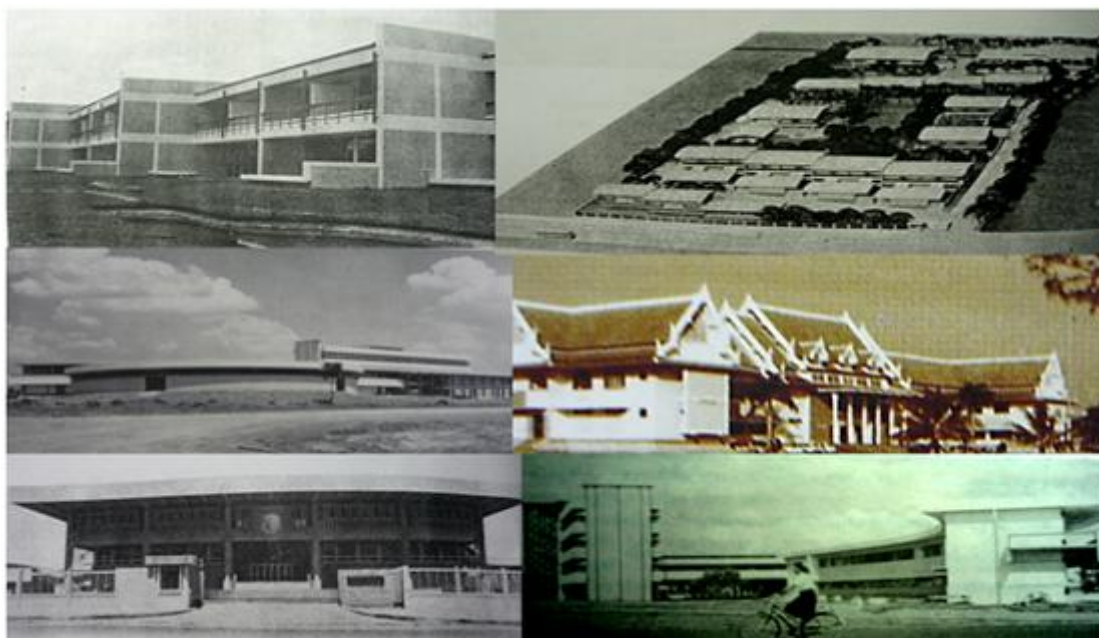
ผนวก ข.5 ศูนย์บริหารราชการ ภาพซ้ายจะเห็นว่าชาวเมืองไปถ่ายรูปเป็นที่ระลึก ราวปี พ.ศ.2507
ที่มา ภาพถ่ายของครอบครัว นายชล หาญเผชิญ

ผนวก ข.6 มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในช่วงระหว่างปี พ.ศ 2510-2513

ผนวก ช.7 โครงการเขื่อน ถนน ระบบชลประทาน สถานีโทรทัศน์ 2505-2509

ผนวก ช.8 บ้านพักข้าราชการ ธนาคารแห่งประเทศไทย มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2505-09

ผนวก ช.9 เมืองขอนแก่นจากอากาศ ในปี 2553

ผนวก ช .10 บริเวณย่านใจกลางเมืองขอนแก่น กลุ่มโรงแรมและย่านการค้าหลัก ปี พ.ศ.2554

ผนวก ข.11 เมืองขอนแก่นจากอากาศ ในปี 2553 ย่านศูนย์การค้า Central

ผนวก ข.12 ย่านที่พักอาศัยนักศึกษาบริเวณรอบๆ มหาวิทยาลัย ปี 2553
ที่มา ภาพถ่ายทางอากาศ ข 9-12 จาก [www. siamphotography.com/pincansaw](http://www.siamphotography.com/pincansaw)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายวี หาญเผชิญ เกิดวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2509 ที่จังหวัดขอนแก่น สำเร็จการศึกษา ระดับ ประถม ศึกษา ที่โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น ระดับมัธยม ศึกษา ที่โรงเรียนขอนแก่นวิทยายน จังหวัดขอนแก่น สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิทยาศาสตร์ บัณฑิต (ภูมิศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2533 สำเร็จการศึกษาระดับมหาบัณฑิต สาขาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2536 ปัจจุบันรับราชการตำแหน่ง รองศาสตราจารย์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยและพัฒนา (RDI) มหาวิทยาลัยขอนแก่น ในจำนวนพี่น้อง ทั้ง 4 คนนั้น ได้เป็นน้องชายสุดท้องของพี่สาวทั้งสามคน